

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra mezinárodního práva

MGR. ET MGR. RADKA KRYSLOVÁ

**ŘÍZENÍ PŘED MEZINÁRODNÍM TRESTNÍM SOUDEM
(PROCEDURE BEFORE THE INTERNATIONAL
CRIMINAL COURT)
DISERTAČNÍ PRÁCE**

Vedoucí disertační práce: Doc. JUDr. Jan Ondřej, CSc., DSc.

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. 8. 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni dne

.....

Anotace

Práce obsahuje analýzu hlavního líčení v řízení před MTS ve vztahu k charakteristickým prvkům typickým pro kontinentální (inkviziční) a angloamerický (adversární) typ trestního procesu, které se v této procesní fázi řízení objevují. Hypotéza z úvodu práce, podle níž je hlavní líčení založeno převážně na charakteristických prvcích kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu, byla ověřena, neboť předpisy upravující tuto procesní fázi v řízení před MTS obsahují spíše ustanovení typická pro tento typ trestního procesu. Součástí práce je rovněž případová studie historicky prvního hlavního líčení v řízení před MTS, v němž byl vynesen odsuzující rozsudek (řízení proti Thomasu Lubangovi), se zaměřením na procesní překážky této fáze řízení. V práci bylo zjištěno, že při řešení procesních komplikací v průběhu tohoto hlavního líčení byl zvolen způsob výkladu procesních institutů typický převážně pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu.

Klíčová slova:

Mezinárodní trestní soud, inkviziční typ trestního procesu, adversární typ trestního procesu, Thomas Lubanga Dyilo

Abstract

The paper analyses the trial before the International Criminal Court (ICC) in the light of theoretical models elaborated in the State traditions - the continental (inquisitorial) system and the Anglo-American (adversarial) system. Hypothesis from the beginning of this paper according to which the trial is predominantly based on features of the continental (inquisitorial) criminal procedure has been confirmed. Regulations comprise the trial procedure before the ICC contain mostly provisions typical for continental (inquisitorial) criminal procedure. The paper contain the case study of the first trial before the ICC (Thomas Lubanga case) with a view to procedural problems at this stage of the proceeding. The way of interpretation typical mainly for continental (inquisitorial) criminal procedure have been used as a solution of these problems.

Keywords:

International Criminal Court, Inquisitorial Procedure, Adversarial Procedure, Thomas Lubanga Dyilo

Obsah

Anotace	3
Abstract.....	4
Obsah	5
Úvod.....	10
1. Základní pojmy	26
2. Stadia řízení před MTS	28
2.1 Přípravné řízení.....	30
2.1.1 Vyšetřování a stíhání	30
2.1.2 Přípravné řízení v užším smyslu	32
2.2 Hlavní líčení.....	34
2.3 Opravné řízení.....	36
2.3.1 Odvolání.....	36
2.3.2 Žádost o přezkum pravomocného rozhodnutí MTS	41
2.4 Vykonávací řízení	43
3. Subjekty a strany řízení před MTS	44
3.1. Soudci	46
3.1.1 Analýza příslušnosti soudců MTS ke konkrétnímu typu trestního procesu podle země původu	51
3.2 Žalobce.....	53
3.3 Obhájce	57
3.3.1 Analýza příslušnosti obhájců MTS ke konkrétnímu typu trestního procesu podle země původu	61
3.3.2 Srovnání procesního postavení žalobce a obhájce v řízení před MTS	67
3.3.2.1 Princip rovnosti zbraní v řízení před MTS	69
3.3.3 Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu MTS?.....	71
3.3.3.1 Možné institucionální zakotvení úřadu obhájce	72
3.3.3.2 Možné pravomoci úřadu obhájce.....	76
3.3.3.3 Možné zdroje financování, rozpočet úřadu obhájce	78
3.4 Oběti.....	80
3.4.1 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 11. července 2008	84
3.4.1.1 Dílčí závěr.....	89
3.4.2 Odnětí statusu oběti	90
3.4.3 Odškodnění obětí v řízení před MTS.....	91
3.4.3.1 Pravidla pro odškodnění obětí dle rozhodnutí projednacího senátu ze dne 7. srpna 2012.....	92
3.4.3.2 Pravidla pro odškodnění obětí dle rozhodnutí projednacího senátu o vině obžalovaného Thomase Lubangy	94
3.4.3.3 Pravidla pro odškodnění obětí dle rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 3. března 2015	96
4. Hlavní líčení – jádro řízení před MTS	99
4.1 Průběh hlavního líčení	99
4.2 Dokazování, jednotlivé důkazní prostředky	103
4.2.1 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 16. září 2009	105
4.2.2 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 18. března 2010.....	107
4.2.3 Dílčí závěr.....	108
5 Komparace jednotlivých typů trestních řízení	110

5.1 Charakteristické prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu..	113
5.2 Charakteristické prvky angloamerického (adversárního) typu trestního procesu	115
6. Řízení před MTS – charakteristické prvky řízení z pohledu dvou „ideáltypů“ trestního procesu	117
6.1 Prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu v řízení před MTS	120
6.2 Prvky angloamerického (adversárního) typu trestního procesu v řízení před MTS	123
6.3 Dílčí závěr.....	126
7. Charakteristické prvky řízení před MTS z pohledu alternativního analytického modelu	127
8. Průběh hlavního líčení s Thomasem Lubangou.....	132
8.1 Zahájení hlavního líčení, úvodní řeči účastníků procesu.....	132
8.2 Následující fáze hlavního líčení - dokazování, vyhlášení rozsudku o vině a vyhlášení rozsudku o trestu.....	136
9. Pravidlo výkladu při kolizi procesních povinností žalobce MTS.....	138
9.1 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 8. října 2010	138
10. Podmínky pro zastavení řízení před MTS	139
10.1 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 8. července 2010	139
10.2 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 8. října 2010	140
10.3 Dílčí analýza	141
11. Hlavní líčení – prvky kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu	143
11.1 Zákaz využití institutu přípravy svědků ("witness proofing") a obecná přípustnost institutu obeznámení svědků ("witness familiarisation").....	144
11.1.1 Rozhodnutí přípravného senátu ze dne 8. listopadu 2006	146
11.1.2 Znovunastolení otázky po přípustnosti institutu přípravy svědků v řízení před MTS	147
11.1.3 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 30. listopadu 2007.....	149
11.2. Kritika zákazu využití institutu přípravy svědků v řízení před MTS	152
11.3 Dílčí závěr.....	154
12. Hlavní líčení – prvky angloamerického (adversárního) trestního procesu	155
12.1 Doktrína zneužití procesu ("the doctrine of abuse of process")	156
12.1.1 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 14. prosince 2006.....	156
12.1.2 Návrh obhajoby na zastavení řízení ze dne 10. prosince 2010.....	158
12.1.3 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 7. března 2011.....	160
12.1.4 Dílčí závěr.....	163
13. Překážky a problémy hlavního líčení.....	164
13. 1 Absence ustanovení o roli, pravomocích a procesním postavení obětí v rámci důkazního řízení.....	165
13. 2 Absence ustanovení o zásadách a procesních postupech pro odškodnění obětí	166
13.3 Absence ustanovení o přípustných metodách kladení otázek v rámci výsledku (zejm. co se týče přípustnosti sugestivních otázek).....	167
13. 4 Nepochota žalobce MTS poskytnout obhajobě potřebné informace a zveřejnit některé důkazy, a to přesto, že mu byla povinnost zveřejnit obhajobě některé tyto informace a důkazy uložena nařízením soudu	167

13. 5 Absence výkladového pravidla při kolizi procesních povinností žalobce MTS	167
13. 6 Absence ustanovení o podmínkách, při jejichž splnění je soud oprávněn řízení před MTS zastavit	168
13. 7 Absence ustanovení o přípustnosti institutu přípravy svědků ("witness proofing")	169
13. 8 Absence ustanovení o aplikovatelnosti institutu zneužití procesu ("the doctrine of abuse of process") a o jeho důsledcích na řízení před MTS	171
14. Úvahy <i>de lege ferenda</i>	173
Závěr	177
Seznam použité literatury a pramenů	191
Knižní zdroje	191
Časopisecké zdroje	193
Dokumenty	195
Elektronické zdroje	202
Ostatní zdroje	205
Resumé	206
Summary	208
Seznam příloh	210
Příloha č. 1 : Obrazové znázornění jednací síně MTS	214
Příloha č. 2 : Přehled právních systémů jednotlivých zemí světa	215
Příloha č. 3 : Mapa právních systémů v jednotlivých zemích světa č. 1	225
Příloha č. 4 : Mapa právních systémů v jednotlivých zemích světa č. 2	226
Příloha č. 5 : Přehled zvolených soudců MTS - 1. volby: únor 2003	227
Příloha č. 6 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (<i>výsledek 1. voleb: únor 2003</i>)	229
Příloha č. 7 : Přehled zvolených soudců MTS - 2. volby: leden 2006	230
Příloha č. 8 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (<i>výsledek 2. voleb: leden 2006</i>)	231
Příloha č. 9 : Přehled zvolených soudců MTS - 3. volby: leden 2009	232
Příloha č. 10 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (<i>výsledek 3. voleb: leden 2009</i>)	233
Příloha č. 11 : Přehled zvolených soudců MTS - 4. volby: prosinec 2011	234
Příloha č. 12 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (<i>výsledek 4. voleb - prosinec 2011</i>)	235
Příloha č. 13 : Přehled soudců MTS k datu 31. prosince 2014	236
Příloha č. 14 : Graf znázorňující složení MTS k datu 31. prosince 2014 podle typu trestního procesu země původu soudců	238
Příloha č. 15 : Přehled zvolených soudců MTS - 5. volby: prosinec 2014	239
Příloha č. 16 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (<i>výsledek 5. voleb - prosinec 2014</i>)	240
Příloha č. 17 : Přehled soudců MTS k datu 5. července 2015	241
Příloha č. 18 : Graf znázorňující složení MTS k datu 5. července 2015 podle typu trestního procesu země původu soudců	243
Příloha č. 19 : Přehled státní příslušnosti (včetně uvedení typu trestního procesu konkrétní země původu) obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 30. září 2013 - <i>obhájci s jedním státním občanstvím</i>	244

Příloha č. 20 : Přehled státní příslušnosti (včetně uvedení typu trestního procesu konkrétní země původu) obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 30. září 2013 - <i>obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům</i>	246
Příloha č. 21 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013	249
Příloha č. 22 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013 - <i>kontinentální právní systém</i>	250
Příloha č. 23 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013 - <i>angloamerický právní systém</i>	251
Příloha č. 24 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 (oproti stavu k datu 30. září 2013) - <i>obhájci s jedním státním občanstvím</i>	252
Příloha č. 25 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 (oproti stavu k datu 30. září 2013) - <i>obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům</i>	254
Příloha č. 26 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 20. července 2014	255
Příloha č. 27 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 20. července 2014 - <i>kontinentální právní systém</i>	256
Příloha č. 28 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 20. července 2014 - <i>angloamerický právní systém</i>	257
Příloha č. 29 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 - <i>obhájci s jedním státním občanstvím</i>	258
Příloha č. 30 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 - <i>obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům</i>	259
Příloha č. 31 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 (oproti stavu k datu 20. července 2014) - <i>obhájci s jedním státním občanstvím</i>	260
Příloha č. 32 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 (oproti stavu k datu 20. července 2014) - <i>obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům</i>	262
Příloha č. 33 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. prosince 2014.....	264
Příloha č. 34 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 31. prosince 2014 - <i>kontinentální právní systém</i>	265
Příloha č. 35 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. prosince 2014 - <i>angloamerický právní systém</i>	266
Příloha č. 36 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 - <i>obhájci s jedním státním občanstvím</i>	267

Příloha č. 37 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 - <i>obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům</i>	268
Příloha č. 38 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 (oproti stavu k datu 31. prosince 2014) - <i>obhájci s jedním státním občanstvím</i>	269
Příloha č. 39 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 (oproti stavu k datu 31. prosince 2014) - <i>obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo třem státům</i>	271
Příloha č. 40 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. května 2015.....	272
Příloha č. 41 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 31. května 2015 - <i>kontinentální právní systém</i>	273
Příloha č. 42 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. května 2015 - <i>angloamerický právní systém</i>	274
Příloha č. 43 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 - <i>obhájci s jedním státním občanstvím</i>	275
Příloha č. 44 : Přehled soudců odvolacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou.....	276
Příloha č. 45 : Graf znázorňující složení odvolacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu.....	276
Příloha č. 46 : Přehled soudců projednacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou..	277
Příloha č. 47 : Graf znázorňující složení projednacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu.....	277
Příloha č. 48: Přehled soudců odvolacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou.....	278
Příloha č. 49 : Graf znázorňující složení odvolacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu.....	278

Úvod

Řízení před Mezinárodním trestním soudem (dále jen „MTS“) je součástí mezinárodního trestního práva procesního a upravuje procedurální postup orgánů MTS ve věcech mezinárodního trestního práva. Vzhledem k tomu, že MTS je prvním stálým mezinárodním trestním soudem, který je založen za účelem trestání jednotlivců trestně odpovědných ze spáchání čtyř typů zločinů podle mezinárodního práva,¹ právní úprava řízení před tímto soudem se dotváří v průběhu jeho fungování, tak, jak to vyžaduje reálná potřeba orgánů MTS. Na druhou stranu, byť je MTS prvním stálým mezinárodním trestním soudem, nevznikl na „zelené louce“, stavební kameny mezinárodního trestního řízení byly položeny již v souvislosti se vznikem Mezinárodních vojenských tribunálů (norimberského a tokijského), Mezinárodních trestních tribunálů (pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu), prvky mezinárodního trestního procesu lze nalézt i u tzv. smíšených (hybridních) tribunálů (Zvláštního soudu pro Sierra Leone, Zvláštních soudních panelů na Východním Timoru, Mimořádných senátních soudů v Kambodži, soudů v Kosovu, Zvláštního tribunálu pro Libanon a Zvláštního iráckého soudu).

Ve své diplomové práci z roku 2011 jsem se zabývala zejména hmotněprávními aspekty fungování MTS, předmětem mého vědeckého zájmu byla problematika jurisdikce MTS (územní, časová, věcná, personální a komplementární).² Stranou mého zájmu zůstala samotná úprava řízení před soudem, tj. procesněprávní aspekty fungování MTS, proto tato disertační práce představuje jakési navázání na moji diplomovou práci. Vzhledem k tomu tato disertační práce neobsahuje opětovný výklad pojmů užívaných v souvislosti s řízením před MTS, jako je například princip komplementarity, jednotlivé typy jurisdikcí soudu nebo podmínky přípustnosti vyšetřování a stíhání před MTS apod. Mým záměrem není popsat řízení před MTS v celé jeho šíři a do všech podrobností formou jakéhosi komplexního chronologického přehledu tohoto řízení, neboť pro tyto účely je možné nahlédnout do textu Statutu MTS, který řízení před MTS v jeho základní podobě upravuje. Cílem této práce je naopak podrobná analýza jedné procesní fáze

¹ Zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinu agrese.

² Viz Kryslová, R. *Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu* [diplomová práce].

řízení před MTS, a to fáze hlavního líčení, se zaměřením na typické prvky kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, které se v této fázi řízení objevují. Pokud jsou v práci zmíněny i ostatní fáze řízení před MTS, tyto jsou představeny za účelem dokreslení celkového pohledu na řízení před soudem a vždy jsou zmíněny i prvky toho kterého typu řízení - kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního), které jsou pro danou procesní fázi typické.

Prvotním impulsem pro napsání této práce byla skutečnost, že již při zpracování své diplomové práce jsem se setkala s velmi omezenými zdroji informací o činnosti MTS v české odborné literatuře,³ ale také s absencí hlubšího povědomí o hmotněprávních a procesněprávních aspektech fungování tohoto soudu v rámci české právnické obce. Absence hlubšího povědomí o fungování a činnosti MTS v českém právnickém prostředí je zapříčiněna zejména tím, že do jurisdikce tohoto soudu spadají zločiny a soud je oprávněn stíhat a trestat pachatele takových zločinů, s nimiž se právník v rámci českého trestního řízení zřídka setká. Vzhledem k tomu, že pozornost každého právníka je zaměřena zejména na oblast, která je středem zájmu jeho vlastní vědecké činnosti či právnické praxe, informace o MTS jsou v rámci české právnické obce zprostředkovávány zejména první skupinou těchto osob. Mojí snahou je prostřednictvím této práce představit české právnické obci specifický typ mezinárodního trestního řízení, kterým je řízení před MTS.

Právním základem MTS je Římský statut (dále jen „Statut MTS“ nebo jen "Statut"), který byl ve formě mnohostranné smlouvy přijat dne 17. července 1998 a v platnost vstoupil dne 1. července 2002.⁴ Pod jurisdikci MTS spadají čtyři typy zločinů podle mezinárodního práva (zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin agrese) a soud je oprávněn stíhat pachatele těchto zločinů na základě principu individuální trestní odpovědnosti. Pro Českou republiku vstoupil Statut MTS

³ Jedinou publikací pojednávající komplexně o MTS v české odborné literatuře je publikace prof. JUDr. Pavla Šturmy, DrSc. s názvem *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva z roku 2002*. Viz Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*.

⁴ *Rome Statute of the International Criminal Court*.

v platnost dne 1. října 2009.⁵ Dne 13. prosince 2011 byl soudcem tohoto soudu poprvé v historii zvolen český státní občan, JUDr. Robert Fremr.⁶

V průběhu studia materiálů k této disertační práci jsem několikrát změnila hypotézy související se sledovaným cílem práce, neboť jsem dospěla k závěru, že některé hypotézy není třeba vědeckým způsobem ověřovat. Toto se týká zejména první hypotézy, kterou jsem uvedla již ve svém projektu disertační práce, totiž, že nejvýznamnějším problémem, s nímž se MTS potýká, je otázka zajištění osob pro řízení před soudem. Tuto hypotézu jsem v práci dále neověřovala, neboť se jedná o fakt, který není třeba podrobit vědeckému zkoumání. S touto hypotézou souvisel i jeden z původně zamýšlených cílů disertační práce, a to předložit úvahy *de lege ferenda*, jaké jsou právní možnosti pro zlepšení stávající právní úpravy řízení před MTS (zejm. co se týče zajištění přítomnosti obviněných před soudem). Vzhledem k tomu, že jsem změnila hypotézy práce, stal se i tento cíl práce související s výše uvedenou původní hypotézou v disertační práci záměrně opomenut.

Považuji rovněž za nutné zmínit i to, proč jsem se ve své disertační práci odchýlila od původní struktury uvedené v projektu disertační práce. Ke změně oproti původní struktuře práce došlo ve vztahu ke druhé, empiricko-analytické části práce, která měla obsahovat případy jednotlivých osob, proti kterým je řízení před MTS vedeno a která měla být komparativní analýzou jednotlivých řízení, a dále ve vztahu ke třetí části práce, která měla obsahovat výsledky této komparativní analýzy. V průběhu studia materiálů k disertační práci jsem dospěla k závěru, že není vhodné komparovat všechna řízení, která před MTS v současnosti probíhají, a to ve vztahu ke všem osobám soudem stíhaným. Každá taková analýza by byla v každém okamžiku neaktuální, protože řízení, která před MTS probíhají v současné době, v některých případech velmi rychle vstupují do nového procesního stadia, a tudíž by se vypracovaná disertační práce stala zanedlouho ve své analytické části zastaralou a vypovídala by pouze o stavu

⁵ Česká republika uložila ratifikační listinu k Římskému statutu Mezinárodního trestního soudu, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, nestránkováno.

⁶ Soudce JUDr. Robert Fremr zvolen do Mezinárodního trestního soudu, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, nestránkováno.

jednotlivých řízení existujícímu k určitému datu.⁷ Vzhledem k tomu, že jsem chtěla, aby moje disertační práce měla větší oborový přínos, rozhodla jsem se některé hypotézy své práce přepracovat a v určitém směru pozměnit taktéž cíl práce.

Předmět výzkumu své disertační práce jsem si vymezila úžeji, a to tak, že analyzovanou problematikou jsou charakteristické rysy řízení před MTS, a to ve vztahu ke dvěma „ideálytypům“ trestního řízení - kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu a angloamerického (adversárního) trestního procesu. Vzhledem k tomu, že jádrem trestního řízení (a nejinak je tomu i v případě řízení před MTS) je hlavní líčení, zaměřila jsem se na charakteristické prvky přejaté z obou systémů, event. přizpůsobené charakteru mezinárodního trestního procesu, právě v tomto procesním stadiu řízení před MTS. Vzhledem k tomu, že nepovažuji za vhodné zkoumat pouze toto procesní stadium bez ohledu na jeho zasazení do celého průběhu řízení před MTS, považuji za nutné představit v práci (spíše ve zjednodušené podobě) i další stadia tohoto řízení.

S ohledem na to, že MTS dne 14. března 2012 vynesl svůj historicky první rozsudek o vině a dne 10. července 2012 následoval rozsudek o trestu (v případě obžalovaného Thomase Lubangy), průběh jeho hlavního líčení (ve vztahu k problematice, analyzované v teoretické části práce), jsem se rozhodla podrobit zkoumání ve zvláštní, empiricko-analytické části práce. Cílem této části práce je zjistit, jaké charakteristické prvky kontinentálního (inkvizičního) a na druhou stranu i angloamerického (adversárního) typu trestního procesu se projeví v průběhu historicky prvního hlavního líčení v řízení před MTS – v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou.

⁷ S tímto problémem jsem se ostatně setkala i při dokončování této disertační práce. V době od 8. do 17. prosince 2014 se konalo třinácté zasedání Shromáždění smluvních stran Statutu MTS, v jehož průběhu bylo mimo jiné zvoleno šest nových soudců a byla diskutována problematika, která je dílčím předmětem analýzy této práce (vznik úřadu obhájce). V březnu 2015 bylo šest nově zvolených soudců MTS oficiálně uvedeno do úřadu, přičemž ve stejné době odvolací senát soudu rozhodl o odvolání proti rozhodnutí o odškodňování obětí v řízení s Thomasem Lubangou. Před samotným odevzdáním disertační práce jsem proto musela vyhodnotit, zdali vypracované pasáže týkající se soudců MTS, možného vzniku úřadu obhájce a odškodňovací fáze řízení s ohledem ke shora uvedeným skutečnostem přepracovat, či nikoliv. Vzhledem k tomu, že by neodpovídalo zásadám poctivé vědecké práce tyto závěry záměrně opomenout, klíčové kapitoly této disertační práce byly v průběhu prvního pololetí roku 2015 poměrně zásadním způsobem přepracovány, aby obsahovaly co možná nejaktuálnější údaje týkající se MTS.

Během psaní disertační práce jsem zvažovala i případné začlenění komparativní analýzy řízení před MTS s českým trestním řízením, neboť s druhým z těchto dvou řízení mám osobní zkušenosti v rámci své profese advokátní koncipientky. Při bližším zkoumání jsem však dospěla k názoru, že pro účely analýzy řízení před MTS z pohledu mezinárodního práva by tento přístup nebyl vhodný, neboť by se vzdaloval od mezinárodněprávního pohledu a hrozilo by riziko výkladu problematiky směrem k popisu pouhých podobností a odlišností řízení před MTS ve vztahu k českému trestnímu řízení. Na druhou stranu je nutno podotknout, že i při absenci explicitní komparativní analýzy mezi českým trestním řízením a řízením před MTS se v mé disertační práci některé takové komparativní prvky objevují. Každý autor totiž při studiu cizího práva vychází z právního myšlení, které je vlastní právní kultuře jeho země a implicitně tak vnáší do výzkumu komparativní prvek.⁸

Ve své práci vycházím z předpokladu, že k poznání a pochopení procesních institutů v řízení před MTS je nejprve nutné seznámit se s charakteristickými prvky trestního řízení existujícími na úrovni jednotlivých států. MTS vznikl z iniciativy států a zvolená procesní úprava jeho řízení v sobě kombinuje prvky řízení převzaté z národních trestněprocesních úprav. Práce obsahuje komparativní analýzu dvou nejvýznamnějších typů trestních řízení, a to kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního) typu trestního procesu. Právě tyto dva typy trestního procesu a jejich základní charakteristiky a instituty jsou pro současnou podobu řízení před MTS zcela klíčové, neboť právě jejich komparací je možné dojít k užitečnému závěru - jak se vyrovnat s některými problematickými aspekty řízení před MTS za pomoci institutů známých z kontinentálního (inkvizičního) nebo z angloamerického (adversárního) typu trestního procesu.

Již v úvodu své práce považuji za nutné upozornit na možné limity komparativní části práce. Vzhledem k tomu, že při vědecké práci je vždy kladen důraz na co možná nejvyšší míru objektivitu vědeckého pracovníka, tento by si měl být vědom svých případných omezení či osobních předpojatostí a předsudků, které by měl před zahájením své vědecké činnosti upřímně vyslovit. Jedním z rizik každého vědeckého

⁸ Viz Pokorný L. *Úvod do trestněprávní komparatistiky*, s. 29.

pracovníka ve vztahu k zajištění objektivitu jeho vědeckého výzkumu je totiž nedostatečné uvědomění si jeho rolí souvisejících s procesem sekundární socializace.⁹

Sekundární socializace představuje nabývání vědění nutného pro určité role, přičemž tyto role přímo či nepřímo vycházejí z dělby práce a vyžaduje nabytí určitých typů slovní zásoby spojených s těmito rolemi. V sociologii se v této souvislosti hovoří jednak o tzv. internalizaci sémantických oblastí, které strukturují rutinní interpretace a chování v rámci určité institucionální oblasti, ale rovněž o nezbytné internalizaci "tichých dohod" postojů a emocionálních zabarvení těchto sémantických polí. V procesu socializace jedinec přejímá určité role a postoje, přičemž jeho identita se uskutečňuje v rámci hranic vymezující určitý sociální svět. S procesem tzv. internalizace jedince je spojena subjektivní identifikace s jeho rolemi v tomto světě a s jejich příslušnými normami. Na základě instrumentálního užití jazyka se pak vytváří celý systém obrazů a alegorií, přičemž jazyk spojený s určitými rolemi je jedincem internalizován jako celek. Přirozeným důsledkem sekundární socializace a příslušného typu vzdělávání je rovněž osvojení hodnot, které jsou v dané oblasti uznávány. *"Jsou-li hodnoty spojeny se socializací, mohou být ve světovém měřítku měnlivé, neboť jen těžko lze očekávat unifikovanou socializaci napříč kontinenty a sociálními prostředími."*¹⁰

V rámci odlišných právních kultur, tj. právních systémů, zahrnujících větší počet právních řádů, které se vyznačují shodnými rysy ve způsobu tvorby, interpretace a aplikace práva,¹¹ tudíž dochází k internalizaci odlišných hodnot, odlišného právního jazyka apod. Pro příslušníka konkrétní právní kultury dochází procesem sekundární socializace k osvojení těchto hodnot a tohoto jazyka zcela přirozeně, přičemž záleží rovněž na rolích tohoto jedince v rámci konkrétní právní kultury. Zcela odlišně může chápat totožný právní institut právník socializovaný v rámci kontinentální právní kultury a právník socializovaný v rámci angloamerické právní kultury. U každého z nich záleží na tom, zdali je tento právní institut v jeho právní kultuře prakticky používán, nebo se naopak jedná o institut, s nímž se tento právník seznámil pouze

⁹ Následující část práce, týkající se problematiky sekundární socializace a internalizace, vychází z poznatků sociálně konstruktivistických autorů (sociologů) Petera I. Bergera a Thomase Luckmanna. Viz Berger, P. I., Luckmann, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*, s. 131 a násled.

¹⁰ Viz Kysela J. Je to, co lid chce, dobré, protože to chce lid?, s. 135.

¹¹ Viz Gerloch, A. *Teorie práva*, s. 103.

v právní teorii, jako s institutem typickým pro odlišný typ právní kultury, nežli té právní kultury, jíž je sám příslušníkem.

Těchto odlišností v pojmání některých právních institutů v rámci jednotlivých právních systémů by si měl být každý vědecký pracovník vědom, přičemž pro svoji práci jsem ve vztahu ke shora uvedeným skutečnostem vyvodila následující závěry. Vliv na správné porozumění některým institutům angloamerického (adversárního) typu trestního procesu může mít moje příslušnost ke kontinentálnímu typu právní kultury, pro něhož je typický inkviziční typ trestního procesu.¹² Na druhou stranu však jednou z mých rolí, s níž jsou spojeny i určité typy internalizovaných hodnot, je již zmíněná role advokátní koncipientky, přičemž v rámci této profese vykonávám mimo jiné i obhajobu osob v rámci trestního řízení. Z pohledu aktivně činné obhájkyně jsou mi naopak mnohem bližší některé instituty angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, které od obhájců vyžadují daleko více procesní aktivity, neboť řízení je založeno na "souboji" stran - žalobce a obhajoby, přestože s tímto typem trestního řízení nemám žádnou praktickou zkušenost.

I tyto role, související s procesem sekundární socializace, tudíž mohou mít vliv na případné nesprávné porozumění některým procesním institutům trestního (či mezinárodního trestního) práva a mohou být příčinou jejich možné dezinterpretace.

Přestože se tématem řízení před MTS dosud zabývala celá řada autorů, většina z nich dochází k závěru, že řízení před MTS v sobě kombinuje jak prvky kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu, tak i prvky angloamerického

¹² Český trestní proces je historicky založen na inkvizičním typu trestního procesu. V souvislosti s přípravami nového trestního řádu je však zcela zřejmé, že jeho přijetím dojde k zásadnímu odklonu od inkvizičních prvků trestního procesu a přijetí prvků typických pro angloamerický (adversární) proces. V rámci českého trestního řízení má dojít k posílení významu stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení, zejména co se týče důkazního řízení. Dokazování bude probíhat téměř výlučně při hlavním líčení, což je podle autorů nového trestního řádu důležité z hlediska práv a svobod jednotlivých stran, které proti sobě stojí. Soud již nebude v pozici, v níž by sám prováděl důkazy v neprospěch obžalovaného, toto by měla být výlučná doména státního zástupce. Státní zástupce tvrdí, že se obžalovaný trestně stíhaného jednání dopustil a proti obžalovanému podal obžalobu, měl by proto nést odpovědnost za to, že mu jednání popsané v obžalobě dokáže. Soud by měl pouze posuzovat to, co mu bylo stranami procesu předloženo. Jakmile se začne v trestní věci více angažovat, přebírá roli žalobce, což má vliv na jeho rozhodování. Podle tvůrců nového trestního řádu je neakceptovatelné, aby proti obžalovanému *de facto* "stál" nejen státní zástupce, ale i soudce. Viz Šámal, P. Žalobci musí odpovídat za svou práci, s. 11.

(adversárního) trestního procesu, aniž by se však přiklonili k dominanci prvků v řízení kteréhokoliv z nich. Autoři knižních publikací pojednávajících o MTS se navíc většinou snaží obsáhnout řízení před MTS ve všech jeho stadiích, a tudíž se příliš nezabývají podrobnou analýzou konkrétního stadia tohoto řízení. Proto jsem si ve své disertační práci zvolila za cíl podrobně analyzovat průběh hlavního líčení v řízení před MTS tak, jak je upraven zejména ve Statutu MTS a v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS a v rámci případové studie podrobit zkoumání průběh hlavního líčení v případě obžalovaného Thomase Lubangy.

Pro svoji disertační práci jsem si stanovila následující výzkumnou otázku: Lze říci, že stěžejní charakteristické rysy hlavního líčení před MTS odpovídají dominantně spíše jednomu z těchto typů trestního procesu? Pracovní hypotézou mé disertační práce je následující hypotéza: Hlavní líčení, jakožto jádro řízení před MTS, je založeno převážně na charakteristických prvcích kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu.

Hlavní líčení v případě Thomase Lubangy ve své práci analyzuji ve vztahu k těm charakteristickým prvkům kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního) typu trestního procesu v řízení, které jsou představeny v teoretické části práce. Cílem této zvláštní, empiricko-analytické části práce, je ověření hypotézy z obecné části práce ve vztahu k jednomu zvláštnímu případu – tj. zdali hlavní líčení s Thomasem Lubangou bylo založeno převážně na charakteristických prvcích kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu.

Pokud tato pracovní hypotéza bude ověřena, pokusím se zhodnotit, jaké důsledky má dominance prvků kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu na průběh hlavního líčení před MTS. V této části práce se zaměřím úvahami *de lege ferenda* na to, zdali by nebylo vhodnější některé prvky hlavního líčení před MTS změnit směrem k angloamerickému (adversárnímu) typu procesu a jaké jsou hlavní důvody pro takovéto řešení.

Pokud moje pracovní hypotéza na základě provedené analýzy nebude ověřena, tj. ukáže se, že hlavní líčení před MTS není založeno převážně na prvcích kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu, svojí analýzou odpovím na otázku, zdali snad převažují prvky angloamerického (adversárního) typu procesu nebo se spíše jedná o kombinaci obou typů, z nichž výrazně nepřevažují prvky ani jednoho z nich. V této souvislosti opět představím důsledky obou těchto případů a úvahy *de lege ferenda*, které vyplynou z analýzy hlavního líčení Thomase Lubangy.

V této souvislosti se nabízí se otázka, zdali lze z analýzy jednoho hlavního líčení v řízení před MTS (s Thomasem Lubangou) vytvářet zobecňující závěry vzhledem ke všem následujícím hlavním líčením s dalšími obžalovanými. Domnívám se, že ano, neboť právě praktickou činností soudců, žalobce a obhajoby v průběhu historicky prvního hlavního líčení v řízení před MTS bylo uvedeno v život psané právo zakotvené v předpisech upravujících řízení před soudem. Pouze konkrétní interpretace a aplikace práva v jednotlivých případech může ukázat případné nedostatky právní teorie, která byla základem pro zakotvení toho kterého ustanovení v těchto předpisech. Právě způsob, jakým byly tyto nedostatky vyřešeny, mohou být posléze vodítkem i pro řešení jiných obdobných případů v řízení před MTS. Ani v případě, pokud by tato řešení nebyla v budoucnu využita pro řešení obdobných problematických případů, není podrobná analýza historicky prvního hlavního líčení v řízení před MTS nadbytečná, neboť může být vhodným základem pro budoucí komparativní analýzu s jinými řízeními. Objektem komparace by mohly být zejména způsoby řešení některých procesních obtíží, přičemž kvalitativní výzkum by mohl směřovat k nalezení odpovědi na otázku, jaké řešení nejvíce odpovídá účelu, pro který byl MTS založen a jaké řešení nejvíce odpovídá úpravě obsažené ve stávajících procesních předpisech, které by neměly být rozhodnutími soudních senátů dotvářeny způsobem, který by nahrazoval chybějící úpravu určitého procesního institutu.

Vzhledem k tomu, že jsem svoji empiricko-analytickou část disertační práce nechtěla směřovat pouze k analýze charakteristických prvků kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu a angloamerického (adversárního) trestního procesu v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou, ale mým cílem je to, aby měla tato

část práce poněkud širší oborový přínos, stanovila jsem si další dvě otázky, na které budu chtít v této části práce odpovědět.

První otázkou je, zdali hlavní líčení tak, jak je popsáno ve Statutu MTS a ve vnitřních předpisech soudu, bylo dostatečnou oporou pro hladký průběh hlavního líčení, nebo zdali se v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou objevily takové problémy, které nebylo možné řešit pouhou aplikací ustanovení stávajících předpisů. Již nyní lze říci, že s velkou mírou pravděpodobnosti se takové problémy a obtíže v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou skutečně objevily. V práci bych se chtěla zaměřit na to, o jaké konkrétní obtíže se jednalo, jak byly vyřešeny, zhodnotit, nakolik bylo vybrané řešení vhodné a zdali pravděpodobně zabrání jejich budoucímu opakování. Pracovní hypotéza, kterou jsem si v této souvislosti vymezila, je následující: Průběh hlavního líčení v řízení před MTS v případě Thomase Lubangy vždy přesně neodpovídal příslušným ustanovením Statutu MTS a ustanovením vnitřních předpisů soudu, a některá procesní pravidla týkající se řízení před soudem byla dotvářena až v průběhu tohoto řízení.

V empiricko-analytické části mé disertační práce, která je případovou studií hlavního líčení s Thomasem Lubangou, jsem si rovněž vymezila druhou, velmi konkrétní otázku, která je předmětem mého výzkumu a na níž se budu snažit ve své práci odpovědět, a to jaké nejvýraznější komplikace se v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou v řízení před MTS objevily. Vzhledem k tomu, že Thomas Lubanga byl do okamžiku konání hlavního líčení tři roky ve vazbě a samotné hlavní líčení trvalo další tři roky, předmětem mého zájmu je i odpověď na otázku, z jakých konkrétních důvodů řízení ve fázi hlavního líčení trvalo takto dlouhou dobu. Odpovědí, která se této chvíli zdá jakožto nejpravděpodobnější, je, že největší překážkou pro rychlý průběh hlavního líčení před MTS je zajištění procesně použitelných svědeckých výpovědí, listinných důkazů a zajištění přítomnosti obětí a svědků u hlavního líčení. V práci chci ověřit, zdali toto byla hlavní překážka i v případě hlavního líčení s Thomasem Lubangou a pokud ano, chtěla bych nastínit úvahy *de lege ferenda*, jakým konkrétním způsobem lze tyto překážky částečně nebo zcela eliminovat.

V samotném závěru své disertační práce bych chtěla dospět k tomu, jaké jsou negativní a pozitivní důsledky existence jednotlivých prvků kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu a angloamerického (adversárního) trestního procesu v průběhu hlavního líčení v řízení před MTS, resp. jaký vliv mají tyto prvky na průběh hlavního líčení. Chtěla bych odpovědět na otázku, zdali by nebylo vhodné některé prvky hlavního líčení pozměnit směrem k jinému typu procesu a zdali nebyla stávající úprava hlavního líčení v řízení před MTS v případě hlavního líčení s Thomasem Lubangou příčinou některých problémů v řízení.

Cílem mé práce tedy je analyzovat hlavní líčení před MTS, na případu Thomase Lubangy odhalit slabiny této fáze řízení před MTS, odpovědět na otázku, zdali mohou mít tyto slabiny souvislost s jednotlivými prvky trestního procesu, přejatými z kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu, či angloamerického (adversárního) trestního procesu a představit úvahy *de lege ferenda*, jak tyto slabiny částečně nebo zcela eliminovat.

Co se týče struktury této disertační práce, práce je rozdělena do tří hlavních částí: 1. obecné, 2. teoretické a 3. empiricko-analytické. Vzhledem k tématu práce jsem se do práce rozhodla začlenit poměrně rozsáhlou obecnou část, v níž jsou představeny základní pojmy užívané v této práci, jednotlivá stadia řízení před MTS, subjekty a strany tohoto řízení a v základním rozsahu i průběh hlavního líčení se zaměřením na dokazování v této fázi řízení. Obecná část práce slouží k účelu lepší orientace čtenáře v jednotlivých fázích řízení před MTS, jeho aktérech a vytvoření představy o procesním zakotvení a o významu hlavního líčení, které je těžištěm dokazování, v řízení před soudem.

Nežli je však v obecné části této disertační práce představena procesní fáze, která je posléze podrobně analyzována v empiricko-analytické části práce (tj. fáze hlavního líčení), považovala jsem za nutné čtenáře nejprve seznámit se základním pojmoslovím této práce, s ostatními fázemi řízení a s rolí jednotlivých subjektů a stran v řízení, včetně jejich institucionálního zakotvení u MTS. Práce obsahuje velmi obsáhlou kapitolu pojednávající o subjektech a stranách řízení před MTS, a přestože je

tato kapitola součástí obecné části práce, obsahuje na řadě míst i klíčová rozhodnutí týkající se role subjektů v řízení (zejm. obětí), která v průběhu historicky prvního hlavního líčení (které dospělo až do stadia vynesení odsuzujícího rozsudku) dotvářela chybějící právní úpravu v předpisech soudu. Tato část práce obsahuje i rozsáhlou podkapitolu pojednávající o procesním a institucionálním postavení obhájců v řízení, neboť právě vědecké závěry týkající se této problematiky jsem v průběhu svého doktorského studia úspěšně prezentovala v rámci několika vědeckých soutěží. Pokud byla některá část této práce publikována, konkrétní údaj o této publikaci je v práci vždy řádně uveden a citován v poznámce pod čarou.

Na obecnou část práce plynule navazuje teoretická část, v níž jsou nejprve představeny a vysvětleny pojmy právní kultura, právní systém a posléze jsou zde v obecné rovině představeny i jednotlivé typy trestních procesů. Následující část práce obsahuje komparativní analýzu dvou stěžejních typů trestního procesu - kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního), přičemž každá z podkapitol se věnuje charakteristickým prvkům každého z těchto typů procesů. V další části práce jsou uvedeny konkrétní prvky řízení před MTS, které odpovídají kontinentálnímu (inkvizičnímu), nebo naopak angloamerickému (adversárnímu) typu trestního procesu. V této části práce je rovněž uveden alternativní analytický model, jehož autorem je Mirjan R. Damaška a který na řízení před MTS aplikovala Jarinde Temminck Tuinstra. Tento analytický model byl v práci užit z toho důvodu, že znaky Damaškova tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení odpovídají kontinentálnímu (inkvizičnímu) modelu trestního procesu a znaky jeho tzv. konflikty řešícího modelu trestního řízení odpovídají angloamerickému (adversárnímu) modelu trestního procesu. Jarinde Temminck Tuinstra je jednou z mála autorek, která řízení před MTS a jeho jednotlivé prvky velmi podrobně analyzovala ve světle dvou nejrozšířenějších typů trestního procesu, resp. ve světle Damaškovy teorie, v níž lze rysy těchto trestních procesů vysledovat. Její závěry proto považuji za nutné v této práci představit, neboť se věnovala shodné, resp. velmi podobné problematice, která je předmětem mé disertační práce.

Třetí částí této práce je empiricko-analytická část, která se vztahuje k hlavnímu líčení s Thomasem Lubangou a jejímž cílem je zodpovědět všechny shora uvedené otázky týkající se této části práce. Empiricko-analytická část se zabývá samotným průběhem tohoto hlavního líčení a v dalších dvou podkapitolách jsou v ní analyzovány jednotlivé prvky a instituty, které se staly předmětem analýzy samotného MTS a které jsou typickými prvky kontinentálního (inkvizičního), nebo naopak angloamerického (adversárního) trestního procesu. Další podkapitola této části práce shrnuje stěžejní překážky a problémy, jež se objevily v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou a které souvisejí s instituty typickými pro shora uvedené typy trestních procesů. Poslední podkapitola této části práce obsahuje zhodnocení, zdali je zvolené řešení problémů, které se v řízení s Thomasem Lubangou vyskytly, vhodné a zdali přijaté řešení zabrání budoucímu možnému opakování shodných problémů v jiných řízeních před soudem.

V průběhu psaní této práce jsem v souvislosti s analýzou shora uvedené problematiky dospěla k závěru, že při studiu jednotlivých prvků hlavního líčení v řízení před MTS je vhodné rovněž komparovat pozici žalobce a obhájce v této fázi procesu. Vzhledem k tomu, že obhájci jsou v řízení před MTS oproti žalobci soudu v mnoha směrech znevýhodněni (o čemž bude blíže pojednáno zejména v obecné části práce), tato práce obsahuje i úvahu *de lege ferenda* nad možným vznikem úřadu obhájce u MTS, který by se mohl stát pátým orgánem soudu. V této souvislosti práce obsahuje návrh konkrétního možného institucionálního zakotvení tohoto úřadu u MTS, návrh některých pravomocí, kterými by tento úřad mohl disponovat a v neposlední řadě i návrh možných zdrojů financování a rozpočtových pravidel fungování tohoto úřadu. Část práce týkající se problematiky možného vzniku úřadu obhájce jakožto pátého orgánu MTS je založena na několika hypotézách, které budou průběžně ověřovány. První hypotézou je, že úřad obhájce, který by byl samostatným orgánem MTS, by přispěl k zajištění vyšší míry efektivity činnosti obhájců a vedl by k naplnění principu rovnosti zbraní v řízení před MTS. Druhou hypotézou je, že se vznikem úřadu obhájce jakožto pátého orgánu MTS by se snížila administrativně-byrokratická zátěž kanceláře soudu a ve svém důsledku by vedla i ke snížení rozpočtových výdajů soudu. Třetí hypotézou je, že jednou z významných překážek vzniku samostatného úřadu obhájce je

převažující politicko-právní filozofie kontinentálního (inkvizičního) trestního řízení, na níž je řízení před MTS založeno.

Tato práce obsahuje i analýzu příslušnosti soudců a obhájců činných u MTS k jednotlivým typům trestního procesu podle země jejich původu. Jedná se o zcela původní analýzu, která podle dostupných zdrojů dosud nebyla žádným autorem provedena. Důvodem jejího začlenění do této práce je to, že i příslušnost soudců a obhájců ke konkrétnímu typu právní kultury, s určitým typem trestního procesu podle země jejich původu, může mít vliv na způsob interpretace a aplikace právních institutů v řízení před soudem. Tutu skutečnost potvrzují i vlastní zkušenosti českého soudce JUDr. Roberta Fremra s řízením před Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu, u něhož tento soudce dříve působil a které jsou v této práci citovány.

Při této shora uvedené analýze pro účely zjednodušení pracuji vždy se třemi typy trestního procesu - kontinentálním (inkvizičním), angloamerickým (adversárním) a smíšeným (v rámci něhož nebylo možné identifikovat dominanci ani jednoho z předešlých dvou) - popř. se čtyřmi, pokud byl trestní proces konkrétní země založen výlučně na zvykovém právu. Cílem této analýzy je jednak zjištění, zdali mezi soudci a obhájci činnými u MTS podle zemí jejich původu výrazně převažuje jejich příslušnost k některému z typů trestního procesu a dále je cílem dospět k závěru, zdali tato příslušnost soudců v konkrétních případech ovlivnila zejména způsob aplikace a interpretace některých právních (zejm. procesních) institutů užívaných v řízení před MTS.

Hlavní metodou disertační práce je analytická metoda, strukturování práce je založeno na metodě deduktivní (od obecného ke zvláštnímu). Empiricko-analytická část práce, která se zaměřuje na případ Thomase Lubangy (zejm. na průběh hlavního líčení), je případovou studií problematiky analyzované v obecné a v teoretické části práce.

Tato disertační práce byla napsána převážně za pomoci cizojazyčných zdrojů (a to konkrétně zdrojů v anglickém a francouzském jazyce), neboť relevantní zdroje k analyzované problematice v českém jazyce téměř zcela absentují. Zdrojem informací

o průběhu hlavního líčení v řízení před MTS byla i moje vlastní empirická zkušenost, neboť jsem se dne 10. července 2014 zúčastnila hlavního líčení soudu v řízení, v němž v procesní pozici obžalovaných stanuli William Samoei Ruto a Joshua Arap Sang. Některé kapitoly této práce byly užity a zveřejněny v rámci studentských vědeckých soutěží,¹³ přičemž toto se týká zejména kapitoly pojednávající o možném vzniku úřadu obhájce jakožto pátého orgánu MTS.¹⁴

Práce obsahuje poměrně vysoký počet příloh (49), přičemž na tyto přílohy je v textu postupně odkazováno. Přílohy byly do práce zařazeny zejména z toho důvodu, že přehledná tabulka či graf v řadě případů velmi vhodně doplňují analyzovanou problematiku. Co se týče Přílohy č. 1 až Přílohy č. 4, které se týkají přehledu právních systémů jednotlivých zemí světa, tyto přílohy byly do práce začleněny z toho důvodu, aby bylo možné ověřit empirická data uvedená v jednotlivých tabulkách a výstupy z těchto dat uvedené v grafech.¹⁵ Příloha č. 2 obsahuje přehled právních systémů jednotlivých zemí světa, Příloha č. 3 a Příloha č. 4 znázorňují mapy právních systémů v jednotlivých zemích. Zdrojem informací uvedených v těchto třech přílohách jsou v uvedeném pořadí: internetové stránky Ústřední zpravodajské služby Spojených států amerických (*Central Intelligence Agency, CIA*),¹⁶ dále internetové stránky Mezinárodní unie notářství (*International Union of Latin Notaries, U.I.N.L.*),¹⁷ která vydává časopis *Notarius International* a dále i internetové stránky kanadské univerzity¹⁸ sídlící v Ottawě. Co se týče všech ostatních příloh (tj. Přílohy č. 1 a Přílohy č. 5 až Přílohy

¹³ Jednalo se o VI. ročník soutěže IUS et SOCIETAS o cenu za esej obsahující nejzajímavější podněty, pohledy a otázky týkající se role práva a justice ve společnosti pořádané Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, Právnickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně a Vzdělávací nadací Jana Husa a o VII. ročník Studentské vědecké a odborné činnosti pořádaný Právnickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze.

¹⁴ V rámci VII. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti pořádaném Právnickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze jsem se s prací nazvanou *Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu mezinárodního trestního soudu* umístila ve fakultním kole soutěže na 2. místě a v celostátním (resp. v česko-slovenském) kole soutěže pořádaném Západočeskou univerzitou v Plzni jsem se s totožnou prací rovněž umístila na 2. místě této soutěže. Soutěžní práce byla posléze v téměř nezměněné podobě publikována ve Working Papers České společnosti pro mezinárodní právo. Viz Kryslová, R. *Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu mezinárodního trestního soudu*.

¹⁵ Zmíněné tabulky a grafy představují další přílohy této disertační práce.

¹⁶ Viz Internetové stránky: <https://www.cia.gov/index.html>, které jsou k dispozici v devíti jazykových mutacích - v arabštině, čínštině, angličtině, francouzštině, ruštině, španělštině, kurdštině a turečtině.

¹⁷ Viz Internetové stránky: <http://www.notarius-international.org/>, které jsou k dispozici v pěti jazykových mutacích - v anglickém, francouzském, německém, italském a španělském jazyce.

¹⁸ Viz Internetové stránky: <http://www.juriglobe.ca/>, které jsou k dispozici v šesti jazykových mutacích - v anglickém, španělském, čínském, francouzském, arabském a ruském jazyce.

č. 49), data pro jejich vypracování byla čerpána výlučně z oficiálních databází a přehledů zveřejněných na internetových stránkách MTS.¹⁹

¹⁹ Jedná se o internetové stránky MTS: <http://www.icc-cpi.int/Pages/default.aspx>, které jsou k dispozici ve dvou jazykových mutacích - v anglickém a francouzském jazyce. Při vypracování své disertační práce jsem vycházela výlučně z informací publikovaných na těchto internetových stránkách v anglickém jazyce.

1. Základní pojmy

Pro účely této práce považuji za nutné nejprve definovat základní pojmy, které budou v této práci používány, neboť v průběhu prací na mé disertační práci jsem narazila na obtíže související s terminologií ve vztahu k osobě, proti které je řízení před MTS vedeno. V českém trestním řízení se osoba, proti které je trestní řízení vedeno, nazývá podle konkrétního stupně řízení jakožto osoba podezřelá, obviněná, obžalovaná, event. odsouzená. V případě řízení před MTS dochází k počátku vzniku mezinárodního trestněprocesního vztahu mezi MTS (či jeho orgány) a konkrétní fyzickou osobou v okamžiku, kdy dochází v rámci tzv. situace vyšetřované žalobcem MTS k určení konkrétních jednotlivců, kteří jsou podezřelí ze spáchání zločinů spadajících do jurisdikce MTS. Nestačí však pouhá domněnka o tom, že osoba zločin podle mezinárodního práva spadající do jurisdikce MTS spáchala, žalobce musí mít důvodné podezření o tom, že se tak stalo. V takovém případě může přípravný senát MTS podezřelou osobu předvolat, vydat zatýkáci rozkaz za účelem zajištění její přítomnosti před soudem, nebo požádat smluvní stranu o zadržení či zatčení a předání osoby soudu, nemá však jakoukoliv možnost, jak zajistit přítomnost osoby před soudem v případě, pokud soudu není znám pobyt této osoby, event. stát, který není smluvní stranou Statutu MTS, se rozhodne tuto osobu soudu nepředat.

Za účelem odstranění případných nejasností v terminologii jsem se proto rozhodla užívat jednotlivé pojmy označující osobu, proti níž je trestní řízení vedeno, tak, jak jsou tyto pojmy zavedené a známé v českém trestním řízení. Níže uvedená terminologie v zásadě není rozporu s pojmoslovím užívaným v rámci procesních předpisů soudu v anglickém jazyce, přestože je v této souvislosti nutné zdůraznit, že anglický pojem *accused* je cizojazyčným akvivalentem obou následujících českých pojmů - *obviněný* i *obžalovaný*.²⁰ Při analýze dokumentů, které byly zdroji této disertační práce, bylo proto vždy nutné brát v potaz celkový obsahový kontext studovaného textu, aby bylo najisto postaveno, zdali je anglickým pojmem *accused* míněna osoba v procesním postavení obviněného, nebo obžalovaného (v obsahovém kontextu dle českého trestního práva).

²⁰ Viz Chromá, M. *Anglicko-český právní slovník*, s. 17.

Ve své disertační práci tudíž používám pojmy *podezřelý*, *obviněný*, *obžalovaný* a *odsouzený* v souladu s následujícím obsahovým vymezením, který na tomto místě uvádím pouze pro účely sjednocení terminologie užívané v mé disertační práci, aby bylo čtenáři této práce zcela zřejmé, jaký konkrétní obsah má každý z uvedených pojmů.

Podezřelým je ten, proti němuž existuje důvodné podezření ze spáchání zločinu podle mezinárodního práva spadajícího do jurisdikce MTS a který byl předvolán k soudu, resp. proti kterému by soudem vydán zatýkací rozkaz.

Po předání osoby MTS, event. poté, co se tato osoba dostaví k soudu na základě doručeného předvolání, přípravný senát provede tzv. slyšení o potvrzení obvinění. Až v tomto procesním stadiu se z podezřelého stává *obviněný*, se všemi příslušnými právy a povinnostmi, které s tímto procesním postavením dle Statutu MTS souvisejí, a to okamžikem doručení obvinění z konkrétního zločinu podle mezinárodního práva spadajícího do jurisdikce MTS. Konkrétní dokument obsahující obvinění, na jehož základě žalobce chce požádat o zahájení hlavního líčení, podezřelá osoba obdrží ještě před samotným konáním slyšení o potvrzení obvinění, a to v přiměřené lhůtě před jeho konáním. Spolu s obviněním podezřelá osoba obdrží i informace o důkazech, které bude žalobce prezentovat i v rámci slyšení o potvrzení obvinění.

Obžalovaným se obviněný stává okamžikem potvrzení obvinění, ustavení projednacího senátu a dle obvyklé praxe známé z vnitrostátního práva lze analogicky konstatovat, že současně taktéž po nařízení hlavního líčení. V případě řízení před MTS samozřejmě není vydáván listinný dokument s názvem „obžaloba“, který známe z vnitrostátního trestního řízení. Pro přehlednost a srozumitelnost z hlediska českého čtenáře však považuji za důležité vymežit si pojem „obžalovaný“ takto i pro řízení před MTS.

Odsouzeným je ten, proti němuž byl vydán pravomocný odsuzující rozsudek MTS.

2. Stadia řízení před MTS²¹

Trestní řízení před MTS probíhá v několika časových úsecích, které na sebe chronologicky navazují a v rámci nichž orgány MTS plní své stanovené funkce s cílem dosáhnout účelu mezinárodního trestního řízení. Jednotlivé fáze řízení před MTS a jejich procesní úprava jsou v základní podobě upraveny ve Statutu MTS (primární pravidla), podrobnější speciální úprava je obsažena v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS (sekundární pravidla).

Stejně jako Statut MTS, i Pravidla procesního a důkazního řízení MTS byla přijata Shromážděním smluvních stran Statutu. Zatímco pro vstup v platnost Statutu MTS bylo nutné, aby u generálního tajemníka Organizace spojených národů bylo uloženo šedesát ratifikačních listin, listin o přijetí, schválení nebo přístupu ke Statutu,²² pro vstup v platnost Pravidel procesního a důkazního řízení MTS bylo zapotřebí jeho přijetí dvoutřetinovou většinou hlasů členů Shromáždění smluvních stran.²³ Pravidla procesního a důkazního řízení MTS tímto způsobem vstoupila v platnost dne 9. září 2002.²⁴

Pokud by některá procesní ustanovení upravená ve Statutu a v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS byla ve vzájemném rozporu, vodítko pro vyřešení tohoto problému poskytuje článek 51 odst. 5 Statutu, podle něhož je v tomto případě rozhodující znění Statutu MTS.

Procesní ustanovení Statutu ve spojení s Procesním a důkazním řádem MTS upravují následující stadia mezinárodního trestního řízení:

²¹ Při analýze jednotlivých stadií řízení před MTS jsou dominantním zdrojem této práce příslušná ustanovení Statutu MTS, zejm. procesní ustanovení obsažená v člancích 53 až 85 Statutu. Z důvodu přehlednosti textu nejsou odkazy na konkrétní ustanovení Statutu MTS obsaženy ve všech pasážích práce v poznámce pod čarou, v některých případech je na konkrétní znění Statutu odkazováno přímo v samotném textu práce.

²² Viz Článek 126 odst. 1 *Statutu MTS*, podle něhož Statut vstoupí v platnost prvního dne měsíce po šedesátém dnu následujícím po datu uložení šedesáté ratifikační listiny, listiny o přijetí, schválení nebo přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

²³ Viz Článek 51 odst. 1 *Statutu MTS*.

²⁴ Viz *Pravidla procesního a důkazního řízení MTS (Rules of Procedure and Evidence)*.

1. přípravné řízení,
2. hlavní líčení,
3. opravné řízení,
4. vykonávací řízení.

Řízení s konkrétním podezřelým, obviněným, či obžalovaným samozřejmě nemusí vždy dospět do všech uvedených stadií řízení, řízení může za určitých podmínek skončit v každém z nich. Každé procesní stadium se odlišuje nejen dominancí odlišných subjektů či stran tohoto řízení (o kterých bude pojednáno v další části práce) a formálně v několika případech i označením osoby, proti které je řízení vedeno, ale odlišuje se i prvky a znaky trestního procesu, které jsou přejaté z národních trestněprávních úprav. Vzhledem k tomu, že tato práce se zaměřuje na charakteristické prvky pouze jedné z fází řízení před MTS, a to hlavního líčení, následující část práce není podrobnou analýzou těchto prvků v jednotlivých fázích řízení. Přesto tam, kde lze některé tyto prvky vysledovat, jsou v práci rovněž ve stručnosti zmíněny.

Pro základní orientaci v jednotlivých stádiích řízení před MTS jsou v dalších kapitolách této práce v základní a spíše ve stručnější podobě konkrétní stadia tohoto řízení představeny. Rozdělení jednotlivých procesních stadií řízení před MTS užívané v této práci je podrobnější nežli rozdělení shora uvedené, přičemž na dalších stranách této disertační práce jsou uvedeny stežejní prvky a charakteristické znaky následujících fází tohoto řízení:

1. přípravné řízení,
 - 1.1 vyšetřování a stíhání,
 - 1.2 přípravné řízení v užším smyslu,
2. hlavní líčení,
3. opravné řízení,
 - 3.1 odvolání,
 - 3.2 žádost o přezkum pravomocného rozhodnutí MTS,
4. vykonávací řízení.

2.1 Přípravné řízení

V rámci přípravného řízení je rozhodujícím subjektem žalobce a přípravný senát. V této fázi řízení před MTS se při činnosti žalobce uplatňují zejména prvky vyhledávacího procesu typického pro kontinentální (románsko-germánské) trestní řízení.²⁵ V průběhu přípravného řízení žalobce soudu postupuje v rámci zjištění skutečného stavu věci tak, aby byly přezkoumány veškeré skutečnosti a důkazy potřebné pro zjištění trestní odpovědnosti konkrétního pachatele, přičemž je při této své činnosti povinen prověřovat stejně pečlivě přitěžující i polehčující okolnosti. Žalobce je oprávněn požadovat součinnost států nebo mezivládních organizací, přičemž za účelem poskytnutí součinnosti těmto subjektům je s nimi zároveň oprávněn uzavírat ujednání či dohody.

Přípravné řízení je možné rozdělit do dvou procesních etap, z nichž prvním stadiem je vyšetřování a stíhání před MTS, druhým stadiem pak je přípravné řízení před MTS v užším smyslu. Závěrečným stadiem druhého stadia přípravného řízení je slyšení o potvrzení obvinění, které je posledním procesním stadiem předcházejícím konání hlavního líčení.

Dvě etapy přípravného řízení lze rozlišit také na základě procesního označení osoby, proti které se řízení vede – zatímco v první fázi se řízení vede proti podezřelému, po sdělení obvinění v druhé fázi řízení se z podezřelého stává obviněný.

2.1.1 Vyšetřování a stíhání

O tom, zdali bude vyšetřování před soudem na základě informace předané smluvní stranou Statutu MTS nebo Radou bezpečnosti OSN o údajném spáchání zločinů podle Statutu MTS vůbec zahájeno, rozhoduje žalobce soudu. Ten může taktéž rozhodnout o tom, že vyšetřování zahájí i bez podnětu těchto subjektů, tj. z vlastní iniciativy (tzv. *proprio motu*) – v takovém případě však jeho rozhodnutí podléhá souhlasu přípravného senátu. Přípravný senát přezkoumává rozhodnutí žalobce

²⁵ Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, s. 189.

nezabývat se danou věcí a je oprávněn požádat žalobce o opětovné zvážení jeho rozhodnutí v případě, požádá-li jej o to stát, který žalobci informaci o domnělém spáchání zločinu oznámil, popř. Rada bezpečnosti OSN, oznámila-li tuto informaci Rada bezpečnosti.

Pokud má žalobce za to, že v daném případě je s ohledem na okolnosti zločinu důvod k tomu domnívat se, že vyšetřování by nesloužilo zájmům spravedlnosti, a tudíž rozhodne nezabývat se dále danou věcí, musí o tomto svém rozhodnutí informovat přípravný senát. Stejně tak je povinen informovat přípravný senát o tom, že z obdobných důvodů, včetně věku, nemoci či podílu domnělého pachatele na údajně spáchaném zločinu, neshledal dostatečný důvod ke stíhání konkrétního pachatele. V obou výše uvedených případech je rozhodnutí žalobce účinné jen tehdy, vysloví-li s ním souhlas přípravný senát.

Přípravný senát rovněž v tomto procesním stadiu na návrh žalobce přijímá nezbytná opatření pro zajištění procesní použitelnosti (s přihlédnutím k zajištění práva obviněného na obhajobu) tzv. neopakovatelných vyšetřovacích úkonů.²⁶ O přípustnosti takto opatřených důkazů však nerozhoduje přípravný senát, nýbrž projednací senát, a to až v průběhu hlavního líčení.

Účelem této fáze přípravného řízení, na jehož průběhu se podílí žalobce a přípravný senát, je vyšetřování zločinů spadajících do jurisdikce MTS a zajištění přítomnosti osob, které jsou podezřelé z jejich spáchání, před MTS. Přítomnost podezřelých je zajišťována jejich předvoláním či vydáním zatýkacího rozkazu,²⁷ na základě něhož je podezřelá osoba předána soudu. Soud však nemá žádné donucovací nástroje k tomu, zajistit přítomnost osob před soudem, pokud se osoba vyhýbá dostavení k soudu, a to i v případě, pokud se osoba, proti níž byl vydán zatykač, nachází

²⁶ Neopakovatelným vyšetřovacím úkonem je podle článku 56 odst. 1 písm. a) *Statutu MTS* takový úkon, který v další fázi řízení nebude dostupný (např. pokud v průběhu přípravného řízení vznikla neopakovatelná příležitost zajistit svědeckou výpověď nebo neopakovatelná příležitost zkoumat, shromažďovat či ověřovat důkazy).

²⁷ Zatýkací rozkaz i předvolání určité osoby vydává přípravný senát MTS, a to na návrh žalobce. Viz Článek 58 odst. 1 a odst. 7 *Statutu MTS*.

po určitou dobu na území smluvní strany Statutu MTS.²⁸ MTS je v tomto směru odkázán na spolupráci smluvních stran. Pokud by smluvní strana Statutu v rozporu se svými povinnostmi nevyhověla žádostem o spolupráci se soudem (např. žádostem o zatčení a předání určité osoby soudu), čímž by bránila ve výkonu funkcí a pravomocí soudu, soud je oprávněn vydat o této skutečnosti nálezy, který posléze předloží Shromáždění smluvních stran (nebo v případech, kdy věc spadající do jurisdikce soudu oznámila MTS Rada bezpečnosti OSN, Radě bezpečnosti).²⁹

2.1.2 Přípravné řízení v užším smyslu

Toto stadium přípravného řízení začíná okamžikem, kdy je podezřelému sděleno obvinění ze spáchání konkrétních zločinů spadajících do jurisdikce MTS spolu s důkazy, které chce žalobce prezentovat v rámci slyšení o potvrzení obvinění. Tímto okamžikem se z podezřelého stává obviněný. Na rozdíl od hlavního líčení, které nelze konat v nepřítomnosti obviněného, slyšení o potvrzení obvinění lze konat v jeho nepřítomnosti, a to za splnění dvou alternativních podmínek:

- a) pokud se obviněný vzdal svého práva být přítomen; nebo
- b) pokud obviněný uprchl nebo místo jeho pobytu nelze zjistit, byla přijata veškerá přiměřená opatření pro zajištění jeho přítomnosti před soudem a sdělení obvinění a skutečnosti, že se bude konat slyšení o potvrzení obvinění.³⁰

Pokud je obviněný přítomen slyšení o potvrzení obvinění, je oprávněn vznášet proti obvinění námitky, zpochybňovat důkazy předložené žalobcem a předkládat vlastní důkazy.³¹

²⁸ Příkladem této paralýzy soudu je průběh stíhání soudánského prezidenta Umara al-Bašíra, na něhož byly vydány již dva zatykače MTS (v roce 2009 a v roce 2010). Přestože se soudánský prezident při svých zahraničních cestách často nachází na území smluvních stran Statutu, tyto státy neplní svoje povinnosti vyplývající ze Statutu a nespolupracují se soudem za účelem zatčení a předání soudánského prezidenta soudu. Viz Např. *Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court*.

²⁹ Právě tento postup přípravný senát MTS zvolil v rámci řízení se soudánským prezidentem Umarem al-Bašírem ve svém rozhodnutí z 9. dubna 2014. Viz *Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court*.

³⁰ Viz Článek 61 odst. 2 *Statutu MTS*.

Pokud přípravný senát rozhodne o tom, že existují dostatečné důkazy o tom, že se obviněný dopustil skutků uvedených v obvinění, potvrdí ta obvinění, u nichž shledal dostatečné důkazy a předá osobu projednacímu senátu pro účely hlavního líčení. Projednací senát je pro tyto účely ustaven předsednictvem MTS. Vydaný zatýkácí rozkaz zůstává v platnosti ve vztahu k těm obviněním, která byla potvrzena přípravným senátem.

Pokud obvinění nejsou podložena dostatečnými důkazy, přípravný senát tato obvinění odmítne potvrdit. Přípravný senát je rovněž oprávněn odložit slyšení a navrhnout žalobci, aby zvážil předložení dalších důkazů nebo doplnil vyšetřování ohledně konkrétních obvinění, nebo aby pozměnil obvinění vzhledem k tomu, že předložené důkazy nasvědčují tomu, že byla naplněna skutková podstata jiného zločinu spadajícího do jurisdikce soudu.

³¹ Slyšení o potvrzení obvinění na konci přípravného řízení MTS se velmi podobá typicky angloamerickému (adversárnímu) předběžnému slyšení konanému před zahájením hlavního líčení. Viz Schabas, W. A., *An Introduction to the International Criminal Court*, s. 115.

2.2 Hlavní líčení³²

Hlavní líčení před MTS se může konat pouze za přítomnosti obžalovaného, což je typickou zásadou angloamerického (adversárního) typu trestního procesu.³³ Výjimku představuje obžalovaný, který by soustavně narušoval průběh hlavního líčení, takovou osobu je projednací senát oprávněn vykázat a umožnit jí sledovat průběh hlavního líčení z prostor mimo jednací síň. Takové opatření však lze uplatnit jen za výjimečných okolností, na dobu nezbytně nutnou, a pouze v případě, pokud jsou přiměřená alternativní opatření shledána nedostatečnými. Hlavní líčení je veřejné, výjimky z této zásady jsou možné pouze v případě nůsti zajistit ochranu obětí a svědků nebo pro účely ochrany důvěrných nebo citlivých informací, které mají být předloženy jako důkaz.

Po zahájení hlavního líčení je obžalovanému předneseno obvinění, potvrzené již dříve (tj. v průběhu slyšení o potvrzení obvinění) přípravným senátem. Projednací senát se ujistí, že obžalovaný rozumí povaze obvinění a poskytne obžalovanému možnost přiznat vinu, nebo jí popřít.

Po provedeném dokazování může projednací senát rozhodnout buď o zproštění viny obžalovaného, nebo o jeho odsouzení. V případě odsouzení obžalovaného projednací senát nejprve rozhoduje samostatným rozsudkem o vině, následně rozhoduje samostatným rozsudkem o trestu. Soud může rovněž vydat nařízení, v němž uloží obžalovanému povinnost nahradit obětem, či osobám jim blízkým, způsobenou škodu či újmu, a to i ve formě restituce, kompenzace a rehabilitace. Pokud projednací senát nevydá nařízení o odškodnění, v němž by tuto povinnost uložil přímo obžalovanému, ve vhodných případech je oprávněn nařídit odškodnění ze Svěřeneckého fondu, zřízeného k tomuto účelu Shromážděním smluvních stran.

Soudci projednacího senátu rozhodují jednomyslně, nelze-li však jednomyslného rozhodnutí dosáhnout, přijímá se rozhodnutí většinou hlasů členů senátu. Rozhodnutí

³² Vzhledem k tomu, že podrobná analýza hlavního líčení v řízení před MTS je předmětem jiných kapitol této práce, v rámci této části práce bude hlavní líčení představeno pouze ve stručné podobě.

³³ Viz Orié, A., *Accusatorial v. Inquisitorial Approach in the International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the Proceedings before the ICC*, s. 1478.

však v tomto druhém případě musí obsahovat i menšinové stanovisko. Rozhodnutí projednacího senátu vydané v hlavním líčení musí být vyhotoveno písemně a musí obsahovat úplné a dostatečně odůvodněné zjištění projednacího senátu ohledně důkazů a závěrů soudu.

2.3 Opravné řízení

Subjekty, oprávněnými uplatnit opravný prostředek proti rozhodnutí vydanému v trestním řízení před MTS, jsou v zásadě strany tohoto řízení. Řádným opravným prostředkem proti nepravomocnému rozhodnutí soudu je dle Statutu MTS odvolání, mimořádným opravným prostředkem proti pravomocnému rozhodnutí je žádost o přezkum.

Osoba, která byla protiprávně zatčena či zadržena ve vazbě, má dle Statutu MTS rovněž právo na kompenzaci. Toto právo dále náleží i osobě, která byla pravomocně odsouzena za trestný čin a rozhodnutí o vině bylo později zrušeno (za stanovených podmínek dle Statutu MTS) a za výjimečných okolností i osoba, v jejímž případě soud zjistil skutečnosti nezvratně prokazující, že došlo k závažnému a zjevnému justičnímu omylu.³⁴

K tomu, aby bylo úspěšně zahájeno opravné řízení před MTS, je nutné, aby oprávněný subjekt podal příslušný opravný prostředek. Těmito prostředky jsou odvolání a žádost o přezkum pravomocného rozhodnutí MTS. Opravné řízení v obou těchto případech probíhá před odvolacím senátem.

2.3.1 Odvolání

Ve Statutu MTS jsou v článcích 81 a 82 uvedeny dvě odlišné kategorie rozhodnutí soudu, proti nimž je v řízení možné podat odvolání. První kategorii těchto rozhodnutí představují rozhodnutí o zproštění, o vině, či o trestu, tedy ta rozhodnutí, která jsou vyhlášena v samotném závěru hlavního líčení. Druhou kategorií rozhodnutí představují rozhodnutí týkající se jurisdikce či přípustnosti, rozhodnutí povolující či zakazující propuštění vyšetřované nebo stíhané osoby, rozhodnutí přípravného senátu postupovat z vlastní iniciativy a bez návrhu žalobce přijmout nezbytná opatření k zajištění účinnosti a úplnosti řízení a rozhodnutí o významných otázkách, jejichž okamžité řešení odvolacím senátem by podle názoru přípravného či projednacího senátu

³⁴ Viz Článek 85 *Statutu MTS*.

vedlo ke značnému pokroku v řízení. Posledním typem rozhodnutí z této druhé kategorie je pak nařízení o odškodnění.

Co se týče osob oprávněných k podání odvolání, jejich okruh se liší v závislosti na tom, proti kterému konkrétnímu rozhodnutí odvolání směřuje. V rámci první kategorie rozhodnutí, proti nimž je přípustné odvolání, se navíc okruh oprávněných osob odlišuje v závislosti na důvodech, pro které je odvolání podáváno. Rozhodnutí projednacího senátu o zproštění, o vině a o trestu je oprávněn podat žalobce MTS, a to z důvodů: a) vady v řízení, b) skutkového omylu, nebo c) právního omylu. Tatáž rozhodnutí je oprávněn napadnout odvoláním i obžalovaný (nebo žalobce za obžalovaného), a to z důvodů: a) vady v řízení, b) skutkového omylu, c) právního omylu, nebo d) jiného důvodu majícího vliv na spravedlivé řízení a rozhodnutí. Rozhodnutí o trestu je nad rámec již uvedených důvodů možné napadnout i z důvodu nepoměru mezi zločinem a trestem, přičemž k podání takového odvolání je oprávněn žalobce i obžalovaný.

Proti rozhodnutím uvedeným v druhé kategorii (viz první odstavec této podkapitoly) jsou oprávněny podat odvolání strany řízení před MTS (tj. žalobce i obžalovaný). V článku 82 odst. 2 Statutu MTS je uveden typ rozhodnutí, proti němuž je oprávněn podat odvolání i tzv. dotčený stát. V tomto případě se jedná o odvolání proti rozhodnutí přípravného senátu o tom, že pověřuje žalobce soudu provedením určitých vyšetřovacích úkonů na území smluvní strany Statutu MTS bez zajištění součinnosti tohoto státu, neboť smluvní strana (onen dotčený stát) je zjevně neschopna vyhovět žádosti o spolupráci z důvodu nedostupnosti orgánu či složky justičního systému příslušné k vyřízení žádosti o spolupráci podle části 9 Statutu MTS. Takové rozhodnutí může odvoláním napadnout dotčený stát nebo žalobce, se souhlasem přípravného senátu. Pro tento typ odvolání je navíc podle článku 82 odst. 2 poslední věty Statutu MTS explicitně stanoveno, že musí být projednáno odvolacím senátem urychleně.

Nařízení o odškodnění je oprávněn napadnout odvoláním právní zástupce obětí, obžalovaný nebo vlastník nemovitostí v dobré víře, kterého se toto nařízení nepříznivě dotýká.

To, která osoba oprávněná podat odvolání proti rozhodnutí senátu MTS odvolání podala, má význam i ve vztahu k tomu, jakým způsobem může odvolací senát soudu z podnětu jejího odvolání rozhodnout. Pokud by se totiž proti rozhodnutí o vině nebo proti výroku o trestu odvolal pouze obžalovaný nebo pouze žalobce za obžalovaného, nelze rozhodnutí projednacího senátu změnit v neprospěch obžalovaného.

Pro další postup v řízení před MTS má v okamžiku podání odvolání proti některému rozhodnutí soudu klíčový význam, jaké důsledky jsou s podáním odvolání spojeny. Z tohoto pohledu se jedná zejména o to, zdali odvolání způsobuje odklad výkonu rozhodnutí, které je odvoláním napadeno. V případě odvolání proti rozhodnutí o vině a proti rozhodnutí o trestu obžalovaný, který se nachází ve vazbě, zůstává omezen na svobodě až do projednání odvolání odvolacím senátem. Pokud by doba strávená ve vazbě byla delší než uložený trest odnětí svobody, obžalovaný musí být propuštěn na svobodu (s výjimkou situace, kdy odvolání podal rovněž žalobce, v takovém případě je možné ponechání obžalovaného ve vazbě odůvodnit stejnými kritérii jako v případě možného ponechání obžalovaného ve vazbě za situace vyhlášení zprošťujícího rozsudku). V případě zprošťujícího rozsudku musí být obžalovaný okamžitě propuštěn na svobodu, přičemž výjimečně, pokud existuje konkrétní riziko útěku, pokud se v dané věci jedná o závažný zločin, z něhož byla osoba obviněna nebo s přihlédnutím k pravděpodobnosti úspěchu odvolání,³⁵ projednací senát může na návrh žalobce ponechat osobu ve vazbě až do projednání odvolání (i toto rozhodnutí projednacího senátu však lze napadnout odvoláním). Pokud obžalovaný nebyl vzat do vazby, výkon trestu se v takovém případě odkládá na dobu stanovenou pro podání odvolání a na dobu trvání odvolacího řízení.

³⁵ Kritérium pravděpodobného úspěchu odvolání je však velmi subjektivním parametrem, který ponechává projednacímu senátu velký prostor pro vlastní uvážení. O odvolání rozhoduje odvolací senát MTS, tedy senát zcela odlišného složení nežli v případě projednacího senátu. Odvolací senát samozřejmě není vázán předběžným posouzením projednacího senátu o tom, zdali odvolání má naděje na úspěch, či nikoliv. Z logiky věci vyplývá, že situace, v nichž by projednací senát dospěl k rozhodnutí o zproštění obžalovaného ze všech obvinění vznesených proti němu žalobcem MTS a zároveň by v případě odvolání podaného žalobcem proti tomuto rozhodnutí rozhodl o ponechání obžalovaného ve vazbě jen z důvodu pravděpodobného úspěchu odvolání žalobce, nebudou příliš časté. Projednací senát by totiž takovým rozhodnutím o ponechání obžalovaného ve vazbě zpochybnil důvodnost a správnost svého vlastního meritorního rozhodnutí.

V Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS je uvedena mírně odlišná kategorizace rozhodnutí, proti kterým je v řízení před soudem přípustné odvolání. V kapitole 8 oddílu II Pravidel procesního a důkazního řízení je upraveno odvolací řízení zahájené z podnětu odvolání proti odsuzujícím a zprošťujícím rozhodnutím, rozhodnutím o trestu a nařízením o odškodnění. Lhůta pro podání odvolání činí 30 dnů a odvolací lhůta plyne ode dne oznámení konkrétního rozhodnutí odvolateli. Odvolání se podává u tajemníka soudu. Odvolací senát z podnětu takto podaného odvolání může rozhodnutí napadené odvoláním potvrdit, zrušit, nebo změnit vlastním rozhodnutím. S výjimkou odvolacího řízení zahájeného z podnětu odvolání proti nařízení o odškodnění má odvolací senát podle článku 83 odst. 1 Statutu MTS v případě odvolacího řízení veškeré pravomoci projednacího senátu.

V kapitole 8 oddílu III Pravidel procesního a důkazního řízení je upraveno odvolací řízení zahájené z podnětu odvolání proti jiným typům rozhodnutí (*appeals against other decisions*). Lhůta pro podání odvolání proti těmto typům rozhodnutí činí pět dnů (s výjimkou odvolání proti rozhodnutí přípravného senátu postupovat z vlastní iniciativy a bez návrhu žalobce přijmout nezbytná opatření k zajištění účinnosti a úplnosti řízení, kdy je odvolací lhůta dvoudenní) a lhůta plyne v obou uvedených případech ode dne oznámení konkrétního rozhodnutí odvolateli. Vzhledem k tomu, že odvolání proti těmto rozhodnutím nemá (s výjimkou případů, kdy to nařídí k žádosti odvolatele odvolací senát) odkladný účinek, společně s podáním odvolání je možné o odkladný (suspenzivní) účinek odvolání požádat. Odvolací řízení v tomto případě probíhá písemnou cestou, s výjimkou případů, kdy odvolací senát svolá veřejné slyšení.

Co se týče průběhu odvolacího řízení, pokud není v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS stanoveno jinak (viz shora), pro řízení se uplatní obecná pravidla upravená v článku 83 Statutu MTS. Po provedeném odvolacím řízení může odvolací senát odvoláním napadené rozhodnutí zrušit či změnit, nebo nařídít nové projednání věci v jiném složení projednacího senátu. Co se týče pochybností nad skutkovými zjištěními, odvolací senát může vrátit skutkovou otázku k vyřešení původnímu projednacímu senátu, aby tuto otázku rozhodl a sdělil výsledek odvolacímu senátu, avšak odvolací senát může vyžádat a provést další důkazy z vlastní iniciativy

a rozhodnout tak skutkovou otázku sám. Odvolací senát rozhoduje v odvolacím řízení většinou hlasů soudců, přičemž rozhodnutí odvolacího senátu se vyhláší ve veřejném zasedání. Rozhodnutí odvolacího senátu může být vyhlášeno i v nepřítomnosti obžalovaného, přičemž musí vždy obsahovat odůvodnění. Nelze-li dosáhnout jednomyslnosti, rozhodnutí odvolacího senátu musí obsahovat názory většiny a menšiny soudců, přičemž soudce odvolacího senátu může ohledně některé právní otázky k rozhodnutí připojit své separátní nebo minoritní votum.

Pokud bylo podáno odvolání jen proti rozhodnutí o trestu, podle článku 81 odst. 2 písm. b) Statutu MTS je odvolací senát oprávněn v rámci odvolacího řízení přezkoumávat i rozhodnutí o vině, pokud soud shledá důvody k jeho úplnému nebo částečnému zrušení. Obdobně odvolací senát postupuje tehdy, pokud je podáno pouze odvolání proti rozhodnutí o vině a odvolací senát shledá, že trest je v nepoměru ke spáchanému činu. V takovém případě odvolací senát v souladu s článkem 81 odst. 2 písm. c) Statutu MTS trest sníží.

Přestože Statut i Pravidla procesního a důkazního řízení MTS obsahují poměrně podrobnou úpravu odvolacího řízení, výklad některých problematických či nejasných ustanovení poskytla posléze i některá rozhodnutí MTS. V souvislosti s odvolacím řízením s Thomasem Lubangou³⁶ se takový výklad týkal především posouzení toho, do jaké míry může odvolací senát přihlížet k novým skutečnostem a důkazům neuplatněným v průběhu hlavního líčení. Podle názoru odvolacího senátu

³⁶ Dne 1. prosince 2014 bylo odvolacím senátem MTS v řízení s Thomasem Lubangou vydáno jednak rozhodnutí o odvolání obžalovaného proti odsuzujícímu rozsudku (tj. proti rozsudku o vině), tak i rozhodnutí o odvolání obžalovaného a žalobce proti rozsudku o trestu. Co se týče rozhodnutí odvolacího senátu o odvolání obžalovaného proti rozsudku o vině, odvolací senát odvolání obžalovaného v celém rozsahu zamítl a potvrdil tak správnost odsuzujícího rozsudku vyhlášeného projednáním senátem. Minoritní votum v rámci rozhodnutí bylo přijato dvěma soudci odvolacího senátu, jimiž jsou soudce Sang-Hyun Song (tento soudce však zaujal pouze částečně nesouhlasné stanovisko, neboť se samotným zamítnutím odvolání obžalovaného odvolacím senátem souhlasil) a soudkyně Anita Ušacka. V případě rozhodnutí odvolacího senátu o odvolání obžalovaného a žalobce proti rozsudku o trestu vyhlášeného projednáním senátem. Minoritní votum v rámci rozhodnutí odvolacího senátu bylo přijato totožnými soudci jako v předchozím případě (částečně nesouhlasné stanovisko zaujal soudce Sang-Hyun Song a neouhlasné stanovisko zaujala soudkyně Anita Ušacka). Viz *Judgment on the appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against his conviction; Partly dissenting opinion of judge Sang-Hyun Song I; Dissenting opinion of judge Anita Ušacka; Judgment on the appeals of the Prosecutor and Mr. Thomas Lubanga Dyilo against the "Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute"; Partly dissenting opinion of judge Sang-Hyun Song II.*

prezentovaného v rozhodnutí ze dne 1. prosince 2014 o odvolání obžalovaného proti odsuzujícímu rozsudku³⁷ projednacího senátu jsou nové (dodatečné) důkazy v dovolacím řízení přípustné, pokud: a) budou odvolacím senátem zjištěny důvody, pro které tyto důkazy nebyly provedeny u hlavního líčení, včetně případů, kdy důkazy měly být provedeny v souladu s povinností zajistit řádný průběh řízení a b) bude osvědčeno, že provedení těchto důkazů u hlavního líčení by mohlo vést k odlišnému rozhodnutí, než ke kterému dospěl projednací senát. Podle názoru odvolacího senátu však záleží na úvaze senátu, zdali některé nové (dodatečné) důkazy provede i za situace, kdy nebude splněno jedno, nebo obě shora uvedená kritéria. Přestože je tedy odvolací řízení před MTS založeno na systému úplné apelace, neboť ustanovení upravující řízení před soudem neobsahují žádné překážky pro provedení zcela nových (či již navržených, avšak dosud neprovedených) důkazů, v odvolacím řízení s Thomasem Lubangou se jednalo spíše o systém neúplné apelace (nové důkazy byly přípustné jen za splnění shora uvedených podmínek, byť nikoliv bezvýjimečně).

2.3.2 Žádost o přezkum pravomocného rozhodnutí MTS

Druhým typem opravného řízení, v rámci něhož mohou být odstraněna některá pochybení, k nimž v průběhu řízení před MTS došlo, nebo v rámci něhož může být dodatečně zjištěn skutečný stav věci důležitý pro rozhodnutí soudu, je přezkumné řízení. Mezi rozhodnutí, která mohou být předmětem přezkumu, patří pouze dva typy rozhodnutí, a to odsuzující rozsudek MTS a rozsudek o trestu.³⁸ Žádost o přezkum lze podat pouze proti pravomocnému rozhodnutí MTS a osobami oprávněnými k podání žádosti o přezkum jsou: odsouzený, nebo po jeho smrti manžel, manželka, děti, rodiče nebo osoba, která dostala od odsouzeného za jeho života výslovný písemný pokyn podat odvolání. Žádost o přezkum může podat i žalobce za odsouzeného.

³⁷ Viz *Judgment on the appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against his conviction*, s. 6.

³⁸ Na rozdíl od přezkumných řízení před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu, v rámci nichž mohlo být přezkumu podrobena jakékoliv pravomocné rozhodnutí, pokud nebylo stanoveno jinak. Viz La Rosa, Anne-Marie, *Revision Procedure under the ICC Statute*, s. 1572.

Důvody pro podání takové žádosti jsou taxativně stanoveny v čl. 84 odst. 1 Statutu MTS, a pokud odvolací senát shledá, že žádost není důvodná, žádost zamítne. Důvody pro podání žádosti o přezkum pravomocného rozhodnutí o vině či rozhodnutí o trestu jsou následující: 1. vyšly najevo dříve neznámé důkazy, které byly v době hlavního líčení nedostupné a jejich nedostupnost nebyla zcela nebo zčásti způsobena žádající stranou a jsou natolik významné, že jejich provedení v průběhu hlavního líčení by pravděpodobně odůvodnilo jiné rozhodnutí; 2. bylo nově zjištěno, že rozhodující důkazy, k nimž bylo přihlíženo během hlavního líčení a o něž se opíralo rozhodnutí o vině, byly nepravdivé či padělané; 3. soudce nebo soudci, kteří se podíleli na rozhodování o vině nebo na potvrzení obvinění, se v tomto případě dopustili závažného zneužití úřední moci nebo závažného porušení svých úředních povinností takové závažnosti, že nastaly důvody k jejich odvolání podle čl. 46 Statutu MTS.

Pokud odvolací senát rozhodne, že žádost o přezkum pravomocného rozhodnutí o vině či rozhodnutí o trestu je přípustná, v souladu s článkem 84 odst. 2 Statutu MTS je oprávněn podle okolností případu: a) znovu svolat původní projednací senát, b) ustavit nový projednací senát, c) ponechat si jurisdikci vůči této věci a po vyslechnutí stran rozhodnout, zda je třeba rozsudek přezkoumat.

Na rozdíl od úpravy odvolacího řízení, v němž je stanovena lhůta pro podání odvolání proti jednotlivým typům rozhodnutí MTS, Statut, ale ani Pravidla procesního a důkazního řízení, žádnou lhůtu pro podání žádosti o přezkum pravomocného rozhodnutí neobsahují. V důsledku této procesní úpravy je tudíž možné po celou dobu vykonávacího řízení vyhledávat dosud neznámé důkazy, které by mohly svědčit ve prospěch odsouzeného a vést k přezkumnému řízení, v jehož důsledku by odsouzený mohl být zproštěn obvinění vznesených proti němu, přestože již byl pravomocně odsouzen.

2.4 Vykonávací řízení

Účelem vykonávacího řízení v širším pojetí je uskutečnit obsah rozhodnutí vydaného orgány MTS. Vždy záleží na konkrétní povaze jednotlivého rozhodnutí a zejména povinnosti, která má být tímto rozhodnutím uložena. V tomto případě se však jedná o vykonávací řízení v užším smyslu, tj. o samotné procesní stadium řízení před MTS, kterým je výkon odsuzujícího rozsudku.

V odsuzujícím rozsudku je projednací senát v souladu s článkem 77 Statutu MTS oprávněn uložit: 1. trest odnětí svobody na určitý počet let (s horní hranicí 30 let); 2. trest odnětí svobody na doživotí; 3. peněžitý trest; 4. trest propadnutí výnosů, majetku a aktiv přímo či nepřímo získaných trestnou činností, aniž by tím byla dotčena práva třetích stran nabytá v dobré víře. Trest odnětí svobody se vykonává se státu, určeném MTS ze seznamu států, které soud uvědomily o své ochotě přijímat odsouzené. Podmínky výkonu trestu se řídí právním řádem státu výkonu trestu a musí být v souladu s široce uznávanými mezinárodními smluvními standardy, kterými se řídí zacházení s vězni. Tyto podmínky však nesmí být v žádném případě více nebo méně příznivé než podmínky platné pro vězně odsouzené pro podobné trestné činy ve státu výkonu trestu. Výkon trestu odnětí svobody podléhá dozoru MTS. O případném snížení trestu je oprávněn rozhodnout pouze MTS. Po vykonání dvou třetin trestu nebo 25 let v případě doživotního trestu, je soud povinen přezkoumat trest za účelem rozhodnutí o tom, zdali by měl být trest snížen.³⁹

Příkaz k zaplacení peněžitého trestu či propadnutí majetku smluvní strana Statutu MTS vykonává v souladu s postupy stanovenými pro tento typ trestů ve vnitrostátním právním řádu. Pokud smluvní strana není schopna příkaz k propadnutí majetku vykonat, přijme opatření k získání náhrady za hodnotu výnosů, majetku nebo aktiv, jejichž propadnutí soud nařídil, aniž by tím však byla dotčena práva třetích stran v dobré víře. Veškerý majetek, výnos z prodeje nemovitostí, nebo prodeje jiného majetku, který smluvní strana získala v důsledku výkonu rozsudku soudu, je smluvní strana povinna předat soudu.

³⁹ Viz Článek 110 odst. 3 *Statutu MTS*.

3. Subjekty a strany řízení před MTS

Subjektem mezinárodního trestního řízení je ten činitel, který vykonává vlastním jménem vliv na průběh řízení a který k tomuto disponuje určitými právy nebo kterému jsou ukládány určité povinnosti. Subjekty řízení před MTS jsou zejména:

1. MTS a jeho orgány,
2. smluvní státy Statutu MTS,
3. státy, které nejsou smluvními stranami Statutu MTS,
4. Rada bezpečnosti OSN,
5. osoba, proti níž se řízení vede (podle stadia řízení a jejího postavení v něm se nazývá osobou podezřelou, obviněnou, obžalovanou nebo odsouzenou),
6. oběť, svědek, obhájce, znalec, tlumočník apod.

Stranou mezinárodního trestního řízení je oproti tomu ten činitel, který uplatňuje nebo podporuje obžalobu anebo sebe nebo jiného proti obžalobě obhajuje. V řízení před MTS je stranou mezinárodního trestního řízení žalobce a ten, proti němuž je vedeno mezinárodní trestní řízení. Stranami v řízení před MTS jsou ty osoby, které jsou oprávněny vlastním jménem vystupovat u hlavního líčení, mají právo aktivně se řízení účastnit, uplatňovat své procesní návrhy, případně i provádět důkazy, vyjadřovat se k prováděným úkonům či podávat opravné prostředky.

Zvláštní procesní pozici v řízení před MTS mají oběti zločinů podle mezinárodního práva spadajících do jurisdikce soudu, včetně osob blízkých těmto obětem, kterým může být na jejich návrh, nebo za výjimečných okolností i z vlastního podnětu soudu, přiznán nárok na náhradu škody, a to i ve formě restituce, kompenzace a rehabilitace. Obětí je podle definice obsažené v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS každá fyzická osoba, které byla způsobena škoda v příčinné souvislosti se zločinem spadajícím do jurisdikce soudu.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že oběti mají v řízení před MTS mnohem restriktivnější oprávnění než žalobce a osoba, proti níž je toto řízení

⁴⁰ *Pravidla procesního a důkazního řízení* (The Rules of Procedure and Evidence), s. 31. Bližší pojednání o obětech, jejich roli a pravomocích v řízení před MTS viz Kapitola 3.4 této práce.

vedeno a text Statutu MTS navíc výslovně rozlišuje mezi stranami řízení (kterými jsou žalobce a osoba, proti níž je řízení vedeno) a oběťmi, které tímto z pojmu stran řízení vyčleňuje, je nutné přiklonit se spíše k tomu závěru, že oběti jsou v řízení před MTS subjekty, nikoliv však stranami tohoto řízení.

Vzhledem k tématu této práce je vhodné představit i to, jak vypadá samotná jednací síň, v níž probíhá hlavní líčení před MTS a kde se jednotlivé subjekty a strany řízení v této jednací síni nacházejí. I samotné rozmístění subjektů řízení v jednací síni MTS totiž napovídá o jejich významu a roli, kterou v tomto řízení zastávají. V čele jednací síně se nacházejí soudci projednacího senátu, přičemž přímo naproti soudcům se nachází prostor pro veřejnost (veřejná galerie oddělená od jednací síně skleněnou stěnou). Po pravé ruce soudců je vyhrazen prostor pro obhajobu, obžalovaného, zástupce států a zástupce kanceláře soudu, po levé ruce soudců je vyhrazen prostor pro žalobce a pro právní zástupce obětí.⁴¹ Před soudci projednacího senátu zasedá úřednický aparát, jehož úkolem je plnit pokyny soudců projednacího senátu a zajišťovat hladký průběh hlavního líčení (zejm. po technicko-administrativní stránce), přičemž naproti soudcům, před prostorem vymezeným pro veřejnost, je vymezen prostor pro svědky.⁴² Soudci, ale i obě strany trestního řízení (obhájce a žalobce), jsou po celou dobu hlavního líčení oděni do slavnostních talárů.

S ohledem na to, že nejdůležitějšími subjekty řízení před MTS jsou strany řízení - tj. žalobce a obhájce (resp. obžalovaný) a poprvé v historii mezinárodního trestního soudnictví i oběti, jakožto specifický druh subjektů, aktivně se účastnících hlavního líčení před MTS, podívejme se nyní na tyto uvedené subjekty blíže. Začněme však u subjektu, který má ve vztahu ke všem ostatním subjektům řízení rozhodující roli - u samotného soudu, a to se zvláštním zaměřením na soudce MTS.

⁴¹ Jak jsem se přesvědčila v rámci návštěvy MTS dne 10. července 2014, kdy jsem se jakožto zástupce veřejnosti účastnila jednoho z hlavních líčení soudu (*The Prosecutor v. William Samoei Ruto and Joshua Arap Sang*), rozmístění žalobce a obhájce v jednací síni je zcela opačné nežli v případě trestního řízení v České republice.

⁴² Viz Příloha č. 1.

3.1. Soudci

MTS se skládá z celkem čtyř orgánů, jimiž jsou:

1. předsednictvo,
2. soudní úseky (odvolací úsek, projednací úsek, přípravný úsek),
3. úřad žalobce a
4. kancelář MTS.

Soudní funkce vykonávají v řízení před MTS výhradně soudní senáty, přičemž přípravný senát je složen buď ze tří soudců přípravného úseku, nebo jeho funkce vykonává samosoudce tohoto úseku, projednací senát je složen ze tří soudců projednacího úseku a odvolací senát je složen ze všech soudců odvolacího úseku (tj. tvoří jej předseda a čtyři další soudci). Přípravný a projednací úsek je složen nejméně ze šesti soudců.

Co se týče celkového počtu soudců MTS, základní počet soudců je osmnáct, přičemž tento počet může být navýšen na žádost předsednictva soudu, pokud je navýšení počtu soudců nezbytné a vhodné. Žádost o navýšení počtu soudců předsednictvo předkládá tajemníkovi, který o této žádosti neprodleně vyrozumí všechny smluvní strany Statutu MTS. O navýšení počtu soudců poté rozhoduje Shromáždění smluvních stran, a to dvoutřetinovou většinou všech hlasů členů tohoto Shromáždění. Vyšší počet soudců však může být zapříčiněn i tím, že každý soudce přidělený k projednacímu či k odvolacímu senátu je povinen pokračovat ve výkonu svého úřadu až do uzavření hlavního líčení nebo odvolacího řízení, které již bylo před tímto senátem zahájeno.⁴³ V takovém případě se souhlas Shromáždění smluvních stran k navýšení základního počtu soudců samozřejmě nevyžaduje.

K 31. prosinci 2014 soudní úseky MTS tvořilo celkem sedmnáct soudců (pět soudců přípravného úseku, sedm soudců projednacího úseku a pět soudců odvolacího úseku). Soudkyně Silvia Helena de Figueiredo Steiner, přestože v jejím případě již

⁴³ Viz Článek 36 odst. 10 *Statutu MTS*, s. 4213.

uplynulo období, na které byla na post soudkyně MTS zvolena, ve své funkci soudkyně projednacího senátu pokračovala i nadále, neboť hlavní líčení, v rámci něhož svoji funkci vykonává, dosud nebylo skončeno.⁴⁴ Základní počet soudců činných u MTS k datu 31. prosinci 2014 však činil šestnáct osob, přičemž důvodem tohoto poddimenzovaného stavu bylo to, že dvě uvolněná místa soudců nebyla obsazena nově zvolenými kandidáty. Dne 3. června 2014 na svůj post rezignovala soudkyně Miriam Defensor Santiago, s účinností ke dni 1. červenci 2014 posléze na svůj post (ze zdravotních důvodů) rezignoval soudce Hans Peter Kaul.⁴⁵ Vzhledem k tomu, že funkční období druhého ze jmenovaných soudců MTS by uplynulo k 10. březnu 2015, kancelář Shromáždění smluvních stran bylo rozhodnuto, že jeho post nebude nahrazován, neboť účelnější bude vyčkat na řádné volby šesti nových soudců MTS.⁴⁶ V případě soudkyně Santiago bylo rozhodnuto o tom, že její místo bude nahrazeno, avšak k obsazení takto uvolněného postu do dnešního dne⁴⁷ nedošlo.

Soudci MTS jsou voleni tajným hlasováním Shromáždění smluvních stran, a to na dobu devíti let (pouze v rámci historicky prvních voleb soudců MTS konaných v roce 2003 byla jedna třetina soudců vybrána losem k výkonu úřadu na dobu tří let a jedna třetina soudců byla stejným způsobem vybrána k výkonu úřadu na dobu šesti let). Pro zvolení soudcem MTS je zapotřebí získat nejvyšší počet hlasů a být zvolen dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných a hlasujících států.

Kandidáty na místa soudců navrhuje smluvní strany Statutu MTS, přičemž soudcem tohoto soudu musí být dle článku 36 odst. 3 a násl. Statutu MTS osoba vysoké morální úrovně, nestranná a bezúhonná, splňující podmínky pro výkon nejvyšších soudních funkcí ve státě, z něhož tato osoba pochází. Vždy se musí jednat o občana smluvního státu Statutu MTS, přičemž mezi soudci MTS nesmí být více než jedna osoba občanem téhož státu. Co se týče nutné profesní kvalifikace kandidáta

⁴⁴ Viz *Trial Division*.

⁴⁵ Viz *Bureau of the Assembly of States Parties*.

⁴⁶ Volba šesti nových soudců MTS proběhla na Shromáždění smluvních stran Statutu MTS v prosinci 2014, přičemž tito soudci byli oficiálně uvedeni do úřadu dne 10. března 2015. Od tohoto data ční základní počet soudců činných u MTS sedmnáct osob (pět soudců přípravného úseku, sedm soudců projednacího úseku a pět soudců odvolacího úseku). Viz *Six new judges sworn in today at the seat of the International Criminal Court*.

⁴⁷ Tj. do data sepsání této části práce - do 5. července 2015.

ucházejícího se o pozici soudce u MTS, tento kandidát musí být: a) uznávaným odborníkem v oblasti trestního práva a trestního práva procesního, musí mít potřebnou praxi v oboru ve funkci soudce, žalobce, advokáta nebo v podobné funkci v trestním řízení; nebo b) uznávaným odborníkem v příslušných oblastech mezinárodního práva, například mezinárodním humanitárním právu a právu lidských práv a mít rozsáhlou praxi v právnické funkci související s činností soudu. Každý kandidát musí mít rovněž vynikající znalost alespoň jednoho z pracovních jazyků MTS (tj. anglického či francouzského jazyka) a musí být schopen tímto jazykem plynně hovořit.

V článku 36 odst. 8 písm. a) Statutu MTS je dále stanoveno, že při výběru soudců je nutné zohlednit základní potřebu soudu, aby v jednotlivých soudních úsecích byly zastoupeny hlavní světové právní systémy, aby v nich byly rovnoměrně zastoupeny jednotlivé geografické oblasti světa a v neposlední řadě, aby mezi soudci došlo ke spravedlivému zastoupení žen a mužů. Při volbě soudců je rovněž nutné zohlednit potřebu přijmout do řad soudců MTS kandidáta s právnickými znalostmi z určitého oboru, přičemž v textu Statutu MTS je demonstrativně uvedeno, že tímto zvláštním oborem může být například oblast práva týkající se násilí vůči ženám a dětem.

V samotném Statutu MTS je řešena i situace, pokud by kandidát na soudce byl občanem více než jednoho státu - i v takovém případě se kandidát považuje za občana jediného státu, a to toho státu, v němž obvykle vykonává svá občanská a politická práva.⁴⁸

Rezolucemi vydanými Shromážděním smluvních stran Statutu MTS⁴⁹ smluvní státy přijaly konkrétní podmínky pro konání voleb soudců MTS, tak, aby bylo reálně zohledněno rovnoměrné zastoupení geografických oblastí a spravedlivé zastoupení žen a mužů. Pro účely voleb soudců MTS došlo k rozdělení 5 geografických oblastí (regionálních skupin států), a to:

⁴⁸ Viz Článek 36 odst. 7 Statutu MTS, s. 4213. Procesní postup pro samotnou volbu soudců MTS je kromě Statutu MTS poměrně podrobně upraven v rezoluci Shromáždění smluvních stran ze dne 9. září 2002. Viz *Resolution ICC-ASP/1/Res.3*, s. 1-3. Podrobnější úprava podoby nominační listiny pro kandidáty na pozici soudců MTS je pak uvedena v rezoluci vydané Shromážděním smluvních stran Statutu MTS za účelem úplného provedení ustanovení článku 36 Statutu MTS. Viz *Resolution ICC-ASP/3/Res.6*, s. 1-2.

⁴⁹ Viz *Resolution ICC-ASP/1/Res.3* a *Resolution ICC-ASP/3/Res.6*.

1. regionální skupiny afrických států,
2. regionální skupiny asijských států,
3. regionální skupiny států východní Evropy,
4. regionální skupiny států Latinské Ameriky a karibských států,
5. regionální skupiny států západní Evropy a ostatních států.

Při volbách soudců je pak nutné, aby z každé regionální skupiny byli členským státem zvoleni alespoň 3 kandidáti.

K zajištění spravedlivého zastoupení žen a mužů v řadách soudců MTS pak smluvní strany přijaly pravidlo, že každý stát musí zvolit nejméně šest soudců (tj. mužů) a nejméně šest soudkyň (tj. žen). Co se týče kvalifikačních podmínek kandidátů, tyto jsou, jak již bylo uvedeno výše, upraveny přímo ve Statutu MTS, přičemž tzv. praktici (tj. uznávaní odborníci v oblasti trestního práva a trestního práva procesního, kteří mají potřebnou praxi v oboru ve funkci soudce, žalobce, advokáta nebo v podobné funkci v trestním řízení) jsou vždy vedeni na kandidátní listině A a počet soudců zvolených z této skupiny kandidátů musí být vždy nejméně devět. Tzv. akademici (tj. uznávaní odborníci v příslušných oblastech mezinárodního práva, například mezinárodního humanitárního práva a lidských práv, kteří mají rozsáhlou praxi v právníkové funkci související s činností soudu) jsou vždy vedeni na kandidátní listině B a počet soudců zvolených z této skupiny kandidátů musí být vždy nejméně pět.

Tyto podmínky v rámci voleb soudců MTS týkající se kvalifikace, regionální příslušnosti a mužského či ženského pohlaví, ve spojení se shora uvedenými povinnými kvóty, však vedou k tomu, že již v rámci předvolebního boje kandidátů na pozici soudců MTS je zjevné, že může zvítězit pouze kandidát s určitými "predispozicemi". Například v rámci předposledních (v historii MTS v pořadí čtvrtých) voleb soudců (resp. jejich poměrné části),⁵⁰ v nichž se stal soudcem MTS český kandidát, JUDr. Robert Fremr, bylo na základě výpočtů dosavadního zastoupení soudců zřejmé, že šance

⁵⁰ S ohledem na to, že v rámci historicky prvních voleb soudců MTS byla jedna třetina soudců vybrána losem k výkonu úřadu na dobu tří let a jedna třetina soudců byla stejným způsobem vybrána k výkonu úřadu na dobu šesti let, volby se musejí konat tak často, aby byl počet soudců, potřebných pro výkon MTS, průběžně doplňován.

českého zástupce na zvolení lze v jistém smyslu kvantifikovat. Ve volbách konaných v prosinci roku 2011 se do MTS volilo celkem šest soudců, přičemž podle výše uvedených pravidel a kvór museli být minimálně dva zvolení soudci muži, minimálně dva zvolení soudci museli být praktici a minimálně jeden musel být zvolen za východoevropskou regionální skupinu (kam ČR podle regionálního rozdělení MTS náleží).⁵¹

Přestože však Statut MTS obsahuje deklaratorní ustanovení o tom, že při volbě soudců jsou smluvní strany povinny zohlednit také zastoupení hlavních světových právních systémů, žádné ustanovení Statutu MTS, ale ani prováděcích předpisů k němu (rezolucí Shromáždění smluvních stran) neobsahuje bližší podmínky, jakým konkrétním způsobem by k tomuto zohlednění mělo dojít. Přitom je to právě osoba soudce a konkrétní systém práva, v němž byl tento soudce činný (ať už jakožto právní praktik či právní teoretik) a v němž tudíž proběhla jeho socializace v rámci konkrétního typu právní kultury, které jsou pro jeho profesní kariéru u MTS obzvláště důležité.

Tuto důležitost dokládají i zkušenosti českého soudce, JUDr. Roberta Fremra, který před tím, než byl zvolen soudcem MTS, působil mj. i jakožto soudce Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Přestože procesní pravidla tohoto mezinárodního trestního tribunálu umožňovala, aby předseda projednacího senátu kontroloval efektivní provádění výslechů a zasahoval do jejich průběhu v případě, pokud se strany odchýlily od předmětu výslechu a jejich dotazy nesměřovaly ke zjištění skutečného stavu věci, právě soudci, kteří byli zvyklí na průběh trestního řízení angloamerického (adversárního) typu, byli v řízení velmi pasivní. *"Podle mé zkušenosti právě předsedové senátů pocházející ze zemí common law byli v tomto ohledu ke stranám velmi benevolentní. Razili zásadu, že vyslychajícího prokurátora nebo obhájce lze žádat, aby se tázal k věci, jen k námitce protistrany. Prakticky mrtvé zůstávalo Rule 98, podle něhož mohl soud z vlastní iniciativy nařídit některé ze stran opatřit důkaz nebo povolat svědky. Procesu totiž dominovala zásada, že iniciativa v opatřování a provádění důkazů náleží stranám a stěžejní úlohou soudu je, aby dohlížel na*

⁵¹ Majerčík, E. Česká želízka v ohni mezinárodního práva, rozhovor s JUDr. Renátou Klečkovou, Ph.D. z mezinárodně-právního odboru Ministerstva zahraničních věcí ČR o zákulisí voleb do mezinárodních organizací, s. 3.

regulérnost tohoto procesu. Já, odchován (a sebekriticky přiznávám, že patrně i trochu deformován) inkvizičním procesem, jsem někdy těžce nesl fakt, že strany opominuly důkazy, které by mohly jejich tvrzení prokázat lépe."⁵²

3.1.1 Analýza příslušnosti soudců MTS ke konkrétnímu typu trestního procesu podle země původu⁵³

Na základě původní analýzy provedené autorkou pro účely této práce vyplývá, že ve všech volbách soudců MTS (tj. ve volbách konaných v letech 2003, 2006, 2009 a 2014) s jedinou výjimkou (volby konané v roce 2011) byli zvoleni převážně kandidáti pocházející ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním (inkvizičním) typu trestního řízení.⁵⁴ V historii MTS tudíž byl ve všech volbách soudců zvolen vždy nejvyšší počet soudců pocházejících ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu. Jedinou výjimkou byly již zmíněné volby v roce 2011, kdy byl zvolen rozdílem jedné osoby vyšší počet soudců pocházejících ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu.⁵⁵

K datu 31. prosince 2014 z celkového počtu 17 soudců MTS přesně dvojnásobek těchto soudců (10 soudců), oproti počtu soudců, kteří pocházeli ze zemí angloamerického (adversárního) typu trestního řízení (5 soudci), pocházelo právě ze zemí kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. Zbývající počet soudců (2 soudci) pocházelo ze zemí, v nichž nelze rozpoznat dominantní prvky ani jednoho z těchto typů trestního řízení, neboť jejich trestní proces je založen na prvcích jak kontinentálního (inkvizičního), tak i angloamerického (adversárního) typu trestního řízení, tento typ procesu je pro účely této práce nazýván tzv. smíšeným typem trestního procesu.⁵⁶

⁵² Fremr, R. Jiné právo rwandského tribunálu, nestránkováno.

⁵³ Zemí původu se v tomto kontextu míní stát, jehož je konkrétní soudce státním příslušníkem.

⁵⁴ Viz Příloha č. 5 až Příloha č. 12, Příloha č. 15 a Příloha č. 16.

⁵⁵ Viz Příloha č. 11 a Příloha č. 12.

⁵⁶ Viz Příloha č. 13 a Příloha č. 14.

V současné době⁵⁷ z celkového počtu 18 soudců u MTS rovněž převažují soudci pocházející ze zemí s kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, oproti počtu soudců, kteří pocházejí ze zemí angloamerického (adversárního) typu trestního řízení. Převaha těchto soudců je již více než poloviční, a to konkrétně dvoutřetinová (poměrem soudců 12 ku 4). Zbývající 2 soudci pocházejí ze zemí se smíšeným typem trestního procesu (dle shora uvedené typologie).⁵⁸

O tom, zdali měla příslušnost soudců ke konkrétnímu typu trestního procesu dle země jejich původu v řízení s Thomasem Lubangou vliv na způsob jejich aplikace a interpretace některých procesních institutů, bude pojednáno v empiricko-analytické části této práce.

⁵⁷ Tj. k datu sepsání této části práce - k 5. červenci 2015.

⁵⁸ Viz Příloha č. 17 a Příloha č. 18.

3.2 Žalobce

Žalobce MTS, který je volen tajným hlasováním absolutní většinou hlasů členů Shromáždění smluvních stran, stojí v čele úřadu žalobce, který je jedním z orgánů soudu. Žalobce je oprávněn mít nejméně jednoho zástupce s oprávněním provádět veškeré úkony, k nimž je žalobce podle Statutu MTS zmocněn. Kandidáti na funkci žalobce a zástupce žalobce musejí být pro účely svého zvolení osobami vysoké mravní úrovně, s vysokou odborností a rozsáhlou praxí v oboru trestního stíhání či soudnictví. Musejí mít znalost alespoň jednoho pracovního jazyka MTS (tj. anglického či francouzského jazyka) a musejí být schopni tímto jazykem plynně hovořit. Zástupce žalobce je volen stejným způsobem jako žalobce, avšak na každé místo zástupce žalobce, které má být obsazeno, žalobce navrhne tři kandidáty. Žalobce a zástupce žalobce musejí mít odlišné státní občanství. Funkční období žalobce a zástupce žalobce je devítileté, přičemž znovuzvolení na další funkční období je vyloučeno. Žalobce a zástupce žalobce musejí splňovat kritéria nezávislosti a nestrannosti (nezávislost a nestrannost žalobce a jeho zástupce je osoba, proti které je trestní řízení vedeno, oprávněna namítnout kdykoliv během řízení, přičemž o této námitce rozhoduje odvolací senát soudu). Žalobce je oprávněn jmenovat poradce ze znalostí konkrétních oblastí práva, včetně sexuálního násilí, násilí z důvodu pohlaví a násilí na dětech.⁵⁹

Historicky prvním žalobcem MTS byl dne 21. dubna 2003 Shromážděním smluvních stran zvolen Luis Moreno-Ocampo z Argentiny, jeho zástupkyní byla dne 8. září 2004 zvolena Fatou Bensouda z Gambie.⁶⁰ Druhou žalobkyní v historii MTS byla dne 12. prosince 2011 zvolena právě bývalá zástupkyně žalobce MTS, Fatou Bensouda, která je žalobkyní soudu do dnešního dne.⁶¹ Jejím zástupcem byl dne 16. listopadu 2012 zvolen James Kirkpatrick Stewart z Kanady.⁶²

⁵⁹ Viz Článek 42 *Statutu MTS*.

⁶⁰ Viz *Office of the Prosecutor*, nestránkováno.

⁶¹ Tj. podle stavu k datu sepsání této části práce - tj. k 5. červenci 2015. Viz *Mrs. Fatou Bensouda, ICC Prosecutor*.

⁶² Viz *James Kirkpatrick Stewart, ICC Deputy Prosecutor Elect*.

Je to právě žalobce, kdo má před zahájením hlavního líčení v řízení před MTS dominantní postavení, neboť v rámci přípravného řízení shromažďuje důkazy, jimiž se bude následně ve fázi hlavního líčení snažit prokázat vinu obžalovaného. Rovnost stran - žalobce a obviněného (resp. jeho obhájců) - není v průběhu přípravného řízení dostatečně zajištěna, neboť žalobce je v této fázi řízení značně zvýhodněn. Oproti obhajobě může žalobce jménem MTS vyžadovat spolupráci ostatních států či mezivládních organizací podle části 9. (Mezinárodní spolupráce a justiční pomoc) nebo jiné formy spolupráce podle článku 93 Statutu MTS.

V řízení před MTS neexistuje žádný oficiální vyšetřovací spis, který by byl po skončení vyšetřování předložen k podrobnému prostudování obviněnému a jeho obhájci, aby se tito seznámili se všemi důkazy, které chce žalobce ve fázi hlavního líčení předložit soudu. Každá ze stran řízení vyhledává důkazy samostatně, přičemž žalobce je povinen poskytnout obhajobě co nejdříve důkazy, které svědčí, nebo které by mohly svědčit o nevině obviněného, popřípadě které by mohly být posuzovány jako polehčující okolnosti nebo mít vliv na důvěryhodnost důkazů obhajoby. V případě pochybností ohledně uplatnění tohoto práva obviněného má podle článku 67 odst. 2 Statutu MTS rozhodnout soud.

Právě ohledně shora uvedené záležitosti (tj. ohledně uplatnění práva obviněného na poskytnutí důkazů žalobcem), jak bude dále popsáno v empiricko-analytické části této práce, došlo mezi žalobcem MTS a obhajobou Thomase Lubangy k opakovaným názorovým střetům, které byly ukončeny až rozhodnutím projednacího, resp. odvolacího senátu. Právo obviněného na zveřejnění důkazů svědčících o nevině obviněného nebo svědčících o existenci polehčujících okolností se totiž může dostat do střetu s povinností žalobce nezveřejnit písemnosti či informace, které mu byly poskytnuty s tím, že mají být považovány za důvěrné a použity výhradně pro účely získání dalších důkazů (s výjimkou případů, kdy původce těchto písemností či informací dá souhlas se zveřejněním). V tomto případě je nutné posoudit, jakému právu, resp. povinnosti, musí být v konkrétním případě dána přednost, aby bylo zajištěno právo obviněného na spravedlivý proces a zároveň, aby byli ochráněni původci informací,

poskytnutých žalobci, pokud je jejich ochrana nutná např. z důvodu zajištění jejich osobní bezpečnosti.

V souvislosti s pozicí žalobce v řízení je nutné zdůraznit, že žalobce není pouhou stranou trestního procesu ve smyslu angloamerického (adversárního) pojetí, neboť podle článku 54 odst. 1 písm. a) Statutu MTS je povinen v rámci zjištění skutečného stavu věci postupovat při vyšetřování tak, aby byly přezkoumány veškeré skutečnosti a důkazy, potřebné pro zjištění trestní odpovědnosti dle Statutu MTS, přičemž stejně pečlivě prověřuje přitěžující a polehčující okolnosti. Vzhledem k tomu se jeho pozice blíží spíše pozici žalobce v rámci kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, neboť spíše než stranou řízení je žalobce úředníkem soudu, který bere v potaz jednak přitěžující, tak i polehčující okolnosti případu.⁶³

Žalobce MTS stojící v čele úřadu žalobce disponuje veškerými pravomocemi k řízení a správě úřadu. Pracovníci úřadu žalobce nesmějí přijímat žádné pokyny ze zdrojů mimo rámec úřadu. Úřad žalobce je samoregulačním subjektem, v rámci něhož jsou přijímána taková opatření, která jsou nutná pro chod a činnost úřadu. Přestože Statut MTS vstoupil v platnost již ke dni 1. července 2002, až s účinností ke dni 23. dubna 2009 bylo úřadem žalobce přijato Nařízení⁶⁴ týkající se podrobnějších pravidel pro činnost úřadu i samotného žalobce MTS.

Co se týče etických pravidel výkonu funkce žalobce a pracovníků úřadu žalobce (resp. pravidel profesionálního jednání a chování žalobce a pracovníků úřadu žalobce), tato pravidla byla úřadem žalobce přijata až s účinností ke dni 5. září 2013.⁶⁵ Samostatný úřad žalobce, který je institucionálně součástí MTS, avšak disponuje pravomocí přijímat vlastní vnitroorganizační pravidla svého fungování a správy, tudíž nepovažoval po dobu jedenácti let své existence za potřebné přijmout pravidla stanovící kritéria profesionálního a etického jednání žalobce a ostatních pracovníků úřadu. S tímto však velmi výrazně kontrastuje skutečnost, že Shromáždění smluvních stran již

⁶³ Politi, M., Gioia, F. *The Criminal Procedure before the International Criminal Court: Main Features*, s. 112.

⁶⁴ *Viz Regulations of the Office of the Prosecutor.*

⁶⁵ *Viz Code of Conduct for the Office of the Prosecutor.*

v rámci svého třetího plenárního zasedání v prosinci roku 2005 přijalo Etický kodex obhájců, přestože (nebo právě proto, že) žádný úřad obhájce, jako samostatný orgán MTS, zřízen nebyl. Došlo tedy k paradoxní situaci, kdy zcela samostatný orgán MTS (úřad žalobce) nepřijal až do konce roku 2013 vlastní etická pravidla pracovníků úřadu, včetně žalobce, přestože již od roku 2005 existoval etický kodex obhájců MTS, kteří žádný vlastní úřad u MTS nemají, neboť jsou organizačně začleněni pod kancelář MTS.

3.3 Obhájce

V rámci řízení před MTS je kladen důraz na to, aby každá osoba v procesní pozici obviněného měla zajištěno právo na právní pomoc, jehož podstatnou součástí je v intencích mezinárodního trestního řízení zajištění práva na pomoc obhájce. Zajištění tohoto práva je součástí širšího konceptu tzv. doktríny spravedlivého procesu. Dalším komponentem práva na spravedlivý proces je rovněž dodržování zásady presumpce nevin. Přestože se v souvislosti s dodržováním této zásady v rámci mezinárodního trestního řízení objevují názory, že za situace, kdy je konkrétní osoba obviněna ze spáchání zločinů takové intenzity, jako v případě zločinů spadajících do jurisdikce MTS (tj. zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinu agrese), je absolutní dodržení zásady presumpce nevin obzvláště citlivou otázkou,⁶⁶ právě za účelem zajištění práva na spravedlivý proces by měla být tato zásada důsledně dodržována. Ani vyšší míra závažnosti zločinů podle mezinárodního práva (např. ve srovnání s některými tzv. bagatelními trestnými činy na úrovni národních trestních jurisdikcí), ani okolnosti, za kterých bylo proti konkrétní osobě obvinění ze spáchání těchto zločinů vzneseno, ani žádné další skutečnosti, které by mohly vést k jednoznačnému závěru, že konkrétní osoba skutečně spáchala zločin, z něhož je obviněna, nemohou vést k odepření práva této osoby na pomoc obhájce, k odepření práva nevypovídat a k porušení zásady presumpce nevin.⁶⁷

Problémem, s nímž se obhájci činní před mezinárodními trestními soudy v praxi často potýkají, je otázka zajištění jejich vlastní bezpečnosti. V historii mezinárodního trestního soudnictví je znám případ obhájce C. Petera Erlindera působícího u Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, který obhajoval osobu obviněnou ze zločinu genocidy. Tento obhájce v rámci řízení před soudem (v daném případě rovněž ve svém profesním životě, neboť tento obhájce působil taktéž jako profesor práv), zpochybnil, že by jednáním jeho klientky došlo ke spáchání zločinu genocidy. Navíc tvrdil, že Hutuové ve Rwandě neměli žádný plán na spáchání genocidy Tutsiů. Když se tento obhájce nacházel na území Rwandy, byl zatčen, neboť jeho názory byly

⁶⁶ Tuinstra, J. T. *Defence Counsel in International Criminal Law*, s. 149.

⁶⁷ Kryslová, R. *Role obhájce v trestním řízení - meze přípustné obhajoby klienta*, s. 12.

vyhodnoceny jako natolik závažné, že se jejich veřejným prezentováním dopustil spáchání zločinu popírání genocidy.⁶⁸

V této souvislosti se nabízí otázka, jakým způsobem osobní bezpečnost obhájců činných u MTS zajistit. Podle článku 20 Základních zásad o úloze advokáta přijatých na půdě OSN v roce 1990, by všem advokátům měla být poskytnuta občanskoprávní a trestněprávní imunita ve vztahu ke všem jejich písemným či ústním projevům učiněným v dobré víře při výkonu jejich povolání.⁶⁹ Smluvní státy Statutu MTS, mimo jiné i za účelem zajištění bezpečnosti a ochrany obhájců a právních zástupců obětí, přijaly již v roce 2002 Dohodu o výsadách a imunitách MTS,⁷⁰ v rámci níž jsou uvedeny bližší podmínky tohoto zajištění. Nejdůležitějším ustanovením ve vztahu k písemným a slovním projevům obhájce působícího u MTS je článek 18 odst. 1 písm. b) Dohody o výsadách a imunitách. Podle tohoto článku obhájci činní u MTS disponují imunitou ve vztahu ke všem písemným a slovním projevům učiněným při výkonu jejich funkce, přičemž tato imunita trvá i po skončení jejich působení u MTS.

Problémem je, že smluvní státy Statutu MTS se k závaznosti tohoto smluvního dokumentu zavázaly dobrovolně, přičemž neexistuje žádná autorita, která by plnění závazků z této smlouvy mohla autoritativně vynutit. Třetím státům, které nejsou smluvními stranami Statutu MTS a Dohody o výsadách a imunitách MTS, z těchto smluvních dokumentů samozřejmě nemohou vyplývat žádné mezinárodněprávní závazky, což s sebou ve vztahu k zajištění bezpečnosti obhájců MTS přináší další negativní důsledky. Jurisdikce MTS je založena na principu komplementarity, což znamená, že řízení před tímto soudem může probíhat jen tehdy, pokud je konkrétní stát neschopen nebo neochoten vést proti osobě, jež spáchala zločin dle Statutu MTS, trestní řízení. V případech, kdy je řízení před soudem vedeno proti osobě, která je občanem státu, který není smluvní stranou Statutu MTS a tento stát se navíc snaží bránit tomu, aby bylo jakékoli trestní řízení proti této osobě vedeno (např. z politických důvodů), obhájci této osoby mohou být vystaveni na půdě takového státu zvýšenému riziku. Stát,

⁶⁸ Mareková, M. Rozhovor s Peterem Robinsonem (2. část), s. 3.

⁶⁹ Viz *Basic Principles on the Role of Lawyers*, nestránkováno.

⁷⁰ Viz *Agreement on the Privileges and Immunities of the International Criminal Court*.

který není smluvní stranou Dohody o výsadách a imunitách MTS, totiž není povinen tyto výsady a imunity na svém území obhájčům působícím u MTS poskytovat.

Vzhledem k tomu, že předmětem této disertační práce je řízení před MTS se zaměřením na fázi hlavního líčení, je nadbytečné dlouze popisovat roli obhájce v tomto řízení v jednotlivých fázích řízení. Zcela stranou zájmu této kapitoly je role tzv. *ad hoc* obhájců MTS, jejichž role se ve většině případů omezuje na fázi vyšetřování a na fázi přípravného řízení v užším smyslu.⁷¹

Základní ustanovení týkající se práva obviněných (ve fázi hlavního líčení obžalovaných) na pomoc obhájce jsou obsažena přímo ve Statutu MTS.⁷² Procesní ustanovení provádějící základní pravidla obsažená ve Statutu jsou upravena v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS.⁷³ Velmi podrobná pravidla o činnosti obhájců jsou obsažena ve vnitřním předpisu MTS nazvaném "Regulations" (dále jen "Nařízení MTS"),⁷⁴ etickými aspekty výkonu činnosti obhájce u soudu se zabývá Etický kodex obhájců MTS.⁷⁵ Obviněný má právo na to, aby se v řízení před MTS hájil sám nebo prostřednictvím obhájce, jehož si zvolí. Obhájce může být obviněnému rovněž ustanoven, a to v případě, je-li to v zájmu spravedlnosti. Pokud obviněný nemá dostatečné finanční prostředky na úhradu nákladů obhajoby, obhájce mu bude v takovém případě ustanoven bezplatně.

Obhájcem v řízení před MTS se může stát pouze osoba, která je odborníkem v oblasti mezinárodního nebo trestního práva hmotného a procesního a zároveň má alespoň desetiletou právní praxi soudce, žalobce, advokáta, či obdobné právnické profese v oblasti trestního řízení. Obhájce, stejně jako soudce a žalobce MTS, musí mít vynikající znalost alespoň jednoho z pracovních jazyků MTS (tj. anglického či francouzského jazyka) a musí být schopen tímto jazykem plynně hovořit. Při výkonu své funkce je obhájce činný u MTS povinen řídit se Statutem MTS, Pravidly procesního

⁷¹ K podrobné analýze role a pravomocí tzv. obhájců *ad hoc* v řízení před MTS viz Dieckmann, J., Kerll, CH. Representing the "General Interests of the Defence": Boonsor Bane? - A Stocktaking of the System of *ad hoc* Counsel at the ICC.

⁷² Viz Článek 67 Statutu MTS.

⁷³ Viz Pravidlo 20-22 Pravidel procesního a důkazního řízení MTS (The Rules of Procedure and Evidence).

⁷⁴ Viz Kapitola 4 Nařízení MTS.

⁷⁵ Viz Resolution ICC-ASP/4/Res.1.

a důkazního řízení MTS, Nařízením MTS a Etickým kodexem obhájců. Na rozdíl od soudců MTS, kterými se mohou stát pouze státní příslušníci smluvní strany Statutu, obhájcem může být i osoba, která není občanem smluvní strany Statutu.

Kancelář MTS (resp. úřad tajemníka) vede oficiální seznam obhájců⁷⁶ (dále jen "seznam"), přičemž obviněný si může vybrat osobu obhájce z tohoto seznamu, popř. jinou osobu, která bude splňovat shora uvedené kvalifikační podmínky a bude ochotna nechat se zapsat do tohoto seznamu. O zapsání konkrétní osoby do seznamu obhájců rozhoduje úřad tajemníka MTS, přičemž rozhodnutí o odmítnutí zápisu podléhá přezkumu ze strany předsednictva soudu. Obhájcem v řízení před MTS se může stát i osoba nezapsaná do seznamu, přičemž k tomuto dochází v praxi soudu nejčastěji tehdy, pokud je ustanoven tzv. obhájce *ad hoc*, v situacích kdy toto podle názoru soudu vyžadují zájmy spravedlnosti. Příslušný soudní senát v takovém případě konzultuje svůj návrh na ustanovení obhájce *ad hoc* s úřadem tajemníka, přičemž každý obhájce, který je takto ustanoven, musí splňovat shora uvedené kvalifikační předpoklady, které se vztahují i na všechny ostatní obhájce působící před MTS. Obhájcem může být rovněž ustanovena osoba z tzv. Úřadu veřejného obhájce. Tento úřad je zcela nezávislým úřadem vytvořeným kanceláří soudu, přičemž jedním z jeho hlavních úkolů je výkon a ochrana práv obhajoby v řízení před MTS, a to nejčastěji ve fázích řízení, které předcházejí samotnému zahájení hlavního líčení před soudem.⁷⁷

K přijetí Etického kodexu obhájců činných v řízení před MTS vedlo smluvní strany Statutu riziko, že při absenci takového kodexu se budou obhájci řídit partikulárními právními úpravami etických pravidel jednotlivých států jejich původu. Právě s ohledem na to, že obhájci působící u MTS pocházejí z různých právních systémů, přičemž i úprava etických pravidel výkonu funkce obhájce se může lišit i u států náležejících do stejné právní kultury,⁷⁸ Shromáždění smluvních stran Statutu MTS na svém třetím plenárním zasedání v roce 2005 přijalo speciální jednotnou úpravu etických pravidel pro činnost obhájců v řízení před MTS.

⁷⁶ Viz *List of Counsel*.

⁷⁷ Viz Bod 77 *Nařízení MTS*.

⁷⁸ Viz Tuinstra, J. T. *Defence Counsel in International Criminal Law*, s. 194.

Na dodržování etických pravidel dohlíží speciální kárné kolegium složené ze tří členů, přičemž v etickém kodexu je v kapitole 4 tohoto kodexu poměrně podrobně popsán průběh kárného řízení s obhájcem, který se dopustí kárného provinění (v rámci výkonu funkce obhájce v řízení před MTS) a rovněž jsou zde uvedeny sankce, které je vůči takovému obhájci, bude-li uznán vinným kárným proviněním, možno uložit.

3.3.1 Analýza příslušnosti obhájců MTS ke konkrétnímu typu trestního procesu podle země původu⁷⁹

Z původní analýzy provedené autorkou pro účely této práce vyplývá, že obhájci vedení na seznamu obhájců MTS pocházejí převážně ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním (inkvizičním) typu trestního řízení (nebo na typu trestního řízení, které z tohoto typu trestního procesu vychází). Početní rozdíl mezi obhájci pocházejícími ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu a mezi obhájci pocházejícími ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu však není výrazný a zdaleka nedosahuje rozdílu, který u MTS existuje v případě soudců. Vzhledem k tomu, že seznam obhájců je v průběhu času pozměňován (někteří obhájci jsou například z důvodu úmrtí ze seznamu vyškrtnuti, jiní obhájci jsou na seznam z důvodu vlastní žádosti po splnění předem daných podmínek připsáni), na základě těchto změn lze vysledovat určité vývojové tendence. Tato část práce původně obsahovala analýzu příslušnosti obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k jednotlivým typům trestního procesu podle země jejich původu podle stavu ke dni 5. ledna 2014. Dne 20. července 2014 však byl seznam obhájců zveřejněný na internetových stránkách MTS aktualizován a z toho důvodu se výsledky analýzy staly zastaralými a již neodpovídaly současnému stavu. Posléze v průběhu dokončování této disertační práce došlo ještě dvakrát k aktualizaci seznamu obhájců (údaje byly aktualizovány k datu 31. prosince 2014 a k datu 31. května 2015) a analýzu uvedenou v této práci bylo nutné vždy přizpůsobit aktuálnímu stavu. Z tohoto důvodu tato část práce obsahuje analýzu stavu obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS

⁷⁹ Zemí původu se v tomto kontextu míní stát, jehož je konkrétní obhájce státním příslušníkem.

podle stavu ke dni 30. září 2013,⁸⁰ analýzu stavu obhájců uvedených na tomto seznamu podle stavu ke dni 20. července 2014,⁸¹ analýzu stavu obhájců uvedených na tomto seznamu podle stavu ke dni 31. prosince 2014⁸² a podle stavu ke dni 31. května 2015.⁸³

K datu 30. září 2013 z celkového počtu 480 obhájců uvedených na oficiálním seznamu obhájců pocházelo 248 obhájců ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním typu trestního procesu,⁸⁴ 201 obhájců pocházelo ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na angloamerickém typu trestního procesu (nebo na typu trestního řízení, který z tohoto typu trestního procesu vychází),⁸⁵ 30 obhájců pocházelo ze zemí tzv. smíšeného typu trestního procesu⁸⁶ a jeden obhájce pocházel ze země, jejíž typ trestního procesu je založen na zvykovém právu (Togo).⁸⁷ K datu 30. září 2013 tudíž obhájci vedení na seznamu obhájců MTS pocházeli převážně ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním (inkvizičním) typu trestního řízení (nebo na typu trestního řízení, které z tohoto typu trestního procesu vychází), avšak rozdílem pouhých 47 obhájců.

Oproti kandidátům, kteří pro účely voleb na pozici soudce MTS musejí deklarovat státní příslušnost pouze k jednomu státu i za situace, kdy jsou státními příslušníky více států, pro obhájce činné u MTS toto omezení pro účely jejich zápisu na list obhájců neplatí. Obhájci zapsaní na list obhájců byli k datu 30. září 2013 v drtivé většině státními příslušníky pouze jednoho státu, výjimkou bylo 28 obhájců, kteří byli

⁸⁰ Analýza vychází z údajů uvedených v seznamu obhájců MTS aktualizovaného ke dni 30. září 2013, který byl k dispozici na internetových stránkách soudu k 5. lednu 2014 (viz *List of Counsel*, 30 September 2013).

⁸¹ Analýza vychází z údajů uvedených v seznamu obhájců MTS aktualizovaného ke dni 20. července 2014, který byl k dispozici na internetových stránkách soudu k 30. prosinci 2014 (viz *List of Counsel*, 20 July 2014).

⁸² Analýza vychází z údajů uvedených v seznamu obhájců MTS aktualizovaného ke dni 31. prosince 2014, který byl k dispozici na internetových stránkách soudu k 15. červnu 2015 (viz *List of Counsel*, 20 July 2014).

⁸³ Analýza vychází z údajů uvedených v seznamu obhájců MTS aktualizovaného ke dni 31. května 2015, který byl k dispozici na internetových stránkách soudu k 5. červenci 2015 (viz *List of Counsel*, 31 May 2015). K datu odevzdání této práce se jedná o nejaktuálnější seznam obhájců vedených MTS.

⁸⁴ Viz Příloha č. 19 až Příloha č. 22.

⁸⁵ Viz Příloha č. 19 až Příloha č. 21 a Příloha č. 23.

⁸⁶ Viz Příloha č. 19 až Příloha č. 21.

⁸⁷ Viz Příloha č. 19 a Příloha č. 21.

státními příslušníky dvou států a jeden obhájce, který byl státním příslušníkem tří států.⁸⁸

K datu 20. července 2014 z celkového počtu 517 obhájců uvedených na oficiálním seznamu obhájců pocházelo 266 obhájců ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním typu trestního procesu,⁸⁹ 219 obhájců pocházelo ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na angloamerickém typu trestního procesu (nebo na typu trestního řízení, který z tohoto typu trestního procesu vychází),⁹⁰ 31 obhájců pocházelo ze zemí tzv. smíšeného typu trestního procesu⁹¹ a jeden obhájce pocházel ze země, jejíž typ trestního procesu je založen na zvykovém právu (Togo).⁹² K datu 20. července 2014 tudíž obhájci vedení na seznamu obhájců MTS rovněž pocházeli převážně ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním (inkvizičním) typu trestního řízení (nebo na typu trestního řízení, které z tohoto typu trestního procesu vychází), a to zcela shodným rozdílem jako podle stavu ke dni 30. září 2013, tj. rozdílem pouhých 47 obhájců. Obhájci zapsaní na list obhájců byli k datu 20. července 2014 v drtivé většině státními příslušníky pouze jednoho státu, výjimkou bylo 30 obhájců, kteří byli státními příslušníky dvou států a jeden obhájce, který byl státním příslušníkem tří států.⁹³

⁸⁸ V případě státní příslušnosti obhájce ke dvěma či ke třem státům současně jsem analyzovala, jaké jsou typy trestních řízení všech zemí původu těchto obhájců. Ve většině případů (25) se jednalo o situaci, kdy bylo možné jednoznačně určit příslušnost obhájce podle země jeho původu ke kontinentálnímu či k angloamerickému typu trestního řízení, neboť v zemích, již byl konkrétní obhájce státním příslušníkem, byly shodné či obdobné typy trestního procesu. Pouze v případě čtyř obhájců došlo k tomu, že obhájce byl státním příslušníkem států, z nichž trestní proces jednoho z nich byl založen na kontinentálním typu trestního procesu a trestní proces druhého z nich byl založen na angloamerickém typu trestního procesu. V takovém případě byl obhájce zařazen do skupiny obhájců, u nichž je trestní proces země původu založen na tzv. smíšeném typu trestního řízení.

⁸⁹ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24 až Příloha č. 27.

⁹⁰ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24 až Příloha č. 26 a Příloha č. 28.

⁹¹ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24 a Příloha č. 26.

⁹² Viz Příloha č. 19 a Příloha č. 26.

⁹³ V případě státní příslušnosti obhájce ke dvěma či ke třem státům současně jsem analyzovala, jaké jsou typy trestních řízení všech zemí původu těchto obhájců. Ve většině případů (25) se jednalo o situaci, kdy bylo možné jednoznačně určit příslušnost obhájce podle země jeho původu ke kontinentálnímu či k angloamerickému typu trestního řízení, neboť v zemích, již byl konkrétní obhájce státním příslušníkem, byly shodné či obdobné typy trestního procesu. Pouze v případě čtyř obhájců došlo k tomu, že obhájce byl státním příslušníkem států, z nichž trestní proces jednoho z nich byl založen na kontinentálním typu trestního procesu a trestní proces druhého z nich byl založen na angloamerickém typu trestního procesu. V takovém případě byl obhájce zařazen do skupiny obhájců, u nichž je trestní proces země původu založen na tzv. smíšeném typu trestního řízení.

Nejpočetnější skupinu obhájců podle údajů platných ke dni 20. července 2014 tvořili obhájci se státní příslušností Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku (jednalo se o 56 obhájců, kteří měli jediné státní občanství a 9 obhájců, kteří měli dvojí státní občanství), obhájci se státní příslušností Spojených států amerických (jednalo se o 52 obhájců, kteří měli jediné státní občanství a 8 obhájců, kteří měli dvojí státní občanství), obhájci se státní příslušností Francie (jednalo se o 47 obhájců, kteří měli jediné státní občanství a 7 obhájců, kteří měli dvojí státní občanství) a obhájci se státní příslušností Demokratické republiky Kongo (jednalo se o 48 obhájců, kteří měli jediné státní občanství).⁹⁴ Zajímavé je, že druhou nejpočetnější skupinu obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS tvořili státní příslušníci nečlenského státu Statutu MTS, a to státní příslušníci Spojených států amerických. V závěru práce se proto pokusím zodpovědět, co bylo možnou příčinou této skutečnosti ve vztahu k analyzované problematice, která je předmětem této práce.

K datu 31. prosince 2014 z celkového počtu 558 obhájců uvedených na oficiálním seznamu obhájců pocházelo 287 obhájců ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním typu trestního procesu,⁹⁵ 235 obhájců pocházelo ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na angloamerickém typu trestního procesu (nebo na typu trestního řízení, který z tohoto typu trestního procesu vychází),⁹⁶ 35 obhájců pocházelo ze zemí tzv. smíšeného typu trestního procesu⁹⁷ a jeden obhájce pocházel ze země, jejíž typ trestního procesu je založen na zvykovém právu (Togo).⁹⁸ Rovněž k datu 31. prosince 2014 tedy obhájci vedení na seznamu obhájců MTS pocházeli převážně ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním (inkvizičním) typu trestního řízení (nebo na typu trestního řízení, které z tohoto typu trestního procesu vychází), a to již vyšším rozdílem, nežli podle stavu ke dni 30. září 2013 a 20. července 2014, tj. již rozdílem 52 obhájců.

⁹⁴ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 25, Příloha č. 29 a Příloha č. 30.

⁹⁵ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 25, Příloha č. 31 až Příloha č. 34.

⁹⁶ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 25, Příloha č. 31 až Příloha č. 33 a Příloha č. 35.

⁹⁷ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 31 až Příloha č. 33.

⁹⁸ Viz Příloha č. 19 a Příloha č. 33.

Podle údajů v seznamu obhájců MTS aktualizovaných k datu 31. prosince 2014 lze konstatovat, že nejpočetnější skupinu i nadále tvořili obhájci se státní příslušností Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku (jednalo se o 61 obhájců, kteří měli jediné státní občanství a 10 obhájců, kteří měli dvojí státní občanství). Oproti stavu ke dni 20. července 2014 došlo k nárůstu počtu obhájců s francouzskou státní příslušností, kteří však byli i nadále třetí nejpočetnější skupinou obhájců činných u MTS (jednalo se o 53 obhájců, kteří měli jediné státní občanství a 9 obhájců, kteří měli dvojí státní občanství). Druhou nejpočetnější skupinou byli i nadále obhájci se státní příslušností Spojených států amerických (jednalo se o 55 obhájců, kteří měli jediné státní občanství a 8 obhájců, kteří měli dvojí státní občanství).⁹⁹

K datu 31. května 2015¹⁰⁰ z celkového počtu 582 obhájců uvedených na oficiálním seznamu obhájců pochází 297 obhájců ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním typu trestního procesu,¹⁰¹ 246 obhájců pocházelo ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na angloamerickém typu trestního procesu,¹⁰² 38 obhájců pocházelo ze zemí tzv. smíšeného typu trestního procesu¹⁰³ a jeden obhájce pocházel ze země, jejíž typ trestního procesu je založen na zvykovém právu (Togo).¹⁰⁴ I v současné době¹⁰⁵ tudíž na seznamu obhájců MTS převažují obhájci pocházející ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na kontinentálním (inkvizičním) typu trestního řízení (nebo na typu trestního řízení, které z tohoto typu trestního procesu vychází), a to rozdílem 52 osob oproti obhájcům pocházejícím ze zemí, v nichž je trestní řízení založeno na angloamerickém typu trestního procesu (nebo na typu trestního řízení, který z tohoto typu trestního procesu vychází).

Nejpočetnější skupinu obhájců zapsaných na seznamu MTS (v případě obhájců s jedním státním občanstvím) tvoří i nadále obhájci se státní příslušností Spojeného

⁹⁹ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 25, Příloha č. 31 a Příloha č. 32 a Příloha č. 36 a Příloha č. 37.

¹⁰⁰ Jedná se o nejaktuálnější údaje zveřejněné na internetových stránkách MTS k datu 5. července 2015.

¹⁰¹ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 25, Příloha č. 31, Příloha č. 32, Příloha č. 40 a Příloha č. 41.

¹⁰² Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 25, Příloha č. 31, Příloha č. 32, Příloha č. 40 a Příloha č. 42.

¹⁰³ Viz Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 24, Příloha č. 31, Příloha č. 32 a Příloha č. 40.

¹⁰⁴ Viz Příloha č. 19 a Příloha č. 40.

¹⁰⁵ Tj. k datu sepsání této části práce - k 5. červenci 2015.

království Velké Británie a Severního Irsku, avšak na druhém místě dle počtu obhájců jsou oproti stavu ke dni 31. prosince 2014 obhájci pocházející z Francie, na úkor obhájců se státní příslušností Spojených států amerických.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Viz Příloha č. 43 a Příloha č. 36.

3.3.2 Srovnání procesního postavení žalobce a obhájce v řízení před MTS

Vzhledem k tomu, že obhájce působící u MTS na rozdíl od žalobce MTS není představitelem žádného z orgánů soudu, někteří autoři v této souvislosti zdůrazňují, že obhájci jsou v tomto směru oproti žalobci soudu znevýhodněni. Žalobce totiž na rozdíl od obhájců disponuje rozsáhlým administrativním aparátem a oproti obhájcům obvykle disponuje vyššími finančními zdroji, větším množstvím lidských zdrojů a politické podpory pro svoji činnost.¹⁰⁷ Co se týče přístupu žalobce k důkazům, je nutné zdůraznit, že žalobce MTS jedná při výkonu své funkce v nejjobecnější rovině jménem mezinárodního společenství, neboť MTS byl ustanoven za tím účelem (dle preambule Statutu MTS), aby nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, nezůstaly nepotrestány. Vzhledem k tomu, že úřad žalobce je orgánem soudu, žalobce při výkonu své funkce jedná jakožto zástupce soudu, a tudíž v má v mnoha případech silnější pozici nežli obhájce, který jedná jménem svého klienta obviněného ze zločinů podle mezinárodního práva, jejichž závažnost je zcela zřejmá.

Z pohledu podmínek, na nichž žalobce a obhájci v řízení před MTS vykonávají svoji činnost, je z obsahu předchozích kapitol této práce zřejmé, že v případě obhájců byly tyto podmínky jejich činnosti regulovány zvenčí (tj. jedná se o způsob rozhodování "o nás bez nás"), zatímco v případě žalobce si podmínky činnosti upravili sami zaměstnanci úřadu žalobce (tj. jedná se o samoregulační způsob rozhodování). Pokud jsou tedy součástí principu rovnosti zbraní chápány i srovnatelné (proporcionální) výchozí podmínky obou stran trestního procesu (jak bude představeno v následující části této práce), je porušením tohoto principu, pokud o stěžejních otázkách rozhodují v jednom případě sami zástupci jedné ze stran trestního procesu a ve druhém případě je toto rozhodování zástupcům druhé strany trestního procesu zcela znemožněno.

Výdaje spojené s činností úřadu žalobce jsou hrazeny z rozpočtu, který je schvalován Shromážděním smluvních stran Statutu MTS, a zdrojem financování jsou: a)

¹⁰⁷ Katzman, R. The Non-Disclosure of Confidential Exculpatory Evidence and the *Lubanga* Proceedings: How the ICC Defense System Affects the Accused's Right to a Fair Trial, s. 83-84.

vyměřené příspěvky smluvních stran,¹⁰⁸ b) prostředky poskytnuté Organizací spojených národů, se souhlasem Valného shromáždění. MTS může nadto za splnění určitých podmínek přijímat i dobrovolné příspěvky ze strany vlád, mezinárodních organizací, fyzických osob, právnických osob a jiných subjektů. Z celkového rozpočtu MTS ve výši 121.656.200 EUR bylo pro rok 2014 vyčleněno na činnost úřadu žalobce soudu celkem 33.220 EUR, přičemž úřad žalobce je po kanceláři soudu druhým finančně nejnákladnějším orgánem MTS.¹⁰⁹

Oproti tomu na činnost kanceláře soudu bylo pro rok 2014 vyčleněno celkem 66.293 EUR,¹¹⁰ přičemž právě z tohoto rozpočtu je do dnešního dne financována i činnost těch obhájců, jejichž činnost není financována přímo ze strany jejich klientů (v případě osob, které si z důvodu své nemajetnosti nemohou dovolit hradit náklady související s jejich obhajobou). Z této rozpočtové kapitoly (rozpočet kanceláře MTS) jsou rovněž financovány veškeré související činnosti, spojené s rolí obhájců v řízení před MTS.

Co se týče platu, příspěvků k platu a finančních náhrad platu žalobce, podle článku 49 Statutu MTS jejich výši stanoví Shromáždění smluvních stran MTS, přičemž plat žalobce a příspěvky k platu žalobce nesmějí být po dobu trvání funkčního období žalobce snižovány.

Na druhou stranu o platu a o příspěvcích k platu obhájců rozhoduje kancelář soudu, přičemž na vyšší úrovni je o poskytování finančních prostředků na právní pomoc (jejíž součástí je i činnost obhájců) rozhoduje rovněž Shromáždění smluvních stran. Vzhledem k tomu, že o konkrétních výdajích na činnost jednotlivých obhájců rozhoduje kancelář soudu, v rámci přerozdělování těchto finančních prostředků dochází velmi často k organizovaným nesouhlasným reakcím ze strany obhájců. Ti kritizují nejen fakt, že dochází k soustavnému snižování finančních prostředků (přičemž za těchto podmínek podle jejich názoru nelze obhajobu obviněných vykonávat skutečně

¹⁰⁸ Výše příspěvků smluvních stran do rozpočtu MTS se stanovuje podle stejného principu, na kterém je založen výpočet příspěvku států do rozpočtu OSN. Viz Článek 117 Statutu MTS, s. 4245.

¹⁰⁹ Viz *Resolution ICC-ASP/12/Res.1*, s. 1.

¹¹⁰ Viz *Resolution ICC-ASP/12/Res.1*, s.1.

efektivně),¹¹¹ ale i to, že o snižování těchto financí není v rámci kanceláře soudu vedena dostatečná diskuze, obhájci nemají možnost o rozdělování financí spolurozhodovat, event. zaujmout k této problematice stanovisko, které by bylo bráno v potaz.¹¹²

3.3.2.1 Princip rovnosti zbraní v řízení před MTS

Přestože je princip rovnosti zbraní jedním z klíčových principů mezinárodního trestního práva, neexistuje žádná univerzálně použitelná definice tohoto pojmu, která by byla zakotvena v platném mezinárodním právu. Ani ve Statutu MTS není legální definice tohoto pojmu uvedena, což však neznamená, že se tento princip v řízení před MTS neuplatní.

V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva je principem rovnosti zbraní míněn princip, podle něhož je nutné, aby obhajoba i obžaloba měly v řízení zajištěnu srovnatelnou (resp. proporcionální) možnost prezentovat svůj případ a prosazovat své zájmy, a to za podmínek, za kterých ani jedna ze stran trestního procesu není podstatně znevýhodněna vůči druhé straně.¹¹³ Podobný výklad principu rovnosti zbraní ve své judikatuře užívají i *ad hoc* mezinárodní trestní tribunály (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu). Pro účely této disertační práce je však princip rovnosti zbraní pojímán v širším pojetí, rozumí se jím nejen nutnost zajištění srovnatelných možností obou stran (obžaloby i obhajoby) v průběhu řízení před MTS, ale i nutnost zajištění srovnatelných výchozích podmínek činnosti obou stran trestního procesu. Pokud totiž tyto výchozí podmínky srovnatelné (resp. proporcionální) nejsou, nemohou být nikdy srovnatelné (resp. proporcionální) ani následné možnosti obou stran trestního řízení v rámci samotného procesu před MTS.

Co nejširší možné pojetí principu rovnosti zbraní v trestním řízení je daleko více prosazováno v angloamerickém (adversárním) typu právní kultury, a to zejména

¹¹¹ Viz Např. *Response from the Defence teams of Mr Lubanga, Mr Bemba, Mr Mbarushimana, Mr Ngudjolo and Mr Banda & Mr Jerbo to the Registry's "Discussion Paper on the Review of the ICC's Legal Aid System"*.

¹¹² Viz *Statement*.

¹¹³ Viz McBride J. *Human rights and criminal procedure. The case law of the European Court of Human Rights*, s. 337.

v důsledku odlišného chápání role veřejné žaloby a obhájce (jakožto srovnatelných stran trestního procesu) nežli v kontinentálním (inkvizičním) typu právní kultury, v němž obvykle dominuje role žalobce.

Povinnost žalobce MTS zpřístupnit obhajobě některé důkazy slouží k tomu, aby byla zmírněna nerovnost mezi žalobcem a obhajobou, co se týče možností a schopností tyto důkazy získat. Ve fázi přípravného řízení před MTS má dominantní pozici žalobce, jehož povinností je vyhledávat a shromažďovat důkazy v neprospěch, ale i ve prospěch obviněného. V této fázi řízení je obhajoba oproti žalobci systematicky znevýhodněna. Naopak ve fázi hlavního líčení by v souladu se zásadou rovnosti zbraní neměla být ani jedna ze stran trestního procesu oproti druhé straně jakkoliv znevýhodněna, proto je zapotřebí, aby existoval institut, který obhajobě zajistí přístup k důkazům, jejichž získání je pro ni z objektivních důvodů nemožné (nebo na rozdíl od žalobce MTS alespoň velmi obtížné).

Jak bude představeno v empiricko-analytické části této práce, v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou došlo v jedné fázi dokonce k zastavení řízení, a to právě v důsledku neplnění povinnosti žalobce poskytovat obhajobě potřebné důkazy, neboť projednací senát se ztotožnil s argumenty obhájců Thomase Lubangy, podle nichž žalobce MTS nemá dostatečný důvod pro to, aby jim tyto důkazy neposkytl.¹¹⁴

V rámci klasického kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu končí stadium vyšetřování předložením oficiálního trestního spisu obviněnému a jeho obhájci, za účelem seznámení se se všemi důkazy, které byly v této fázi řízení shromážděny. Povinnost žalobce zveřejnit obhajobě jen některé typy důkazů je oproti tomu charakteristické pro angloamerický (adversární) trestní proces. Někteří autoři v této souvislosti hovoří o nutnosti tzv. neinkviziční reformy adversárního typu řízení před MTS, a to za tím účelem, aby byl obviněnému na konci přípravného řízení předložen

¹¹⁴ Viz *Redacted Decision on the Prosecution's Urgent Request for Variation of the Time-Limit to Disclose the Identity of Intermediary 143 or Alternatively to Stay Proceedings Pending Further Consultations with the VWU*.

kompletní trestní spis.¹¹⁵ S tímto závěrem lze souhlasit, neboť jak bude představeno v empiricko-analytické části práce, v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou žalobce MTS obhajobě odmítal zpřístupnit důkazy ve svém držení a právě vyřešení této procesní překážky bylo jedním z důvodů prodlužování délky trestního řízení.

3.3.3 Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu MTS?¹¹⁶

V souvislosti se znevýhodněnou pozicí obhájců v rámci jejich institucionálního zakotvení u MTS a s tím související problematikou se nabízí otázka, jakým konkrétním způsobem by bylo možné postavení obhájců u MTS zlepšit a do určité míry je tak zrovnoprávnit s postavením žalobce. *De lege ferenda* by bylo možné uvažovat o vzniku samostatného úřadu obhájce, který by mohl být dalším (tj. v pořadí již pátým) orgánem MTS. Se vznikem tohoto úřadu by došlo ke vzniku jednotné platformy, v rámci které (a přes kterou) by obhájci mohli daleko lépe sdružovat a artikulovat své zájmy. Vznik tohoto úřadu by mohl posléze přispět ke skutečnému (a nikoliv pouze formálnímu) zajištění skutečné rovnosti stran v řízení před MTS zahrnující i srovnatelné výchozí podmínky činnosti obou stran trestního procesu. Se vznikem zcela nového a samostatného orgánu MTS reprezentující a zastupující zájmy obhájců by došlo ke snížení závislosti obhájců na kanceláři soudu a s velkou mírou pravděpodobnosti by se postupně podařilo vyrovnat, či přinejmenším alespoň výrazně snížit, negativní důsledky dosud nerovného postavení žalobce a obhájců u MTS.

Jakým způsobem by však ke vzniku samostatného úřadu obhájce mohlo dojít? Přispěl by dodatečný vznik úřadu obhájce, který by byl samostatným orgánem MTS, k zajištění vyšší míry efektivity činnosti obhájců? Snížila by se vznikem tohoto pátého orgánu MTS administrativně-byrokratická zátěž kanceláře soudu, pod níž v současné době obhájci činní v řízení před MTS systematicky spadají? Jaké jsou hlavní argumenty pro vznik samostatného úřadu obhájce a jaké jsou hlavní argumenty proti jeho vzniku? Jaké jsou nejvýznamnější překážky pro vznik tohoto úřadu a existuje vůbec společná

¹¹⁵ Viz Caianiello, M. Law of Evidence at the International Criminal Court: Blending Accusatorial and Inquisitorial Models, s. 309.

¹¹⁶ Tato část disertační práce vychází ze stežejních argumentů publikovaných v mé práci s názvem Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu Mezinárodního trestního soudu. Viz Kryslová, R. *Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu Mezinárodního trestního soudu*.

vůle smluvních stran Statutu (jednotlivých států) k tomu, aby byl tento úřad vytvořen? Všechny tyto otázky budou zodpovězeny v následujících podkapitolách této disertační práce, které se zabývají možným institucionálním zakotvením, některými možnými pravomocemi a v neposlední řadě i možnými zdroji financování tohoto úřadu.

3.3.3.1 Možné institucionální zakotvení úřadu obhájce

V souvislosti s možným rozšířením počtu orgánů MTS o samostatný úřad obhájce se nabízí otázka, jakým způsobem by k tomuto rozšíření počtu orgánů z dosavadních čtyř orgánů mohlo fakticky dojít. Klíčové je zodpovězení otázky zdali se v případě rozšíření počtu orgánů soudu jedná o změnu Statutu MTS institucionální povahy, či nikoliv. Ustanovení článku 122 Statutu obsahuje demonstrativní výčet ustanovení Statutu, která lze považovat za ustanovení institucionální povahy. Přestože zde není článek 34 Statutu, který obsahuje výčet orgánů soudu výslovně zmíněn, lze dospět k názoru, že i změna samotného složení soudu je změnou institucionální povahy, neboť se jedná o změnu, která mění vnitřní složení soudu, tj. vztahuje se k procedurálnímu fungování soudu, nikoliv k jeho hmotněprávním kompetencím, pravomocím či jurisdikci. Změnu ustanovení institucionální povahy Statutu MTS je oprávněna navrhnout kterákoliv smluvní strana, přičemž o jejím přijetí rozhoduje Shromáždění smluvních stran či revizní konference konsenzem. Pokud nelze dosáhnout konsenzu, změnu lze přijmout dvoutřetinovou většinou hlasů smluvních stran.

V letošním roce (tj. v roce 2015) uplyne třináct let od vzniku MTS jakožto historicky prvního stálého mezinárodního trestního soudu a téma vzniku samostatného úřadu obhájce nebylo do dnešního dne žádnou smluvní stranou Statutu nastoleno jako otázka, kterou by se Shromáždění smluvních stran vážněji a podrobněji zabývalo. Přesto nelze říci, že by k pokusům o vznik samostatného úřadu obhájce během přípravných prací na Statutu MTS vůbec nedocházelo. S návrhem na vznik samostatného a nezávislého úřadu obhájce přišla již v červenci 1998 Mezinárodní asociace trestních obhájců, která se účastnila Římské konference, na níž byl Statut MTS přijat. V čele této asociace stála trestní obhájkyň Elise Groulx, která je do dnešního dne velkou propagátorkou vzniku nezávislého úřadu obhájce u MTS. Na Římské konferenci se však

širší podporu mezi jednotlivými státy pro vznik úřadu obhájce získat nepodařilo. Zástupce jednotlivých států daleko více zajímalo, jakým způsobem bude u MTS fungovat úřad žalobce, role a postavení obhájců u MTS zůstaly na této konferenci spíše stranou zájmu.¹¹⁷ Po přijetí Statutu MTS získal návrh na vznik úřadu obhájce podporu čtyř smluvních stran Statutu, a to Nizozemska, Francie, Německa a Kanady. Zejména díky těmto státům, Mezinárodní asociaci trestních obhájců a několika dalším mezinárodním nevládním organizacím, se do Pravidel procesního a důkazního řízení MTS podařilo prosadit ustanovení, která se týkají postavení obhájců a zaručují jim alespoň jistou (byť velmi nízkou) míru nezávislosti na kanceláři MTS, pod který obhájci činní u soudu institucionálně spadají.

V souvislosti s možným vznikem úřadu obhájce je nutné zdůraznit, že po přijetí celé řady právních předpisů, týkajících se jak hmotněprávního, tak i procesněprávního fungování MTS, je daleko obtížnější představit si vznik samostatného úřadu obhájce, neboť by muselo dojít k revizi všech ustanovení, která se týkají dosavadního uspořádání MTS ve vztahu k postavení obhajoby v řízení před soudem. Bylo by daleko jednodušší přistoupit ke vzniku úřadu obhájce tzv. na zelené louce, tak, aby se veškeré vznikající právní předpisy přizpůsobovaly tomu, že tento úřad existuje, nežli vytvářet úřad obhájce ex post a teprve následně přizpůsobovat již existující masu právních předpisů, které se vznikem tohoto úřadu nepočítaly a ani jej nepředpokládaly. Náklady, které by v souvislosti se vznikem samostatného úřadu obhájce vznikly a které nemají zdaleka povahu pouze nákladů finančních (ale také personálních nebo časových), mohou být v současné chvíli dalším důvodem, proč smluvní strany o vznik tohoto orgánu neusilují.

Je zřejmé, že stěžejní úvahy ohledně možného vzniku samostatného úřadu obhájce měly být vedeny daleko dříve, a to před vznikem MTS, ve fázi přípravných řízení jeho Statutu. V této fázi však jednotlivé státy daleko více usilovaly o zakotvení takových ustanovení, která budou sloužit hlavnímu účelu MTS - stíhat a trestat nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva, nikoliv ustanovení, která by sloužila zajištění práv osob, které jsou ze spáchání těchto zločinů obviněny. Byť nelze říci, že by

¹¹⁷ Viz Groulx, E., *The Defence Pillar: Making the Defence a Full Partner in the International Criminal Justice System*, s. 24.

Statut MTS neobsahoval ustanovení týkající se zajištění práv osob v průběhu řízení před soudem (viz např. článek 55 Statutu zakotvující práva osob v průběhu vyšetřování nebo článek 67 Statutu obsahující výčet minimálních záruk pro zachování práv obviněného), teprve po vzniku MTS začala absence samostatného úřadu obhájce působit problémy, neboť obhájci nejsou v řízení dostatečně institucionálně zakotveni. Jaké institucionální zakotvení by však bylo vhodné v případě vzniku úřadu obhájce u MTS zvolit?

Úřad obhájce by mohl mít podobné institucionálně-organizační postavení jako úřad žalobce, tj. mohlo by se jednat o samostatný orgán soudu, který jedná nezávisle, odpovídá za efektivní výkon obhajoby v jednotlivých fázích trestního řízení před MTS, dohlíží na činnost jednotlivých obhájců a do jeho kompetencí by patřily veškeré činnosti související s obhajobou v řízení před soudem. Předpokladem efektivní činnosti úřadu obhájce je samozřejmě rovněž rozpočtová nezávislost, resp. financování úřadu obhájce z rozpočtu MTS, avšak v rámci samostatné rozpočtové kapitoly. Podle stávajícího znění pravidla 20 Pravidel procesního a důkazního řízení MTS je to kancelář soudu, v jejíž kompetenci jsou veškeré záležitosti týkající se obhajoby.

Vzhledem k tomu, že do kompetence kanceláře MTS spadá velké množství nejrůznějších činností a kancelář je příjemcem nejvyššího množství finančních prostředků z rozpočtu soudu,¹¹⁸ kritici dosavadního nedostatečného institucionálního zakotvení obhajoby u MTS argumentují tím, že kancelář soudu nevěnuje dostatečnou pozornost skutečně efektivnímu výkonu obhajoby a v případě kolize zájmů její zaměstnanci upřednostňují administrativně-byrokratická řešení (např. prosazují snížení rozpočtových výdajů obhájců) na úkor práv obviněných na právní pomoc.¹¹⁹ V tomto směru lze konstatovat, že z hlediska kvalitativního není příliš důležité, že obviněnému je formálně obhájce poskytnut, a tudíž je zajištěno jeho právo na právní pomoc, nýbrž důležitější je, zdali obhájce obviněného má dostatečné finanční a personální prostředky k efektivnímu výkonu obhajoby a zdali je mu poskytnuto takové zázemí, v rámci něhož lze právo na právní pomoc obviněného skutečně realizovat.

¹¹⁸ Jak již bylo uvedeno v předcházející části této práce, na činnost kanceláře soudu bylo například pro rok 2014 vyčleněno celkem 66.293 EUR.

¹¹⁹ Viz Tuinstra, J. T. *Defence Counsel in International Criminal Law*, s. 99.

Poslední zasedání Shromáždění smluvních stran Statutu MTS, na kterém k projednání návrhu smluvní strany na vznik samostatného úřadu obhájce mohlo dojít, se konalo ve dnech 8. až 17. prosince 2014 v sídle OSN v New Yorku.¹²⁰ Přestože žádná smluvní strana Statutu návrh na projednání otázky možného vzniku úřadu obhájce jako samostatného orgánu soudu před zasedáním, ale ani v rámci zasedání nevnesla, problematika vzniku tohoto úřadu byla na zasedání přesto zmíněna. Již v rámci předposledního (tj. dvanáctého) zasedání Shromáždění smluvních stran členské státy Statutu MTS konstatovaly, že je nutné zabránit nežádoucímu jevu v rámci kanceláře soudu, kdy některé činnosti v rámci kanceláře soudu jsou vykonávány hned několika odděleními či sekcemi najednou, přičemž dochází k nežádoucí a k neefektivní fragmentaci výkonu některých aktivit v rámci kanceláře soudu. Vzhledem k doporučení Shromáždění smluvních stran, aby v tomto směru došlo ke změně v organizační struktuře kanceláře soudu, kancelář vytvořila pracovní tým, jehož účelem bylo vypracovat projekt reorganizace kanceláře soudu (tzv. "ReVision project").¹²¹ V rámci činnosti na tomto projektu kancelář soudu dospěla k závěru, že by bylo vhodné úřad obhájce vytvořit, neboť činnosti související s obhajobou jsou nyní roztrženy do minimálně dvou odlišných oddělení kanceláře soudu. Tento úřad by však i nadále měl instituconálně spadat pod kancelář soudu, přičemž z toho důvodu je možné tuto organizační změnu přijmout pouze dodatkem k Nařízení MTS schváleným samotnými soudci soudu. Tato změna by měla být přijata počátkem roku 2015.¹²²

Shora uvedená zpráva publikovaná v rámci třináctého zasedání Shromáždění smluvních stran Statutu MTS v prosinci roku 2014 však ve vztahu ke vzniku úřadu obhájce jako jednoho z organizačních oddělení kanceláře soudu obsahuje spíše obecná ustanovení, která o konkrétní podobě a pravomocích tohoto úřadu příliš nevypovídají. Z dosud zveřejněných informací o budoucí podobě tohoto úřadu je zřejmé, že se kancelář neodprostita od administrativně-byrokratického pohledu na výkon činnosti obhajoby (o čemž vypovídá zejména organizační začlenění úřadu obhájce v rámci kanceláře soudu), přičemž až konkrétní podoba a pravomoci tohoto úřadu ukáží, zdali

¹²⁰ Viz *Thirteenth session of the Assembly of States Parties*.

¹²¹ Viz *Report on the review of the organizational structure of the Registry*, s. 2.

¹²² Viz *Report on the review of the organizational structure of the Registry*, s. 11.

dojde k tolik potřebnému vyrovnání podmínek činnosti žalobce a obhájců v řízení před MTS.

Pokud by však v budoucnu přeci jen došlo ke vzniku úřadu obhájce jakožto samostatného orgánu MTS, jaké by měly být jeho pravomoci a jak by mohla být upravena rozpočtová pravidla jeho fungování?¹²³

3.3.3.2 Možné pravomoci úřadu obhájce

Co se týče úřadu obhájce, tento úřad by v sobě měl zahrnovat veškeré pravomoci, které v současné době spadají do kompetence kanceláře soudu a týkají se činnosti obhájců v řízení před soudem. Úřad obhájce by v sobě zahrnoval jak veškeré pravomoci Úřadu veřejného obhájce, tak i pravomoci všech ostatních nižších organizačních jednotek kanceláře MTS, které se zabývají obhajobou v řízení před soudem. Úřad obhájce by vedl seznam obhájců MTS (resp. kandidátů na funkci obhájce v řízení před soudem), zajišťoval by školení obhájců v hmotněprávních i procesněprávních předpisech soudu, zajišťoval by funkci kárného senátu ve věcech kárných provinění obhájců činných u MTS, rozděloval by finanční prostředky poskytnuté z rozpočtu soudu apod. Úřad obhájce by byl rovněž nadán pravomocí vlastní vnitroorganizační normotvorby, a tudíž by fungování tohoto úřadu bylo velmi flexibilní, neboť úřad by mohl pružně a operativně reagovat na naléhavou potřebu upravit činnosti, které tuto podrobnější úpravu vyžadují. Stejně jako v případě zaměstnanců úřadu žalobce i v případě zaměstnanců úřadu obhájce by zaměstnanci nesměli přijímat žádné pokyny ze zdrojů mimo rámec tohoto úřadu. Úřad obhájce by tudíž rovněž představoval samoregulační subjekt, v rámci něhož by byla přijímána taková opatření, která by byla nutná pro chod a činnost úřadu.¹²⁴

¹²³ Následující dvě kapitoly této disertační práce mohou být určitým vodítkem pro to, na jaké oblasti by se měla pracovní skupina kanceláře soudu při vytváření podmínek činnosti úřadu obhájce zaměřit. Poté, co budou zveřejněna konkrétní ustanovení týkající se vzniku úřadu obhájce v rámci kanceláře soudu, bude zajímavé srovnat, zdali se právě na tyto oblasti pracovní skupina zaměřila, či nikoliv.

¹²⁴ K obdobným závěrům (byť ve spíše restriktivní podobě s ohledem na to, že úřad obhájce bude organizačně i nadále začleněn pod kancelář soudu) dospěl i pracovní tým kanceláře MTS. Viz *Report on the review of the organizational structure of the Registry*, s. 11.

V jakých konkrétních aspektech by však případný vznik úřadu obhájce mohl přispět ke skutečnému prosazení principu rovnosti zbraní v řízení před MTS? Jedním z nejdůležitějších záležitostí je ta skutečnost že obhájci, vedení na seznamu obhájců MTS, kteří by byli automaticky zároveň zástupci úřadu obhájce soudu, by při své činnosti mohli vyžadovat spolupráci ostatních států či mezivládních organizací podle části 9. Statutu (Mezinárodní spolupráce a justiční pomoc) nebo jiné formy spolupráce podle článku 93 Statutu.

K zajištění rovnosti zbraní by přispěly i zdánlivé maličkosti, které však mají v samotném řízení před MTS podstatný význam a závažné důsledky. Příkladem jsou oficiální písemnosti žalobce a obhájce obviněného adresované třetím subjektům působícím mimo MTS. V případě žalobce je písemnost psána na hlavičkovém papíře s vyobrazením oficiálního symbolu MTS (váhy obklopené ratolestí jakožto symbol spravedlnosti) s označením, že se jedná o písemnost odesílanou úřadem žalobce. Písemnosti obhájců samozřejmě žádné takové symboly neobsahují, neboť obhájci v řízení před MTS nejsou zástupci žádného z orgánů soudu, ale jsou právními zástupci konkrétního obviněného. Z psychologického hlediska by samozřejmě působilo daleko lépe, pokud by i písemnosti obhájců, adresované třetím subjektům, obsahovaly oficiální symbol MTS a údaj o tom, že obhájce se na adresáta písemnosti obrací v rámci výkonu své funkce obhájce v řízení před soudem. Příslušnost obhájců k MTS, která by byla zřejmá ze všech jejich podání, by přispěla k lepšímu vnímání obhájců ze strany těch, od nichž tito obhájci vyžadují pomoc v rámci výkonu obhajoby.

Pokud se jedná o vnímání obhájců činných u MTS ze strany třetích subjektů mimo rámec MTS, v tomto směru by vznik samostatného úřadu obhájce přispěl k lepšímu pochopení funkce obhájce a výkonu obhajoby jako nedílné součásti mezinárodního trestního řízení. V médiích se například velmi často objevují společné fotografie soudců MTS s žalobcem a s tajemníkem soudu, bez přítomnosti obhájců, čímž dochází k tomu, že příjemci těchto mediálních zpráv si ztotožňují činnost soudu pouze se společným bojem proti pachatelům zločinů podle mezinárodního práva, kdy na jedné straně stojí "bok po boku" soudci a žalobce MTS a na straně druhé stojí, poněkud osamoceně, obviněný, spolu se svým obhájcem, přičemž obhájce součástí výkonu

mezinárodní trestní spravedlnosti není. Jaké jsou důsledky nezdůrazňování role a funkce obhájce na poli mezinárodní spravedlnosti, se ukázalo právě v průběhu hlavního líčení vedeného v řízení před MTS proti Thomasu Lubangovi. Média v provincii Bunia, v Demokratické republice Kongo, vysílala televizní přenos ze zahájení hlavního líčení proti Thomasu Lubangovi, přičemž zprostředkovala přenos úvodní řeči žalobce a úvodních řečí právních zástupců obětí, avšak přerušila vysílání v době, kdy u hlavního líčení pronášela svoji úvodní řeč obhájkyň obžalovaného Thomase Lubangy.¹²⁵

3.3.3.3 Možné zdroje financování, rozpočet úřadu obhájce

Co se týče možných zdrojů financování, stejně jako v případě dalších orgánů MTS i úřad obhájce by byl v případě svého vzniku závislý na rozpočtu soudu, přičemž na rozdíl od současného stavu by byl úřad obhájce financován ze samostatné rozpočtové kapitoly. Lze předpokládat, že rozdělování finančních prostředků by bylo ve vztahu k zajištění práv obviněných na pomoc obhájce efektivnější, neboť v současné době je financování právní pomoci vázánou celou řadou administrativně-byrokratických pravidel, která však ve svém důsledku vedou k neefektivnímu poskytování finančních prostředků z rozpočtu kanceláře MTS. Financování právní pomoci by bylo s ohledem na jediný orgán zabývající se obhajobou v řízení před soudem transparentnější a rovněž lépe kontrolovatelný. Vzhledem k tomu, že absenci samostatného úřadu obhájce, a s tím i související absenci samostatného rozpočtu na činnost obhájců, kritizuje celá řada mezinárodních institucí,¹²⁶ lze předpokládat, že po vzniku úřadu obhájce by došlo k navýšení dobrovolných příspěvků do rozpočtu MTS.

Rovněž je pravděpodobné, že po vzniku samostatného úřadu obhájce by se smluvními stranami Statutu MTS staly některé státy, které od ratifikace Statutu odrazuje mimo jiné právě nedostatečné zajištění práv obviněného, resp. obava z toho, že fyzickým osobám, stíhaným soudem, se nedostává dostatečného zajištění práv na obhajobu, ve srovnání s poměrně širokými kompetencemi žalobce soudu. I tyto státy by byly posléze přispěvateli do rozpočtu soudu, tudíž i do rozpočtu úřadu obhájce. Rovněž

¹²⁵ Viz *Transcripts ICC-01/04-01/06-T-110-ENG WT 28-01-2009 1/51 NB T*, s. 9.

¹²⁶ Z nichž nejvýrazněji vznik samostatného úřadu obhájce MTS již dlouhodobě prosazuje Mezinárodní advokátní komora (IBA, International Bar Association).

není vyloučeno, že by úřad obhájce nemohl být financován i přímými dary na svoji činnost, samozřejmě za předem daných podmínek, podle zásady transparentnosti (zahrnující například zveřejnění příspěvatelů). Za těchto podmínek by tudíž při vzniku samostatného úřadu obhájce mohlo dojít ke snížení rozpočtových výdajů soudu, neboť úřad obhájce by mohl být za předem daných pravidel financován i mimo oficiální rozpočet soudu.

3.4 Oběti

MTS je v rámci mezinárodního trestního soudnictví historicky prvním soudem, který poskytuje obětem zločinů podle mezinárodního trestního práva zvláštní procesní postavení, které obětem garantuje řadu pravomocí aktivně působit v průběhu celého trestního řízení před MTS, včetně fáze hlavního líčení. Již v úvodu této kapitoly je však nutné zdůraznit, že ani Statut MTS, ale ani Pravidla procesního a důkazního řízení, neobsahují příliš podrobná ustanovení týkající se konkrétních pravomocí obětí v průběhu řízení a důsledků aktivní účasti obětí na řízení (včetně důsledků jejich aktivní účasti na rozhodnutí o vině a na rozhodnutí o trestu obžalovaného).¹²⁷ Senáty MTS se tak musely v řízení vyrovnávat s problémy, které tvůrci Statutu vůbec nepředpokládali, popř. s problémy, které bylo možné předvídat, ale v době vytváření předpisů upravujících řízení před soudem nebyly pro jednotlivé státy zcela prioritní, a proto v předpisech soudu nejsou upraveny. Při řešení těchto problémů nebylo možné využít ani judikaturu mezinárodních trestních tribunálů či soudů, neboť jak již bylo uvedeno výše, postavení obětí v řízení je u MTS představuje novum na poli mezinárodního trestního soudnictví. V rámci této kapitoly proto bude problematika obětí v řízení věnována velká pozornost, neboť se jedná o problematiku na poli mezinárodního trestního práva dosud neřešenou - rozhodnutí přijatá v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou tak představují zcela původní výklad role a pravomocí obětí v rámci mezinárodního trestního práva, resp. v rámci řízení před MTS. Nežli však budou představena jednotlivá rozhodnutí týkající se role a pravomocí obětí v řízení, nejprve je nutné představit, jak je postavení obětí upraveno v dosavadních předpisech soudu.

Podle článku 68 odst. 3 Statutu MTS jsou-li dotčeny osobní zájmy obětí, soud umožní přednesení a projednání jejich názorů a obav v těch úsecích řízení, které soud uzná za vhodné, a to způsobem, který nesmí být na újmu právům obviněného a zásadě spravedlivého a nestranného řízení a nesmí s nimi být neslučitelný. Pokud to soud uzná za vhodné, mohou tyto názory a obavy přednést právní zástupci obětí v souladu s Procesním a důkazním řádem MTS. Toto ustanovení o účasti obětí v řízení před MTS

¹²⁷ Viz Baumgartner, E. *Aspects of victim participation in the proceedings of the International Criminal Court*, s. 425.

je koncipováno velmi obecně a soudcům poskytuje velmi široký prostor pro vlastní uvážení, zda, jakým způsobem a v jaké fázi řízení umožní obětem přednést jejich názory a obavy. Oběti se mohou účastnit jak přípravného řízení (v této fázi jsou oběti oprávněny poskytovat přípravnému senátu svá vyjádření k žádosti žalobce o pokračování vyšetřování, které žalobce zahájil z vlastní iniciativy a rovněž jsou oprávněny předkládat svá vyjádření v řízeních týkajících se jurisdikce nebo přípustnosti soudu), tak i jiných fázích řízení, v nichž mohou využít oprávnění přednést a projednat své názory a obavy dle článku 68 odst. 3 Statutu MTS. Třetím způsobem možné účasti obětí v řízení je jejich účast v rámci odškodňovací fáze řízení, o které bude blíže pojednáno v další části této práce.

Podrobnější ustanovení o obětech jsou obsažena v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS (pravidlo 85 až 99), přičemž zahrnují: základní definici obětí, ochranná opatření, pravidla účasti obětí v řízení před soudem a základní ustanovení týkající se odškodnění obětí. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že MTS je vůbec prvním mezinárodním trestním soudem, který obětem může přiznat nárok na náhradu škody či způsobené újmy.

K tomu, aby se oběti mohly účastnit řízení před MTS ve smyslu článku 68 odst. 3 Statutu, je nutné, aby jim byl zvláštním procesním postupem status oběti formálně udělen. Podmínky pro udělení statusu oběti jsou podrobně upraveny v Pravidle 89 Pravidel procesního a důkazního řízení MTS. Oběti musejí podat písemnou žádost tajemníkovi kanceláře soudu, který doručí žádost podle konkrétního stadia řízení příslušnému soudnímu senátu. S přihlédnutím k povinnosti soudu přijmout vhodná opatření na ochranu bezpečnosti, tělesného i duševního zdraví, důstojnosti a soukromí obětí, tajemník soudu poskytne kopii žádosti o udělení statusu oběti žalobci a obhájci, přičemž jim poskytne lhůtu pro vyjádření se k této žádosti (pokud tomuto postupu povinnost uvedená v první části věty nebrání). Pokud senát MTS rozhodne o tom, že status oběti žadateli udělí, určí, v jakém konkrétním stadiu řízení a jakým způsobem umožní oběti účastnit se řízení ve smyslu článku 68 odst. 3 Statutu MTS, přičemž tato účast může zahrnovat i přednesení úvodní a závěrečné řeči v průběhu hlavního líčení. Senát MTS je však oprávněn status oběti žadateli neudělit, a to případně, pokud podle

jeho názoru žadatel nesplňuje podmínky uvedené v článku 68 odst. 3 Statutu (tj. pokud nejsou dotčeny osobní zájmy žadatele). V takovém případě senát MTS žádost odmítne. Toto odmítnutí žádosti však neznamená, že je účast žadatele jakožto oběti v řízení navždy vyloučena, neboť podle pravidla 89 odst. 2 věty druhé Pravidel procesního a důkazního řízení je žadatel oprávněn podat novou žádost, a to v pozdější fázi řízení. Žádost je ve všech případech oprávněna učinit nejen osoba, která se domáhá udělení statusu oběti, ale i osoba jednající s jejím souhlasem, nebo osoba jednající jménem této osoby (tj. například zákonný zástupce dítěte nebo osoby zdravotně postižené). V případě souběhu více takových žádostí senát MTS rozhodne o udělení statusu oběti pouze jedním rozhodnutím.

Přestože základní ustanovení o roli a pravomocích obětí v řízení před MTS jsou obsažena ve Statutu soudu a podrobnější ustanovení jsou pak obsažena v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS, role obětí v řízení před soudem je typickou problematikou, která se dále rozvíjela na základě celé řady rozhodnutí soudu. Tato rozhodnutí svým výkladem upřesňovala ustanovení o roli obětí, avšak v mnoha případech šlo o takový výklad, který přesahoval vlastní text procesních a hmotněprávních předpisů soudu a lze říci, že MTS těmito svými rozhodnutími dotvářel chybějící ustanovení o roli a procesní pozici obětí v řízení před soudem.

Vzhledem k tomu, že hlavní líčení s Thomasem Lubangou bylo historicky vůbec prvním hlavním líčením konaným v řízení před MTS a rovněž i prvním hlavním líčením, ve kterém byl vynesena odsuzující rozsudek, je zřejmé, že k dotváření těchto chybějících ustanovení došlo právě v průběhu tohoto hlavního líčení. Vzhledem k tomu, že argumentace uvedená v rozhodnutích, která dotvořila tato absentující ustanovení předpisů MTS, mají značný teoretický i praktický význam, podívejme se uvedená rozhodnutí a stěžejní prvky právní argumentace v nich uvedené, blíže.

V prvním případě bylo přípravným senátem rozhodováno o roli a pravomocích osob, které mají v řízení tzv. dvojí status (*dual status*), a to současně status svědků a status obětí. Projednací senát v tomto rozhodnutí zdůraznil nutnost zajištění bezpečnosti obětí, přičemž toto je zejména úkolem Útvaru pro ochranu obětí a svědků

ve spolupráci s příslušnými sekcemi kanceláře soudu MTS. Význam tohoto rozhodnutí ale tkví zejména v tom, že přípravný senát se definitivně vyrovnal s otázkou, zdali jsou pravomoci osob s tzv. dvojitým statusem svědků i obětí širší nežli pravomoci osob, které jsou pouze svědky, nebo naopak pouze oběťmi. Podle názoru projednacího senátu z té skutečnosti, že konkrétní osoba má v řízení před MTS tzv. dvojitý status svědka i oběti, nelze dovozovat, že by této osobě náležel širší rozsah práv, nežli náleží osobám, kterým je v řízení udělen pouze status svědka nebo pouze status oběti.¹²⁸ S ohledem na to, že předpisy soudu s žádnými zvláštními pravomocemi osob, které by v řízení vystupovaly jednak v procesní pozici svědků některé ze stran trestního procesu a jednak i v procesní pozici obětí (za splnění procesních podmínek uložených Procesním a důkazním řádem), nepočítaly, jeví se toto rozhodnutí projednacího senátu MTS jako zcela logické. Projednací senát v uvedeném rozhodnutí dále zdůraznil, že Útvar pro ochranu obětí a svědků by měl svědkům, kteří by mohli splňovat kritéria pro udělení statusu obětí, vždy doporučit, aby tito svědci vyhledali právní pomoc za účelem možného získání statusu obětí.¹²⁹

Druhým stěžejním rozhodnutím, kterým byla dotvořena chybějící ustanovení o roli a pravomocích obětí v řízení před MTS, bylo v řízení s Thomasem Lubangou rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 11. července 2008, sp. zn. ICC-01/04-01/06 OA 9 OA 10 (dále jen "rozhodnutí ze dne 11. července 2008").¹³⁰

Tímto rozhodnutím odvolací senát MTS reagoval na námitky uvedené v odvoláních podaných žalobcem a obhajobou proti rozhodnutí projednacího senátu ze dne 18. ledna 2008. Předmětem rozhodnutí projednacího senátu, proti kterému brojily svým odvoláním obě strany trestního řízení, byla právě role, pravomoci a procesní pozice obětí v řízení.

¹²⁸ Viz *Decision on certain practicalities regarding individuals who have the dual status of witness and victim*, s. 20.

¹²⁹ Viz *Decision on certain practicalities regarding individuals who have the dual status of witness and victim*, s. 22.

¹³⁰ *Judgment on the appeals of The Prosecutor and The Defence against Trial Chamber I's Decision on Victims' Participation of 18 January 2008*.

3.4.1 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 11. července 2008

Odvolací senát v tomto svém přelomovém rozhodnutí potvrdil rozhodnutí projednacího senátu, že v řízení před MTS mohou vystupovat dva typy obětí - tzv. přímé oběti, kterým byla škoda či újma způsobena přímo v důsledku spáchání zločinu spadajícího do jurisdikce soudu a tzv. nepřímé oběti, kterým byla škoda či újma způsobena rovněž v příčinné souvislosti s tímto zločinem, avšak nepřímo, tj. až v důsledku škody či újmy, způsobené přímým obětím. Odvolací senát rovněž zdůraznil, že škoda či újma může být v souladu s Pravidly procesního a důkazního řízení MTS způsobena jednak obětím - fyzickým osobám, jednak obětím - organizacím či institucím. V případě první skupiny těchto obětí může způsobená škoda představovat materiální škodu nebo fyzickou či psychologickou újmu, v každém případě však musí být škoda způsobena těmto obětím jakožto lidským bytostem (fyzickým osobám). Podle odvolacího senátu je nerozhodné, zdali se jedná o přímou či nepřímou oběť (viz shora), vždy je však nutné posuzovat (v tomto bodu svého rozhodnutí odvolací senát změnil původní rozhodnutí projednacího senátu), zdali byla škoda způsobena konkrétnímu subjektu (je-li přítomen prvek osobní újmy). V případě druhé skupiny uvedených obětí může způsobená škoda představovat škodu na majetku, která se projeví podle charakteru dané organizace či instituce - může se jednat o škodu způsobenou organizacím náboženským, vzdělávacím, uměleckým, vědeckým, charitativním a předmětem způsobené škody mohou být konkrétně historické památníky, nemocnice nebo jiná místa a objekty, určené pro humanitární účely.

Odvolací senát ve svém rozhodnutí ze dne 11. července 2008 změnil rozhodnutí projednacího senátu v té části rozhodnutí, v němž projednací senát dospěl k závěru, že žádné ustanovení Statutu MTS, ale ani Pravidel procesního a důkazního řízení MTS, neobsahuje pravidlo, podle něhož by se účast obětí v řízení před soudem měla omezovat na obvinění z těch zločinů, které byly potvrzeny přípravným senátem. Z hlediska zajištění práva obžalovaného na spravedlivý proces bylo toto rozhodnutí projednacího senátu velmi diskutabilní, neboť pokud je obžalovaný obžalován z určitého skutku, v němž je spatřován konkrétní zločin podle mezinárodního práva, obětím by mělo být umožněno vyjádřit své názory a obavy pouze ohledně tohoto skutku (resp. zločinu).

Opačný výklad by vedl k naprostému rozmělnění trestního řízení, kdy by obětem, na rozdíl od stran trestního procesu, nebyly nastaveny mantinely pro jejich roli v tomto řízení. Vzhledem k tomu, že projednací senát může rozhodovat o vině obžalovaného pouze ve vztahu k těm obviněním, která byla potvrzena přípravným senátem, nelze při rozhodování o vině vycházet z informací, které by u hlavního líčení přednesly oběti a které by ovšem nikterak nesouvisely s předmětem trestního řízení obžalovaného. K tomuto závěru dospěl i odvolací senát MTS, který konstatoval, že předpokladem pro účast obětí v trestním řízení před soudem je, aby byly jejich osobní zájmy dotčeny ve vztahu k obviněním, která byla potvrzena přípravným senátem. Pokud by obžalovaný nebyl z konkrétního zločinu obžalován ve fázi hlavního líčení, obětem by nemělo být umožněno, aby přednesly své názory a obavy ohledně tohoto zločinu, který není předmětem trestního řízení obžalovaného.

Posledním problematickým bodem, který byl předmětem rozhodování odvolacího senátu v rozhodnutí ze dne 11. července 2008, bylo to, zdali jsou oběti účastníci se hlavního líčení před MTS, oprávněny předkládat a provádět důkazy vztahující se k otázce viny či nevinu obžalovaného a zdali jsou oprávněny vyjadřovat se k přípustnosti a významu takových důkazů v řízení (byť by se jednalo o důkazy předložené stranami tohoto řízení). V této části rozhodnutí odvolací senát potvrdil původní rozhodnutí projednacího senátu, že k tomuto jsou oběti v řízení před MTS oprávněny.

Odvolací senát ve svém rozhodnutí znovu zdůraznil, že MTS je historicky prvním soudem, který obětem zločinů podle mezinárodního práva umožňuje aktivní účast v mezinárodním trestním řízení. Pokud by však oběti nebyly oprávněny účastnit se důkazního řízení, jejich právo na aktivní účast v řízení by nebylo naplněno v tom rozsahu, v jakém tvůrci Statutu MTS jejich účast v tomto řízení předpokládali. V souladu s Pravidlem 91 odst. 3 Pravidel procesního a důkazního řízení MTS jsou oběti oprávněny prostřednictvím soudu klást otázky svědkům, znalcům a obžalovanému, přičemž toto jejich oprávnění je podle odvolacího senátu v souladu se základním cílem celého trestního řízení - zjištěním skutečného stavu věci. Podle článku 64 odst. 9 Statutu MTS je projednací senát oprávněn na návrh strany nebo z vlastní

iniciativy rozhodovat o přijatelnosti nebo významu důkazů, a přestože oběti nejsou stranou řízení a nemohou proto navrhnout případnou nepřijatelnost důkazu, mohou toto podle odvolacího senátu činit podle ustanovení článku 68 odst. 3 Statutu MTS¹³¹ a soud by měl k těmto jejich návrhům přihlídnout a případně o přijatelnosti či významu určitého důkazu rozhodnout i z jejich podnětu.

Nutné je však zmínit, že k závěrům rozhodnutí ze dne 11. července 2008 nedospěl odvolací senát jednomyslně, neboť dva z pěti soudců odvolacího senátu (soudce Philippe Kirsch a soudce Georghios M. Pikis) s většinovým rozhodnutím senátu nesouhlasili a každý z nich zastával vlastní, menšinové (oponentní) stanovisko. Předmětem jejich oponentního stanoviska byl právě shora zmíněný poslední bod rozhodnutí, tj. zdali jsou oběti účastníci se hlavního líčení před MTS oprávněny předkládat a provádět důkazy vztahující se k otázce viny či nevin obžalovaného a zdali jsou oprávněny vyjadřovat se k přípustnosti a významu takových důkazů v řízení (byť by se jednalo o důkazy, předložené stranami tohoto řízení). Oba soudci ve svých menšinových rozhodnutích dospěli k názoru, že oběti k tomuto oprávněny nejsou.

Soudce Georghios M. Pikis ve svém oponentním stanovisku¹³² s odkazem na příslušná ustanovení Statutu MTS a Pravidel procesního a důkazního řízení MTS zdůraznil, že důkazní břemeno ohledně prokázání viny obžalovaného leží na žalobci, přičemž tento je povinen v procesní fázi vyšetřování v zájmu zjištění skutečného stavu věci prověřovat stejně pečlivě přitěžující a polehčující okolnosti. Dále uvedl, že jsou to pouze strany trestního řízení, které jsou oprávněny předkládat v tomto řízení důkazy a přestože je MTS oprávněn vyžadovat předložení veškerých důkazů, které považuje za potřebné pro objasnění skutečného stavu věci, rozumí se tím, že je oprávněn předložení těchto důkazů vyžadovat od stran trestního řízení. Žádné ustanovení Statutu MTS, ale ani Pravidel procesního a důkazního řízení MTS, podle jeho názoru neobsahuje (ani implicitně) oprávnění pro oběti předkládat a provádět důkazy významné pro trestní

¹³¹ "Jsou-li dotčeny osobní zájmy obětí, Soud umožní přednesení a projednání jejich názorů a obav v těch úsecích řízení, které Soud uzná za vhodné, a to způsobem, který nesmí být na újmu právům obviněného a zásadě spravedlivého a nestranného řízení a nesmí s nimi být neslučitelný. Pokud to Soud uzná za vhodné, mohou tyto názory a obavy přednést právní zástupci obětí v souladu s Procesním a důkazním řádem." Viz Článek 68 odst. 3 Statutu MTS, s. 4226.

¹³² Viz Partly Dissenting opinion of Judge G. M. Pikis In *Judgment on the appeals of The Prosecutor and The Defence against Trial Chamber I's Decision on Victims' Participation of 18 January 2008*, s. 37-44.

řízení. V souladu se zásadou spravedlivého trestního procesu je, aby obžalovaný čelil pouze jednomu žalobci, který je druhou stranou trestního procesu, nikoliv dalším subjektům, které by snad měly být oprávněny předkládat důkazy o vině obžalovaného - tj. obětem. Oprávnění obětí předkládat důkazy o vině obžalovaného, vyjadřovat se k přípustnosti důkazů apod. narušuje princip rovnosti zbraní, který je jedním z esenciálních podstat doktríny spravedlivého procesu.

Soudce Pikis rovněž poukázal na to, že oběti v řadě případů usilují o přiznání odškodnění vůči odsouzenému a právě z toho titulu, že náhradu škody je možné přiznat pouze v případě, je-li obžalovaný pravomocně uznán vinným ze spáchání skutku, v němž je spatřován zločin podle Statutu MTS, je i zájmem těchto obětí, aby byl obžalovaný odsouzen. Soudce Pikis tuto myšlenku ve svém oponentním stanovisku dále nerozvíjí, přestože se jedná o skutečnost velmi významnou.

Obětem, přestože nejsou stranami trestního řízení, jsou rozhodnutím odvolacího senátu ze dne 11. července 2008 přiznány poměrně široké pravomoci ve vztahu k důkaznímu řízení před MTS. Přestože celá řada obětí usiluje v tomto řízení o přiznání odškodnění, a tudíž je osobním zájmem obětí, aby byl obžalovaný pravomocně uznán vinným ze spáchání skutku, z něhož je obžalován, obětem je umožněno předkládat důkazy o vině obžalovaného a vyjadřovat se k přípustnosti a významu důkazů, přestože břemeno důkazní ohledně prokázání viny leží na žalobci. Objevuje se tudíž v řízení před MTS další subjekt, který bude v řízení, bez ohledu na povinnost soudu zjišťovat skutečný stav věci bez důvodných pochybností, usilovat o prokázání viny obžalovaného? Celá řada obětí navíc v řízení vystupuje ve dvojité procesní pozici - jednak v procesní pozici obětí a jednak v procesní pozici svědků. Z pozice oběti mají tudíž tito svědci daleko širší pravomoci, než ostatní svědci, kteří v řízení před MTS vystupují. Pozice těchto svědků, jakožto obětí a jejich osobní zájem na odsouzení obžalovaného (v případě, usilují-li o přiznání odškodnění) může mít samozřejmě vliv i na jejich vlastní důvěryhodnost, pravdivost jejich svědeckých výpovědí apod. Obžalovaný se tak dostává do pozice, v níž musí čelit nejen důkazům předloženým žalobcem, ale i důkazům předloženým oběťmi, přičemž oběti, na rozdíl od žalobce, nejsou povinny přihlížet k případným polehčujícím okolnostem v trestní věci

obžalovaného. Navíc se lze důvodně domnívat, že budou-li obětem tyto polehčující okolnosti známy, v trestním řízení před MTS je zcela záměrně neuvedou, neboť jejich existence je v přímém rozporu s vlastními zájmy obětí v řízení.

Co se týče menšinového stanoviska soudce Philippa Kirsche,¹³³ ten ve své argumentaci uvádí, že pokud by tvůrci Statutu MTS chtěli obětem poskytnout tak široké pravomoci, které podle většinového názoru odvolacího senátu uvedeného v rozhodnutí ze dne 11. července 2008 obětem náležejí, uvedli by je v právních předpisech MTS výslovně. Oprávnění, která obětem podle právních předpisů MTS náležejí, se v žádném případě netýkají tak širokých oprávnění, jak je vyložil, resp. dotvořil, odvolací senát.

Na základě shora uvedené argumentace a s přihlédnutím ke dvěma oponentním stanoviskům soudcům odvolacího senátu MTS je zřejmé, že odvolací senát ve svém rozhodnutí ze dne 11. července 2008 interpretoval ustanovení o roli obětí v řízení před soudem tak široce, že de facto přebíral roli normotvůrce. Podle názoru odvolacího soudu jsou oběti oprávněny předkládat a provádět důkazy vztahující se k otázce viny či nevin obžalovaného a rovněž jsou oprávněny vyjadřovat se k přípustnosti a významu takových důkazů v řízení (byť by se jednalo o důkazy předložené stranami tohoto řízení). Taková oprávnění obětí však z textu právních předpisů MTS nevyplývají a nelze je dovést ani extenzivním výkladem Statutu a Pravidel procesního a důkazního řízení. MTS se v otázce role a pravomocí obětí v řízení odklonil od angloamerického (adversárního) typu trestního procesu směrem ke kontinentálnímu (inkvizičnímu) typu procesu. Vzhledem k tomu, že oběti získaly velmi silnou procesní pozici v důkazním řízení, lze očekávat, že tato jejich pozice a jejich oprávnění v této fázi hlavního líčení, bude přinášet neustálý odpor ze strany obhajoby, neboť tato pozice obětí může velmi snadno narušit princip rovnosti zbraní, jakožto esenciální podstaty doktríny spravedlivého procesu.

¹³³ Viz *Partly Dissenting Opinion of Judge Philippe Kirsch*.

3.4.1.1 Dílčí závěr

Vzhledem k tomu, že jedním z cílů práce je ověření předpokladu existence vztahu mezi typem trestního procesu země původu soudce a způsobem výkladu a aplikace některých procesních ustanovení směrem k obvyklému užívání těchto ustanovení v zemi jeho původu, provedme nyní krátkou analýzu tohoto předpokladu ve vztahu ke shora uvedenému rozhodnutí MTS.

V případě rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 11. července 2008 lze říci, že argumenty jsou typické spíše pro kontinentální typ trestního procesu (důraz na roli obětí v řízení, jimž je zajištěna celá řada procesních práv a rovněž důraz na zjištění tzv. materiální pravdy).

Z analýzy vztahu mezi složením soudců odvolacího senátu MTS podle typu trestního procesu země původu vyplývá, že v případě odvolacího senátu ve složení k datu 11. července 2008 převažuje příslušnost soudců ke smíšenému typu trestního procesu (tři soudci pocházeli ze zemí se smíšeným trestním procesem, jeden soudce pocházel ze země s kontinentálním typem trestního procesu a jeden soudce pocházel ze země s angloamerickým typem trestního řízení).¹³⁴ Nelze tedy říci, že by důvodem přijetí výkladu typického pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu bylo to, že senát rozhodující danou věc by byl složen ze soudců pocházejících ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu, neboť toto nebylo analýzou zjištěno.

Na druhé straně je však nutné zdůraznit, že oponentní stanovisko k většinovému rozhodnutí odvolacího senátu založenému převážně na argumentech typických pro filozofii kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, zastával právě soudce Phillippe Kirsch, který pochází z Kanady, tj. ze země s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu. V tomto druhém případě tedy hypotéza z úvodu práce byla ověřena, neboť argumenty užitá soudcem Kirschem byly argumenty typickými pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu.

¹³⁴ Viz Příloha č. 44 a Příloha č. 45.

3.4.2 Odnětí statusu oběti

Třetím problémem, s nímž se musel projednací senát v řízení s Thomasem Lubangou vyrovnat, bylo to, zdali osobě, které byl status oběti v řízení před MTS udělen, může být za určitých okolností tento status odňat a pokud ano, z jakých důvodů.

S tímto problémem se projednací senát vyrovnal až ve svém závěrečném rozhodnutí o vině Thomase Lubangy. V tomto rozhodnutí projednací senát dospěl k závěru, že za situace, kdy je v rámci provedeného dokazování zpochybněna důvěryhodnost (*reliability*) a přesnost (*accuracy*) výpovědi svědka, který je v duálním postavení svědka i oběti, ve vztahu k takovým skutečnostem, které se dotýkají kritérií určujících pro udělení statusu oběti, takové osobě je nutné již udělený status oběti odejmout. Podle názoru projednacího senátu je nepřijatelné, aby obětem bylo dovoleno účastnit se procesu za situace, kdy je na základě provedených důkazů zřejmé, že tyto oběti nadále nesplňují kritéria určující pro udělení statusu oběti.¹³⁵

Tento argument však nebyl projednací senátem MTS přijat jednomyslně, neboť menšinové stanovisko k tomuto rozhodnutí zaujala soudkyně Elizabeth Odio Benito. Podle této soudkyně je nespravedlivé a diskriminační, pokud osoby s tzv. duálním statusem musejí bez rozumných pochybností přímo v řízení prokazovat, že splňující kritéria pro udělení statusu oběti, zatímco všechny ostatní oběti, které nejsou současně svědky v procesu, nic takového prokazovat nemusejí. Soudkyně zároveň uvedla, že odnětí statusu oběti projednací senátem podle kritérií uvedených ve shora uvedeném rozhodnutí by nemělo mít vliv na odškodňovací fázi řízení před MTS, v rámci které by tyto osoby měly být i nadále za oběti považovány.¹³⁶

¹³⁵ Viz *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*, s. 220.

¹³⁶ Viz *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Separate and Dissenting Opinion of Judge Odio Benito*, s. 620.

3.4.3 Odškodnění obětí v řízení před MTS

Jak již bylo řečeno v předcházející části práce, oběti mohou v řízení před MTS uplatnit svůj zvláštní procesní nárok, a to nárok na odškodnění. Podle článku 75 Statutu MTS mohou být oběti odškodněny formou náhrady škody, restituce, kompenzace a rehabilitace (dále jen souhrnně "odškodnění"). MTS může uložit povinnost k odškodnění obětí přímo odsouzenému, v případě jeho nemajetnosti však budou oběti odškodněny z tzv. Svěreneckého fondu, který byl vytvořen právě za tímto účelem. O rozsahu a výši škody či újmy rozhoduje MTS na návrh nebo za výjimečných okolností z vlastního podnětu, přičemž zároveň uvede zásady, na jejichž základě o rozsahu a výši škody rozhodl.

K dnešnímu dni ¹³⁷ MTS dosud o přiznání nároku na odškodnění obětí v žádném konkrétním případě nerozhodl, avšak rozhodnutím ze dne 7. srpna 2012, sp. zn. ICC-01/04-01/06 (dále jen "rozhodnutí ze dne 7. srpna 2012"), projednací senát v trestním řízení obžalovaného Thomase Lubangy rozhodl o stanovení základních zásad a procesních postupů aplikovatelných pro rozhodování o odškodnění obětí právě v případě Thomase Lubangy.¹³⁸ Projednací senát v tomto rozhodnutí zdůraznil, že přestože toto rozhodnutí stanoví základní principy odškodňování obětí, vztahuje se výučně na případ Thomase Lubangy a není tudíž aplikovatelný na jiné případy jiných obžalovaných v řízení před soudem. Principy odškodňování obětí však byly později pozměněny rozhodnutím odvolacího senátu MTS ze dne 3. března 2015, sp. zn. ICC-01/04-01/06 A A 2 A 3 (dále jen "rozhodnutí ze dne 3. března 2015").¹³⁹ Nejprve se však zaměříme na první z uvedených rozhodnutí.

¹³⁷ Tj. k datu sepsání této části práce - k 5. červenci 2015.

¹³⁸ Viz *Decision establishing the principles and procedures to be applied to reparations*.

¹³⁹ Viz *Judgment on the appeals against the "Decision establishing the principles and procedures to be applied to reparations" of 7 August 2012 with AMENDED order for reparations (Annex A) and public annexes 1 and 2*.

3.4.3.1 Pravidla pro odškodnění obětí dle rozhodnutí projednacího senátu ze dne 7. srpna 2012

Kromě celé řady obecných a spíše deklaratorních prohlášení uvedené rozhodnutí uvádí zpřesňující definiční pojetí tzv. nepřímých obětí. Nepřímými oběťmi jsou podle předmětného rozhodnutí rodinní příslušníci přímých obětí zločinů podle Statutu MTS, osoby, které se neúspěšně pokoušely zabránit spáchání zločinu, který je předmětem řízení a dále osoby, které utrpěly osobní škodu či újmu v důsledku spáchání takového zločinu, bez ohledu na to, zdali se aktivně účastnily řízení před MTS. Projednací senát rovněž podrobněji popisuje jednotlivé formy možného odškodnění obětí, přičemž u každého způsobu odškodnění uvádí konkrétní případy obětí, pro které je daný případ odškodnění nejvhodnější. Restituce (uvedení do původního stavu) je vhodná v případech, kdy je možné obnovit stav, který existoval před spácháním zločinu obžalovaným, a proto ji lze nařídít v případech škol či jiného typu organizací. Kompenzace je vhodná v případech, kdy lze způsobenou škodu kvantifikovat, finanční odškodnění je přiměřené závažnosti spáchaného zločinu a okolnostem daného případu a jsou dostupné dostatečné finanční zdroje pro tuto formu odškodnění. Škodu, kterou lze nahradit v penězích, lze spatřovat například ve způsobené psychické újmě či jiné formě nemajetkové újmy, materiální škodě, tzv. ztracených příležitostech či nákladech, nutných k vynaložení právních, lékařských, psychologických aj. služeb. Rehabilitace je vhodná zejména v případě bývalých dětských vojáků (tzn. přímých obětí), u nichž je nutné usnadnit jejich reintegraci do jejich původního sociálního prostředí, obnovení rodinných vazeb apod. Formou rehabilitace může být zajištění vhodné lékařské péče, psychologických služeb či služeb sociální péče. Projednací senát zdůraznil, že kromě restituce, kompenzace a rehabilitace je možné uplatnit i jiné, ve Statutu MTS výslovně nezmíněné, formy odškodnění obětí. Vždy je přitom nutné přihlídnout k tomu, aby konkrétní forma odškodnění byla proporcionální a adekvátní utrpěné škodě, aby byla prokázána příčinná souvislost mezi zločinem, spáchaným odsouzeným a vznikem této škody a aby byla tato škoda bez rozumných pochybností prokázána. Žádný z principů rozhodných pro odškodnění obětí zároveň nesmí být na újmu právu obžalovaného na spravedlivý a nestranný proces.

Projednací senát ve svém rozhodnutí o zásadách odškodňování obětí v trestním řízení Thomase Lubangy dále zdůraznil, že řízení o náhradě škody je integrální součástí celého soudního procesu. Pro konkrétní rozhodnutí o rozsahu a výši škody a formě odškodnění v každém konkrétním případě se projednací senát rozhodl ustanovit expertní tým, jehož úkolem bude vypracovat plán odškodnění obětí v trestním řízení Thomase Lubangy. S ohledem na to, že Thomas Lubanga je nemajetný, v jeho případě nelze uložit povinnost k náhradě škody ve formě peněžité náhrady. Peněžité odškodnění obětí je tudíž v tomto řízení možné čerpat jen ze Svěreneckého fondu, který byl za tímto účelem vytvořen.

Význam rozhodnutí projednacího senátu ze dne 7. srpna 2012 tkví i v tom, že projednací senát v něm konstatoval, že řízení o náhradě škody obětí (tzv. odškodňovací fáze řízení) by mělo být prováděno co nejširším možným způsobem. Odškodnění by nemělo být omezeno pouze na osoby, kterým byl v předcházející části řízení formálně udělen status obětí. Touto argumentací tudíž projednací senát vytvořil dvě kategorie obětí - první skupinu obětí tvoří ty oběti, kterým byl status obětí formálně přiznán nejpozději v průběhu hlavního líčení, druhou skupinu tvoří ty oběti, kterým status obětí nebyl formálně přiznán, ale které mají přesto nárok na náhradu škody, kterou utrpěly v souvislosti se zločiny, za které byl obžalovaný odsouzen. Je zcela zřejmé, že druhá skupina obětí bude oproti první skupině zahrnovat mnohem širší okruh osob, přičemž je otázkou, v jakém rozsahu bude soud provádět dokazování ve vztahu k prokázání příčinné souvislosti mezi spáchaným zločinem a vznikem škody.

V souvislosti s přijetím rozhodnutí projednacího senátu ze dne 7. srpna 2012 je však nutné zdůraznit, že proti němu podal odvolání jak obžalovaný Thomas Lubanga, tak i právní zástupci obětí. Podle právních zástupců obětí se projednací senát ve svém rozhodnutí dopustil nesprávného právního posouzení věci, a to ze třech důvodů. Prvním důvodem je to, že projednací senát zcela ignoroval individuální návrhy obětí na odškodnění podané v souladu se Statutem MTS a těmito návrhy se meritorně (tj. ve věci samé) nezabýval. Druhým důvodem je to, že projednací senát o odškodnění nerozhodoval v rámci hlavního líčení, ale přesunul rozhodovací pravomoc na jiný soudní senát, který by měl být ustaven přímo pro účely odškodňovací fáze řízení. Tento

postup však nemá oporu ve stávajících procesních předpisech soudu. Projednacím senát si ve svém rozhodnutí protiřečí, když na jednu stranu dospívá k závěru, že řízení o náhradě škody je integrální součástí celého hlavního líčení, ale na druhou stranu toto řízení (resp. konkrétní rozhodnutí o odškodnění) vyčleňuje zcela mimo jeho rámec. Třetím důvodem je to, že projednacím senát se ve svém rozhodnutí snaží delegovat své pravomoci na nejudiciální subjekty, které by měly namísto projednacího senátu rozhodovat o konkrétních otázkách odškodnění obětí (zejm. kancelář soudu).¹⁴⁰

V tom bodě odvolání právních zástupců obětí, podle něhož se projednacím senát dopustil porušení svých povinností uložených Statutem MTS, tím, že odškodňovací část řízení v rámci hlavního líčení zcela vyloučil k projednání mimo jeho rámec, lze skutečně spatřovat porušení procesních předpisů soudu. Vzhledem k tomu, že dokazování v průběhu hlavního líčení má směřovat i k prokazování škody způsobené obětím a oběti se ostatně mohou tohoto hlavního líčení účastnit a aktivně na něm participovat, se jeví jako nelogické, aby o náhradě škody mělo být rozhodováno mimo hlavní líčení, a to navíc jiným subjektem, nežli je projednacím senát.

3.4.3.2 Pravidla pro odškodnění obětí dle rozhodnutí projednacího senátu o vině obžalovaného Thomase Lubangy

Základní pravidlo použitelné konkrétně pro odškodnění obětí v řízení s Thomasem Lubangou však bylo ještě před přijetím rozhodnutí ze dne 7. srpna 2012 obsaženo v samotném rozhodnutí projednacího senátu ze dne 14. března 2012, sp. zn. ICC-01/04-01/06, o vině obžalovaného.¹⁴¹ Podle argumentace uvedené v tomto rozhodnutí by při odškodňování obětí mělo být přihlédnuto i k tomu, že v příčinné souvislosti se zločiny spáchanými Thomasem Lubangou docházelo k celé řadě sexuálně motivovaného násilí na dětech mladších patnácti let, které jsou v tomto směru obzvláště zranitelnými oběťmi. Projednacím senát v tomto bodě svého rozhodnutí připomněl skutečnost kritizovanou mnoha mezinárodními organizacemi a institucemi zabývající se

¹⁴⁰ Viz *Document in support of the appeal against Trial Chamber I's 7 August 2012. Decision establishing the principles and procedures to be applied to reparation.*

¹⁴¹ Viz *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*, s. 288.

ochranou lidských práv.¹⁴² Přestože tyto lidskoprávní organizace a instituce v průběhu řízení s Thomasem Lubangou opakovaně upozorňovaly na to, že Thomas Lubanga je rovněž odpovědný za páchaní sexuálních zločinů na dětech mladších patnácti let, projednací senát s odkazem na článek 74 odst. 2 Statutu dospěl k závěru, že jeho rozhodnutí nesmí překročit rámec skutečností a okolností uvedených v obvinění, která byla potvrzena přípravným senátem. Pokud tedy skutky týkající se páchaní sexuálního násilí na dětech mladších patnácti let nebyly přípravným senátem v rámci obvinění potvrzeny, projednací senát není oprávněn k důkazům o nich při rozhodování o vině obžalovaného Thomase Lubangy žádným způsobem přihlídnout.

Jak již bylo uvedeno v předcházející části práce, rozhodnutí projednacího senátu MTS o vině Thomase Lubangy nebylo přijato jednomyslně, k některým dílčím otázkám zaujala menšinové stanovisko soudkyně Elizabeth Odio Benito. Ve svém menšinovém stanovisku se soudkyně Benito mimo jiné vymezila i vůči přísně formálně právnímu pojetí zvolenému projednacími senátem a zdůraznila, že případy sexuálního násilí měly být v dané věci posuzovány jako nedílná součást využívání dětí mladších patnácti let v aktivní účasti ve vojenských akcích na území Demokratické republiky Kongo. Sexuální násilí na dětech mladších patnácti let je válečným zločinem podřaditelným pod skutkovou podstatu odvádění a verbování dětí mladších patnácti let a jejich využívání v aktivní účasti ve vojenských akcích uvedenou ve Statutu MTS. Projednací senát podle jejího názoru svým rozhodnutím závažným způsobem rezignoval na účel, za kterým byla příslušná ustanovení na ochranu dětí mladších patnácti let v ozbrojených konfliktech do Statutu MTS začleněna, a to na účel zajištění ochrany života a osobní integrity těchto dětí.

V menšinovém stanovisku soudkyně Benito je zřejmý příklon k zásadám mezinárodního humanitárního práva na úkor pravidel typických pro mezinárodní trestní právo. Zcela zřetelně se v něm objevuje problém vymezení hranice mezi mezinárodním humanitárním právem a mezinárodním trestním právem, resp. problematika vztahu mezi

¹⁴² Viz Chappell, L. *Conflicting Institutions and the Search for Gender Justice at the International Criminal Court*, s. 187-190.

zákazem určitého typu jednání v mezinárodním humanitárním právu a jeho trestní postizitelností (kriminalizací) na poli mezinárodního trestního práva.¹⁴³

Podle obhájce Michael E. Kurtha však argumentace soudkyně Benito v rovině hmotněprávní zcela postrádá relevantní právní odůvodnění jejího implicitního závěru, podle něhož je sexuální násilí spáchané proti dětským vojákům v rámci mezinárodního obyčejového práva jednou z forem válečného zločinu a v rovině procesněprávní zcela ignoruje základní zásady mezinárodního trestního řízení. Řízení před MTS musí být založeno na základních principech trestního práva, neboť kromě toho, že se jedná o soud mezinárodní, se v první řadě jedná o soud trestní. Pravidla pro řízení před tímto soudem jsou předem dána a tato pravidla nelze na úkor obviněného rozšiřovat s odůvodněním, že je nezbytné poskytnout ochranu určité skupině osob (v tomto případě dětem mladším patnácti let v rámci ozbrojených konfliktů) v co možná nejširším rozsahu.¹⁴⁴

V této souvislosti je rovněž nutné zdůraznit, že pokud projednací senát v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou neprováděl dokazování ve vztahu k údajně spáchaným zločinům sexuální povahy, při odškodňovací fázi řízení bude nutné toto dokazování provádět od samého počátku, přičemž lze očekávat, že toto dokazování bude velmi zdlouhavé a pro oběti s ohledem na povahu těchto zločinů i poměrně psychicky náročné.

3.4.3.3 Pravidla pro odškodnění obětí dle rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 3. března 2015

Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 3. března 2015 v některých případech pozměnilo pravidla přijatá pro odškodnění obětí v řízení s Thomasem Lubangou.

¹⁴³ Viz Kryslová, R. *Děští vojáci - problemické aspekty vztahu mezi mezinárodním humanitárním a mezinárodním trestním právem.*

¹⁴⁴ Viz Kurth, M. E., *The Lubanga case of the International Criminal Court: A Critical Analysis of the Trial Chamber's Findings on Issues of Active Use, Age, and Gravity*, s. 442.

Odvolací senát ve svém rozhodnutí přijal tzv. odškodňovací řád (order for reparations), v němž jsou uvedeny základní principy pro odškodňování obětí v řízení s Thomasem Lubangou. Odvolací senát zdůraznil, že přestože byly principy odškodňování v řízení s Thomasem Lubangou odvozeny od konkrétních okolností tohoto případu, jedná se o principy, které by měly platit všeobecně - tj. měly by být aplikovány i v jiných řízeních před MTS.

Odvolací senát rozlišuje 5 základních pravidel pro odškodňování, které jsou uvedeny v samotném textu rozhodnutí a dále principy pro odškodňování, které jsou podrobně rozvedeny v příloze předmětného rozhodnutí. Základní pravidla, na základě jejichž definování byly odvozeny podrobnější principy v odškodňovacím řádu, jsou následující:

1. nárok na odškodnění mají oběti vždy vůči odsouzenému (přestože je jim tato škoda v případě nemajetnosti odsouzeného nahrazena prostřednictvím Sveřeneckého fondu),
2. odsouzený musí být za vzniklou škodu obětí odpovědný,
3. vždy musí být přesně určen a zdůvodněn konkrétní typ odškodnění - kolektivní, individuální, či obojího typu dle pravidla 97 odst. 1 a pravidla 82 Pravidel procesního a důkazního řízení,
4. vždy musí být definována škoda (harm), způsobená přímým či nepřímým obětí, která je důsledkem zločinů způsobených odsouzeným, včetně jednotlivých způsobů odškodnění (modalities of reparations), které projednací senát považuje s ohledem na okolnosti daného případu za vhodné,
5. vždy musí být identifikovány typy obětí, které jsou v rámci odškodňovací fáze řízení oprávněny žádat o odškodnění.

Odvolací senát v tomto rozhodnutí dále uvedl, že přestože Thomas Lubanga nebyl odsouzen na páchaní zločinů sexuální povahy, jeho odpovědnost za škodu

způsobenou obětí v souvislosti se sexuálně motivovaným násilím, může být v odškodňovací fázi řízení přesto vyvozena.

V závěru svého rozhodnutí pak odvolací senát uvedl, že projednací senát nepochybil, když se za účelem dohledu nad odškodňovací fázi řízení před MTS rozhodl ustanovit zcela nový senát.

Podrobnější pravidla pro odškodňování odvolací senát uvedl v odškodňovacím řádu v příloze svého rozhodnutí.¹⁴⁵ V něm také uvedl časový plán, podle něhož by měla odškodňovací fáze probíhat. Stěžejní roli v počáteční fázi tohoto řízení má sehrát Svěrenecký fond, jemuž bylo odvolacím soudem uloženo vytvoření návrhu realizačního plánu na odškodnění obětí. Tento realizační plán má být Sveřeneckým soudem předložen nejpozději do šesti měsíců, tj. nejpozději do září 2015.

Přestože tedy ke stanovení pravidel, podle nichž má odškodňovací fáze řízení před MTS probíhat, již došlo, vydání prvního konkrétního rozhodnutí o tomto odškodnění ve vztahu k obětem je v řízení s Thomasem Lubangou stále v nedohlednu.

¹⁴⁵ *Order for reparations.*

4. Hlavní líčení – jádro řízení před MTS

4.1 Průběh hlavního líčení

Zásadou, která představuje klíčový aspekt ochrany práv obžalovaného v řízení před MTS je, že hlavní líčení nelze konat v nepřítomnosti obžalovaného. Obžalovaný však může být z jednací síně vykázán, a to v případě soustavného narušování průběhu hlavního líčení. V takovém případě je obžalovanému umožněno sledovat průběh líčení z prostor mimo jednací síň a dávat pokyny svému obhájci pomocí komunikačních technologií. K tomuto postupu (tj. vykázání obžalovaného z jednací síně) by však mělo docházet jen za výjimečných okolností, pokud jsou alternativní opatření shledána nedostatečnými (jedná se tudíž o nejzazší, subsidiární prostředek ochrany, sloužící k zajištění nerušeného průběhu hlavního líčení) a obžalovaný může být zároveň vykázán pouze na dobu nezbytně nutnou.

V úvodu hlavního líčení jsou obžalovanému přednesena obvinění, která proti němu žalobce MTS vznáší a která byla v rámci přípravného řízení potvrzena přípravným senátem. Obžalovaný může přiznat vinu a následně proběhne tzv. řízení o přiznání viny, nebo může vinu popřít a hlavní líčení má poté standardní průběh.

Výše uvedená úprava obsažená v části 6. Statutu MTS, jež se týká hlavního líčení, je podrobněji upravena v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS. Příprava k hlavnímu líčení začíná již v samotné fázi vyšetřování, kdy jsou stranami vyhledávány a shromažďovány důkazy, které budou následně prezentovány u hlavního líčení. Žalobce MTS je povinen v dostatečné lhůtě před konáním hlavního líčení tak, aby bylo zachováno právo obviněného na přípravu k hlavnímu líčení, obviněnému (resp. jeho obhájci) předložit jména všech svědků, které navrhuje vyslechnout u hlavního líčení a kopie všech písemných výpovědí těchto svědků. Tyto písemné výpovědi musejí být obviněnému předloženy v originálním znění a taktéž v jazyce, kterému obviněný rozumí. S výjimkami, které jsou uvedené v pravidle 81 a v pravidle 82 Pravidel

procesního a důkazního řízení,¹⁴⁶ je žalobce dále povinen umožnit obviněnému nahlédnout do všech dokumentů, které budou u hlavního líčení žalobcem předloženy k důkazu. Také obviněný (resp. jeho obhájce) je povinen žalobci umožnit nahlédnutí do všech dokumentů, které zamýšlí předložit k důkazu v průběhu hlavního líčení. V tomto případě však není možné žádat o výjimku z tohoto pravidla, obhajoba je povinna umožnit žalobci nehlédnout do těchto dokumentů za všech okolností. Obhajoba je rovněž povinna informovat žalobce o tom, že obviněný má tzv. alibi – v tomto případě je povinna žalobci v dostatečném předstihu před konáním hlavního líčení uvést, kde se obviněný nacházel v době, kdy měl být spáchán skutek, z něhož je obviněn, dále je povinen uvést jména svědků, kteří mohou toto potvrdit a označit další důkazy, na kterých bude obhajoba obviněného postavena. Dalším případem, kdy je obhajoba povinna informovat žalobce o svém záměru ještě před konáním hlavního líčení, je záměr uplatňovat tzv. okolnosti vylučující trestní odpovědnost obviněného podle článku 31 Statutu MTS. V tomto případě je obhajoba povinna poskytnout žalobci jména svědků a další důkazy, které prokazují, že tyto okolnosti jsou v případě obviněného dány.¹⁴⁷

Před zahájením hlavního líčení kancelář MTS (správní úsek) zajistí, aby bylo žalobci, obhajobě, zástupcům států (pokud se účastní řízení), obětem nebo jejich právním zástupcům umožněno, aby se seznámili s protokolem z jednání přípravného senátu konaného v přípravném řízení. Bezprostředně po ustavení projednacího senátu, který je složen ze tří soudců, se koná tzv. *status conference*, v rámci níž projednací senát nařídí datum konání hlavního líčení.

V úvodu hlavního líčení se projednací senát dotáže žalobce a obhajoby, zdali vznášejí námitky či zdali mají jakékoliv připomínky k vedení trestního řízení.

Předseda projednacího senátu je oprávněn vydávat za účelem zajištění spravedlivého a nestranného vedení řízení pokyny a nařízení. Co se týče předkládání důkazů, strany jsou oprávněny předkládat důkazy v pořadí a způsobem, jakým se mezi sebou dohodly, a to v souladu s příslušnými ustanoveními Statutu MTS. Pokud k této

¹⁴⁶ Tato pravidla se týkají problematiky zajištění ochrany důvěrných informací poskytnutých žalobci a zajištění bezpečnosti svědků a obětí.

¹⁴⁷ Viz Pravidla 76-84 *Pravidel procesního a důkazního řízení MTS*, s. 28 - 31.

dohodě z jakéhokoliv důvodu nedojde, o pořadí a způsobu předkládání důkazu rozhodne pokynem předseda projednacího senátu. Co se týče výslechů svědků, jejich závazný průběh stanoví pravidlo 140 Pravidel procesního a důkazního řízení, podle něhož: a) strana, která výslech svědka navrhla, je oprávněna klást tomuto svědkovi otázky týkající se daného případu (resp. obvinění); b) žalobce a obhajoba jsou oprávněni klást svědkovi otázky týkající se svědkovy spolehlivosti a důvěryhodnosti a jiných, pro případ důležitých okolností; c) projednací senát je oprávněn klást svědkovi otázky předtím, než je svědek vyslýchán postupem uvedeným pod písmeny a) nebo b), nebo poté, co k těmto výslechům pod body a) nebo b) dojde; d) obhajoba je oprávněna vyslýchat svědka jako poslední.¹⁴⁸

Poté, co je ukončeno provádění jednotlivých důkazů, prohlásí předseda projednacího senátu důkazní řízení za skončené a vyzve obě strany k přednesení jejich závěrečných řečí. Obhajoba by měla mít vždy příležitost promluvit jako poslední.

Po následné poradě soudců projednacího senátu senát oznámí účastníkům řízení datum konání následujícího hlavního líčení, v rámci něhož bude ve věci vynesena rozsudek. Na tomto odročeném hlavním líčení projednací senát není povinen vynést současně rozsudek o vině a rozhodnutí o trestu, neboť podle pravidla 143 Pravidel procesního a důkazního řízení MTS je projednací senát oprávněn sám rozhodnout (a na návrh žalobce nebo obžalovaného je povinen tak učinit) tak, že za účelem projednání záležitostí důležitých pro rozhodnutí o trestu je vhodné konat další slyšení. Za stejných podmínek se může další slyšení konat i v případě, pokud je toto vhodné pro účely projednání odškodnění obětí.

Rozhodnutí projednacího senátu týkající se přípustnosti, jurisdikce, trestní odpovědnosti obžalovaného (otázka zavinění), trestu a odškodnění, je vyhlášováno vždy veřejně a pokud možno za přítomnosti obžalovaného, žalobce, obětí nebo jejich právních zástupců a zástupců států, kteří se účastnili řízení. Všechna výše uvedená rozhodnutí musejí být neprodleně poskytnuta všem zmíněným účastníkům řízení, a to

¹⁴⁸ Viz Pravidlo 140 *Pravidel procesního a důkazního řízení MTS*, s. 28-31.

v pracovním jazyce MTS (anglickém nebo francouzském jazyce) a obžalovanému v jazyce, kterému plně rozumí nebo kterým je schopen se domluvit.

Pro účely rozhodnutí projednacího senátu o vině obžalovaného, ale i pro většinu souvisejících rozhodnutí, je klíčová zejména fáze dokazování. Důkazní řízení je jakýmsi těžištěm hlavního líčení, přičemž jeho průběh a výsledky jsou pro konečné meritorní rozhodnutí projednacího senátu zcela stěžejní. V následující části této disertační práce se proto právě na tuto procesní fázi zaměrně podrobněji.

4.2 Dokazování, jednotlivé důkazní prostředky

Jak již bylo řečeno v předcházející části této práce, břemeno dokazování viny obžalovaného leží na žalobci MTS, který musí projednací senát přesvědčit o vině obžalovaného bez rozumných pochybností. Toto přesvědčování projednacího senátu o vině obžalovaného probíhá podle předem vytvořených procesních pravidel, která tvoří pravidla dokazování v řízení před soudem. Obhajoba se na druhé straně snaží o to, aby vina obžalovaného byla zmírněna, resp. usiluje o to, aby byl obžalovaný obvinění, vznesených proti němu a potvrzených v předcházející fázi řízení přípravným senátem, zcela zproštěn. Dokud není vina obžalovaného v řízení před MTS prokázána a ve věci není vyneseno pravomocný odsuzující rozsudek, je nutné na obžalovaného hledět jako na nevinného (jedná se o projev zásady presumpce neviny).

Pro účely prokázání viny obžalovaného žalobce v řízení před MTS používá jednotlivé důkazní prostředky, přičemž tyto důkazní prostředky používá i obhajoba ke zmírnění viny obžalovaného, nebo za účelem úplného zproštění obvinění proti němu vznesených. Co se týče důkazů, které mohou v řízení před MTS sloužit k prokázání tvrzených skutečností, jedná se zejména o svědecké výpovědi, výpovědi znalců a listinné důkazy.

Svědék může být vyslechnut buď přímo u hlavního líčení, kterého se tento svědek osobně účastní, nebo může být důkaz svědeckou výpovědí proveden přehráním obrazového či zvukového záznamu zachycujícího výpověď takového svědka, popř. může být k důkazu proveden písemný protokol o výpovědi svědka. S ohledem na právo obžalovaného klást otázky svědkům obžaloby je však nutné, aby v případě všech předkládaných svědeckých výpovědí (mají-li tyto listinnou podobu a svědek není osobně přítomen u hlavního líčení), bylo obžalovanému předem umožněno klást v rámci výslechu tomuto svědkovi otázky. Toto právo se však nevztahuje pouze na obžalovaného, neboť podle pravidla 68 Pravidel procesního a důkazního řízení MTS může být písemný protokol o výpovědi svědka proveden k důkazu jen tehdy, pokud:

- a) svědek, který poskytl výpověď, není osobně přítomen hlavnímu líčení a žalobci i obhájci bylo umožněno vyslechnout tohoto svědka v průběhu jeho výslechu; nebo
- b) svědek, který poskytl výpověď, je přítomen hlavnímu líčení, avšak nemá žádné

námítky proti předložení této písemné výpovědi a žalobci i obhájci bylo umožněno vyslechnout tohoto svědka v průběhu jeho výslechu.¹⁴⁹ Pokud by tedy písemný protokol o výpovědi svědka předložil obhájce obžalovaného, který by tohoto svědka v předcházející části řízení vyslýchal bez přítomnosti žalobce, tato písemně zachycená výpověď by neměla být provedena k důkazu. Žalobci totiž nebylo umožněno klást tomuto svědkovi v průběhu jeho výslechu otázky. Tento princip je dalším projevem procesní zásady rovnosti zbraní v řízení před MTS.

V souvislosti s prováděním výslechu svědků u hlavního líčení se nabízí otázka, jaké otázky jsou v rámci tohoto výslechu přípustné, a to ve fázi, kdy je svědek vyslýchán stranou řízení, která jeho výslech nenavrhl, popřípadě je-li vyslýchán soudci projednacího senátu nebo prostřednictvím těchto soudců právními zástupci obětí. Jak již bylo řečeno, o přípustnosti důkazů rozhoduje projednací senát, avšak ani Statut MTS, ani Pravidla procesního a důkazního řízení MTS, ale ani jiný vnitřní předpis soudu, neobsahují ustanovení týkající se otázek, které jsou v rámci výslechu obecně považovány za přípustné a které již nikoliv. O přípustnosti té které otázky v rámci výslechu tudíž projednací senát MTS rozhoduje vždy *ad hoc* ve vztahu ke konkrétní otázce, ohledně jejíž přípustnosti vzniknou pochybnosti. Procesní předpisy soudu se problematice kladení otázek a samotné povahy těchto otázek v průběhu výslechu svědků v řízení před MTS ani okrajově nevěnují, proto bylo vysoce pravděpodobné, že se tímto tématem bude zabývat projednací senát v průběhu řízení s Thomasem Lubangou.

Ve vztahu ke shora uvedené problematice jsou klíčová dvě rozhodnutí projednacího senátu, první rozhodnutí ze dne 16. září 2009, sp. zn. ICC-01/04-01/06¹⁵⁰ (dále jen "rozhodnutí ze dne 16. září 2009") a druhé rozhodnutí ze dne 18. března 2010, sp. zn. ICC-01/04-01/06¹⁵¹ (dále jen "rozhodnutí ze dne 18. března 2010").

¹⁴⁹ Viz Pravidlo 68 *Pravidel procesního a důkazního řízení MTS*, s. 28-31.

¹⁵⁰ Viz *Decision on the Manner of Questioning Witnesses by the Legal Representatives of Victims*.

¹⁵¹ Viz *Decision on judicial questioning*.

4.2.1 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 16. září 2009

V rozhodnutí ze dne 16. září 2009 projednací senát zdůraznil, že ohledně způsobu vedení výslechu prováděného právními zástupci obětí dosavadní procesní předpisy soudu neobsahují žádná aplikovatelná ustanovení. Při absenci těchto ustanovení je proto nutné, aby kritéria pro vedení tohoto výslechu definoval sám projednací senát. Přestože procesní předpisy soudu (zejm. Statut MTS) vůbec neobsahují pojmy "hlavní (přímý) výslech" (*examination-in-chief*), "křížový výslech" (*cross-examination*) a "opětovný výslech" (*re-examination*), tyto pojmy je podle závěrů projednacího senátu vhodné užívat pro účely analýzy, zdali jsou konkrétní metody těchto typů výslechů v řízení před MTS přípustné, či nikoliv.

Hlavním účelem hlavního (přímého) výslechu (*examination in chief*) je pomocí vhodných otázek vyslychajícího vůči svědkovi získat důkaz v podobě svědecké výpovědi, která podpoří (resp. prokáže) tvrzení vyslychajícího, který je zároveň tou procesní stranou, která výslech svědka navrhla. Způsob vedení přímého výslechu je neutrální, přičemž nepřijatelným prostředkem vedení tohoto typu výslechu je kladení návodných (sugestivních) otázek. Oproti tomu hlavním účelem křížového výslechu (*cross examination*) je, aby vyslychající kladením vhodných otázek otrásl důvěryhodností svědka a důvěryhodností jím poskytnuté svědecké výpovědi, přičemž se jedná o výslech svědka, jehož svědecká výpověď nebyla k důkazu navržena vyslychajícím (tj. jedná se o výslech svědka navrženého druhou procesní stranou trestního řízení nežli je strana provádějící výslech). V tomto typu výslechu je kladení tzv. uzavřených a návodných (sugestivních) otázek obecně přípustné.

Projednací senát ve svém rozhodnutí konstatoval, že ve vztahu ke způsobu vedení výslechů prováděných právními zástupci obětí není vhodné hovořit o klasických druzích výslechů známých z románsko-germánského typu právní kultury nebo právní kultury zemí common law. Vzhledem k tomu, že Statut MTS není produktem dominantně ani jednoho z těchto typů právních kultur, při analýze způsobu vedení výslechu prováděného právními zástupci obětí je nutné vytvořit zcela nový přístup. Vzhledem k tomu, že právní zástupci obětí jsou oprávněni klást svědkům otázky

týkající se specifických zájmů obětí a cílem řízení před MTS je zjištění skutečného stavu věci, projednací senát dospěl k závěru, že i právní zástupci obětí jsou za určitých okolností (pokud se věc týká zájmů a specifických záležitostí obětí) oprávněni se souhlasem projednacího senátu používat při výslechu svědků tzv. uzavřené otázky a otázky návodné (sugestivní). Při posuzování toho, zdali se v daném případě jedná o otázku návodnou, či nikoliv, je podle názoru projednacího senátu nutné vycházet z presumpce neutrální povahy položené otázky. Pokud tedy proti konkrétní otázce položené svědkovi právním zástupcem obětí vznesl některá ze stran trestního řízení námitku, projednací senát by měl otázku považovat za otázku neutrální povahy (a nikoliv za otázku návodnou). Pokud by se projednací senát ztotožnil s názorem procesní strany, která uplatnila námitku, že se skutečně jedná o otázku návodnou, neznamenalo by to automaticky nepřípustnost takové otázky, neboť tyto otázky jsou obecně přípustné. O její nepřípustnosti by musel *ad hoc* rozhodnout projednací senát s bližším zdůvodněním odmítnutí takové otázky. Je tedy zřejmé, že projednací senát zvolil takový způsob výkladu, podle něhož bude velmi obtížné brojit proti případným návodným (sugestivním) otázkám kladeným právními zástupci obětí, které jsou v řízení v obecné rovině dovoleny.

4.2.2 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 18. března 2010

V rozhodnutí ze dne 18. března 2010 projednací senát odkázal na závěry svého předchozího, shora uvedeného rozhodnutí, a rozvedl svoji argumentaci ve vztahu k otázkám, které jsou při výslechu svědků oprávněni klást samotní soudci projednacího senátu. Podle závěrů projednacího senátu prezentovaných v tomto rozhodnutí jsou tzv. uzavřené otázky a otázky návodné (sugestivní) oprávněni při výslechu svědků používat i soudci projednacího senátu. Projednací senát zdůraznil, že neomezené právo soudců klást svědkům při výslechu otázky v libovolné formě a s libovolným obsahem je jedním ze základních aspektů soudcovské nezávislosti, přičemž strany řízení nejsou oprávněny namítat případnou nevhodnost takových otázek.

Vzhledem k tomu, že toto druhé rozhodnutí projednacího senátu bylo vydáno na popud obhájců Thomase Lubangy, kteří mimo jiné požadovali, aby projednací senát závazně zodpověděl otázku, zdali jsou strany či jiní účastníci řízení před MTS oprávněni namítat otázky kladené svědkům soudci projednacího senátu, projednací senát v samotném závěru rozhodnutí jednoznačně uvedl, že bude i nadále klást svědkům otázky způsobem, který sám uzná za vhodný (*"the Chamber will continue to question witnesses in the manner it determines appropriate"*).¹⁵²

Argumentace uvedená v tomto rozhodnutí opětovně zdůrazňuje postavení a význam projednacího senátu v řízení, resp. posiluje autoritativní pozici soudců projednacího v průběhu hlavního líčení. Jsou to právě soudci projednacího senátu, kteří mají na provádění důkazů u hlavního líčení největší vliv. V uvedeném rozhodnutí projednací senát jednoznačně a autoritativně konstatoval, že žádná ze stran procesu není oprávněna namítat nepřípustnost otázek kladených svědkům soudci projednacího senátu. Pokud průběh hlavního líčení řídí soudci tohoto senátu, tito nemohou být současně řízení jeho účastníky.

¹⁵² *Decision on judicial questioning*, s. 22.

4.2.3 Dílčí závěr

K závěru o přípustnosti tzv. uzavřených otázek a otázek návodných (sugestivních) dospěl projednací senát v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou navzdory tomu, že zejména proti používání návodných (sugestivních) otázek soudci projednacího senátu, žalobcem a ostatními účastníky řízení, vystoupila ve své zprávě o činnosti MTS Mezinárodní advokátní komora, která užívání tohoto typu otázek v řízení považuje za nepřijatelné s ohledem na právo obžalovaného na spravedlivý proces.¹⁵³

Jak bylo uvedeno výše, žádné ustanovení Statutu MTS, ale ani žádné ustanovení Pravidel procesního a důkazního řízení MTS, která upravují řízení před soudem podrobněji, neobsahují zmínku o pojmu "křížový výslech" (*cross-examination*). V rámci tohoto výslechu, který je prováděn tím účastníkem řízení, který výslech svědka, který je právě vyslýchán, nenavrhl (obvykle se jedná o křížový výslech prováděný žalobcem ve vztahu ke svědkovi navrženému obhajobou nebo naopak o křížový výslech prováděný obhajobou ve vztahu ke svědkovi navrženému žalobcem), jsou typicky v rámci angloamerického (adversárního) typu trestního řízení hojně používány právě tzv. uzavřené otázky a otázky návodné (sugestivní). Před přijetím shora uvedených rozhodnutí projednacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou nebylo vůbec jednoznačně zřejmé, zdali jsou tyto způsoby kladení otázek v rámci výslechů svědků před MTS přípustné, či nikoliv. Vzhledem k absenci výslovného ustanovení o tom, zdali jsou tyto otázky v rámci výslechů svědků před MTS přípustné, či nikoliv, a s ohledem na skutečnost, že před soudem působí právníci socializovaní jak v angloamerickém (adversárním) typu trestního řízení (v němž jsou tyto typy otázek obecně přípustné), tak i v kontinentálním (inkvizičním) typu trestního procesu (v němž jsou tyto otázky spíše nežádoucí), může v řízení docházet k problematickým situacím.

¹⁵³ Viz *First Challenges: An examination of recent landmark developments at the International Criminal Court*, s. 59.

Příkladem mohou být vlastní zkušenosti obhájců činných u historicky staršího Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, Johna C. Floyda III a Abbe Jolles.¹⁵⁴ Podle nich k problémům dochází tehdy, pokud obhájce zvyklý na kontinentální typ trestního procesu předstoupí v rámci řízení před mezinárodním trestním tribunálem před senát, který je složen ze soudců, kteří se v rámci své právní praxe setkali pouze s angloamerickým trestním procesem. Soudce zvyklý na angloamerický trestní proces považuje obhájce neuvěřitelného při výslechu svědků metody křížového výslechu (zejména sugestivní otázky) za nekompetentního, až neschopného. Naopak soudce se zkušenostmi pouze z kontinentálního typu trestního procesu má tendence považovat obhájce kladoucího svědkům kapciózní a sugestivní otázky za hrubě neslušného.¹⁵⁵

Projednací senát v případě Thomase Lubangy tudíž dotvořil chybějící ustanovení Statutu MTS a Pravidel procesního a důkazního řízení MTS ve vztahu k přípustným otázkám v rámci výslechů svědků. Ve vztahu k této problematice je však nutno poznamenat, že pokud by tvůrci Statutu MTS chtěli, aby byly tzv. uzavřené otázky a otázky návodné (sugestivní) v řízení před soudem obecně přípustné, uvedli by jejich možné použití přímo do procesních předpisů MTS. Opomenutí ustanovení týkajících se přípustnosti tohoto typu otázek v rámci výslechů svědků by mělo být vykládáno spíše jakožto opomenutí úmyslné a zcela účelové, nikoliv jako pochybení tvůrců procesních předpisů MTS a mělo by vést spíše k tomu výkladu, že tento typ otázek obecně přípustný není.

¹⁵⁴ Abbe Jolles je navíc první ženou s americkým státním občanstvím zapsanou v seznamu obhájců vedených MTS.

¹⁵⁵ Viz Floyd III, J. C., Jolles A., *International Criminal Tribunals: Dispensing Justice or Injustice?*, s. 304.

5 Komparace jednotlivých typů trestních řízení

Nežli přistoupíme k samotné komparaci jednotlivých (resp. dvou nejvýznamnějších) typů trestních řízení, je vhodné nejprve je zařadit do širšího teoretického rámce. Při analýze jakékoliv trestněprocesní úpravy na úrovni jednotlivých států je vždy nutné přihlídnout k tomu, k jakému typu právní kultury konkrétní stát s příslušnou jurisdikcí náleží.

Typem právní kultury je míněm velký právní systém zahrnující větší počet právních řádů, které se vyznačují shodnými rysy ve způsobu tvorby, interpretace a aplikace práva. Hlavními a geograficky nejrozšířenějšími typy právní kultury jsou kontinentální a angloamerický typ právní kultury.¹⁵⁶

Kontinentální typ právní kultury má svůj historický původ v tradici římského práva a posléze i v teorii přirozeného práva v její racionalistické podobě a vyvinul se na přelomu 18. a 19. století. V rámci kontinentálního právního systému je možné rozlišit několik subsystémů práva (tj. systémů práva nižší úrovně), přičemž mezi nejvýznamnější patří románsko-germánský právní okruh. Ten se vyznačuje důrazem na tzv. psané právo, jeho základním pramenem práva je zákon a typické jsou pro něj kodifikační snahy o shrnutí právní materie do velkých celků - tzv. kodexů. Geograficky je kontinentální typ právní kultury rozšířen v kontinentální Evropě, dále pak v asijských a afrických státech a zemích Latinské Ameriky, v nichž je tento typ právní kultury (nebo jeho modifikace) pozůstatkem působení koloniálních mocností (zejm. Francie, Španělska, Belgie, Nizozemí, Portugalska) v 19. století.

Angloamerický typ právní kultury má svůj historický původ ve středověké Anglii, vyznačuje se mnohostí pramenů práva (psané právo, soudní precedenty, právní obyčej, právní literatura apod.), absentuje v něm dělení práva na právo soukromé a veřejné a od kontinentálního typu právní kultury se obvykle odlišuje i rozdílnou právní terminologií. Geograficky je tento typ právní kultury rozšířen zejména ve Velké

¹⁵⁶ K podrobnějšímu výkladu týkajícímu se jednotlivých typů právních kultur, jejich historického pozadí a geografického rozšíření užitého v této kapitole viz Gerloch, P. *Teorie práva*, s. 103-106.

Británii, USA, Kanadě, Austrálii, na Nové Zélandu a v modifikované podobě i v dalších státech.

Jakožto třetí typ tzv. velkého právního systému je v literatuře¹⁵⁷ obvykle uváděn islámský typ právní kultury, resp. islámský právní systém. Tomuto typu právní kultury ovšem s ohledem na předmět této práce nebude věnována větší pozornost.

Existují však i jiné způsoby dělení právních systémů jednotlivých zemí světa nežli je způsob shora uvedený, obvykle uváděný v publikacích české provenience. Například americká CIA (*Central Intelligence Agency*, Ústřední zpravodajská služba USA) rozlišuje celkem pět typů světových právních systémů: 1. kontinentální typ (*civil law*), 2. angloamerický typ (*common law*), 3. okruh zvykového práva (*customary law*), 4. smíšený nebo pluralistický typ (*mixed or pluralistic law*), 5. okruh náboženského práva (*religious law*).¹⁵⁸ Vzhledem k tomu, že tato práce obsahuje zcela původní analýzu zkoumající mimo jiné i typ trestního systému zemí původu soudců MTS a obhájců činných u tohoto soudu, pro účely analýzy jsou v práci použity tři nezávislé zdroje pojednávající o právních systémech jednotlivých zemí světa.¹⁵⁹ Každá informace o zemi původu soudce nebo obhájce činného u MTS byla porovnána s informacemi týkajícími se typu trestního procesu konkrétní země obsaženými ve všech třech těchto zdrojích, aby se zcela minimalizovalo riziko uvedení nesprávného údaje. Druhým zdrojem ve vztahu k přehledu právních systémů jednotlivých zemí světa je mapa právních systémů uvedená v internetové verzi časopisu *Notarius International* z roku 2009, přičemž tato mapa uvádí jakožto zvláštní skupinu právních systémů světa skupinu bývalých nebo současných komunistických států (*former or present Communist States*).¹⁶⁰ V případě těchto států, mezi nimiž je na mapě znázorněna i Česká republika, jsem při své analýze vycházela z aktuálnějších údajů uvedených v ostatních dvou zdrojích. Třetím zdrojem týkajícím se uvedené problematiky je mapa právních systémů publikovaná na internetových stránkách kanadské univerzity sídlící v Ottawě.¹⁶¹

¹⁵⁷ Zde jsou míněny publikace české provenience pojednávající o teorii práva - srov. Gerloch, A. *Teorie práva*, s. 106-107, Knapp, V. *Teorie práva*, s. 101-104.

¹⁵⁸ Viz Příloha č. 2.

¹⁵⁹ Viz Příloha č. 2 až Příloha č. 4.

¹⁶⁰ Viz Příloha č. 3.

¹⁶¹ Viz Příloha č. 4.

V rámci každého tzv. velkého právního systému lze na úrovni jednotlivých států nalézt konkrétní typ trestního procesu. Zatímco v případě kontinentálního (románsko-germánského) typu právního systému převažují prvky tzv. inkvizičního trestního procesu, v případě angloamerického typu právního systému (v případě zemí *common law*) převažují prvky tzv. adverzárního (někdy nazývaného akuzačního) trestního procesu.¹⁶² Uvedené dva typy trestních procesů se odlišují zejména rolí stran a soudců v řízení a dále metodami a prostředky, které jsou užívány k dosažení cíle, společného oběma těmto typům řízení - zjištění a odsouzení pachatele spáchaného zločinu. Nyní se podívejme na charakteristické prvky jednotlivých typů trestních procesů blíže.¹⁶³

¹⁶² Viz Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmshurst, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, s. 425, Orié, A., *Accusatorial v. Inquisitorial Approach in International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the Proceedings before the ICC*, s. 1440.

¹⁶³ V práci jsou s ohledem na její téma v obecné rovině zmíněny zejména ty charakteristické prvky obou typů trestních procesů, které se projevují ve fázi hlavního líčení.

5.1 Charakteristické prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu

V rámci inkvizičního typu trestního procesu je vyšetřování v rukou orgánů veřejné moci (státních úřadů), přičemž výsledkem vyšetřování je vyšetřovací spis, s nímž je obviněný seznámen po úplném skončení této fáze trestního řízení. Ve fázi hlavního líčení je proti osobě, proti které je trestní řízení vedeno, vznesena obžaloba, přičemž důkazní řízení je v rukou soudce, který má široké pravomoci co se týče dokazování za účelem zjištění skutečného stavu věci (soudce není odkázán na důkazní návrhy stran). V tomto typu řízení obvykle nedochází k rozlišování důkazů navržených obžalobou a obhajobou - důkazní řízení je jen jedno, přičemž o přípustnosti a vhodnosti jednotlivých důkazních prostředků rozhoduje soudce. O vině i o trestu obžalovaného rozhoduje rovněž soudce, a to v rámci jednoho rozhodnutí.

Co se týče procesního postavení obžalovaného v tomto typu procesu, obžalovanému mohou být v rámci výslechu kladeny otázky soudem, žalobcem i obhájcem, avšak obžalovaný před svým výslechem nečiní přísahu ohledně pravdivosti své výpovědi, obvykle může na svoji obhajobu uvádět jakékoliv skutečnosti (s výjimkou křivého obvinění). Pokud se obžalovaný dozná k jednání, které je mu kladeno za vinu, tato skutečnost nezavazuje orgány činné v trestním řízení povinnosti zjišťovat, zdali toto jeho doznání koresponduje s ostatními opatřenými důkazy. Pouhé doznání obžalovaného by v tomto typu řízení nemělo postačovat k jeho odsouzení. Vzhledem k tomu, že v inkvizičním typu trestního procesu rozhoduje o vině obžalovaného soudce, tj. odborník (a nikoliv porota složená z laiků jako v případě adversárního typu trestního procesu), v tomto typu řízení jsou obvykle i méně přísná a formalizovaná pravidla nepřipustnosti důkazů. Předpokladem je, že soudce, jakožto vzdělaný právník, v rámci volného hodnocení důkazů posoudí jednotlivé důkazy každý jednotlivě i v jejich vzájemné souvislosti a při této své činnosti se vypořádá i s těmi důkazy, které *de iure* z důvodu nejrůznějších procesních pochybení důkazem být nemohou (a tudíž k nim při svém rozhodování nepřihlédne).¹⁶⁴

¹⁶⁴ Viz Orié, A., *Accusatorial v. Inquisitorial Approach in International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the Proceedings before the ICC*, s. 1452.

V tomto typu řízení se velmi často objevuje třetí strana procesu, kterou je poškozený, s vlastními procesními právy a povinnostmi v řízení. Role a pravomoci poškozených se v jednotlivých subtypech tohoto typu trestního procesu odlišují, přičemž v některých případech může poškozený sám iniciovat zahájení trestního řízení, připojit se k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody apod.

5.2 Charakteristické prvky angloamerického (adversárního) typu trestního procesu

Adversární model trestního procesu je založen na "souboji" dvou procesních stran - obžaloby a obhajoby, přičemž každá ze stran před zahájením hlavního líčení provádí vlastní vyšetřování, na jehož základě v průběhu hlavního líčení předvolává svědky a provádí další důkazy.¹⁶⁵ Vzhledem k tomu, že v tomto typu řízení neexistuje žádný oficiální vyšetřovací spis, obvykle se tato absence spisu promítne do povinností různého obsahu a rozsahu zveřejnit druhé straně trestního procesu některé skutečnosti a důkazy (*disclosure*).

V tomto typu řízení je v obecné rovině nepřipustné hlavní líčení konané v nepřítomnosti obžalovaného (*in absentia*), a to právě s ohledem na adversární povahu procesu. Průběh hlavního líčení je v tomto typu řízení v drtivé míře (zejm. co se týče fáze dokazování) v rukou stran trestního procesu, přičemž soudce je pasivním arbitrem, který dohlíží zejména na to, aby v jeho průběhu nebyla porušována procesní práva ani jedné ze stran trestního procesu.

Adversární typ trestního procesu je založen na předpokladu, že skutečný stav věci se odhalí prostřednictvím sporu mezi dvěma stranami s protichůdnými zájmy.¹⁶⁶ Důkazní řízení je rozděleno na dvě části, kdy první částí je dokazování iniciované a prováděné obžalobou a druhou částí je dokazování iniciované a prováděné obhajobou. Hodnocení důkazů posléze provádí porota (*jury*), která rozhoduje o vině obžalovaného. V tomto typu řízení existují zpravidla přísnější pravidla přípustnosti důkazů nežli v inkvizičním typu trestního procesu, neboť porota složená z laiků by neměla být při svém rozhodování ovlivňována nezákonně opatřenými důkazy. V tomto smyslu má

¹⁶⁵ Typickým projevem adversárního typu trestního řízení je například pravomoc jedné ze stran podrobit svědka, jehož výslech byl navržen druhou stranou trestního procesu, křížovému výslechu. Na nutnost posílení adversárních principů v řízení před MTS velmi často odkazují obhájci činní i MTS, neboť tyto principy slouží k lepšímu zajištění práv obžalovaných v řízení. V řízení s Thomasem Lubangou na typickou adversární techniku křížového výslechu upozorňovali zástupci obhajoby, kteří poukazovali na to, že jsou oprávněni (na rozdíl od právních zástupců obětí) v řízení pokládat i návodné (sugestivní) otázky. Viz *Decision on the Manner of Questioning Witnesses by the Legal Representatives of Victims*, s. 10.

¹⁶⁶ Orié, A., *Accusatorial v. Inquisitorial Approach in International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the Proceedings before the ICC*, s. 1443.

rozhodující roli soudce, který rozhoduje o tom, které z důkazů navržených stranami budou prováděny před porotou a které z důvodu jejich nepřipustnosti nikoliv.

V adversárním typu trestního procesu se rozhoduje jedním rozhodnutím o vině obžalovaného a druhým rozhodnutím o trestu obžalovaného (tj. nejde o jedno rozhodnutí o vině i o trestu, jako v případě inkvizičního typu trestního procesu).

Co se týče procesního postavení obžalovaného v tomto typu procesu, obžalovaný může být svědkem ve svém vlastním procesu, v takovém případě však činí přísahu ohledně pravdivosti své výpovědi. Pokud obžalovaný vypovídá jakožto svědek ve svém vlastním procesu, žalobce je v tomto případě oprávněn podrobit jej tzv. křížovému výslechu. Pokud však obžalovaný v procesu vypovídat odmítne, žalobce jej není oprávněn předvolat jakožto svědka (opačný přístup by byl porušením právní zásady, dle níž nikdo nesmí být nucen vypovídat proti sobě).¹⁶⁷

Pokud se obžalovaný dozná k jednání, které je mu kladeno za vinu, je možné využít procesního institutu řízení o přiznání viny (*guilty plea*), v rámci něhož zcela odpadá fáze rozhodování poroty o vině obžalovaného a soud posléze rozhodne pouze o výši trestu.

¹⁶⁷ Viz Orié, A., *Accusatorial v. Inquisitorial Approach in International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the Proceedings before the ICC*, s. 1448.

6. Řízení před MTS – charakteristické prvky řízení z pohledu dvou „ideáltypů“ trestního procesu

Při analýze řízení před MTS jakožto jednoho z typů mezinárodního trestního řízení je nutné přihlídnout k tomu, že tento typ řízení v sobě zahrnuje jak některé shora uvedené prvky kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu, tak i některé prvky angloamerického (adversárního) trestního procesu.¹⁶⁸ Mnozí autoři používají při popisu tohoto typu řízení pojem „řízení *sui generis*.“ Zatímco v případě kontinentálního (inkvizičního) typu trestního řízení je na obviněného nahlíženo spíše jako na objekt trestního procesu a nikoliv jakožto na jednu ze stran sporného řízení, v případě angloamerického systému *common law* představuje trestní řízení souboj stran (obhajoby a obžaloby) a žalobce v tomto případě musí prokázat vinu obviněného bez rozumné pochybnosti (*beyond a reasonable doubt*).

Výše uvedené dva typy trestního řízení jsou většinou měřítkem pro posuzování národních trestněprocesních právních úprav a pro analýzu konkrétního typu řízení je vždy klíčový vztah mezi státem a politickou, právní a morální filozofií, která je základem každého trestního řízení. Zatímco v kontinentální právní tradici stát vystupuje jakožto základní rámec k naplňování obecného zájmu jednotlivců, v angloamerické právní tradici nad mocí státu existuje tzv. panství práva (*rule of law*), jehož podstatou je množina jasně vymezených individuálních práv a svobod, kterými jednotlivci disponují a které jednotlivci mohou vůči státu uplatňovat.¹⁶⁹

Někteří autoři zacházejí ve snaze zdůraznit rozdílnou právní filozofii, která stojí na pozadí obou typů trestního řízení ještě dále, a konstatují, že kontinentální trestní řízení je fakticky založeno na presumpci viny obžalovaného, zatímco angloamerické trestní řízení je založeno na presumpci nevinu. Ke škodě mezinárodního trestního řízení

¹⁶⁸ Pokud si jednotlivé prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu a angloamerického (adversárního) typu trestního procesu vymezíme jako součásti dvou odlišných systémů, tzv. „ideáltypů“ v jejich tradičně a historicky chápaném pojetí.

¹⁶⁹ Šturma, P., Tomášek M. et al., *Nové jevy v právu na počátku 21. století III. Proměny veřejného práva*, s. 16.

byla podle těchto autorů pro řízení před mezinárodními trestními tribunály zvolena filozofie kontinentálního trestního řízení, která je založena na presumpci viny.¹⁷⁰

Podle jiných autorů v sobě naopak trestní řízení před MTS zrcadlí zejména charakteristické principy adversárního typu trestního procesu, avšak s některými prvky, které jsou tomuto typu řízení cizí.¹⁷¹ Tímto cizím prvkem je zejména povinnost žalobce MTS postupovat v zájmu zjištění skutečného stavu věci tak, aby byly v konkrétní trestní věci prověřeny stejně pečlivě jak přitěžující, tak i polehčující okolnosti. Vzhledem k tomu, že úřad žalobce je orgánem MTS, žalobce je nejen stranou řízení před MTS, ale taktéž je jakýmsi institucionálním zástupcem MTS, neboť jeho úkolem je zjištění skutečného stavu věci.

Podle některých autorů¹⁷² není pro analýzu specifického řízení před MTS vhodné užívat teoretické modely, které se vztahují k trestnímu řízení na národní (nikoliv na mezinárodní) úrovni. V této práci jsou však teoretické modely kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního) trestního řízení používány, neboť podle mého názoru představují vhodný analytický nástroj nejen pro zkoumání toho, jakou povahu řízení před MTS má, ale také pro analýzu toho, jaké by být mělo (otevívá se zde prostor pro úvahy *de lege ferenda*). Zároveň je však nutné mít na paměti, že teoretické modely jsou vždy výsledkem určité abstrakce, nikoliv obrazem existujícího systému trestního řízení "v čisté podobě".¹⁷³ Vzhledem k tomu, že systémy trestního řízení v rámci jednotlivých států se neustále mění, každý systém do sebe postupně vztahuje prvky z jiného typu řízení, čímž dochází k prolínání jednotlivých typů řízení, stěží bychom proto v současné době našli typy trestních řízení, které by se zcela překrývaly s uvedenými "ideáltypy" trestních řízení.

¹⁷⁰ Viz Floyd III, J. C., Jolles A., *International Criminal Tribunals: Dispensing Justice or Injustice?*, s. 304.

¹⁷¹ Politi, M., Gioia, F. *The Criminal Procedure Before The International Criminal Court: Main Features*, s. 111.

¹⁷² Viz Kress, C. *The Procedural Law of the International Criminal Court in Outline: Anatomy of a Unique Compromise*, s. 605.

¹⁷³ Caianiello, M. *Law of Evidence at the International Criminal Court: Blending Accusatorial and Inquisitorial Models*, s. 291.

Vzhledem k tomu, že v případě hlavního líčení v řízení před MTS lze nalézt jak prvky kontinentálního (inkvizičního), tak i prvky angloamerického (adversárního) typu trestního řízení, podívejme se nyní na tyto jednotlivé prvky obou typů trestních řízení, tak, jak jsou promítnuty v rámci řízení před MTS, blíže.

6.1 Prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu v řízení před MTS

Jedním z charakteristických prvků kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, který byl přejet i do řízení před MTS, je aktivní role soudce, která se projevuje zejména ve fázi hlavního líčení. V průběhu hlavního líčení je předseda projednacího senátu oprávněn vydávat pokyny ohledně vedení řízení, je oprávněn vydávat nařízení, zajišťující spravedlivé a nestranné vedení hlavního líčení, strany mohou s výhradou jeho pokynů předkládat důkazy. Projednací senát je mimo jiné oprávněn rozhodovat (na návrh strany či z vlastní iniciativy) o přijatelnosti nebo významu důkazů a přijímat opatření, potřebná pro udržení pořádku v průběhu hlavního líčení.¹⁷⁴ Projednací senát je rovněž oprávněn nařídít provedení dalších důkazů za účelem doplnění důkazů, které byly stranami shromážděny před hlavním líčením nebo které byly stranami předloženy v průběhu hlavního líčení, je oprávněn požadovat doplnění skutkových okolností případu, je-li to v zájmu spravedlnosti či v zájmu obětí a v neposlední řadě je oprávněn v průběhu výslechu svědků klást těmto svědkům otázky.

Novum na poli mezinárodního trestního soudnictví představuje v řízení před MTS aktivní role obětí zločinů spadajících do jurisdikce soudu. Oběti v řízení nevystupují již pouze v pasivní roli svědků, nýbrž mohou zastávat aktivní roli v procesní pozici obětí, pokud je jim tento status oficiálně udělen. Nutno poznamenat, že oběti, přestože jsou subjekty řízení před MTS, nejsou stranami tohoto řízení. Oběti je podle definice obsažené v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS každá fyzická osoba, které byla způsobena škoda či újma v příčinné souvislosti se zločinem spadajícím do jurisdikce MTS nebo jí mohou být i některé typy organizací a institucí.¹⁷⁵

Jsou-li dotčeny osobní zájmy obětí, soud je oprávněn obětem umožnit přednesení a projednání jejich názorů a obav, a to způsobem, který nesmí být na újmu právům obžalovaného a zásadě spravedlivého a nestranného řízení. Pokud to soud uzná za vhodné, mohou být jejich názory a obavy předneseny i právními zástupci těchto obětí. Tyto názory a obavy mohou oběti uplatnit i v jiném stadiu řízení před MTS nežli je

¹⁷⁴ Viz Článek 64 *Statutu MTS*.

¹⁷⁵ Viz Pravidlo 85 *Pravidel procesního a důkazního řízení MTS*.

hlavní líčení. Pro účely zajištění pomoci, poradenských služeb a vyhledávání vhodných ochranných bezpečnostních opatření pro zajištění bezpečnosti svědků, slouží žalobci a soudu pomocný orgán MTS - Útvar pro ochranu obětí a svědků. Jak již bylo nastíněno v předcházející části této práce, zatímco v angloamerickém (adversárním) typu trestního procesu mají oběti velmi malý prostor pro svoji účast v trestním řízení (vystupují zde pouze v procesní pozici svědků), v kontinentálním (inkvizičním) typu trestního procesu oběti vystupují často v procesní pozici poškozených, kteří mají v rámci hlavního líčení širší práva, než mají oběti v rámci řízení před MTS (např. mohou klást otázky obžalovanému, svědkům, apod.).

Co se týče důkazního řízení, projednací senát MTS je v souladu s článkem 69 odst. 3 Statutu MTS oprávněn vyžadovat předložení veškerých důkazů, které považuje za potřebné pro objasnění skutečného stavu věci. Soudci projednacího senátu tudíž zastávají aktivní roli při provádění důkazů a účelem této jejich aktivity je to, aby byly v řízení provedeny takové důkazy, které budou sloužit jednomu z hlavních cílů řízení před MTS (resp. trestního řízení) - zjištění skutečného stavu věci. Kromě provádění důkazů za účelem posouzení otázky viny obžalovaného (a posléze i za účelem posouzení druhu a výše trestu, je-li obžalovaný uznán vinným), je projednací senát v průběhu hlavního líčení oprávněn vyslýchat svědky a provádět jiné důkazy za účelem rozhodnutí o odškodnění obětí.¹⁷⁶

Projednací senát MTS rovněž rozhoduje o významu či přípustnosti jednotlivých důkazů. Důkazy, získané porušením Statutu MTS nebo mezinárodně uznávaných lidských práv však mohou být přípustné, podmínky jejich nepřípustnosti jsou stanoveny přímo ve Statutu MTS. Nepřípustné jsou takové důkazy, které byly získány porušením Statutu MTS nebo mezinárodně uznávaných lidských práv a v důsledku takového porušení byla podstatným způsobem zpochybněna spolehlivost důkazu nebo takové důkazy, získané porušením Statutu MTS nebo mezinárodně uznávaných lidských práv, jejichž přípuštění by bylo neetické a výrazně by poškodilo řádný průběh řízení.¹⁷⁷ Je tudíž zřejmé, že pro úpravu řízení před MTS nebyla přijata sktriktní a přísná úprava

¹⁷⁶ Viz Pravidlo 56 *Narřízení MTS*.

¹⁷⁷ Viz Článek 69 odst.7 *Statutu MTS*.

připustnosti důkazů typická pro adversární proces, projednací senát MTS má pro vlastní uvážení, zdali je konkrétní důkaz přípustný, či nikoliv, poměrně široký prostor.

6.2 Prvky angloamerického (adversárního) typu trestního procesu v řízení před MTS

Obžalovaný je oprávněn v průběhu hlavního líčení učinit prohlášení o přiznání viny, pouze na základě takového přiznání však projednací senát není oprávněn obžalovaného odsoudit. Projednací senát musí v případě přiznání viny obžalovaného posoudit, zdali si je obžalovaný vědom povahy a důsledků svého přiznání, zdali toto učinil dobrovolně po dostatečné poradě se svým obhájcem a zdali toto jeho přiznání odpovídá skutkovému stavu podle obvinění vznesených žalobcem, k nimž se obviněný přiznal, materiálů, které žalobce předložil za účelem doplnění obvinění a s nimiž obžalovaný souhlasí, a jiných důkazů, které provedl žalobce nebo obžalovaný. Pokud tyto podmínky projednací senát nemá za prokázané, v řízení bude pokračovat tak, jako by k přiznání viny nedošlo (taktéž je oprávněn postoupit věc jinému projednacímu senátu).

Bez ohledu na splnění výše uvedených podmínek je projednací senát v případě přiznání viny obžalovaného oprávněn (pokud má za to, že je to v zájmu spravedlnosti, zejména v zájmu obětí) za účelem úplnějšího objasnění skutkového stavu: 1. požádat žalobce o provedení dalších důkazů nebo 2. nařídit pokračování hlavního líčení obvyklým postupem (na obviněného by se v tomto případě hledělo tak, jako by vinu nepřiznal a projednací senát by byl v takovém případě oprávněn postoupit věci jinému projednacímu senátu).¹⁷⁸

Výše uvedené řízení o přiznání viny je známé jakožto součást angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, avšak ne v této podobě, zakotvené ve Statutu MTS. V pojetí angloamerického (adversárního) typu trestního procesu obvykle přiznání viny obžalovaným vede obvykle k jeho odsouzení, tj. k výroku o vině. Zároveň je tento typ trestního procesu často spojován s dohadovacím řízením mezi žalobcem a obžalovaným taktéž ohledně výše trestu. MTS však není vázán jakýmkoliv dohodami a jednáními mezi žalobcem a obžalovaným ohledně změn obvinění, přiznání viny či trestu, který by měl být obžalovanému uložen.

¹⁷⁸ Viz Článek 65 *Statutu MTS*.

V řízení o přiznání viny, které může být součástí řízení před MTS, se tudíž velmi výrazně projevují prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, v němž obvykle doznání obžalovaného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu a v němž přiznání viny obžalovaným nepostačuje bez dalšího k jeho odsouzení.

Přestože by se tedy na první pohled mohlo zdát, že řízení o přiznání viny upravené v článku 65 Statutu MTS je institutem převzatým z angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, při podrobnějším zkoumání podmínek užití a důsledků aplikace tohoto procesního institutu je zřejmé, že v řízení před MTS s sebou tento institut přináší spíše procesní důsledky typické pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu.

Co se týče důkazního řízení, v článku 67 odst. 1 písm. e) Statutu MTS je uvedeno, že obviněný je oprávněn klást nebo nechat klást otázky svědkům obžaloby a vyžadovat přítomnost a výslech svědků obhajoby za stejných podmínek jako svědků obžaloby. Toto ustanovení proto předpokládá, že za účelem ochrany práv obviněného (zajištění spravedlivého procesu) je obviněnému dovoleno, aby sám, nebo prostřednictvím svého obhájce, navrhoval a prováděl výslech svědků, kteří jsou v textu Statutu MTS nazýváni jakožto "svědci obhajoby". Jak bude představeno v empiricko-analytické části práce, v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou bylo důkazní řízení rozděleno do dvou fází, přičemž v první fázi byly prováděny důkazy navržené žalobcem a v druhé fázi byly prováděny důkazy navržené obhajobou. Tento přístup je typický pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu. V případě MTS však přicházejí v úvahu i podněty na doplnění dokazování ze strany obětí a požadavky na doplnění dokazování iniciované projednacími senátem, přičemž svědkům mohou klást otázky jak právní zástupci obětí, tak i soudci projednacího senátu (dokazování tak není plně v režii stran trestního procesu), čímž do řízení vstupují významné prvky kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu.

V případě rozhodování projednacího senátu o vině obžalovaného a o trestu projednací senát rozhoduje samostatným rozsudkem o vině obžalovaného a posléze, zvláštním rozsudkem, o trestu obžalovaného. Na rozdíl od angloamerického typu

trestního procesu však o vině obžalovaného rozhodují soudci - "profesionálové", nikoliv senát složený ze zástupců lidu (tj. laiků).

6.3 Dílčí závěr

Na základě shora uvedené analýzy jednotlivých prvků kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, které lze v úpravě hlavního líčení před MTS vysledovat, lze dospět k závěru, že v tomto procesním stadiu převažují prvky charakteristické pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu. Přestože některé instituty (například řízení o přiznání viny nebo oddělená rozhodnutí o vině a o trestu) jsou typická pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu, nelze říci, že jejich převzetím jsou do řízení před MTS tyto instituty zakotveny jakožto typické prvky právě tohoto trestního procesu. Je totiž nutné vždy podrobně zkoumat jejich konkrétní obsah a důsledky, v případě rozhodnutí o vině je nutné přihlídnout k tomu, že toto rozhodnutí činí stejné subjekty jakožto v případě rozhodnutí o trestu (tj. právně vzdělaní soudci).

Vzhledem k tomu, že existují i jiné teoretické modely pro zkoumání charakteristických prvků řízení před MTS, považuji za nutné tyto teoretické koncepty ve své práci zmínit. Otázkou, jaký je charakter řízení před MTS optikou již existujících teoretických modelů souvisejících s filozofií kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu a s filozofií angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, se zabývala ve své publikaci z roku 2009 s názvem *Defence Counsel in International Criminal Law* nizozemská profesorka práv a zároveň advokátka Jarinde Temminck Tuinstra.¹⁷⁹ Tato autorka ve své práci analyzuje charakteristické prvky řízení před MTS podle teoretického modelu, který vytvořil právní teoretik (chorvatský profesor práv) Mirjan R. Damaška.

¹⁷⁹ Viz Tuinstra, J. T. *Defence Counsel in International Criminal Law*, s. 103 a násl.

7. Charakteristické prvky řízení před MTS z pohledu alternativního analytického modelu

Damaškův analytický přístup¹⁸⁰ spočívá v tom, že autor vytvořil ideálytypy modelů trestních řízení podle způsobu uspořádání, legitimizačních kritérií a cílů, na nichž je ten který typ trestního řízení založen (a to ve vztahu ke konkrétnímu státu, resp. modelu jeho vládnutí). Damaška rozlišuje tzv. politiku prosazující model trestního řízení (*the policy implementing proceedings*), který se vyskytuje v tzv. aktivistických státech (*the activist state*). V tomto typu řízení zájem státu převažuje nad zájmem jednotlivců a soudní systém je považován za nástroj k prosazování státní politiky (tj. uvedeného zájmu státu). Hledání a nalezení materiální pravdy (zjištění skutečného stavu věci) v tomto typu řízení je jedním z nejvýznamnějších cílů procesu a může ospravedlnit i možná porušení procesních pravidel např. ve stadiu získávání informací (zejm. důkazů) pro řízení. Žalobce je v tomto modelu "hlídacím psem" státní politiky, přičemž žalobce má vždy silnější postavení než obžalovaný (resp. obhajoba), neboť disponuje donucovací silou (*coercive powers*). Pro tento model je typický hierarchický způsob uspořádání autority a byrokratické řízení s jasnými mocenskými vztahy nadřízenosti a podřízenosti jednotlivých stupňů v rámci hierarchie.

Druhým typem trestního řízení je v Damaškově teorii tzv. konflikty řešící model trestního řízení (*the conflict-solving proceedings*), který se vyskytuje v tzv. reaktivních státech (*the reactive states*). V tomto typu řízení soudce zůstává pasivním, nezávislým arbitrem mezi dvěma rovnými stranami řízení - žalobcem a obžalovaným (resp. obhajobou). Stát do řešení sporu mezi stranami v rámci soudního řízení příliš nezasahuje, přičemž procesní pravidla řízení musejí oběma stranám zajišťovat rovné šance na úspěch ve sporu.¹⁸¹ Pro tento model je typický koordinační způsob uspořádání autority (na vrcholu nestojí žádná nadřazená autorita), přičemž mocenské uspořádání v tomto typu řízení je spíše horizontální nežli vertikální.

¹⁸⁰ Mirjan R. Damaška svoji analytickou teorii publikoval v díle z roku 1986, s názvem *The Faces of Justice and State Authority*. Viz Damaška, M. R. *The Faces of State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process*. Damaškovým dílem se ve vztahu k analýze řízení před MTS zabývali kromě J. T. Tuinstry i jiní autoři, např. italský profesor práv Michele Caianiello. Viz Caianiello, M., *Law of Evidence at the International Criminal Court: Blending Accusatorial and Inquisitorial Models*, s. 291 a násl.

¹⁸¹ V dnešní terminologii hovoříme o principu rovnosti zbraní.

Přestože Damaškův model představuje analytický koncept, který byl vytvořen nezávisle na dichotomii - kontinentální (inkviziční) typ trestního řízení a angloamerický (adversární) typ trestního řízení - podle Tuinstry nelze přehlédnout, že znaky tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení a hierarchického modelu se velmi podobají právě kontinentálnímu (inkvizičnímu) typu trestního řízení a znaky tzv. konflikty řešícího modelu trestního řízení a koordinačního modelu se naopak podobají angloamerickému (adversárnímu) typu trestního řízení. Právě z tohoto důvodu byl i tento analytický model začleněn do této práce, neboť představuje v jistém smyslu alternativní způsob zmožného koumání řízení před MTS. Na druhé straně však představuje vhodné doplnění teoretického modelu, uvedeného v kapitole 5 této práce, který se týkal charakteristických rysů obou "klasických" ideáltypů trestního procesu, neboť i v tomto alternativním modelu můžeme vysledovat prvky řízení typické pro kontinentální (inkviziční) typ trestního řízení i pro angloamerický (adversární) typ trestního řízení.

Vzhledem k tomu, že Tuinstra ve své shora uvedené publikaci analyzovala řízení před MTS ve světle Damaškova modelu, uveďme si nyní hlavní závěry, k nimž autorka na základě provedené analýzy dospěla.¹⁸² Autorka se soustředila na tři oblasti analýzy řízení před MTS: 1. cíle řízení, 2. uspořádání autority, 3. povahu samotného řízení.

Na základě analýzy cílů řízení před MTS je podle shora uvedené autorky zjevné, že v řízení převažují prvky tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení. Žalobce je podle článku 54 odst. 1 písm. a) Statutu MTS povinen při zjišťování skutečného stavu věci mj. postupovat tak, aby byly stejně pečlivě prověřeny přitěžující a polehčující okolnosti. Soud je podle článku 69 odst. 3 Statutu MTS oprávněn vyžadovat předložení veškerých důkazů, které považuje za potřebné pro objasnění skutečného stavu věci. Právě tento cíl, tj. zjištění skutečného stavu věci, resp. tzv. materiální pravdy v řízení, je typickým rysem tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení. Dalším rysem je to,

¹⁸² V této souvislosti je nutné zmínit, že Tuinstra ve své publikaci podrobuje analýze (optikou Damaškova teoretického modelu) také řízení před Mezinárodními trestními tribunály (pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu). Viz Tuinstra, J. T., *Defence Counsel in International Criminal Law*, s. 118 a násl. Přestože práce této autorky představuje kvalitní komparativní studii všech tří historických příkladů řízení před mezinárodními trestními soudy, v této disertační práci jsem se vzhledem k jejímu tématu zaměřila pouze na analýzu řízení před MTS.

že v případě přiznání viny může projednací senát v řízení postupovat tak, jako by k tomuto přiznání viny vůbec nedošlo, pokud to považuje z hlediska zájmů spravedlnosti za potřebné. Projednací senát rovněž není vázán žádnou dohodou mezi žalobcem a obžalovaným ohledně výše trestu, a to samozřejmě ani návrhem žalobce ohledně výše trestu, a přiznání viny projednací senát není povinen bez dalšího posuzovat jakožto okolnost rozhodnou pro použití nižší trestní sazby.

Dalšími cíli trestního řízení, o nichž se však Tuinstra ve své publikaci zmiňuje zejména v souvislosti s řízeními před Mezinárodními trestními tribunály (pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu), je obnovení sociální stability (v rámci konceptu tzv. restorativní justice), potrestání pachatele, generální a speciální prevence a uchování historické paměti o zločinech, které byly spáchány. MTS jakožto historicky první mezinárodní trestní soud, který umožňuje obětem přímo vystoupit se svými procesními požadavky v rámci řízení (tj. neumožňuje jejich přítomnost v rámci řízení pouze v procesní pozici svědků), přispívá k obnovení původních poměrů obětí (resp. k jejich odškodnění), což je typickým rysem restorativní justice. Vzhledem k tomu, že tento koncept přesahuje klasickou formu trestního řízení jako "souboje" žalobce a obžalovaného (resp. obhajoby), Tuinstra jej řadí mezi prvky tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení. Také snaha o dosažení generální prevence (tj. aby jedním z cílů řízení před MTS bylo odstranění ostatních osob od páchaní zločinů spadajících do Statutu MTS) a snaha o uchování historické paměti o zločinech, které byly spáchány, patří mezi prvky tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení. Vzhledem k tomu, že soudci projednacího senátu jsou oprávněni požadovat předložení dalších, nežli pouze stranami předložených důkazů, a to v zájmu zjištění skutečného stavu věci, je zřejmé, že i zájmem soudců projednacího senátu je, aby byli skuteční pachatelé zločinů dle Statutu MTS odsouzeni a aby byly dostatečným způsobem (a v dostatečném rozsahu) zdokumentovány jimi spáchané zločiny.

Pouze jeden z uvedených cílů nelze podle Tuinstry přimknout ani k jednomu teoretickému modelu - jedná se o potrestání pachatele. Potrestání pachatele je totiž cílem všech trestních řízení, stejně jako individuální prevence (tj. aby uložený trest, resp.

trestní řízení, které mu předcházelo, zabránily dalšímu opakování trestné činnosti konkrétním pachatelem).

Na základě uspořádání autority (druhý okruh analyzované problematiky) Tuinstra dospěla k závěru, že MTS je založen spíše hierarchicky, nežli by v rámci jeho uspořádání převažoval koordinační typ řízení. Řízení před MTS je závislé na aktivitě jeho orgánů, přičemž je to žalobce MTS, který má monopol nad vyšetřováním zločinů spadajících do jurisdikce soudu. Celá řada kompetencí (zejm. co se týče zajištění správy a služeb MTS, které se netýkají soudních funkcí soudu) je svěřena kanceláři MTS a některé správní a další funkce soudu jsou svěřeny předsednictvu MTS. Hierarchické uspořádání MTS se však týká zejména jeho vnitřního složení, neboť z hlediska vnějších funkcí soudu je nutné zdůraznit, že vzhledem k absenci jakýchkoliv donucovacích prostředků je MTS při svých vnějších funkcích odkázán na spolupráci s jednotlivými státy, tj. ve vztahu k ostatním subjektům mezinárodního práva se MTS pohybuje na úrovni horizontální (převažují koordinační vztahy).

Na základě povahy samotného řízení před MTS (třetí okruh analyzované problematiky) lze podle Tuinstry dospět k závěru, že v tomto typu řízení se oproti řízením před *ad hoc* Mezinárodními trestními tribunály (pro bývalou Jugoslávií a pro Rwandu) objevuje daleko více prvků tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení, tedy i prvků kontinentálního (inkvizičního) typu trestního řízení.

Oproti tomu výrazným prvkem, který Tuinstra uvádí naopak jakožto rys tzv. konflikty řešícího modelu trestního řízení, je to, že podle pravidla 20 odst. 1 písm. b) Pravidel procesního a důkazního řízení, je kancelář MTS povinna poskytovat obhájcům pomoc profesionálních vyšetřovatelů, aby tak byla zajištěno účinné vedení obhajoby obžalovaného.¹⁸³ Pomoc těchto profesionálních vyšetřovatelů napomáhá při vyrovnávání pozice žalobce a obžalovaného (resp. obhajoby) tak, aby obhajoba měla zajištěno samostatné a nezávislé postavení jakožto strany v rámci trestního řízení, ve smyslu angloamerického (adversárního) typu trestního řízení.

¹⁸³ Viz Pravidlo 20 odst. 1 písm. b) *Pravidel procesního a důkazního řízení MTS*, s. 8.

Tuinstra v rámci své analýzy trestního řízení před MTS optikou teoretického modelu Mirjana R. Damašky dochází k závěru, že tento typ řízení v sobě zahrnuje dominantní rysy tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení, tedy kontinentálního (inkvizičního) typu trestního řízení podle klasické typologie, který tomuto modelu s možnými drobnými odchylkami odpovídá.

8. Průběh hlavního líčení s Thomasem Lubangou

8.1 Zahájení hlavního líčení, úvodní řeči účastníků procesu¹⁸⁴

Hlavní líčení před MTS ve věci obžalovaného Thomase Lubangy bylo zahájeno dne 26. ledna 2009, za účasti tří soudců projednacího senátu, žalobce, jeho zástupkyně a několika dalších zástupců úřadu žalobce, obžalovaného Thomase Lubangy, jeho obhájců v čele s obhájkyní Catherine Mabillo, sedmi právních zástupců obětí¹⁸⁵ a dalších účastníků a osob přítomných v soudní síni. Krátce po zahájení hlavního líčení byla obžalovanému přednesena pověřeným soudním úředníkem všechna obvinění vznesená proti němu, která byla v předcházející části řízení potvrzena přípravným senátem. Na dotaz předsedy projednacího senátu, zdali obžalovanému byla objasněna povaha proti němu vznesených obvinění, zdali jim porozuměl a zdali přiznává vinu ve vztahu k těmto obviněním, nebo svoji vinu popírá, Thomas Lubanga prostřednictvím své obhájkyně sdělil, že povaze obvinění rozumí a ve vztahu ke všem třem bodům obvinění svoji vinu výslovně popírá. Vzhledem k tomuto popření viny v řízení nepřicházelo v úvahu využití institutu tzv. řízení o přiznání viny podle článku 65 Statutu MTS a hlavní líčení nadále probíhalo ve své standardní podobě.

Předseda senátu nejprve vyzval tehdejšího žalobce, jímž byl Luis Moreno-Ocampo a jeho tehdejší zástupkyni, kterou byla Fatou Bensouda (současná žalobkyně MTS), aby přednesli úvodní řeč obžaloby. Žalobce MTS a jeho zástupkyně v rámci své řeči zdůraznili, že obžaloba během předcházející fáze trestního řízení s Thomasem Lubangou nashromáždila dostatek důkazů o tom, že Lubanga se v období od 1. září 2002 do 13. srpna 2003 dopouštěl systematického odvádění a verbování dětí mladších 15 let za účelem jejich využívání v aktivní účasti ve vojenských akcích Lubangou řízeného vojensko-politického hnutí Unie konžských vlastenců a vojenské jednotky s názvem Vlastenecké síly pro osvobození Konga. Žalobce na mnoha místech své úvodní řeči odkazoval na obsah výpovědí jednotlivých svědků vyslechnutých v rámci přípravného řízení, přičemž mnohdy se jednalo o přímé citace těchto svědků. Vzhledem

¹⁸⁴ Zdrojem této kapitoly práce je oficiální protokol z prvního dne hlavního líčení s Thomasem Lubangou. Viz *Transcript ICC-01/04-01/06-T-107-ENG*.

¹⁸⁵ Jeden z právních zástupců obětí se z účasti u hlavního líčení omluvil z důvodu své nemoci.

k tomu, že se v drtivé většině mělo jednat o citace bývalých dětských vojáků, úvodní řeč obžaloby měla poměrně emotivní ráz. Kromě stručného přehledu jednotlivých důkazních prostředků, které se úřadu žalobce podařilo v průběhu přípravného řízení nashromáždit, úvodní řeč obžaloby obsahovala rovněž rozbor stěžejních znaků skutkové podstaty válečného zločinu, z něhož byl Thomas Lubanga obžalován,¹⁸⁶ stručný popis historie ozbrojeného konfliktu v konžském regionu Ituri a popis role Thomase Lubangy v tomto konfliktu, zejména s přihlédnutím k odvodům a verbování dětí za účelem jejich aktivní účasti ve vojenských akcích.

Po úvodní řeči obhajoby předseda projednacího senátu udělil slovo právním zástupcům obětí, kterých bylo celkem sedm, přičemž prostor pro vyjádření dostal během prvního dne procesu každý z nich. Právní zástupci obětí ve svých řečech zdůraznili význam historicky prvního řízení v historii mezinárodního trestního soudnictví, v rámci něhož dostali oběti právo aktivně participovat na průběhu celého procesu s tím, že jim bylo rovněž uděleno právo na odškodnění. Někteří právní zástupci upozornili na fakt, že mnoha obětem jde v první řadě o nalezení a odhalení pravdy, která jim pomůže vyrovnat se s traumatizujícími zážitky z jejich minulosti. Zájmem obětí rovněž je podílet se na boji proti beztrestnosti pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva.

Do úvodních prohlášení právních zástupců obětí nebylo projednací senátem v jejich průběhu nikterak zasahováno, předseda senátu však po jejich skončení upozornil dva právní zástupce na to, že se dopustili drobných porušení procesních pravidel řízení. Jeden z právních zástupců obětí byl upozorněn na to, že by se měl vyjadřovat pouze k záležitostem, které mají příčinnou souvislost se skutky, z nichž je Thomas Lubanga obžalován. Druhý z právních zástupců obětí byl upozorněn na to, že je nepřípustné, aby se v průběhu své promluvy obracel přímou řečí na obžalovaného, přestože se jednalo spíše o jakýsi řečnický obrat, neboť účastníci v rámci svých úvodních řečí promlouvají k soudu, nikoliv k jiným subjektům účastnícím se procesu.

¹⁸⁶ Jednalo se o zločin dle článku 8 odst. 2) písm. e) vii) Statutu MTS, tedy o válečný zločin spočívající v odvozech či náborech dětí mladších 15 let do ozbrojených sil státu nebo jejich využívání v aktivní účasti v nepřátelských akcích v rámci ozbrojeného konfliktu jiné než mezinárodní povahy.

Po promluvě právních zástupců obětí byla oprávněna přednést úvodní řeč obhajoba, přičemž po dohodě s projednacím senátem obhájkyně obžalovaného souhlasila s tím, že svoji úvodní řeč přednese až v průběhu následujícího dne.

Úvodní řeč obhajoby byla tudíž přednesena dne 27. ledna 2009,¹⁸⁷ přičemž ještě před jejím zahájením obhajoba upozornila na to, že hlavnímu líčení není přítomen žalobce MTS, Luis Moreno-Ocampo. Obhajoba konstatovala, že předchozího dne s respektem k žalobci a k jeho úřadu pečlivě naslouchala jeho úvodní řeči, avšak tento respekt může fungovat pouze na základě reciprocit, proto požádala o to, aby i přednesu její úvodní řeči byl žalobce soudu přítomen. K tomuto se zástupkyně žalobce vyjádřila tak, že právě ona je vedoucí právničkou případu Thomase Lubangy a i ona reprezentuje úřad žalobce. Vzhledem k tomu, že žalobce se hlavního líčení nemůže z objektivních důvodů účastnit, považuje za přijatelné, aby úvodní řeči obhajoby byla za úřad žalobce přítomna právě ona. Projednací senát v této záležitosti dospěl k závěru, že není příslušný k tomu, jakýmkoliv způsobem donucovat žalobce k účasti na hlavním líčení, v rámci něhož je přednášena úvodní řeč obhajoby, přestože toto obhajoba považuje přinejmenším za porušení etických pravidel. Následně proto udělil slovo obhájkyni Catherine Mabillo, která úvodní řeč obhajoby zahájila.

Úvodní řeč obhajoby byla rozdělena na dvě části - první část se týkala procesních pravidel řízení (zajištění práva na spravedlivý proces) a druhá část se týkala samotného předmětu tohoto řízení (tj. hmotněprávního posouzení viny obžalovaného a záležitostmi s touto problematikou bezprostředně souvisejícími). Z procesních výhrad obhajoby je vzhledem k tématu této práce nutné uvést zejména tu výhradu, že obětem jsou podle názoru obhajoby v řízení poskytována daleko širší procesní práva, než ustanovení upravující řízení před MTS umožňují. V řízení před MTS jsou oběti pouhými účastníky, nikoliv však stranami řízení. Řízení před MTS je podle názoru obhajoby založeno na smíšeném modelu trestního řízení, který neodpovídá ani trestnímu řízení angloamerického (adversárního) typu (v němž oběti nemají žádná procesní práva účastnit se trestního procesu), ale ani trestnímu řízení kontinentálního

¹⁸⁷ Zdrojem této kapitoly práce je oficiální protokol z druhého dne hlavního líčení s Thomasem Lubangou. Viz *Transcript ICC-01/04-01/06-T-109-ENG*.

(inkvizičního) typu (v němž jsou oběti stranami trestního procesu). Obhajoba se v rámci své úvodní řeči ohradila proti prohlášením právních zástupců obětí, kteří hovořili o "důkazech obětí" a rovněž o tom, že je Thomas Lubanga odpovědný za znásilňování dětí a jejich využívání jako sexuálních otroků. Obhajoba zdůraznila, že oběti žádné důkazy obdobným procesním postupem jako žalobce a obhajoba provádět nemohou a neexistuje nic takového jako "důkaz obětí". Dále upozornila na to, že právní zástupci obětí by neměli obžalovaného obviňovat ze skutků, které nebyly potvrzeny přípravným senátem, a neměli by uvádět žádné skutečnosti nesouvisející se skutky, které jsou uvedeny v obviněních vznesených proti němu.

8.2 Následující fáze hlavního líčení - dokazování, vyhlášení rozsudku o vině a vyhlášení rozsudku o trestu

Následující fází hlavního líčení bylo důkazní řízení, přičemž provádění důkazů navržených žalobcem MTS probíhalo v období od 28. ledna 2009 do 14. července 2009. Počínaje 7. lednem 2010 došlo k zahájení provádění důkazů navržených za účelem zjištění skutečného stavu věci soudem, důkazů provedených z podnětu právních zástupců obětí a byly provedeny některé další důkazy navržené žalobcem. Provádění důkazů navržených obhajobou bylo zahájeno dne 27. ledna 2010, přičemž obhájkyň obalovaného Thomase Lubangy, Catherine Mabile, ve své řeči před zahájením dokazování zdůraznila, že celá řada svědků navržených obžalobou uváděla nepravdivé informace a podala křivé svědectví, přičemž tato uměle vykonstruovaná svědectví jsou dílem zprostředkovatelů, kteří spolupracovali s úřadem žalobce MTS. Obhájkyň dále upozornila na to, že Thomas Lubanga se v žádném smyslu nepodílel na odvádění a verbování tzv. dětských vojáků, neboť jakožto politický vůdce neměl žádný aktivní vliv na vytváření vojenské jednotky s názvem Vlastenecké síly pro osvobození Konga.¹⁸⁸ Provádění důkazů navržených obhajobou bylo ukončeno dne 20. května 2011, přičemž tohoto dne došlo rovněž k formálnímu ukončení důkazního řízení.¹⁸⁹

Ve dnech 25. a 26. srpna 2011 byly u hlavního líčení stranami i účastníky předneseny závěrečné řeči. Rozsudek MTS o vině obžalovaného Lubangy byl veřejně vyhlášen dne 14. března 2012,¹⁹⁰ rozsudek o trestu byl vyhlášen dne 10. července 2012.¹⁹¹

Přestože shora uvedený chronologický přehled průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou vyvolává zdání bezproblémového a ničím nenarušeného postupu v řízení (s výjimkou drobných procesních porušení či výhrad obhajoby), je nutné zdůraznit, že hlavní líčení bylo poznamenáno celou řadou problematických

¹⁸⁸ Wairagala, W. *Lubanga's Defense Opening Statement – Witnesses Lied, Lubanga is Not Guilty*, nestránkováno.

¹⁸⁹ Viz Přehled průběhu řízení uvedený v historicky prvním odsuzujícím rozsudku MTS ze dne 14. března 2012. *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*, s. 11-15.

¹⁹⁰ *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute*.

¹⁹¹ *Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute*.

procesních záležitostí, které závažně ztěžovaly jeho průběh. Tyto procesní překážky jsou předmětem analýzy následující části práce.

9. Pravidlo výkladu při kolizi procesních povinností žalobce MTS

Jak již bylo uvedeno v předcházející části této práce, žalobce MTS je povinen poskytovat obhajobě určité typy důkazů, přičemž důvodem jejich neposkytnutí může být povinnost žalobce zachovat důvěrnost těchto informací (resp. ochránit zdroj těchto informací). Jakým způsobem však vyřešit případnou kolizi mezi těmito dvěma procesními povinnostmi žalobce?

9.1 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 8. října 2010

Na shora uvedenou otázku odpověděl odvolací senát MTS ve svém rozhodnutí ze dne 8. října 2010, sp. zn. ICC-01/04-01/06 OA 18¹⁹² (dále jen "rozhodnutí ze dne 8. října 2010"), kterým bylo zrušeno předchozí rozhodnutí projednacího senátu MTS ze dne 8. července 2010, sp. zn. ICC-01/04-01/06¹⁹³. V tomto rozhodnutí odvolací senát uvedl dva stěžejní argumenty, které měly vliv na další průběh řízení s Thomasem Lubangou, ale které měly i širší přesah, neboť jeden z uvedených argumentů obsahuje pravidlo výkladu aplikovatelné pro jiné obdobné případy.

Odvolací senát ve svém rozhodnutí ze dne 8. října 2010 dospěl k závěru, že pokud žalobce MTS má subjektivně za to, že obhajobě nemůže poskytnout některé důkazy vzhledem ke své povinnosti zajistit důvěrnost takto poskytnutých důkazů (resp. ochránit identitu původce těchto informací), avšak soudní senát MTS mu nařídí tyto důkazy zveřejnit a poskytnout obhajobě, žalobce není oprávněn tyto důkazy obhajobě neposkytnout s odkazem na vlastní povinnost zajistit ochranu původce jemu poskytnutých informací. Tato argumentace představuje jasné výkladové pravidlo pro řešení možných kolizí procesních povinností žalobce MTS, které by mělo být pro žalobce vodítkem i pro jiné obdobné případy.

¹⁹² Viz *Judgment on the appeal of the Prosecutor against the decision of Trial Chamber I of 8 July 2010 entitled "Decision on the Prosecution's Urgent Request for Variation of the Time-Limit to Disclose the Identity of Intermediary 143 or Alternatively to Stay Proceedings Pending Further Consultations with the VWU"*.

¹⁹³ Viz *Redacted Decision on the Prosecution's Urgent Request for Variation of the Time-Limit to Disclose the Identity of Intermediary 143 or Alternatively to Stay Proceedings Pending Further Consultations with the VWU*.

10. Podmínky pro zastavení řízení před MTS

Jak již bylo v této práci zmíněno, řízení s Thomasem Lubangou bylo ve fázi hlavního líčení zastaveno. Jaké byly hlavní důvody pro zastavení řízení, jak projednací senát tento krok odůvodnil, jak se s tímto procesním krokem v řízení vyrovnal odvolací senát a jaký je význam obou těchto rozhodnutí MTS, bude uvedeno v následující části práce.

10.1 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 8. července 2010

V rozhodnutí ze dne 8. července 2010, sp. zn.: ICC-01/04-01/06¹⁹⁴ (dále jen "rozhodnutí ze dne 8. července 2010") projednací senát MTS dospěl k závěru, že žalobce, neplněním povinností uložených mu nařízením soudu zveřejnit identitu některých svědků obhajobě, závažným způsobem narušuje průběh řízení. Intenzita tohoto narušení byla projednací senátem shledána natolik závažnou, že představuje porušení základních aspektů řízení a je v přímém rozporu s právem obžalovaného Thomase Lubangy na spravedlivý proces. Projednací senát zdůraznil, že důsledky odmítnutí žalobce zveřejnit obhajobě identitu zprostředkovatele č. 143 na přímý pokyn soudu je nutné posuzovat v celkovém kontextu dosavadního řízení. Nutné je souhrnně zhodnotit dosavadní důkazy a brát přitom v potaz právo obžalovaného na spravedlivý proces. Projednací senát upozornil na to, že dosud provedené důkazy nasvědčují tomu, že žalobce při shromažďování důkazů využíval činnosti zprostředkovatelů, u nichž existuje závažné podezření, že iniciovali vznik falešných svědeckvů. Pokud žalobce odmítá identitu těchto zprostředkovatelů zveřejnit, obhajobě obžalovaného je znemožněno získat informace potřebné pro provedení jejich výslechu a to ve svém důsledku vede ke zneužití procesu žalobcem.

Projednací senát dále uvedl, že základní zásadou každého trestního řízení je povinnost stran podřídit se pokynům a nařízením soudu, přičemž není na volném uvážení stran, zdali se těmto pokynům a nařízením podřídí, jedná se o jejich

¹⁹⁴ Viz *Redacted Decision on the Prosecution's Urgent Request for Variation of the Time-Limit to Disclose the Identity of Intermediary 143 or Alternatively to Stay Proceedings Pending Further Consultations with the VWU*.

automatickou povinnost. Projednací senát v závěrečné části svého rozhodnutí uvedl, že vzhledem ke všem okolnostem případu je nezbytné řízení s Thomasem Lubangou zastavit, a to z důvodu nemožnosti zajistit obžalovanému právo na spravedlivý proces, nemožnosti výkonu spravedlnosti a v neposlední řadě i z důvodu ztráty kontroly soudců nad stěžejními aspekty řízení podle příslušných ustanovení Statutu MTS.

Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 8. července 2010 o zastavení řízení s Thomasem Lubangou však bylo následně zrušeno již zmíněným rozhodnutím odvolacího senátu ze dne 8. října 2010.

10.2 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 8. října 2010

Druhé významné výkladové pravidlo odvolacího senátu uvedené v rozhodnutí ze dne 8. října 2010¹⁹⁵ se týkalo právě problematiky zastavení řízení s Thomasem Lubangou za situace, kdy žalobce MTS odmítá plnit jeho nařízení a neposkytuje obhajobě některé důkazy. Odvolací senát upozornil na to, že zastavení řízení před MTS by mělo být až krajním a posledním možným řešením problémů vyskytujících se v řízení a projednací senát by měl o případném zastavení řízení rozhodnout až tehdy, pokud selžou všechny ostatní možnosti jejich vyřešení. Za situace, kdy žalobce odmítá plnit nařízení soudu, není vhodné řízení před MTS zastavit, nýbrž přiměřeným způsobem řešení této procesní překážky je uložit žalobci podle článku 71 Statutu MTS některou ze sankcí sloužících právě pro tyto účely. Ostatně samotný text tohoto článku zmiňuje jakožto jeden z typů tzv. nepřístojného chování před soudem i "svévolné odepření řídit se pokyny soudu", čehož se žalobce svým jednáním fakticky dopustil.

Vzhledem k tomu, že odvolací senát dospěl k závěru, že nebyly splněny podmínky pro zastavení řízení, neboť projednací senát nevyužil všechny možnosti, kterými za účelem vynucení plnění povinností žalobcem disponuje, rozhodnutím odvolacího senátu ze dne 8. října 2010 bylo předchozí rozhodnutí o zastavení řízení vydané projednacím senátem zrušeno.

¹⁹⁵ Kromě výkladového pravidla uvedeného v kapitole 9 této práce týkajícího se řešení problematiky kolize procesních povinností žalobce MTS.

10.3 Dílčí analýza

Vzhledem k tomu, že v teoretické části práce byl uveden předpoklad vztahu mezi typem trestního procesu země původu soudce MTS a způsobem výkladu a aplikace některých procesních ustanovení v řízení před MTS dle obvyklého užívání těchto ustanovení v zemi jeho původu, provedme nyní krátkou analýzu tohoto předpokladu ve vztahu ke shora uvedeným rozhodnutím MTS.¹⁹⁶

V případě rozhodnutí projednacího senátu ze dne 8. července 2010 lze říci, že argumenty v něm uvedené jsou typické spíše pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu (důraz na zajištění principu rovnosti stran v řízení, užívání konceptu zneužití procesu, preference zajištění spravedlivého procesu s obžalovaným a preference zastavení řízení z důvodu procesních pochybení nad zjištěním skutečného stavu věci a vydáním meritorního rozhodnutí o vině obžalovaného).

Z analýzy vztahu mezi složením soudců projednacího senátu MTS a složením soudců odvolacího senátu podle typu trestního procesu země původu vyplývá, že v případě projednacího senátu mírně převažovala příslušnost soudců ke kontinentálnímu trestnímu procesu (v poměru 2:1, kdy předseda senátu pocházel se země s angloamerickým trestním systémem), v případě odvolacího senátu bylo složení následující: dva soudci pocházeli ze zemí s kontinentálním trestním systémem, dva soudci ze zemí se smíšeným trestním systémem a jeden soudce pocházel ze země s angloamerickým trestním systémem s prvky zvykového práva.¹⁹⁷ V tomto případě tudíž nelze jednoznačně říci, že by existoval vztah mezi příslušností soudců podle typu trestního procesu země původu a konkrétním způsobem rozhodnutí senátu, které by bylo založeno na argumentech typických pro jeden či druhý typ trestního procesu.

Pouze v případě rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 8. října 2010, které bylo založeno spíše na argumentech typických pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu, je tedy možné konstatovat, že ve složení senátu skutečně dominovala

¹⁹⁶ Tj. ve vztahu k rozhodnutí projednacího senátu ze dne 8. července 2010 a ve vztahu k rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 8. října 2010.

¹⁹⁷ Viz Příloha č. 46 a Příloha č. 47.

příslušnost soudců podle země původu ke kontinentálnímu typu trestního procesu (pouze jeden soudce pocházel ze státu s angloamerickým trestním systémem, a to navíc s prvky zvykového práva).¹⁹⁸

¹⁹⁸ Viz Příloha č. 48 a Příloha č. 49.

11. Hlavní líčení – prvky kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu

Jak již bylo zmíněno v předcházející části práce, projednací senát ve svém rozhodnutí ze dne 8. července 2010 dospěl k závěru, že ignorováním nařízení soudu žalobcem dochází k porušování zásady spravedlivého procesu v takové intenzitě, že je nutné trestní řízení s Thomasem Lubangou zastavit. V tomto případě byla projednací senátem dána přednost principům angolamerického (adversárního) typu trestního procesu (resp. principům tzv. konflikty řešícího modelu trestního řízení ve smyslu Damaškova teoretického konceptu). Zajištění zásady spravedlivého procesu a rovnosti zbraní bylo pro projednací senát důležitější než pokračovat v řízení, v němž vyvstaly vážné pochybnosti nad dodržováním těchto zásad.

Rozhodnutím odvolacího senátu ze dne 8. října 2010 zrušující uvedené rozhodnutí projednacího senátu, podle něhož má soud v řízení pokračovat a použít existující nástroje pro donucení žalobce plnit nařízení soudu, byla dána přednost principům kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu (resp. principům tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení ve smyslu Damaškova teoretického konceptu). Své rozhodnutí odvolací soud odůvodnil mimo jiné tím, že pokračování v řízení, v němž bude vydáno meritorní rozhodnutí, je nejen v zájmu obětí a v zájmu mezinárodního společenství jako celku, ale také v zájmu obžalovaného.

Odvolací senát v této souvislosti upozornil na znění článku 20 odst. 2 Statutu MTS, podle něhož nikdo nemůže být souzen jiným soudem pro zločin spadající do jurisdikce soudu, pro který MTS tuto osobu již dříve odsoudil nebo zprostil obvinění (resp. obžaloby). Přestože by tedy bylo řízení s Thomasem Lubangou před MTS zastaveno, obžalovaný by nebyl chráněn před trestním řízením na národní úrovni jednotlivých států, neboť rozhodnutí o zastavení řízení je rozhodnutím procesní povahy, v rámci něhož není rozhodováno meritorně o vině obžalovaného. Zájem odvolacího senátu na pokračování trestního procesu s cílem vydání meritorního rozhodnutí ve věci tudíž převážil nad porušováním procesních pravidel v řízení žalobcem, která projednací senát považoval za natolik závažná, že podle něj byla dostatečným důvodem pro zastavení procesu.

11.1 Zákaz využití institutu přípravy svědků ("witness proofing") a obecná přípustnost institutu obeznámení svědků ("witness familiarisation")¹⁹⁹

Jednou z klíčových otázek trestního řízení s Thomasem Lubangou, která měla významný přesah do fáze hlavního líčení, byla i otázka, do jaké míry je v rámci řízení přípustná příprava svědků stranami před výslechem těchto svědků u hlavního líčení a obeznámení těchto svědků s předmětem výslechu, s jeho průběhem apod.

Institut přípravy svědků pochází ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního řízení, v němž jsou svědci součástí případu (*case*) prezentovaného stranami řízení a tyto strany trestního procesu jsou zodpovědné za obsah výpovědi těchto svědků.²⁰⁰ Vzhledem k tomu je nezbytné, aby strany měly kontrolu nad tím, co bude obsahem výpovědi svědků a právě k tomuto účelu slouží institut přípravy svědků stranami ještě před uskutečněním jejich výslechu u hlavního líčení. V zemích s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu je institut přípravy svědků chápán jakožto nedílná součást činnosti žalobce a obhajoby, přičemž zanedbání této přípravy je považováno za neetické jednání, v případě obhajoby dokonce za porušení povinnosti činit vše v nejlepším zájmu klienta. V rámci přípravy svědků před jejich výslechem u hlavního líčení dochází stranami ke zdůraznění toho, co je předmětem výslechu svědků, čímž si svědci do jisté míry oživují paměť, resp. schopnost vybavit si některé detaily události, k níž mají poskytnout výpověď. Zakázáno však je ovlivňování svědků stranami, jejich manipulace a přesvědčování k poskytnutí nepravdivé výpovědi a jakékoliv jiné obdobné jednání, jehož důsledkem by bylo zkreslení či překroucení skutečností, které jsou předmětem svědecké výpovědi.

V rámci jednotlivých národních jurisdikcí se obsah institutu přípravy svědků liší a může v sobě zahrnovat jak samotnou diskuzi se svědky ohledně předmětu jejich svědecké výpovědi, tak i praktický nácvik toho, jak bude výslech vypadat a probíhat, ale i poučení a obeznámení svědků s tím, jak hlavní líčení probíhá, jaká je jejich role

¹⁹⁹ Vzhledem k tomu, že pojem "*witness familiarisation*" nemá v českém jazyce jediný obecně akceptovatelný ekvivalent, rozhodla jsem se pro tento pojem používat český termín "obeznámení svědků".

²⁰⁰ Viz Garry, H. *Witness proofing*, s. 69 a násl.

v této fázi řízení, kde přesně budou svědci v soudní síni vypovídat, kdo bude jejich výslechu přítomen, kdo a v jakém pořadí jim bude oprávněn klást otázky apod.

V zemích s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu není kontakt stran trestního řízení se svědky před konáním jejich výslechu u hlavního líčení obvykle přípustný, neboť toto jednání je velmi často kvalifikováno jako jednání, v jehož důsledku je snížena důvěryhodnost svědecké výpovědi, neboť svědek mohl být stranami ovlivněn. Vzhledem k tomu, že soudce má k dispozici kompletní spis z přípravné fáze trestního řízení, v němž jsou výpovědi svědků již obsaženy a tyto výpovědi jsou procesně použitelné i v rámci dokazování u hlavního líčení, příprava svědků pro hlavní líčení se tímto stává zcela nadbytečnou. V tomto typu řízení je navíc při výslechu svědků aktivní soudce, který výslech často provádí z větší části sám, výslech svědků není dominantní sférou stran trestního procesu. I z tohoto důvodu se tedy snižuje význam případné přípravy svědků stranami před konáním hlavního líčení.²⁰¹

Je však institut přípravy svědků aplikovatelný i v řízení před MTS ve fázi hlavního líčení a vyplývá použitelnost tohoto institutu z toho, že řízení před soudem je v této fázi založeno na angloamerickém (adversárním) nebo na kontinentálním (inkvizičním) typu trestního procesu?

První z uvedených otázek nastolil sám žalobce MTS ve svém podání ze dne 12. září 2007 (dále jen "podání ze dne 12. září 2007").²⁰² Vzhledem k tomu, že v tomto svém podání žalobce na řadě míst odkazuje na rozhodnutí přípravného senátu MTS ze dne 8. listopadu 2006, sp. zn.: ICC-01/04-01/06 (dále jen "rozhodnutí ze dne 8. listopadu 2006"),²⁰³ které mělo ve vztahu k aplikovatelnosti institutu přípravy svědků v řízení před MTS klíčový význam, uvedme si nejprve stěžejní argumenty a závěry tohoto rozhodnutí.

²⁰¹ Viz Garry, H. Witness proofing, s. 72 a násl.

²⁰² Viz *Prosecution's submissions regarding the subjects that require early determination: procedures too be adopted for instructing expert witnesses, witness familiarization and witness proofing.*

²⁰³ Viz *Decision on the Practices of Witness Familiarisation and Witness Proofing.*

11.1.1 Rozhodnutí přípravného senátu ze dne 8. listopadu 2006

V rozhodnutí přípravného senátu MTS ze dne 8. listopadu 2006 soud vůbec poprvé vyslovil závěr, že příprava svědků je v rámci řízení nepřijatelná, a to z toho důvodu, že žádný předpis aplikovatelnost tohoto institutu před MTS neumožňuje. Přípravný senát se neztotožnil s argumentem žalobce, že institut přípravy svědků tak, jak jej žalobce vymezil ve svém podání, je v oblasti mezinárodního trestního práva obecně a široce akceptovatelným a užívaným institutem. Rovněž odmítl argument žalobce, že přípustnost využití tohoto institutu by měla být v rámci řízení před soudem akceptována z toho důvodu, že příprava svědků je institutem užívaným v rámci právního řádu Demokratické republiky Kongo, tj. v rámci právního řádu státu, který by za obvyklých okolností vykonával jurisdikci vůči zločinu, pokud by se neuplatnila komplementární jurisdikce MTS.²⁰⁴ K tomuto druhému argumentu přípravný senát uvedl, že žalobce nikterak neprokázal, že by tento institut byl běžnou součástí trestního řízení v Demokratické republice Kongo.

V neposlední řadě přípravný senát uvedl, že přípustnost institutu přípravy svědků definovaného žalobcem nelze vyložit jakožto obecnou zásadu mezinárodního práva odvozenou z vnitrostátních právních řádů platných v právních systémech zemí světa. Přestože je tento institut široce využíván v trestním řízení Spojených států amerických, v jiných zemích, jako je například Brazílie, Španělsko, Francie, Belgie, Spolková republika Německo, Skotsko, Ghana, Anglie a Wales a Austrálie, je oproti tomu institut přípravy svědků v pojetí navrhaném žalobcem považován za neetickou, nebo dokonce za nezákonnou aktivitu stran řízení.

Na druhou stranu však přípravný senát MTS v rozhodnutí ze dne 8. listopadu 2006 dospěl k závěru, že v řízení je přípustné užití institutu obeznámení svědků, přičemž výkon této činnosti je výlučně v kompetenci Útvaru pro služby obětem a svědkům (*Victims and Witnesses Unit*), který je součástí kanceláře soudu. Podle

²⁰⁴ Podle článku 21 odst. 1 písm. c) Statutu MTS soud může uplatňovat jako zdroj práva i obecné zásady mezinárodního práva, které soud odvodí z vnitrostátních právních řádů platných v právních systémech zemí světa, včetně, ve vhodných případech, vnitrostátních právních řádů států, které by za obvyklých okolností vykonávaly jurisdikci vůči zločinu, pokud tyto zásady nejsou neslučitelné se Statutem a s mezinárodním právem a mezinárodně uznávanými standardy.

příslušných ustanovení procesních předpisů soudu²⁰⁵ je ve vztahu ke svědkům v kompetenci tohoto Útvaru: poskytování pomoci svědkům, kteří jsou předvoláni k MTS za účelem poskytnutí výpovědi, přijímání příslušných opatření za účelem pomoci svědkům, kteří byli oběťmi sexuálního násilí, poskytování informací o právech svědků podle Statutu a Pravidel procesního a důkazního řízení MTS a poskytování vhodné právní pomoci těmto svědkům, poskytování vhodné lékařské, psychologické a jiné vhodné pomoci, zajištění příslušných ochranných a bezpečnostních opatření. Přípravný senát navíc ve svém rozhodnutí zdůraznil, že svědci, kteří vystupují v řízení před MTS, by neměli být považováni za svědky pouze jedné ze stran trestního procesu (tj. za svědky žalobce nebo za svědky obhajoby), nýbrž by měli být považováni za svědky soudu. Není v zájmu spravedlnosti a v zájmu zjištění skutečného stavu věci, aby byli svědci instruováni pouze jednou ze stran trestního procesu a aby jim byl poskytnut jednostranný výklad Statutu a Pravidel procesního a důkazního řízení MTS. Proto soud dospěl k závěru, že obeznámení svědků je v rámci řízení před MTS přípustné, avšak činnosti s tímto institutem související je oprávněn vykonávat pouze Útvar pro ochranu obětí a svědků.

11.1.2 Znovunastolení otázky po přípustnosti institutu přípravy svědků v řízení před MTS

Přestože toto rozhodnutí přípravného senátu MTS ze dne 8. listopadu 2006 bylo pro žalobce jasnou odpovědí, že institut přípravy svědků je v rámci řízení před MTS nepřípustný, žalobce ve svém již zmíněném podání ze dne 12. září 2007 nastolil problematiku přípustnosti tohoto institutu znovu. Tentokrát se však žalobce dotázal na to, zdali je přípustné připravovat svědky stranami před poskytnutím jejich výpovědi u hlavního líčení. Ve svém podání se žalobce zaměřil na čtyři hlavní body svého zájmu: 1. institut obeznámení svědků, 2. definici a praktickou užitečnost institutu přípravy svědků, 3. právní zakotvení institutu přípravy svědků a 4. jedinečnou roli žalobce v rámci přípravy svědků.

²⁰⁵ Viz Pravidlo 16 a násl. *Pravidel procesního a důkazního řízení MTS*.

Žalobce zdůraznil, že institut přípravy svědků slouží k tomu, aby svědci v rámci své výpovědi u hlavního líčení poskytli co nejpřesnější a kompletní výpověď. Žalobce v tomto svém podání znovu zdůraznil, že institut přípravy svědků je užíván v rámci celé řady národních jurisdikcí - zemí, jejichž trestní řízení je založeno na angloamerickém (adversárním) typu trestního procesu a jeho přípustnost v mezinárodním trestním řízení byla navíc uznána i judikaturou celé řady mezinárodních trestních tribunálů. Žalobce ve svém podání uvedl hlavní argumenty uvedené v rozhodnutí projednacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ve věci *Limaj et al.* z roku 2004, v rozhodnutí projednacího senátu téhož tribunálu ve věci *Milutinovic et al.* z roku 2006, v rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ve věci *Karamera et al.* z roku 2006, v rozhodnutí Zvláštního soudu pro Sierra Leone ve věci *Sesay et al.* z roku 2005 a stručně zmínil i závěry některých dalších rozhodnutí uvedených dvou mezinárodních trestních tribunálů. Ve všech těchto rozhodnutích soudy dospěly k závěru (a to v několika případech v rozporu s předchozími rozhodnutími přípravných senátů),²⁰⁶ že příprava svědků je v rámci těchto mezinárodních trestních tribunálů, resp. soudů, přípustná a navíc je užitečným nástrojem pro oživení paměti svědků a jejich připravenost a schopnost podat úplnou výpověď.

V případě národních jurisdikcí zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu, mezi nimiž žalobce uvedl Austrálii, Kanadu, Anglii a Wales a Spojené státy americké, je institut přípravy svědků rovněž obecně přijatelný a používaný, byť se v řadě případů tento institut nazývá jinak, nežli přímo příprava (*proofing*). V zemích s tímto typem trestního procesu je obecně přípustné, aby žalobce před poskytnutím výpovědi svědků u hlavního líčení s těmito svědky realizoval schůzku za účelem hladkého průběhu jejich výslechu a usnadnění jejich výpovědi. Podle názoru žalobce žádné ustanovení předpisů upravujících řízení před MTS přípravu svědků nezakazuje a Statut MTS kontakt se svědky před konáním jejich výpovědi u hlavního líčení stranám řízení implicitně dovoluje.

²⁰⁶ Jedná se například o rozhodnutí projednacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ve věci *Milutinovic et al.* nebo o rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ve věci *Karamera et al.*

11.1.3 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 30. listopadu 2007

Klíčové rozhodnutí, jímž projednací senát definitivně vyřešil problematiku využití institutu přípravy svědků ve fázi hlavního líčení, je rozhodnutí ze dne 30. listopadu 2007, sp. zn.: ICC-01/04-01/06²⁰⁷ (dále jen "rozhodnutí ze dne 30. listopadu 2007"). V tomto rozhodnutí projednací senát zdůraznil, že nemá žádný důvod odchýlit se od závěrů přípravného senátu uvedených v rozhodnutí ze dne 8. listopadu 2006 a dospěl ke shodným závěrům jako přípravný senát, tedy že příprava svědků je v řízení před MTS zakázána. K argumentu žalobce, že institut přípravy svědků je v rámci vnitrostátních právních řádů zemí s angloamerickým (adversárním) právním systémem ustálenou praxí, projednací senát ve svém rozhodnutí konstatoval, že k tomuto závěru na rozdíl od žalobce nedospěl.

S ohledem na rozdílnost pojmů a obsahových definic institutů, které by bylo možné považovat za obdobu institutu přípravy svědků a s přihlédnutím k absenci koherentní judikatury vnitrostátních soudů k této věci není možné dospět k závěru, že by se ohledně této problematiky vyvinula ustálená praxe uznatelná za zdroj práva v řízení před MTS. Zajímavou poznámkou, kterou projednací senát ve svém rozhodnutí uvedl jen velmi okrajově (jedinou větou) je, že žalobce ve svém podání ani jednou neuvádí způsob užívání tohoto institutu v rámci románsko-germánského právního systému.²⁰⁸ Projednací senát dále žalobci zdůraznil, že institut přípravy svědků není v Anglii a ve Walesu užíván v tom rozsahu, v jakém uvádí žalobce, neboť svědkům je v těchto zemích dovoleno pouze přečíst si jejich předchozí výpověď, strany však nejsou oprávněny se svědky před zahájením jejich výpovědi jakkoliv komunikovat nebo je připravovat na jejich výpověď.

K argumentu žalobce, že institut přípravy svědků je široce akceptován v ustálené judikatuře mezinárodních trestních tribunálů a soudů, projednací senát uvedl, že tomu tak skutečně je, avšak tato rozhodnutí nejsou pro MTS (resp. pro projednací senát tohoto soudu) v žádném směru závazná. Podle článku 21 Statutu MTS má soud v první

²⁰⁷ Viz *Decision Regarding the Practices Used to Prepare and Familiarise Witnesses for Giving Testimony at Trial*.

²⁰⁸ Tedy v rámci zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu.

řadě uplatňovat Statut, Znaky skutkových podstat zločinů a Pravidla procesního a důkazního řízení MTS. Jen pokud by tyto předpisy neposkytovaly odpověď na určitou otázku, soud je ve vhodných případech oprávněn uplatňovat aplikovatelné mezinárodní smlouvy a zásady a pravidla mezinárodního práva, včetně uznávaných zásad mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. MTS je však na rozdíl od mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* založen na odlišných procesních pravidlech, přičemž nejvýraznějšími odlišnostmi je to, že žalobce MTS v zájmu zjištění skutečného stavu věci prověřuje stejně pečlivě přitěžující i polehčující okolnosti, soudní senáty MTS jsou nadány širším spektrem pravomocí, které zvyšují míru procesní aktivity soudců v řízení a v neposlední řadě je významnou odlišností i zvláštní procesní postavení obětí jakožto účastníků řízení před MTS. Vzhledem ke všem těmto specifickým proto podle závěrů projednacího senátu není vhodné aplikovat procesní pravidla v podobě, v jaké se vyvinula v rámci judikatury před mezinárodními trestními tribunály, obdobně i v rámci řízení před MTS, který je založen na zcela odlišných procesních pravidlech fungování. Tímto rozhodnutím tudíž projednací senát dospěl k závěru, že praxe *ad hoc* mezinárodních trestních tribunálů nemá ve vztahu k rozhodování MTS precedenční povahu a není pro soud závazná.

Přestože toto nebylo v rozhodnutí projednacího senátu ze dne 30. listopadu 2007 uvedeno výslovně, všechny tři procesní odlišnosti, které diferencují procesní rámec fungování MTS od úpravy řízení před mezinárodními trestními tribunály, jsou prvky typickými pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu. Skutečnost, že projednací senát nepřipustil použití institutu přípravy svědků v řízení před MTS je tudíž z tohoto hlediska zcela logickým závěrem, neboť není vhodné do kontinentálního (inkvizičního) trestněprocesního rámce zavádět instituty tohoto typu procesu neznámé, tj. konkrétně institut přípravy svědků, který je typický pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu.

Projednací senát ve svém rozhodnutí ze dne 30. listopadu 2007 rovněž zdůraznil, že v souladu s článkem 69 odst. 3 Statutu je povinností soudu (za pomoci žalobce podle článku 54 odst. 1 písm. a) Statutu) objasnit skutečný stav věci. Za tímto účelem je podle názoru projednacího senátu vhodné, aby Útvar pro ochranu obětí a svědků při

obeznámení svědků těmto umožnil přečíst si jejich původní výpověď učiněnou v přípravném řízení. V tomto jediném aspektu se projednací senát odchýlil od názoru přípravného senátu prezentovaného v rozhodnutí ze dne 8. listopadu 2006. Projednací senát upozornil na to, že pro svědky je velmi obtížné pamatovat si některé detaily svého svědectví, zejména ve vztahu k událostem, které byly pro svědky silně traumatizující. Účelu zjištění skutečného stavu věci soudem by však podle názoru projednacího senátu neprospělo využívání institutu přípravy svědků, neboť v sobě nese riziko zneužití takové přípravy do podoby nacvičené výpovědi. Projednací senát zdůraznil důležitost spontánní povahy svědecké výpovědi, která má pro zjištění skutečného stavu věci klíčový význam.

Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 30. listopadu 2007 má velký význam i z toho důvodu, že obsahuje poměrně velmi podrobný výčet povinností Útvary pro služby obětem a svědkům v rámci institutu obeznámení svědků. Proces obeznámení svědků realizovaný tímto Útvarem musí zahrnovat: vysvětlení podstaty řízení před MTS, informování o jednotlivých účastnících tohoto řízení a objasnění role svědků v řízení, ujištění se o tom, že svědci skutečně rozumí své povinnosti vypovědět v řízení pravdu, vysvětlení průběhu jejich výslechu, informování o možnostech přijetí vhodných ochranných a bezpečnostních opatření, informování o tom, jací účastníci řízení mohou (a jakým způsobem tak mohou činit) v průběhu hlavního líčení těmto svědkům klást otázky, den před konáním výslechu svědka provedení svědka soudní síní, představení rozmístění jednotlivých účastníků řízení, představení místa, odkud bude svědek poskytovat svědeckou výpověď a seznámení svědka s technologiemi, které budou při jeho výslechu používány a v neposlední řadě i poskytnutí kopie předchozí svědecké výpovědi za účelem oživení paměti svědka ve vztahu k jím poskytnutému svědectví.

Projednací senát ve vztahu k procesu obeznámení svědků dále zdůraznil, že od jeho zahájení jsou zakázány jakékoliv schůzky a porady mezi stranami řízení a těmito svědky a rovněž jsou zakázány jakékoliv formy přípravy svědků, které uváděl žalobce ve svém podání ze dne 12. září 2007.

11.2. Kritika zákazu využití institutu přípravy svědků v řízení před MTS

Proti shora uvedeným rozhodnutím přípravného a projednacího senátu MTS se však vzedmula vlna kritiky, a to jak z řad zástupců prosazujících vyšší míru ochrany svědků v řízení před MTS, ale i z řad některých amerických právníků, pro něž je institut přípravy svědků nedílnou součástí trestního řízení.

Podle některých autorů přístup MTS k problematice přípravy svědků, který je totožný s přístupem k tomuto institutu v rámci zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu, se ve svých důsledcích může velmi negativně podepisovat na svědcích, kteří nejsou dostatečně psychicky připraveni na průběh svého výslechu. Svědci jsou z důvodu absence přípravy stranami procesu ohroženi retraumatizací, v průběhu výslechu může dojít k narušení jejich soukromí a poškození jejich důstojnosti, což svědci v dobré víře před započítím svého výslechu v žádném případě neočekávají. Toto nebezpečí hrozí především ve fázi křížového výslechu, v němž záleží především na soudcích projednacího senátu, zdali do průběhu takového výslechu zasáhnou za účelem ochrany svědků, nebo libovolné otázky připustí s odkazem na to, že výslech svědků je v rukou stran procesu.²⁰⁹

V této souvislosti je nutné zdůraznit, že přístup konkrétního soudce k průběhu výslechu vždy závisí na tom, jaké jsou zkušenosti tohoto soudce v rámci trestního řízení země, kde vykonával svoji právnickou profesi předtím, než se stal soudcem MTS. Není pouhým spekulativním tvrzením konstatování, že soudci pocházející ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu do průběhu výslechu prováděného stranami obvykle zasahují daleko více a jsou v tomto směru aktivnější než soudci pocházející ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu, kteří jsou v průběhu výslechu spíše pasivní a zasahují do něj jen v mimořádných případech.²¹⁰

²⁰⁹ Garry, H. Witness proofing, s. 92-93.

²¹⁰ Tato skutečnost ostatně vyplývá i z vlastních zkušeností českého soudce aktuálně působícího u Mezinárodního trestního soudu, JUDr. Roberta Fremra. Viz Kapitola 3.1 této práce.

Podle jiných autorů soudci MTS neměli při svém výkladu přípustnosti institutu přípravy svědků věc posuzovat tak, že z absence úpravy tohoto procesního institutu v předpisech soudu vyplývá jeho nepřipustnost v řízení, nýbrž měli preferovat ten způsob výkladu, podle něhož žádné ustanovení předpisů upravujících řízení před soudem využití tohoto institutu nezakazuje, a tudíž je přípustné.²¹¹

Podle článku 64 odst. 3 písm. a) Statutu MTS je navíc projednací senát soudu oprávněn po poradě se stranami řízení přijmout opatření nezbytná k zajištění podmínek pro spravedlivé a rychlé projednání věci, přičemž institut přípravy svědků podle některých autorů právě tomuto spravedlivému a rychlému projednání věci slouží. Ke stejnému závěru ostatně dospěl i jiný projednací senát MTS v jiném řízení před soudem²¹² ve svém rozhodnutí ze dne 2. ledna 2013, sp. zn.: ICC-01/09-01/11²¹³ (dále jen "rozhodnutí projednacího senátu ze dne 2. ledna 2013"), v němž soud přípravu svědků stranami před konáním jejich výsledků u hlavního líčení připustil. Toto rozhodnutí projednacího senátu je významné i z toho důvodu, že definitivně vyřešilo otázku, zdali jsou prvoinstanční rozhodnutí MTS interně závazná. Příklad institutu přípravy svědků a diametrálně odlišné podmínky aplikace v řízení před soudem uvedené v rozhodnutí projednacího senátu ze dne 30. listopadu 2007 a v rozhodnutí projednacího senátu ze dne 2. ledna 2013 jsou důkazem interní nezávaznosti prvoinstančních rozhodnutí MTS.²¹⁴

²¹¹ SáCouto S., Cleary K. *Witness Proofing at the International Criminal Court*, s. 2.

²¹² Jedná se o řízení, v němž před MTS v procesní pozici obžalovaných stanuli William Samoei Ruto a Joshua Arap Sang.

²¹³ Viz *Decision on witness preparation*.

²¹⁴ Srov. s Svaček, O. Postavení soudních rozhodnutí v systému aplikovatelného práva Mezinárodního trestního soudu, s. 153.

11.3 Dílčí závěr

Shora uvedenými rozhodnutími přípravného a posléze projednacího senátu bylo potvrzeno, že důkazní řízení před MTS ve fázi hlavního líčení je založeno převážně na prvcích kontinentálního (inkvizičního) typu trestního řízení. Zákaz stran řízení kontaktovat svědky před jejich výslechem u hlavního líčení za účelem jejich přípravy k tomuto procesnímu úkonu a důraz soudu na objektivitu a spontánnost svědecké výpovědi, jenž je důvodem pro odstranění všech potenciálních rizik ovlivňujících důvěryhodnost důkazu, jsou typickými prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu.²¹⁵

Přestože se žalobce snažil argumentovat tím, že příprava svědků je v rámci mezinárodního trestního řízení obecně akceptovaným institutem, zcela opomněl zmínit tu skutečnost, že v případě některých tzv. smíšených trestních soudů, které rovněž aplikují mezinárodní trestní právo, je institut přípravy svědků rovněž nepřipustný. Příkladem jsou Mimořádné senátní soudy v Kambodži. Přestože tato nepřipustnost prozatím nebyla vyslovena žádným rozhodnutím těchto soudních senátů, z procesních ustanovení předpisů, na nichž jsou založeny, lze odvodit jejich obecnou nepřipustnost.

Procesní předpisy senátních soudů jsou založeny na francouzské právní tradici (tj. mají původ v kontinentálním typu trestního procesu), přičemž významná je zde zejména role tzv. vyšetřujícího soudce, který je aktivní ve shromažďování důkazů a v průběhu výslechu svědků, přičemž v rámci tohoto řízení rovněž existuje vyšetřovací spis, který je po skončení přípravného řízení předán projednacímu senátu.²¹⁶ Vzhledem k tomu, že soudci projednacího senátu mají k dispozici kompletní spis z přípravné fáze trestního řízení, v němž jsou výpovědi svědků již obsaženy a tyto výpovědi jsou procesně použitelné i v rámci dokazování u hlavního líčení, lze předpokládat, že požadavek stran na přípravu svědků v tomto typu řízení za běžných okolností obvykle nevystane.

²¹⁵ Srov. s Garry, H. Witness proofing, s. 86.

²¹⁶ Viz Pravidlo 55 a násl. a pravidlo 80 a násl. Vnitřních pravidel Mimořádných senátních soudů v Kambodži (*Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia Internal Rules (Rev. 8)*), s. 43 a násl. a s. 63 a násl.

12. Hlavní líčení – prvky angloamerického (adversárního) trestního procesu

Výrazným prvkem angloamerického (adversárního) typu trestního procesu v průběhu hlavního líčení v řízení před MTS je oddělení fáze provádění důkazů žalobcem a obhajobou. Jak již bylo řečeno v úvodní kapitole empiricko-analytické části této práce, provádění důkazů žalobcem u hlavního líčení s Thomasem Lubangou bylo zahájeno dne 28. ledna 2009, zatímco provádění důkazů obhajobou bylo zahájeno až o rok později, dne 27. ledna 2010. V klasickém angloamerickém (adversárním) typu trestního procesu obě strany (žalobce i obhájce) u hlavního líčení prezentují své případy (*cases*), předkládají na podporu svého případu argumenty a provádějí důkazy k jejich prokázání. Přestože tomu bylo čistě formálně i u hlavního líčení s Thomasem Lubangou, není možné si nevšimnout, že obhajoba se velmi často vymezovala vůči žalobci MTS takovým způsobem, jako by existoval pouze jeden případ, jedny argumenty a jeden soubor důkazů, proti kterým obhajoba brojila spíše defenzivním způsobem. Pokud záměrně odhlédneme od hmotněprávního posouzení jednání Thomase Lubangy a od výhrad obhajoby k tomuto posouzení se vztahujících, obhajoba Thomase Lubangy brojila zejména proti žalobcem provedeným důkazům. Ve své úvodní řeči ze dne 27. ledna 2010 obhájkyň obžalovaného Lubangy zdůraznila, že obhajoba v rámci dokazování prokáže, že celá řada svědků žalobce uváděla nepravdivé informace a některá svědectví byla uměle vykonstruována zprostředkovateli spolupracujícími s úřadem žalobce. Obhájkyň dále uvedla, že existují závažné pochybnosti nad věrohodností výpovědí svědků, kteří u hlavního líčení byli slyšeni na návrh žalobce, přičemž jejich nevěrohodnost obhajoba prokáže prostřednictvím jí navržených svědků předvolaných k hlavnímu líčení.²¹⁷

²¹⁷ Viz *Transcript ICC-01/04-01/06-T-236-Red2-ENG*, s. 20 a násl.

12.1 Doktrína zneužití procesu ("the doctrine of abuse of process")

Nejvýraznějším problémem hlavního líčení s Thomasem Lubangou bylo v souvislosti se shora uvedeným nezveřejňováním některých důkazů obhajobě zpochybnění samotného procesu, přičemž tvrzení, že řízení s Thomasem Lubangou již nesplňuje kritéria spravedlivého procesu, nastolila obhajoba po jedenácti měsících od zahájení jejího dokazování. Obhajoba ve svém podání adresovaném projednacímu senátu ze dne 10. prosince 2010 navrhla úplné zastavení procesu s Thomasem Lubangou a jeho okamžité propuštění na svobodu.²¹⁸ V tomto návrhu obhajoba argumentovala závěry rozhodnutí odvolacího senátu MTS ze dne 14. prosince 2006, sp. zn.: ICC-01/04-01/06 (OA 4)²¹⁹ (dále jen "rozhodnutí z 14. prosince 2006") podle něhož je doktrína zneužití procesu aplikovatelná i v rámci řízení před MTS.

12.1.1 Rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 14. prosince 2006

V rozhodnutí ze dne 14. prosince 2006 odvolací senát poměrně podrobným způsobem provedl výklad doktríny zneužití procesu (*the doctrine of abuse of process*), přičemž na příkladech britské, novozélandské, kanadské, jihoafrické, australské a kyperské judikatury uvedl konkrétní způsoby použití této doktríny, jejíž důsledky vedly soudy uvedených zemí k zastavení probíhajícího řízení na národní úrovni.

Doktrína zneužití procesu je typickým prvkem angloamerického (adversárního) typu řízení (trestního, ale i civilního). Zneužitím (*abuse*) se v rámci definice tohoto pojmu rozumí odchýlení se od běžného průběhu soudního procesu, v němž dochází k nesprávnému nebo nezákonnému postupu ve vztahu k tomu, proti němuž je toto řízení vedeno. Ke zneužití procesu může dojít například neodůvodněnými průtahy v řízení nebo používáním nezákonných prostředků v rámci tohoto řízení.

Odvolací senát rovněž zdůraznil, že doktrína zneužití procesu, tak, jak se vyvinula v rámci anglického práva a jak se rozšířila do zemí s angloamerickým právním

²¹⁸ Viz *Defence Application Seeking a Permanent Stay of the Proceedings*.

²¹⁹ Viz *Judgment on the Appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against the Decision on the Defence Challenge to the Jurisdiction of the Court pursuant to article 19 (2) (a) of the Statute of 3 October 2006*.

systemem, není aplikovatelná v rámci kontinentálního (románsko-germánského) typu právní kultury. Řízení založené na kontinentálním typu právní kultury je založeno spíše na latinské zásadě *male captus bene detentus*.²²⁰ Vzhledem k tomu, že Statut MTS, ale ani Pravidla procesního a důkazního řízení soudu, žádnou zmínku o doktríně zneužití procesu a o jeho důsledcích pro řízení před MTS neobsahují, odvolací senát si v rozhodnutí ze dne 14. prosince 2006 položil otázku, zdali je tato doktrína aplikovatelná i pro řízení před MTS.

Odvolací senát dospěl k závěru, že článek 21 Statutu MTS, který obsahuje výčet použitelných zdrojů práva pro řízení před soudem, nevyklučuje jako zdroj práva i doktrínu zneužití procesu. Podle článku 21 odst. 1 písm. b) Statutu jsou ve vhodných případech pro soud zdrojem práva aplikovatelné mezinárodní smlouvy a zásady a pravidla mezinárodního práva, včetně uznávaných zásad mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. Podle článku 21 odst. 1 písm. c) Statutu, pokud nelze uplatnit zdroje práva dle předchozích dvou článků, soud aplikuje obecné zásady mezinárodního práva, které odvodí z vnitrostátních právních řádů států, které by za obvyklých okolností vykonávaly jurisdikci vůči zločinu, pokud tyto zásady nejsou neslučitelné se Statutem, mezinárodním právem a mezinárodně uznávanými standardy.

Odvolací senát se dále zabýval otázkou, zdali mohou být v řízení před MTS aplikovány i důsledky případného zneužití procesu, tj. zdali může být řízení před soudem zastaveno v důsledku zneužití procesu. Odvolací senát na jedné straně dospěl k závěru, že Statut MTS neobsahuje možnost zastavení řízení před soudem v důsledku zneužití procesu, avšak na druhé straně konstatoval, že pokud v řízení dojde k porušení práva obviněného na spravedlivý proces, řízení musí být zastaveno. MTS musí své funkce vykonávat v souladu s mezinárodně uznávanými standardy ochrany lidských práv, přičemž právo na spravedlivý proces je jedním ze základních práv každého, proti němuž je řízení vedeno.

²²⁰ Tato zásada znamená, že důsledkem nesprávného a nezákonného zatčení osoby (resp. omezení její osobní svobody), popř. procesních vad v předchozí fázi řízení, není porušení práva na spravedlivý proces této osoby v následující fázi řízení. Osoba může být postavena před soud i v případě, pokud v přípravném řízení došlo k porušení jejích procesních práv. Viz Např. Boczek, B. A., *International Law: A Dictionary*, s. 78.

Odvolací senát tak svým rozhodnutím ze dne 14. prosince 2006 dospěl k závěru, že doktrína zneužití procesu je aplikovatelná jako zdroj práva i v rámci řízení před soudem, ale velmi vyhýbavě se vyjádřil k tomu, zdali může být důsledkem zneužití procesu zastavení řízení, jako je tomu v zemích s angloamerickým (adversárním) právním systémem. Přestože odvolací soud neuvedl tento možný důsledek výslovně, konstatoval, že MTS je oprávněn zastavit řízení v případě, pokud dojde k porušení práva obviněného na spravedlivý proces. Vzhledem k tomu, že doktrína zneužití procesu má s doktrínou spravedlivého procesu celou řadu společných rysů, lze říci, že odvolací senát zastavení řízení v důsledku zneužití procesu nevyloučil. Ke stejnému závěru dospěla i obhajoba Thomase Lubangy ve svém shora uvedeném návrhu na zastavení řízení ze dne 10. prosince 2010, na jehož podstatný obsah se nyní podíváme blíže.

12.1.2 Návrh obhajoby na zastavení řízení ze dne 10. prosince 2010

Obhajoba ve svém návrhu na nepodmíněné zastavení řízení a okamžité propuštění Thomase Lubangy z vazby odůvodnila tento svůj požadavek tím, že v řízení dochází ke zneužití procesu, jehož intenzita dosahuje porušení práva na spravedlivý proces obžalovaného. Obhajoba se zaměřila na tři hlavní okruhy problémů, které se v řízení s Thomasem Lubangou objevily.

Prvním z nich byla role tzv. zprostředkovatelů, kteří žalobci MTS pomáhali shromažďovat a zajišťovat důkazy významné pro řízení. Podle názoru obhajoby je žalobce odpovědný za činnost těchto osob, u nichž bylo na základě již provedených důkazů zjištěno, že se podíleli na vytváření vykonstruovaných falešných svědectví, přičemž tato falešná svědectví byla podkladem pro obvinění Thomase Lubangy ze spáchání válečných zločinů.

Druhým problémem, na který obhajoba poukázala, bylo zcela flagrantní zanedbání povinnosti žalobce ověřit si důvěryhodnost a spolehlivost zprostředkovatelů

a jimi opatřených svědků (resp. svědeckých výpovědí těchto svědků) předtím, než tito svědci vypovídali před soudem.²²¹

Třetím problémem bylo to, že žalobce podle obhajoby úmyslně zatajoval informace o závažných pochybeních zprostředkovatelů ve vztahu ke svědkům, zejm. záměrně neuvedl, že někteří zprostředkovatelé se dopouštěli podplácení svědků za účelem poskytnutí zcela smyšlených svědeckých výpovědí. Podle obhajoby tímto jednáním žalobce došlo k závažnému porušení povinnosti žalobce postupovat tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci dle článku 54 odst. 1 písm. a) Statutu MTS, čímž zároveň došlo k porušení práva obžalovaného Thomase Lubangy na spravedlivý proces.

Obhajoba ve svém návrhu následně poměrně rozsáhlým způsobem popsala, na základě výpovědí jakých konkrétních svědků má za prokázána shora uvedená pochybení žalobce. S ohledem na předmět této kapitoly jsou klíčové až finální argumenty obhajoby, které se týkají závěrečného návrhu na zastavení řízení.

Podle obhajoby bylo nutné nepodmíněně zastavit řízení s Thomasem Lubangou zejména kvůli tomu, že se žalobce MTS dopustil porušení své povinnosti stejně pečlivě prověřovat přitěžující a polehčující okolnosti, přičemž důsledkem tohoto jednání bylo znemožnění účinné obhajoby Thomase Lubangy před soudem. Vzhledem k tomu, že žalobce neposkytl obhajobě informace o identitě zprostředkovatelů, kteří se dopustili závažného ovlivňování svědků, došlo rovněž k porušení principu rovnosti zbraní před soudem, neboť obhajoba nemohla ověřit důvěryhodnost některých svědeckých výpovědí. Za situace, kdy není zajištěna procedurální rovnost žalobce a obhajoby u hlavního líčení, podle názoru obhajoby není možné v řízení pokračovat a s ohledem na právo obžalovaného na spravedlivý proces je nutné řízení nepodmíněně zastavit.

Přestože tedy obhajoba ve svém návrhu na zastavení řízení ze dne 10. prosince 2010 nejprve odkazovala na doktrínu zneužití procesu typickou pro angloamerický

²²¹ Obhajoba Thomase Lubangy v tomto směru implicitně připomněla výpověď prvního svědka předvolaného žalobcem MTS, který v průběhu hlavního líčení prohlásil, že výpověď kterou učinil v rámci přípravného řízení, byla nepravdivá. Svědek dále konstatoval, že po něm bylo požadováno, aby se svoji výpověď naučil z paměti a přednesl ji znovu u hlavního líčení. Svědek toto odmítl a uvedl, že nyní chce vše uvést na pravou míru. Viz *Transcript ICC-01/04-01/06-T-236-Red2-ENG*, s. 20-21.

(adversární) trestní proces a její důsledky, závěrem svého návrhu svoji argumentaci zobecnila, kdy konkrétní porušení povinností žalobce podřadila pod porušení práva obžalovaného na spravedlivý proces. Obhajoba se tedy nepokoušela argumentovat tím, že řízení před MTS je nutné stejně jako v zemích s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu z důvodu zneužití procesu zastavit. Doktrínu zneužití řízení obhajoba sice připomněla, ale v souladu s rozhodnutím odvolacího senátu MTS ze dne 14. prosince 2006 navrhla zastavit řízení z důvodu porušení práva obžalovaného na spravedlivý proces, nikoliv explicitně z důvodu zneužití procesu.

12.1.3 Rozhodnutí projednacího senátu ze dne 7. března 2011

S jednotlivými argumenty obhajoby se projednací senát MTS vypořádal ve svém rozhodnutí ze dne 7. března 2011, sp. zn.: ICC-01/04-01/06²²² (dále jen "rozhodnutí ze dne 7. března 2011). V tomto rozhodnutí MTS vůbec poprvé výslovně stanovil možné podmínky pro zastavení řízení před soudem, čímž se toto rozhodnutí stalo prvním rozhodnutím obsahujícím výkladové pravidlo pro jiné obdobné případy.²²³

Projednací senát dospěl v tomto rozhodnutí k závěru, že ne každé pochybení žalobce v průběhu řízení (ve smyslu porušení povinností žalobce) musí automaticky vést k zastavení řízení. Rozhodujícím je v tomto směru posouzení soudu, který při svém rozhodování bere v potaz jednak skutkové okolnosti tohoto porušení a jednak míru závažnosti jednání žalobce, v němž je spatřováno toto porušení. Zastavení řízení pak připadá v úvahu pouze v případech zcela mimořádných, kdy se žalobce dopustí jednání neslučitelného s jeho rolí orgánu mezinárodní trestní spravedlnosti.

Od obecné formulace projednací senát přistoupil k uvedení konkrétního příkladu takového jednání, jímž může být například kruté a nelidské zacházení s obviněným za účelem získání důkazů (např. mučení) nebo nezveřejnění stěžejního zprošťujícího důkazu ve vztahu k vině obviněného. Projednací senát navíc zdůraznil, že soud musí při

²²² Viz *Redacted Decision on the "Defence Application Seeking a Permanent Stay of the Proceedings"*.

²²³ Podle článku 21 odst. 2 Statutu MTS může soud použít právní zásady a pravidla, jak je vyložil ve svých předcházejících rozhodnutích.

posuzování závažnosti domnělého zneužití procesu²²⁴ a jeho důsledků brát v potaz i to, že do jurisdikce MTS spadají nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva. Přestože projednací senát tuto svoji tezi v rozhodnutí dále nerozebírá, je zřejmé, že toto soud považuje za další důvod, proč by se v řízení před MTS ve fázi hlavního líčení mělo pokračovat i přes některá procedurální pochybení v předchozí fázi řízení. Tento argument soudu velmi připomíná důsledky latinské zásady *male captus bene detentus*, která je aplikovatelná, jak uvedl odvolací senát MTS ve svém rozhodnutí ze dne 14. prosince 2006, v zemích s kontinentálním (inkvizičním) typem právní kultury.

Ve svém rozhodnutí ze dne 7. března 2011 navíc projednací senát zavádí dvě alternativní kritéria posuzování jednání žalobce, která jsou měřítkem pro určení, zdali je porušení povinností žalobce takové intenzity, že jeho následkem musí být zastavení řízení, či nikoliv. Při splnění byť jen jednoho z těchto kritérií je podle projednacího senátu nutné řízení před MTS zastavit. Prvním kritériem je, zdali v řízení došlo k takovému jednání, které je v zcela rozporu nebo které je neslučitelné s řádným výkonem spravedlnosti, pro které v řízení nelze pokračovat. V případě tohoto kritéria je nutné zdůraznit, že nepostačí, aby v řízení došlo k jednání neslučitelným s výkonem spravedlnosti, důsledkem tohoto jednání musí být nemožnost v řízení pokračovat (např. z důvodu absence jiných pro řízení procesně použitelných důkazů). Druhým kritériem je, zdali byla v řízení práva obviněného porušena do té míry, že realizace spravedlivého procesu s obviněným je v důsledku tohoto porušení zcela znemožněna. Ani v tomto druhém případě tedy pro zastavení řízení před MTS nepostačí, že v řízení došlo k porušení práv obviněného, důležité je posouzení důsledků takového porušení. Řízení může být zastaveno jen tehdy, pokud pro porušení práv obviněného není možné obviněnému zajistit spravedlivý trestní proces.

Přestože projednací senát oběma shora uvedenými kritérii nastínil, jakým způsobem bude posuzovat splnění podmínek pro zastavení řízení před soudem, z formulace kritérií je zřejmé, že pro konkrétní posouzení bude vždy rozhodující mínění soudu *ad hoc*.

²²⁴ Projednací senát v této pasáži svého rozhodnutí výslovně užívá pojem zneužití procesu (*abuse of process*).

K návrhu obhajoby, aby řízení bylo zastaveno z toho důvodu, že žalobce věděl o tom, že některé důkazy jsou nepravdivé a porušil své povinnosti tím, že neproověřil jejich důvěryhodnost, projednací senát uvedl následující argumentaci. V první řadě je podle projednacího senátu nutné zdůraznit, že porušení povinností žalobce podle článku 54 odst. 1 písm. a) a b) Statutu MTS nezakládá automaticky takovou intenzitu porušení, která by byla porušením práva obviněného na spravedlivý proces. S údajnými nedostatky žalobce při shromažďování důkazů a rolí tzv. zprostředkovatelů v řízení se navíc projednací senát rozhodl vyrovnat až v rámci meritorního rozhodnutí ve věci po skončení dokazování u hlavního líčení, dle zásady volného hodnocení důkazů.

K návrhu obhajoby, aby řízení bylo zastaveno z toho důvodu, že žalobce porušil svoji povinnost zveřejnit některé důkazy v době, v níž tak měl učinit na základě nařízení projednacího senátu, projednací senát uvedl následující argumentaci. Jak ve svém rozhodnutí ze dne 8. října 2010 uvedl odvolací senát MTS, pokud žalobce neplní povinnosti zveřejnit některé důkazy, přestože mu toto bylo uloženo nařízením projednacího senátu, soud má možnost uložit žalobci za účelem splnění jeho povinností sankce. Zastavení řízení není vhodným ani účelným způsobem řešení situace, kdy žalobce s odkazem na vlastní povinnosti vyplývající ze Statutu MTS odmítá některé důkazy obhajobě poskytnout (resp. zveřejnit identitu některých svědků).

Závěrem svého rozhodnutí projednací senát konstatoval, že ani další odůvodnění návrhu obhajoby na zastavení řízení (např. s ohledem na údajné navádění některých svědků k nepravdivým výpovědím, snahy osob, napojených na politické elity Demokratické republiky Kongo o zneužití soudního procesu k politickým cílům nebo zneužití informací dostupných úřadu žalobce při komunikaci s tiskem), nemohou k tomuto definitivnímu zastavení řízení vést.

Žádný z důvodů uvedených obhajobou tudíž nenaplnuje ani jedno ze dvou kritérií, při jejichž splnění by řízení mohlo být zastaveno. Projednací senát ve svém rozhodnutí ze dne 7. března 2011 dospěl k závěru, že v řízení nedošlo k žádnému jednání, které je v zcela rozporu nebo které je neslučitelné s řádným výkonem spravedlnosti, pro které by nebylo možné v řízení nelze pokračovat. V řízení

rovněž nedošlo k žádnému jednání, které by práva obžalovaného Thomase Lubangy porušilo do té míry, že realizace spravedlivého procesu s obžalovaným by byla v důsledku tohoto porušení zcela znemožněna. Přestože projednací senát připustil, že k některým pochybením ze strany žalobce skutečně došlo (zejm. co se týče povinnosti žalobce zveřejnit některé důkazy obhajobě), uvedl, že se však nejedná o taková pochybení, kvůli nimž by řízení mělo být zastaveno. Návrh obhajoby na zastavení řízení z důvodu zneužití procesu tudíž projednací senát zamítl.

12.1.4 Dílčí závěr

Argumenty shora uvedeného rozhodnutí odpovídají principům kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu (resp. principům tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení ve smyslu Damaškova teoretického konceptu). Projednací senát dal ve svém rozhodnutí zcela zřetelně najevo, že cíl řízení, jímž je vydání meritorního rozhodnutí o vině obžalovaného Thomase Lubangy, je pro další průběh řízení významnější nežli úvahy nad možným zastavením řízení z důvodu procesních pochybení a podrobné posuzování intenzity těchto pochybení v jejich souhrnu. Projednací senát se ve svém rozhodnutí sice zabýval jednotlivými výhradami obhajoby, kvůli nimž by mělo být dle mínění obhajoby řízení zastaveno, ale věnoval se jim pouze jednotlivě, v rozhodnutí zcela absentuje jakýkoliv závěrečný souhrn nebo krátké vyjádření v tom směru, že projednací senát posuzoval jednotlivé výhrady i v jejich souhrnu.

Přestože tedy soud dospěl k závěru, že jednotlivá porušení povinností žalobce a jiné výhrady uvedené v návrhu obhajoby na zastavení řízení nemohou k tomuto cíli (tj. k zastavení řízení) vést, projednací senát se nikterak nezabýval tím, zdali by k tomuto cíli nemohly vést ve svém souhrnu. Otázka, zdali by zastavení řízení před MTS mohla způsobit i existence několika kumulativně existujících, byť jednotlivě ne příliš závažných pochybení žalobce, která ve svém souhrnu dosahují intenzity závažného porušení práva obžalovaného na spravedlivý proces, proto v rozhodování MTS zůstává dosud nezodpovězena.

13. Překážky a problémy hlavního líčení

Řízení s Thomasem Lubangou bylo ve fázi hlavního líčení poznamenáno celou řadou procesních komplikací, které bylo v řadě případů nutné překonat závazným výkladem obsaženým v rozhodnutí senátů MTS. Lze říci, že problémy, které se v řízení s Thomasem Lubangou objevily a jejichž důsledkem bylo zejména prodlužování délky tohoto řízení, měly původ zejména v absenci konkrétní úpravy v procesních předpisech MTS. Projednací a odvolací senáty MTS v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou přijaly několik stěžejních rozhodnutí, v nichž byla absence jednoznačné procesní úpravy v předpisech soudu překonána výkladem či dotvořena závaznými stanovisky týkajícími se jednotlivých (zejména) procesních institutů. Hlavní problémy, které se v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou objevily, zapříčinily zejména:

1. absence ustanovení o roli, pravomocích a procesním postavení obětí v rámci důkazního řízení,
2. absence ustanovení o zásadách a procesních postupech pro odškodnění obětí,
3. absence ustanovení o přípustných metodách kladení otázek v rámci výslechu (zejm. co se týče přípustnosti sugestivních otázek),
4. neochota žalobce MTS poskytnout obhajobě potřebné informace a zveřejnit některé důkazy, a to přesto, že mu byla povinnost zveřejnit obhajobě některé tyto informace a důkazy uložena nařízením soudu,
5. absence výkladového pravidla při kolizi procesních povinností žalobce MTS,
6. absence ustanovení o podmínkách, při jejichž splnění je soud oprávněn řízení před MTS zastavit,
7. absence ustanovení o přípustnosti institutu přípravy svědků (*witness proofing*),
8. absence ustanovení o aplikovatelnosti institutu zneužití procesu (*the doctrine of abuse of process*) a o jeho důsledcích na řízení před MTS.

V případě všech těchto osmi problémů, které byly podrobně analyzovány v předcházejících kapitolách této práce (včetně způsobu jejich řešení stanovisky senátů MTS), lze identifikovat přístup korelující buď spíše s výkladem typickým pro kontinentální (inkviziční) nebo naopak s výkladem typickým pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu.

13. 1 Absence ustanovení o roli, pravomocích a procesním postavení obětí v rámci důkazního řízení

V případě prvního problému (tj. absence ustanovení o roli, pravomocích a procesním postavení obětí v rámci důkazního řízení) senáty MTS dotvořily chybějící ustanovení poměrně široce, kdy oběti jsou oprávněny předkládat a provádět důkazy vztahující se k vině či nevině obžalovaného a jsou oprávněny vyjadřovat se k přípustnosti a významu takových důkazů (byť by se jednalo o důkazy předložené stranami řízení). Tyto pravomoci obětí v řízení před MTS se velmi podobají širokým pravomocím, jimiž v kontinentálním (inkvizičním) typu trestního procesu disponují poškození, kteří jsou často považováni za další stranu trestního procesu.

Tímto stanoviskem proto MTS dotvořil chybějící ustanovení o procesních pravomocích obětí v řízení, a to ve smyslu pojmání role obětí v rámci kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. Lze předpokládat, že toto stanovisko bude aplikovatelné i v průběhu jiných řízení před MTS, neboť důraz na roli obětí a jejich široké pravomoci v procesu jsou pro MTS typické, přičemž jak je zřejmé z průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou, dochází k neustálému a postupnému rozšiřování těchto pravomocí. Lze si jen obtížně představit situaci, v níž by projednací senát v rámci jiného řízení před MTS oběti, resp. právní zástupce obětí, zkrátil na procesních právech, kterými tito podle stanoviska odvolacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou v řízení disponují a mají disponovat.

Stanoviska týkající se role, pravomocí a procesního postavení obětí v řízení, by měla být jednotlivými soudními senáty MTS sledována a měla by být shodně aplikována ve všech řízeních před soudem, neboť přístup MTS k obětem by měl být o obdobných případech obdobný. Oběti by neměly být zkráceny na procesních právech, k nimž jsou dle závěrů odvolacího senátu MTS v řízení s Thomasem Lubangou oprávněny, byť se jedná pouze o stanovisko jednoho ze soudních senátů MTS. Přístup MTS k obětem by měl být obdobný ve všech případech, úprava jejich procesních práv by neměla být v řízení před MTS roztržena. Vzhledem k tomu, že ke konečnému rozhodnutí odvolacího senátu týkajícího se této problematiky zaujali menšinové (oponentní) stanovisko dva soudci odvolacího senátu, lze předpokládat, že se

v budoucnu budou názory soudců na roli, pravomoci a procesní pozici obětí v řízení i nadále odlišovat.

13. 2 Absence ustanovení o zásadách a procesních postupech pro odškodnění obětí

V případě druhého problému (tj. absence ustanovení o zásadách a procesních postupech pro odškodnění obětí) projednací senát přijal rozhodnutí, jímž stanovil kritéria a postupy pro odškodnění obětí v řízení s Thomasem Lubangou, přičemž zdůraznil, že tyto principy odškodňování jsou aplikovatelné výlučně na případ Thomase Lubangy (a nikoliv na jiné případy). I tento přístup je typičtější spíše pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu (závaznost pouze v tomto konkrétním řízení s Thomasem Lubangou a nikoliv pro jiné obdobné případy), neboť zcela popírá precedenční charakter soudního rozhodování typický pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu.

Přestože se v daném případě nejednalo o meritorní rozhodnutí, ale pouze o rozhodnutí obsahující kritéria a postupy pro odškodňování obětí, analýzou obsahu tohoto rozhodnutí lze říci, že není příliš důvodů pro to, proč by toto rozhodnutí nemohlo být aplikovatelné i pro odškodňování obětí v jiných řízeních před MTS. Je pravdou, že rozhodnutí se na řadě míst věnuje odškodnění bývalých dětských vojáků (tedy problematice typické pro řízení s Thomasem Lubangou), ale obecné principy odškodňování uvedené v rozhodnutí by mohly být analogicky použity i pro odškodnění jiných typů obětí. Tento závěr ostatně potvrdilo i nedávné rozhodnutí odvolacího senátu ze dne 3. března 2015, podle něhož by měly principy odškodňování přijaté v řízení s Thomasem Lubangou platit všeobecně - tj. měly by být aplikovány i v jiných řízeních před MTS.

13.3 Absence ustanovení o přípustných metodách kladení otázek v rámci výslechu (zejm. co se týče přípustnosti sugestivních otázek)

Co se týče třetího problému (tj. absence ustanovení o přípustných metodách kladení otázek v rámci výslechu - zejm. co se týče přípustnosti sugestivních otázek), v tomto případě se projednací senát přiklonil ke způsobům vedení výslechu typickým pro angloamerický (adversární) typ procesu, neboť zdůraznil přípustnost kladení uzavřených i návodných (sugestivních) otázek. I v tomto případě však nelze jednoznačně říci, zdali je toto výkladové pravidlo použitelné i v jiných řízeních před MTS, neboť záleží vždy na konkrétních soudcích projednacího senátu, zdali *ad hoc* konkrétní otázku vyslychajícího, která má povahu návodné (sugestivní) otázky, připustí, či nikoliv.

13. 4 Neochota žalobce MTS poskytnout obhajobě potřebné informace a zveřejnit některé důkazy, a to přesto, že mu byla povinnost zveřejnit obhajobě některé tyto informace a důkazy uložena nařízením soudu

13. 5 Absence výkladového pravidla při kolizi procesních povinností žalobce MTS

Co se týče čtvrtého a pátého problému (tj. neochoty žalobce MTS poskytnout obhajobě potřebné informace a zveřejnit některé důkazy, a to přesto, že mu byla povinnost zveřejnit obhajobě některé tyto informace a důkazy uložena nařízením soudu a absence výkladového pravidla při kolizi procesních povinností žalobce MTS), odvolací soud MTS při jejich řešení poskytl jednoznačné výkladové stanovisko, které se týká vymezení role a povinností žalobce v řízení. Žalobce, přestože stojí v čele samostatného orgánu MTS (úřadu žalobce) je v průběhu řízení před soudem jako účastník a strana tohoto řízení bezpodmínečně povinen podřídit se všem nařízením a pokynům soudu. Překážkou nejsou ani žalobcem subjektivně vnímané povinnosti v řízení, které jsou dle jeho mínění v dané chvíli s nařízením a pokyny soudu v přímém rozporu (resp. kolizi).

Přestože je pozice žalobce zejména v rámci přípravného řízení před MTS velmi významná a silná, jeho oprávnění v následující fázi řízení - v průběhu hlavního líčení - nejsou neomezená a neomezitelná. Meze jeho činnosti může závazně a direktivně stanovit projednací senát MTS. Toto odpovídá hierarchickému uspořádání autority v řízení před soudem a je znakem tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení ve smyslu Damaškova teoretického konceptu, resp. prvkem kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu v řízení před soudem.

13. 6 Absence ustanovení o podmínkách, při jejichž splnění je soud oprávněn řízení před MTS zastavit

Ohledně šestého problému (tj. absence ustanovení o podmínkách, při jejichž splnění je soud oprávněn řízení před MTS zastavit), odvolací senát MTS dospěl k závěru, že zastavení řízení přichází v úvahu až jako prostředek *ultima ratio*, pokud selžou všechny ostatní prostředky, jimiž lze komplikace v řízení vyřešit. MTS tímto svým rozhodnutím poskytl širší výkladové stanovisko aplikovatelné i pro jiné obdobné případy, přičemž je zřejmé, že soud má vždy zvolit takový způsob výkladu, aby v řízení mohlo být pokračováno, přestože v něm dochází k určitým procesním překážkám ztěžujícím jeho průběh.

I v tomto případě tudíž způsob výkladu odpovídá principům kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu (resp. principům tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení ve smyslu Damaškova teoretického konceptu). K zastavení řízení by mohla vést pouze zcela mimořádně závažná pochybení, přičemž soud je povinen vždy zkoumat konkrétní důsledky těchto pochybení, a to buď ve vztahu k řádnému výkonu spravedlnosti,²²⁵ nebo ve vztahu k obviněnému.²²⁶ V tomto směru lze říci, že zájem mezinárodního společenství na zjištění skutečného stavu věci (tzv.

²²⁵ Neboť prvním důvodem pro zastavení řízení před MTS je, pokud by v řízení došlo k takovému jednání, které je zcela v rozporu nebo které je neslučitelné s řádným výkonem spravedlnosti, pro které v řízení nelze pokračovat.

²²⁶ Druhým důvodem pro zastavení řízení před MTS je, pokud by v řízení byla práva obviněného porušena do té míry, že realizace spravedlivého procesu s obviněným je v důsledku tohoto porušení zcela znemožněna.

materiální pravdy) a potrestání pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva může ospravedlnit i možná porušení procesních pravidel v řízení. Toto je další typický prvek kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu.

13. 7 Absence ustanovení o přípustnosti institutu přípravy svědků ("witness proofing")

Co se týče sedmého problému (tj. absence ustanovení o přípustnosti institutu přípravy svědků), projednací senát považoval za účelem jeho vyřešení za nutné zodpovědět otázku, zdali z toho, že určitý procesní institut není v předpisech soudu explicitně zakotven (a tudíž i dovolen), vyplývá jeho implicitní zákaz nebo je nutné zvolit ten způsob výkladu, podle něhož dovolení užít tento institut v řízení vyplývá z toho, že není explicitně zakázán. Druhý způsob výkladu prosazoval žalobce MTS, který rovněž poukazoval na běžné užívání institutu přípravy svědků v řízení před mezinárodními trestními tribunály a dovolenost užití tohoto institutu v řízení před soudem dovozoval z existence ustálené praxe v rámci mezinárodního trestního soudnictví.

Projednací senát MTS v rámci své argumentace, podle níž příprava svědků v průběhu hlavního líčení před soudem není přípustná, odkazoval právě na prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, které řízení před MTS odlišují od řízení před mezinárodními trestními tribunály, která jsou založena na prvcích přejatých převážně z angloamerického (adversárního) typu trestního procesu. Těmi prvky jsou: povinnost žalobce v rámci zjištění skutečného stavu věci prověřovat stejně pečlivě přitěžující i polehčující okolnosti, větší pravomoci soudních senátů MTS v průběhu řízení (např. ve fázi dokazování u hlavního líčení) a procesní postavení obětí jako dalších účastníků řízení.

Přípravný senát MTS ve svém rozhodnutí časově předcházejícím shora uvedenému rozhodnutí projednacího senátu dokonce uvedl, že svědci přítomní hlavnímu líčení by neměli být považováni za svědky jednotlivých stran, ale měli by být považováni za svědky soudu. Tuto tezi rozvinul projednací senát v předmětném

rozhodnutí dále v tom smyslu, že zdůraznil spontánnost svědeckých výpovědí, přičemž účelem výpovědí je zjištění skutečného stavu věci, nikoliv podepření verze pouze jedné ze stran trestního procesu.

I zde se tudíž soudci MTS přiklonili ke způsobu výkladu odpovídajícímu principům kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu (resp. principům tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení ve smyslu Damaškova teoretického konceptu). Jedním z cílů řízení před MTS je zjištění skutečného stavu věci (tzv. materiální pravdy), přičemž je vhodné minimalizovat veškerá rizika, která by mohla být překážkou k dosažení tohoto cíle. Vzhledem k tomu, že příprava svědků stranami před poskytnutím jejich výpovědi u hlavního líčení může narušit spontánnost výpovědi svědků, je účelné tuto procesní aktivitu považovat za nedovolenou. I v tomto smyslu je však nutné zdůraznit, že pokud by tvůrci Statutu MTS chtěli, aby tento procesní institut byl v řízení před soudem přípustný, zakotvili by jej do procesních předpisů explicitně. V oblasti mezinárodního trestního práva procesního by měl být užíván spíše restriktivní výklad jednotlivých procesních institutů a v případě výslovného nezakotvení určitého procesního institutu v předpisech MTS by se mělo vycházet spíše z toho výkladu, podle něhož v takovém případě jeho užití v řízení není dovoleno.

Jak je však zřejmé z rozhodnutí MTS v jiných řízeních,²²⁷ ostatní senáty soudu se necítí být výkladovým stanoviskem ohledně nepřipustnosti přípravy svědků v řízení vázány a některé z nich se v řízení přiklonily ke zcela opačnému stanovisku, tj. k tomu, že užití tohoto procesního institutu je v řízení před MTS přípustné.²²⁸

²²⁷ Viz Například již uvedené rozhodnutí projednacího senátu ze dne 2. ledna 2013, sp. zn.: ICC-01/09-01/11.

²²⁸ O této skutečnosti jsem se ostatně přesvědčila dne 10. července 2014 v rámci účasti u hlavního líčení MTS, v němž před soudem v procesní pozici obžalovaných stanuli William Samoei Ruto a Joshua Arap Sang. Žalobce při výslechu jednoho z jím navržených svědků poukázal právě na to, že s tímto svědkem byla před jeho výslechem tato příprava realizována.

13. 8 Absence ustanovení o aplikovatelnosti institutu zneužití procesu ("the doctrine of abuse of process") a o jeho důsledcích na řízení před MTS

Stejně jako k užití institutu přípravy svědků, který je typickým institutem v rámci angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, se MTS v průběhu trestního řízení s Thomasem Lubangou vyjádřil i k možnému užití doktríny zneužití procesu, která pochází z téhož typu trestního procesu. Při řešení tohoto, v pořadí osmého problému v řízení (tj. absence ustanovení o aplikovatelnosti institutu zneužití procesu a o jeho důsledcích na řízení před MTS), odvolací senát MTS uvedl, že doktrína zneužití procesu je v řízení před soudem obecně aplikovatelná. Konkrétní podmínky, za nichž lze v řízení před MTS hovořit o zneužití procesu a vyvozovat z něj konkrétní důsledky, však poskytl až projednací senát MTS. V tomto svém rozhodnutí projednací senát zaujal takový způsob výkladu, který odpovídá principům kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu (resp. principům tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení ve smyslu Damaškova teoretického konceptu). Projednací senát totiž v tomto svém rozhodnutí dospěl k závěru, že přestože strana procesu (lze předpokládat, že touto stranou bude v drtivé většině obhajoba) namítá domnělé zneužití procesu v řízení, senát MTS by měl při svém rozhodování o důsledcích prokázaného zneužití procesu velmi pečlivě zvažovat, zdali se rozhodne pro důsledek v podobě zastavení řízení. Projednací senát zdůraznil, že do jurisdikce MTS náleží nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva a soud byl založen k tomu, aby tyto nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, nezůstaly nepotrestány.

Přestože tedy projednací senát připustil, že řízení před MTS je aplikovatelný i institut typický v rámci angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, při jeho výkladu zvolil spíše výklad odpovídající kontinentální (inkviziční) právní filozofii. I v tomto případě je zájem mezinárodního společenství na zjištění skutečného stavu věci (tzv. materiální pravdy) a potrestání pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva primárním cílem řízení, které může ospravedlnit porušení procesních pravidel v řízení.

Ačkoliv tedy byla doktrína zneužití procesu v této práci představena jakožto typický prvek angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, při výkladu jejího obsahu a důsledků pro řízení před MTS projednací senát zvolil výklad typický pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu.

14. Úvahy *de lege ferenda*

V souvislosti s předcházející kapitolou této práce se nabízí otázka, zdali jsou senáty MTS v průběhu hlavního líčení oprávněny v rámci svých rozhodnutí přijímat taková stanoviska, jimiž dotváří chybějící ustanovení o některých procesních insititutech v rámci řízení. V některých případech (např. co se týče stanoviska ohledně procesních práv obětí v důkazním řízení u hlavního líčení) se totiž jedná o takový způsob výkladu, jímž soud jde nad rámec textu procesních a hmotněprávních předpisů soudu. Některá stanoviska senátů MTS jsou natolik extenzivní, že soud *de facto* přebírá roli normotvůrce, neboť užití některých procesních institutů z textu právních předpisů MTS nevyplývají a nelze je dovést ani extenzivním výkladem Statutu a Pravidel procesního a důkazního řízení. Pokud tvůrci těchto předpisů některé procesní instituty a procesní oprávnění opomenuli, v oblasti mezinárodního trestního práva by měl být zvolen spíše ten způsob výkladu, že se jedná o opomenutí záměrné (tj. že opomenutý procesní institut v řízení před MTS není přípustný). V opačném případě hrozí (a toto riziko se ukázalo být velmi reálné), že každý senát MTS bude k této otázce přistupovat odlišně a řízení před MTS se rozmělní do několika různých procesních úprav podle toho, který senát bude danou věc právě rozhodovat. Pokud některý významný procesní institut známý z kontinentálního (inkvizičního) nebo angloamerického (adversárního) typu trestního procesu v úpravě řízení před MTS absentuje, měl by být do řízení začleněn prostřednictvím řádného postupu pro změnu procesních ustanovení upravujících řízení před soudem, nikoliv judikaturou senátů MTS.

Vzhledem k tomu, že by se v daném případě jednalo o změnu předpisů upravujících řízení před MTS, přičemž konkrétní a podrobná úprava řízení a jednotlivých procesních institutů přípustných v řízení před soudem je upravena v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS (ve Statutu MTS jsou obsažena pouze základní procesní ustanovení), bylo by nutné změnu zakotvit právě cestou změny tohoto předpisu. Podle článku 51 odst. 2 Statutu MTS je změnu Pravidel procesního a důkazního řízení oprávněna navrhnout kterákoliv smluvní strana Statutu, soudci na základě rozhodnutí přijatého absolutní většinou hlasů, nebo žalobce soudu. Navrhovaná změna musí být poté přijata dvoutřetinovou většinou členů Shromáždění smluvních stran. Statut MTS navíc poskytuje možnost, jak překlenout období do okamžiku přijetí

rozhodnutí o změně Pravidel procesního a důkazního řízení Shromážděním smluvních stran, a to stanovením tzv. přechodných pravidel (*provisional Rules*). Podle článku 51 odst. 3 Statutu mohou soudci MTS tato přechodná pravidla přijmout v naléhavých případech, kdy Pravidla procesního a důkazního řízení určitou situací vzniklou před Soudem neupravuje, a to dvoutřetinovou většinou hlasů soudců. Tato přechodná pravidla mohou být uplatňována až do svého přijetí, pozměnění či zamítnutí na příštím řádném či zvláštním zasedání Shromáždění smluvních stran. Tyto změny (včetně přechodných pravidel) však nikdy nemohou být uplatňovány se zpětnou účinností na úkor vyšetřované, stíhané nebo odsouzené osoby.²²⁹

Do dnešního dne není znám žádný případ, kdy by tato přechodná pravidla byla soudci MTS přijata, neboť senáty MTS často absenci určitého procesního ustanovení nebo institutu řeší právě přijetím výkladového stanoviska, namísto navržení změny Pravidel procesního a důkazního řízení soudu nebo přijetím přechodných pravidel. Z hlediska zachování konstatní judikatury týkající se procesních institutů v řízení před MTS by však bylo vhodnější, aby nejprve došlo k přijetí přechodných pravidel a poté k přijetí změny Pravidel procesního a důkazního řízení, neboť v takovém případě by byly podmínkami přípustnosti užití konkrétních procesních institutů vázány všechny senáty MTS. Stávající situace, kdy tyto senáty přijímají široká výkladová stanoviska, jimiž dotvářejí absentující procesní ustanovení, kterými však nejsou vázány ostatní senáty soudu, vede k obrovské roztržiténosti právní úpravy řízení před MTS, kdy každý senát může stejnou otázku, resp. problém, posoudit jinak a vedle sebe tak existuje několik různých subtypů řízení, které by však mělo mít pouze jednu úpravu.

Jednotlivé senáty MTS bohužel s ohledem na časové možnosti (zanepřázdněnost při vedení řízení) nemají příliš šancí sledovat rozhodnutí jiných senátů MTS ohledně výkladů týkajících se přípustnosti některých procesních ustanovení v řízení před soudem. V tomto směru by bylo vhodné, aby byla na úrovni MTS vypracována komplexní metodika týkající se výkladových stanovisek přípustnosti některých procesních institutů v řízení před soudem a týkající se rovněž jejich zapracování do procesních předpisů soudu tak, aby tato nezůstala pouze na úrovni judikaturního

²²⁹ Článek 51 odst. 4 *Statutu MTS*.

výkladu. Analýzu rozhodnutí senátů MTS by mohli zajišťovat odborní zaměstnanci kanceláře soudu, přičemž tito by mohli rovněž monitorovat opakující se problémy týkající se absence některých procesních institutů v řízení, s nimiž se senáty v řízení opakovaně setkávají. Podněty by tito odborní zaměstnanci dostávali od samotných soudců MTS, kteří by se mohli v rámci pravidelných setkání (například na úrovni předsedů senátů) setkávat a konzultovat nejčastější procesní nesnáze, s nimiž se potýkají. Při nalezení nejvhodnějšího řešení by posléze mohlo dojít k přijetí přechodných pravidel a k iniciování změny Pravidel procesního a důkazního řízení, kterou by mohla po administrativně-technické stránce zajišťovat rovněž kancelář soudu.

Změnou Pravidel procesního a důkazního řízení MTS by měla být provedena stanoviska týkající se role, pravomocí a procesního postavení obětí v rámci důkazního řízení, ustanovení o zásadách a procesních postupech pro odškodnění obětí, ustanovení o přípustných metodách kladení otázek v rámci výslechu, výkladového pravidla při kolizi procesních povinností žalobce MTS, ustanovení o podmínkách, při jejichž splnění je soud oprávněn řízení před MTS zastavit a ustanovení o přípustnosti institutu přípravy svědků. Ve všech těchto případech se totiž jedná o problémy, s nimiž se s velkou mírou pravděpodobnosti setkají i senáty v jiných řízeních před MTS, přičemž se jedná o obecné principy řízení před MTS, nikoliv o specifická výkladová stanoviska, která by snad byla aplikovatelná jen na případ Thomase Lubangy. Jakkoliv je možné, že by se v rámci diskuze mezi jednotlivými soudci MTS podařilo dospět k jiným závěrům, nežli k těm, k jakým dospěli soudci v řízení s Thomasem Lubangou, změna Pravidel procesního a důkazního řízení MTS zahrnující řešení těchto problémů by mohla výrazným způsobem usnadnit průběh dalších řízení před soudem. Soudci by měli k dispozici jasné vodítko, jakým způsobem řešit vzniklé komplikace v řízení týkající se shora uvedených záležitostí a celý proces by se významným způsobem urychlil.

Problém roztržičnosti procesní úpravy neřeší ani ustanovení článku 21 odst. 2 Statutu MTS, podle něhož je soud oprávněn použít právní zásady a pravidla, jak je vyložil ve svých předcházejících rozhodnutích. Vzhledem k tomu, že se jedná o pouhou možnost, tj. oprávnění a nikoliv o povinnost, senáty nejsou při svém rozhodování

povinny rozhodnout ohledně přípustnosti některého procesního institutu shodně, jako tomu bylo v případě jiných senátů.

Závažným problémem, který znesnadňoval průběh řízení s Thomasem Lubangou a který byl příčinou i dočasného zastavení hlavního líčení, bylo nezveřejňování informací a neposkytování důkazů žalobcem obhajobě. V tomto směru je zcela zřejmé, že přístup obhajoby k důkazům by usnadnila existence oficiálního trestního spisu, který by byl obhajobě k dispozici při skončení vyšetřování žalobce. Přestože obhajoba v průběhu přípravného řízení provádí vlastní vyšetřování, s ohledem na její institucionální autonomii na MTS (s čímž je spojena i neochota řady svědků s obhajobou spolupracovat) a vzhledem k tomu, že obhajoba nedisponuje takovými materiálními, personálními, finančními prostředky jako žalobce, nikdy nemá v průběhu vyšetřování tak široké možnosti, jaké se nabízí žalobci MTS. Obhajoba tak vstupuje do fáze hlavního líčení ve znevýhodněném postavení, přičemž právě angloamerická (adversární) forma průběhu hlavního líčení před MTS, je s ohledem na nerovné "startovní" podmínky pro obhajobu i nadále znevýhodňující. V tomto směru by bylo vhodnější, pokud by došlo k nahrazení tohoto adversárního prvku v řízení před MTS typicky kontinentálním (inkvizičním) prvkem, který je znám například z řízení před Mimořádnými senátními soudy v Kambodži, a to zavedením oficiálního vyšetřovacího spisu, který by byl po skončení vyšetřování žalobce předložen obžalovanému (resp. jeho obhájci). Toto by určitým způsobem vyrovnalo procesní pozici žalobce a obhájce v řízení před MTS, neboť ja je zřejmé z praxe před soudem, zajištění adversárního typu procesu v řízení je pouhou chimérou - žalobce MTS je s ohledem na svoji pozici ve výhodnějším postavení, neboť zveřejňování důkazů závisí na libovůli žalobce a ani nařízení soudu není pro žalobce dostatečným důvodem, proč tyto důkazy obhajobě zveřejnit. V tomto směru by mělo v řízení před MTS dojít k posílení kontinentálních (inkvizičních) prvků v řízení oproti prvkům typickým pro angloamerický (adversární) trestní proces. K posílení těchto prvků v řízení ostatně směřovala i stanoviska senátů v řízení s Thomasem Lubangou, kdy typicky angloamerické (adversární prvky) - například institut zneužití procesu - byly vykládány v duchu kontinentálního (inkvizičního) trestního procesu.

Závěr

Cílem této disertační práce bylo podrobně analyzovat průběh hlavního líčení v řízení před MTS na základě toho, jak je tato procesní fáze upravena ve Statutu a v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS a v rámci případové studie analyzovat průběh hlavního líčení s Thomasem Lubangou. Analýza byla zaměřena na zodpovězení otázky, zdali stěžejní prvky hlavního líčení v řízení před MTS odpovídají dominantně spíše kontinentálnímu (inkvizičnímu), nebo naopak angloamerickému (adversárnímu) typu trestního procesu. Cílem analýzy bylo rovněž ověřit hypotézu z úvodu práce, podle níž hlavní líčení, jakožto jádro řízení před MTS, je založeno převážně na charakteristických prvcích kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu.

Rozborem stěžejních ustanovení Statutu a Pravidel procesního a důkazního řízení MTS v teoretické části práce bylo zjištěno, že hlavní líčení v řízení před MTS je založeno převážně na charakteristických prvcích typických pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu. Jedná se zejména o aktivní roli soudců (zejména ve fázi důkazního řízení), o aktivní roli obětí (jejichž účast u hlavního líčení není zdaleka omezena jen na roli svědků některé ze stran trestního procesu) a o ne příliš podrobná pravidla přípustnosti jednotlivých důkazů (v tomto směru se vracíme opět k poměrně silné pozici soudců s rozsáhlými pravomocemi v průběhu důkazního řízení, neboť jsou to právě soudci projednacího senátu, kteří mohou závazně a autoritativně rozhodnout o přípustnosti jednotlivého důkazu *ad hoc*).

Co se týče prvků typických pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu, v průběhu hlavního líčení v řízení před MTS se jedná zejména o řízení o přiznání viny, pokud obžalovaný na počátku hlavního líčení prohlásí, že svoji vinu ve vztahu k některým obviněním vzneseným proti němu přiznává. V případě řízení o přiznání viny se však nejedná o prvek přejatý bez jakýchkoliv změn z angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, neboť úprava tohoto typu řízení před MTS obsahuje výrazné kontinentální (inkviziční) prvky. Prohlášení viny učiněné obžalovaným nezbavuje projednací senát povinnosti přezkoumat podstatné okolnosti případu, přičemž toto prohlášení nemůže bez dalšího postačovat pro

odsouzení obžalovaného. Rovněž formální průběh dokazování (nejprve jsou prováděny důkazy navržené žalobcem a posléze jsou prováděny důkazy navržené obhajobou) odpovídá spíše angloamerickému (adversárnímu) typu trestního procesu. Do průběhu dokazování však mohou poměrně výrazným způsobem zasahovat soudci projednacího senátu, kteří mohou dokonce požadovat předložení dalších důkazů za účelem objasnění skutečného stavu věci (tj. nejsou vázáni iniciativou stran trestního procesu), což je naopak prvkem typickým pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu.

Již v teoretické části této práce byla potvrzena hypotéza z úvodu práce, podle níž je hlavní líčení v řízení před MTS založeno převážně na charakteristických prvcích kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. Ke stejnému závěru dospěla i nizozemská profesorka práv a zároveň advokátka Jarinde Temminck Tuinstra, která již v roce 2009 na základě aplikace Damaškova analytického přístupu konstatovala, že řízení před MTS v sobě zahrnuje dominantní rysy tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení. Tento model, jak bylo blíže uvedeno v teoretické části práce, odpovídá právě kontinentálnímu (inkvizičnímu) typu trestního procesu.

Cílem empiricko-analytické části práce bylo ověření hypotézy, podle níž i hlavní líčení s Thomasem Lubangou bylo založeno převážně na charakteristických prvcích kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. Jakkoliv by se totiž mohlo na první pohled zdát automatické, že pokud z procesních předpisů vyplývá převaha kontinentálních (inkvizičních) prvků v řízení, budou tyto prvky převažovat i v rámci konkrétních řízení s jednotlivými obžalovanými, nemusí tomu tak nutně být. Přestože procesní pravidla obsažená ve Statutu a v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS mají pro řízení velký význam, z praktického hlediska je vždy důležitější konkrétní způsob jejich aplikace. Pro interpretaci a aplikaci procesních předpisů soudu je klíčová mimo jiné i praktická zkušenost soudců projednávající daný případ s konkrétním procesním institutem, přičemž v tomto směru je významným faktorem to, s jakým typem trestního procesu má rozhodující soudce vlastní praktickou zkušenost, resp. jaký je typ trestního procesu v zemi jeho původu. V tomto směru je zajímavé analyzovat, zdali existuje vztah mezi příslušností soudců ke konkrétnímu typu trestního procesu dle

země jejich původu a způsobem interpretace a aplikace některých procesních institutů v řízení před MTS, což bylo ostatně i dílčím předmětem analýzy této práce.

Na základě analýzy provedené v empiricko-analytické části práce byla hypotéza, podle níž i hlavní líčení s Thomasem Lubangou bylo založeno převážně na charakteristických prvcích kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, ověřena. Mezi tyto prvky patří zejména důraz na zjištění skutečného stavu věci v řízení (nalezení tzv. materiální pravdy), důraz na hierarchické uspořádání autority (žalobce je v průběhu hlavního líčení povinen podřídít se bezvýjimečně nařízením a pokynům projednacího senátu), preference pokračování v řízení s obžalovaným i přes existenci celé řady procesních pochybení žalobce (projev zásady *male captus bene detentus*) nebo nepřipustnost institutu přípravy svědků. Přestože odvolací i projednací senát MTS v řízení s Thomasem Lubangou připustily obecnou připustnost doktríny zneužití procesu známé z angloamerického typu trestního procesu, její důsledky poměřovaly optikou kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. V řízení musí dojít k mimořádně závažným porušením zásad spravedlivého procesu, aby řízení bylo v důsledku zneužití procesu soudem zastaveno.

To, že je řízení před MTS založeno na významných prvcích typických pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu, které jej navíc odlišují od řízení před mezinárodními trestními tribunály *ad hoc*, zdůraznil sám projednací MTS v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou v jednom ze svých rozhodnutí.²³⁰ Projednací senát v tomto svém rozhodnutí odlišil tři nejvýznamnější prvky typické pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu, které se projevují zejména ve fázi hlavního líčení. Těmito prvky jsou: 1. postavení a role žalobce soudu, který má v rámci zjištění skutečného stavu věci prověřovat stejně pečlivě přitěžující i polehčující okolnosti, 2. větší pravomoci soudních senátů MTS v průběhu řízení (např. ve fázi dokazování u hlavního líčení) a 3. procesní postavení obětí jako dalších účastníků řízení, kteří mají navíc nárok na odškodnění.

²³⁰ Jedná se o rozhodnutí projednacího senátu MTS ze dne 30. listopadu 2007, viz Podkapitola 11.1.3 této práce.

V rámci empiricko-analytické části práce zároveň bylo zjištěno, že v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou vyvstaly problémy, které nebylo možné řešit pouhou aplikací ustanovení stávajících předpisů a celá řada procesních pravidel byla senáty MTS dotvářena až v průběhu řízení. I při řešení těchto problémů v řízení byl senát soudu zvolen převážně výklad typický pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu, na úkor výkladu typického pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu.

Co se týče hypotézy uvedené v úvodu práce, podle níž největší překážkou pro rychlý průběh hlavního líčení s Thomasem Lubangou bylo zajištění procesně použitelných svědeckých výpovědí, listinných důkazů a zajištění přítomnosti obětí a svědků u hlavního líčení, tato hypotéza nebyla potvrzena. V řízení se totiž objevily zcela odlišné překážky, které byly příčinou poměrně dlouhého hlavního líčení s Thomasem Lubangou. Ve většině z nich se zároveň jednalo o překážky, které nebyly jednoduše řešitelné prostřednictvím aplikace již existujících procesních pravidel upravených v procesních předpisech MTS. Těmito překážkami rychlého řízení s Thomasem Lubangou byly ve fázi hlavního líčení zejména:

1. absence ustanovení o roli, pravomocích a procesním postavení obětí v rámci důkazního řízení,
2. absence ustanovení o zásadách a procesních postupech pro odškodnění obětí,
3. absence ustanovení o přípustných metodách kladení otázek v rámci výslechu (zejm. co se týče přípustnosti sugestivních otázek),
4. neochota žalobce MTS poskytnout obhajobě potřebné informace a zveřejnit některé důkazy, a to přesto, že mu byla povinnost zveřejnit obhajobě některé tyto informace a důkazy uložena nařízením soudu,
5. absence výkladového pravidla při kolizi procesních povinností žalobce MTS,
6. absence ustanovení o podmínkách, při jejichž splnění je soud oprávněn řízení před MTS zastavit,
7. absence ustanovení o přípustnosti institutu přípravy svědků (*witness proofing*),
8. absence ustanovení o aplikovatelnosti institutu zneužití procesu (*the doctrine of abuse of process*) a o jeho důsledcích na řízení před MTS.

Každá z těchto překážek byla podrobně analyzována v kapitole 13 empiricko-analytické části této práce, přičemž lze vyslovit obecný závěr, že v případě řešení těchto problémů se senáty MTS přiklonily spíše k výkladu a aplikaci jednotlivých trestněprocesních institutů tak, jak se tento výklad a aplikace vyvinuly v rámci kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. Jak bylo souhrnně uvedeno v kapitole 12 této práce, i v případě, kdy byl interpretován procesní institut známý a typický pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu, senáty MTS při jeho analýze zvolily takový způsob výkladu, který odpovídá principům kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. V této souvislosti je však nutné zdůraznit, že způsob výkladu zvolený senáty MTS v řízení s Thomasem Lubangou nemusí být zdaleka aplikovatelný na jiná řízení vedená u MTS. Jak již bylo řečeno, rozhodnutí senátů soudu nejsou interně závazná ve vztahu k jiným řízením vedeným před soudem.

Na základě úvah *de lege ferenda* z kapitoly 14 této práce vyplývá, že u MTS by měla být věnována daleko větší pozornost tomu, v jakých případech senáty soudu pouze vykládají již existující pravidla obsažená v předpisech soudu a v jakých případech naopak přebírají roli normotvůrce, neboť použitelná pravidla v předpisech soudu zcela absentují. Z hlediska právní jistoty subjektů práva není vhodné, aby si každý senát soudu dotvářel pravidla řízení podle svých potřeb, případně aby zvolil vlastní způsob interpretace těch pravidel, jejichž explicitní úprava v pravidlech řízení před MTS chybí. Ke změně Pravidel procesního a důkazního řízení MTS Shromážděním smluvních stran je však nutná diskuze nad smyslem a potřebností takové změny, přičemž vhodná platforma, na níž by k této diskuzi u MTS mohlo pravidelně docházet, bohužel dosud nebyla vytvořena. Vhodným řešením by mohlo být například pořádání pravidelných setkání členů soudních senátů MTS (například na úrovni předsedů senátů), kteří by projednávali nejčastější procesní překážky a komplikace, s nimiž se potýkají. Tyto podněty by mohla zpracovávat kancelář soudu, která by posléze mohla iniciovat změnu příslušných ustanovení Pravidel procesního a důkazního řízení MTS za účelem vyřešení těchto opakujících se procesních nesnází, při nichž jsou senáty soudu nuceny dotvářet chybějící ustanovení předpisů soudu týkající se této problematiky nebo u nichž je jednotlivými senáty MTS volen odlišný způsob výkladu ohledně jejich aplikovatelnosti v řízení.

Dominance prvků kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu v průběhu hlavního líčení v řízení před MTS, ve spojení s tím, že žalobce MTS obhájcem Thomase Lubangy opakovaně odmítl zpřístupnit některé informace a důkazy, vedou k úvaze *de lege ferenda*, zdali by nebylo vhodné do řízení začlenit podstatný, avšak dosud absentující, prvek známý rovněž z kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu - trestní spis, který by byl obviněnému i soudu žalobcem předložen při skončení vyšetřování. Za situace, kdy obhájce obviněného má oproti žalobci soudu v přípravné fázi řízení daleko obtížnější podmínky pro získání důkazů a jak bylo představeno v rámci případové studie hlavního líčení s Thomasem Lubangou, je to právě žalobce, který má k dispozici podstatnou část důkazů a obhajoba často spíše reaguje na jím poskytnuté důkazy (a na jeho případ), nežli by sama aktivně vystupovala s vlastním případem, bylo by vhodnější kontinentální (inkviziční) prvky řízení v tomto směru posílit. Pro průběh hlavního líčení má přípravná fáze řízení před MTS stěžejní vliv a případná pochybení, k nimž došlo v této fázi řízení, se posléze velmi obtížně napravují v průběhu hlavního líčení. Pokud by obhajoba měla přístup do vyšetřovacího spisu již v průběhu přípravného řízení, mohla by daleko lépe reagovat na případná pochybení žalobce již v této fázi řízení, seznámila by se podrobně se všemi žalobcem opatřenými důkazy a lze předpokládat, že hlavní líčení by posléze mělo podstatně rychlejší průběh. Vzorem pro MTS by v tomto směru mohla být v této práci již zmíněná procesní úprava Mimořádných senátních soudů v Kambodži, v rámci níž je po skončení vyšetřování žalobce předložen obžalovanému a jeho obhájci oficiální vyšetřovací spis.

S výraznými prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu v řízení před MTS se nabízí otázka, jakým způsobem posílit práva obviněných v tomto řízení, neboť přestože žalobce je v řízení povinen stejně pečlivě prověřovat přitěžující a polehčující okolnosti, jak bylo představeno v rámci případové studie hlavního líčení s Thomasem Lubangou, činnost žalobce směřuje spíše ke zdůraznění a preferenci okolností přitěžujících nežli polehčujících. Za účelem zajištění principu rovnosti zbraní v řízení před MTS a s ohledem na zdůraznění role obhájců jako nedílné součásti mezinárodní trestní spravedlnosti, lze uvažovat i o vzniku úřadu obhájce jakožto pátého orgánu MTS. Vznik samostatného a nezávislého úřadu obhájce by přispěl ke snížení závislosti obhájců působících v řízení před soudem na administrativně-byrokratickém

aparátu soudu, vedl by ke snížení rozpočtových výdajů soudu a vedl by ke skutečnému (a nikoliv pouze formálnímu) zajištění principu rovnosti zbraní před soudem. S pravomocí vnitroorganizační normotvorby, zřetelnou příslušností obhájců k MTS a s pravomocí samostatně rozhodovat o rozdělení finančních prostředků z rozpočtu úřadu, by s velkou mírou pravděpodobnosti došlo i k zajištění efektivnější činnosti obhájců v řízení před soudem. Pokud by v řízení nedošlo k zavedení oficiálního vyšetřovacího spisu, je otázka vzniku samostatného úřadu obhájce jakožto samostatného orgánu MTS o to aktuálnější.

Od vzniku MTS však v roce 2015 uplyne již třináct let a v současné době by bylo extrémně nákladné vytvářet zcela nový orgán soudu, neboť za tímto účelem by bylo nutné zásadně změnit celou řadu již existujících hmotněprávních i procesněprávních předpisů soudu. Řízení před MTS navíc je (jak vyplynulo z analýzy provedené v této práci) založeno převážně na politicko-právní filozofii kontinentálního (inkvizičního) trestního řízení, kdy stěžejní je dosáhnout potrestání pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva, a to i za cenu porušování některých procesních ustanovení dle již zmíněné zásady *male captus bene detentus*. Tvůrci Statutu navíc při vzniku MTS nepovažovali za nutné vytvořit samostatný úřad obhájce jakožto nezávislý orgán soudu, přičemž si lze jen obtížně představit, že by k jeho vzniku došlo nyní, po třináctiletém fungování soudu. V současné době ke vzniku úřadu obhájce jakožto samostatného orgánu MTS neexistuje ani dostatečná vůle smluvních stran, přestože dlouhodobým podporovatelem vzniku samostatného úřadu obhájce jsou například Mezinárodní advokátní komora nebo Mezinárodní asociace trestních obhájců, které se snaží u jednotlivých smluvních stran Statutu získat pro tento svůj návrh širší podporu. Pokud by u MTS nedošlo ke vzniku samostatného úřadu obhájce jakožto pátého orgánu soudu, což lze s ohledem na dosavadní vývoj spíše předpokládat a rovněž by nedošlo ani k zavedení oficiálního vyšetřovacího spisu, mělo by dojít přinejmenším k podstatnému posílení pozice obhájců u MTS, a to za účelem vyrovnání pozice žalobce a obhájců zejména ve fázi důkazního řízení. Přestože v rámci reorganizace kanceláře soudu (tzv. "ReVision project") došlo k přijetí plánu na vytvoření úřadu obhájce, aby uvnitř kanceláře byly centralizovány činnosti spojené s obhajobou, tento úřad nebude samostatným orgánem srovnatelným s postavením úřadu žalobce. Vzhledem k tomu, že

ani na posledním shromáždění smluvních stran Statutu MTS konaném v prosinci 2014 v New Yorku nebyla prezentována konkrétní podoba a pravomoci tohoto úřadu (nadále podléhajícího kanceláři soudu), bude zajímavé sledovat, nakolik se jeho podoba a pravomoci budou shodovat s konceptem úřadu obhájce navrženým v této disertační práci.

Jedním z dalších cílů práce bylo provést původní analýzu příslušnosti soudců a obhájců činných u MTS k jednotlivým typům trestního procesu podle země jejich původu a zodpovědět otázku, zdali tato příslušnost soudců ovlivnila způsob jejich interpretace a aplikace některých právních institutů užívaných v řízení před MTS. Z této analýzy vyplynuly následující závěry. V případě soudců u MTS vždy převažovali soudci pocházející ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu nad soudci pocházejícími ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu. K datu 31. prosince 2014 u MTS převažovali soudci pocházející ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu oproti soudcům pocházejících ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu dvojnásobně (poměrem 10:5), po posledním jmenování šesti nově zvolených soudců v březnu 2015 činí převaha soudců pocházejících ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu trojnásobek (12:4). V případě obhájců působících u MTS a uvedených na seznamu obhájců soudu dle údajů aktualizovaných k datu 30. září 2013, k datu 20. července 2014, k datu 31. prosince 2014 a k datu 31. května 2015 rovněž převažovali a převažují obhájci pocházející ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu. Oproti obhájcům pocházejícím ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu však jejich převaha není výrazná natolik, jako v případě soudců, u obhájců činil podle stavu ke dni 30. září 2013 a ke dni 20. července tento rozdíl pouhých 47 osob, k datu 31. prosince 2014 činil tento rozdíl 52 osob a k datu 31. května 2015 pak tento rozdíl činil 51 osob. Vyšší poměr obhájců pocházejících ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu vůči obhájcům pocházejícím ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu oproti obdobnému poměru soudců lze vysvětlit tím, že první skupině obhájců je bližší adversární forma řízení před MTS, která se projevuje ve fázi přípravného řízení v průběhu získávání důkazů (za současné absence oficiálního vyšetřovacího spisu) a která od obhájců

obvykle vyžaduje daleko vyšší míru iniciativy než v případě obhájců činných v rámci kontinentálního (inkvizičního) typu trestního řízení. Tímto lze vysvětlit i velmi vysoký počet obhájců se státní příslušností Spojených států amerických, přestože Spojené státy do dnešního dne (tj. do 11. ledna 2015) nejsou smluvní stranou Statutu MTS.

Při analýze toho, zdali shora uvedená příslušnost soudců k jednomu, či k druhému typu trestního procesu podle země jejich původu ovlivnila způsob aplikace a interpretace některých právních (zejm. procesních) institutů v řízení bylo zjištěno, že v některých rozhodnutích senátů MTS se skutečně tato tendence objevila. V některých případech, kdy soudní senáty zvolily způsob výkladu některých institutů typických pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu, bylo potvrzeno, že ve složení senátu převažovali soudci pocházející ze zemí s tímto typem trestního řízení (viz např. rozhodnutí odvolacího senátu MTS ze dne 8. října 2010). V jiném případě zastával oponentní stanovisko vůči rozhodnutí založenému na argumentech charakteristických pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu soudce pocházející ze země s angloamerickým (adversárním) typem trestního řízení (viz oponentní stanovisko soudce Phillipa Kirsche proti rozhodnutí odvolacího senátu MTS ze dne 11. července 2008). Výsledky analýzy však nelze přeceňovat a absolutizovat, neboť v průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou zvolily kontinentální (inkviziční) způsob výkladu i soudní senáty MTS složené převážně ze soudců pocházejících ze zemí se smíšeným typem trestního procesu (viz rozhodnutí odvolacího senátu MTS ze dne 11. července 2008) a je znám i případ, kdy rozhodnutí bylo založeno na argumentech typických pro angloamerický (adversární) typ trestního řízení, byť ve složení senátu dominovali soudci pocházející ze zemí s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu (viz rozhodnutí projednacího senátu ze dne 8. července 2010).

Přestože by bylo možné vyslovit předpoklad, podle něhož se bude spolu se vzrůstajícím počtem judikatury soudních senátů MTS snižovat počet rozhodnutí, v nichž soudci budou používat argumenty typické pro trestní řízení země jejich původu, v případě řízení před MTS nemusí vývoj k potvrzení tohoto předpokladu nutně směřovat. Je totiž nutné zdůraznit, že rozhodnutí jednotlivých soudních senátů MTS nejsou v rámci odlišných řízení interně závazná, což potvrdila i zcela odlišná rozhodnutí

týkající se přípustnosti institutu přípravy svědků. V této souvislosti je nutné zmínit i tu skutečnost, že celá řada klíčových rozhodnutí MTS, analyzovaných v této disertační práci, nebyla senáty soudu přijata jednomyslně. Pokud bylo v rámci senátu některým ze soudců přijato menšinové stanovisko k analyzované problematice, argumenty obsažené v takovém stanovisku byly v této práci rovněž uvedeny. Lze tudíž předpokládat, že jednotlivá rozhodnutí MTS budou vždy závislá na složení konkrétního soudního senátu rozhodujícího daný případ, přičemž soudci se mohou přiklonit k takovému způsobu výkladu, který je blízký právní kultuře země jejich původu. Tento přístup však není pro řízení před MTS příliš vhodný, neboť jeho důsledkem je to, že v rámci jednoho obecného typu řízení budou existovat jednotlivá partikulární řízení, v nichž mohou být shodné instituty vykládány zcela rozdílně, což snižuje právní jistotu těch, proti kterým je řízení před MTS vedeno. Obžalovaní v řízení před MTS mají právo na zajištění spravedlivého procesu, přičemž prvky tohoto procesu by měly být aplikovány a interpretovány shodně v rámci všech partikulárních řízení před soudem. V tomto směru bude zajímavé sledovat další vývoj judikatury MTS.

Výzkum problematiky řízení před MTS by mohl vést k analýze existence jednotlivých prvků kontinentálního (inkvizičního) a angloamerického (adversárního) typu trestního procesu i v jiných stádiích trestního řízení nežli je hlavní líčení. Vzhledem k tomu, že jiná stadia řízení před MTS byla v této práci uvedena spíše ve stručnější podobě, bylo by vhodné pokračovat ve výzkumu jednotlivých prvků obou analyzovaných typů trestních procesů i v ostatních procesních stádiích, a to například v rámci odvolacího řízení s Thomase Lubangou. Jak vyplývá z empiricko-analytické části této práce, tvůrci Statutu MTS a ostatních předpisů upravujících řízení před soudem zvolili v mnoha případech velmi obecné formulace některých procesních ustanovení, přičemž některé důležité procesní instituty neupravili vůbec. Důsledkem toho je, že pro výklad určitého procesního institutu, nebo dokonce pro jeho použitelnost v řízení (za situace, kdy takový procesní institut není v předpisech soudu vůbec upraven), je vždy klíčový příklon členů projednacího senátu k výkladu typickému pro kontinentální (inkviziční), nebo naopak pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu. V řízení před MTS tudíž není příliš vhodné analyzovat jednotlivé procesní instituty bez vazby na jejich aplikaci senáty soudu v konkrétních jednotlivých řízeních.

V době, kdy byl přijat Statut MTS a dosud neexistovaly žádné další předpisy upravující řízení před soudem, existoval rozumný předpoklad, že otázky, které ponechal Statut vzhledem k obecné formulaci bez jasné odpovědi, která by naznačila příklon k některému z modelů trestního řízení, budou později zodpovězeny prostřednictvím konkretizujících ustanovení obsažených v Jednacím řádu soudu a v Pravidlech procesního s důkazního řízení MTS.²³¹ Jak bylo uvedeno v kapitole 13 této práce, tento předpoklad se ve všech případech nepotvrdil, neboť v řízení s Thomasem Lubangou se objevila celá řada procesních komplikací, které nebylo možné řešit pouhou aplikací ustanovení stávajících předpisů - a to buď z toho důvodu, že tato ustanovení neposkytovala jednoznačnou odpověď, nebo z toho důvodu, že úpravu pro řešení takové komplikace tyto předpisy vůbec neobsahovaly, neboť tyto procesní komplikace tvůrci těchto předpisů nepředpokládali. I v tomto případě bude velmi zajímavé sledovat, jak se se stejnými, či s obdobnými procesními komplikacemi vyrovnají jiné senáty MTS v jiných dílčích řízeních. Otázkou je, zdali budou odkazovat na řešení zvolená senáty MTS v rozhodnutích přijatých v řízení s Thomasem Lubangou, nebo si otázku posoudí na základě vlastního uvážení a od již přijatého řešení (které pro ně není právně závazné) se odchýlí, aniž by toto odchýlení se nějakým způsobem zdůvodnili.

Z empiricko-analytické části této práce rovněž vyplývá, že problematika procesních institutů typických pro kontinentální (inkviziční), nebo naopak pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu, je ve vztahu k jejich použitelnosti v rámci řízení před MTS předmětem zájmu i žalobce MTS a obhájců činných před soudem. Právě strany řízení totiž ve svých podáních často odkazují na to, že určitý procesní institut by měl být v rámci řízení před MTS použitelný, a to právě s odkazem na to, že je používán v tom kterém typu trestního procesu (přičemž strany samozřejmě specifikují i účel, za kterým by tento institut měl být v řízení použit). Soudci MTS tudíž musejí posoudit nejen to, zdali je takový procesní institut v řízení před soudem skutečně aplikovatelný, ale musejí posoudit i rozsah jeho aplikovatelnosti. Pomocným vodítkem je v tomto případě právě to, jakým způsobem je tento procesní institut aplikovatelný v trestním procesu, kterému je tento institut vlastní, přičemž od soudců MTS takové

²³¹ Viz Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, s. 173.

posouzení vyžaduje přiměřenou znalost takového institutu, která je samozřejmě usnadněna tím, pokud má daný soudce s předmětným procesním institutem vlastní praktickou zkušenost. Pokud tuto praktickou zkušenost soudce nemá a od obvyklého užití procesního institutu v typu trestního procesu, pro něhož je tento institut typický, se odchýlí, zdůvodněním je obvykle právě to, že řízení před MTS je řízením *sui generis*, které neodpovídá ani kontinentálnímu (inkvizičnímu), ale ani angloamerickému (adversárnímu) typu trestního procesu. Tento závěr některých soudců MTS by však neměl být překážkou pro hlubší analýzu v rámci právní vědy, zdali tomu tak skutečně je, což bylo ostatně předmětem i této disertační práce, ve vztahu k hlavnímu líčení.

Na základě studia dostupné literatury k této disertační práci jsem dospěla i k možnému vysvětlení toho, z jakého důvodu se v pracích autorů pocházejících ze zemí s angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu obvykle projevují tendence hodnotit řízení před MTS tak, že v něm nelze nalézt dominanci ani jednoho z uvedených dvou typů trestního procesu. Důvodem je právě to, že tito autoři, socializovaní v právní kultuře, pro niž je typický angloamerický (adversární) typ trestního procesu, v řízení před MTS nenacházejí prvky dominantní pro tento typ trestního procesu a nemají dostatečnou zkušenost s prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. Proto některé prvky v řízení, které korespondují s filozofií kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu mají tendenci interpretovat jakožto prvky smíšeného typu a v řízení analyzují spíše ty prvky, které znají (tj. prvky adversárního typu trestního procesu). Vzhledem k tomu, že tito autoři k analýze řízení před MTS přistupují *a priori* optikou angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, je zcela zřejmé, že v řízení některé prvky tohoto typu objeví, ale ve změněné podobě, než v jaké tyto prvky znají. Proto mají tendenci řízení nazývat řízením *sui generis*.

Specifickou skupinou autorů, kteří řízení před MTS teoreticky analyzují, jsou obhájci činní u mezinárodních trestních tribunálů a soudů. Jak bylo v práci představeno, tito praktici na řízení před MTS nahlízejí optikou své profesní role, přičemž kritizují zejména to, že adversární prvky řízení, které obviněnému poskytují záruky spravedlivého procesu (*fair trial*), jsou v řízení před MTS potlačeny.

Odlišnou optiku posuzování řízení před MTS nabídla nizozemská profesorka práv a zároveň advokátka (tj. představitelka právní vědy i právní praxe) Jarinde Temminck Tuinstra, která řízení před soudem přistoupila *a priori* optikou kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu. Přestože tato autorka neučinila explicitně, tento závěr vyvozují na základě svého předpokladu uvedeného v úvodu této práce, podle něhož je vždy podstatné přihlédnout k trestnímu procesu v zemi původu osoby, která analýzu řízení před MTS provádí, resp. k trestnímu procesu, v rámci něhož byla tato osoba socializována. V případě shora uvedené autorky se jedná o kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu. Tuinstra na základě aplikace Damaškova analytického přístupu dospěla k závěru, že řízení před MTS (jako celek) v sobě zahrnuje dominantní prvky tzv. politiku prosazujícího modelu trestního řízení, tedy kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, který tomuto modelu s možnými drobnými odchylkami odpovídá. Důvodem je právě to, že autorka má s kontinentálním (inkvizičním) typem trestního procesu vlastní praktickou zkušenost, přičemž díky socializaci v tomto typu trestního procesu může autorka lépe porozumět těm prvkům v řízení před MTS, které odpovídají právě tomuto typu trestního procesu.

Již v úvodu své disertační práce jsem vyslovila tezi, podle níž může mít moje socializace v rámci kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu vliv na případné nesprávné porozumění některým procesním institutům trestního (či mezinárodního trestního) práva a může být příčinou jejich možné dezinterpretace. V průběhu práce se však moje osobní zkušenost s tímto typem trestního procesu ukázala být spíše pozitivním faktorem pro analýzu, neboť řízení před MTS skutečně obsahuje podstatné prvky typické právě pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu oproti procesu angloamerickému (adversárnímu) a moje socializace v tomto typu trestního procesu usnadnila porozumění některým procesním institutům pro toto řízení typickým. Lze tudíž dospět k závěru, že pro analýzu řízení před MTS je vhodnější, pokud toto řízení posuzujeme optikou kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, resp. pokud je tento typ procesu a jeho charakteristické rysy měřítkem posuzování jeho dílčích prvků. Z tohoto pohledu je pravděpodobnější, že autoři, kteří nemají praktickou zkušenost s tímto typem trestního procesu a řízení před MTS

posuzují spíše optikou angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, budou inklinovat k analýze směřující ke zdůraznění odlišností mezi řízením před MTS a angloamerickým (adversárním) typem trestního procesu. Logickým důsledkem analýzy těchto autorů pak je závěr, podle něhož řízení před MTS neobsahuje dominantní prvky angloamerického (adversárního) typu trestního procesu, ale diskutabilní je jejich závěr, že se jedná o řízení *sui generis*, které neobsahuje ani dominantní prvky kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu, neboť podrobné analýze prvků tohoto druhého typu trestního procesu ve vztahu k řízení před MTS se tito autoři obvykle vůbec nevěnují. I v rámci studia dostupné literatury týkající se řízení před MTS tudíž není dobré přistupovat k závěrům některých autorů nekriticky a přejímat je bez dalšího, neboť příčinou možných nesprávných závěrů těchto autorů ohledně povahy řízení před MTS může být mimo jiné i nesprávné porozumění některým procesním institutům (a jejich původu v rámci konkrétního typu trestního procesu) v řízení.

V rámci své diplomové práce z roku 2011²³² jsem analyzovala hmotněprávní problematiku fungování MTS, v rámci této dizertační práce jsem pak analyzovala procesněprávní otázky související s řízením před MTS. Problematika řízení před MTS bude předmětem mého vědeckého zájmu i v budoucnu, přičemž další podněty pro budoucí výzkum jsem získala i v průběhu vypracování této práce. Zajímavými a v českém právním prostředí dosud ne příliš probádanými oblastmi je například problematika znalců a znaleckých posudků v řízení před MTS, daleko větší pozornost by zasluhovala zajímavá problematika dokazování v řízení před soudem a v neposlední řadě i otázky související s rolí obětí před soudem (zejm. co se týče odškodňovací fáze řízení). Právě tyto oblasti bych proto chtěla učinit předmětem svého dalšího vědeckého bádání na poli mezinárodního práva veřejného.

²³² Viz Kryslová, R. *Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu* [diplomová práce].

Seznam použité literatury a pramenů

Knižní zdroje

Berger, Peter I., Luckmann, Thomas. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii věděni*. Brno: CDK, 1999.

Boczek, Boleslaw Adam, *International Law: A Dictionary*. Lanham: Scarecrow Press, 2005.

Cryer, Robert, Friman, Håkan, Robinson, Darryl, Wilmschurst, Elizabeth. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. Cambridge: University Press, 2010.

Garry, Hannah. Witness proofing. In Carter, Linda, Pocar, Fausto (eds.). *International Criminal Procedure. The Interface of Civil Law and Common Law Legal Systems*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing Limited, 2013.

Gerloch, Aleš. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

Chromá, Marta. *Anglicko-český právní slovník*. Třetí vydání. Voznice: LEDA, spol. s.r.o., 2010.

Knapp, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.BECK, 1995.

Kryšlová, Radka. *Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu* [diplomová práce]. Plzeň: Západočeská univerzita. Fakulta právnická. Katedra mezinárodního práva, 2011. Dostupné: Univerzitní knihovna ZČU v Plzni, signatura: [PRADPO3177](#).

Kysela, Jan. Je to, co chce lid, dobré, protože to chce lid? In: Příbáň, Jiří, Holländer, Pavel et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2011, s. 128-135.

La Rosa, Anne-Marie. Revision Procedure under the ICC Statute. In Cassese, Antonio, Gaeta, Paola, Jones, John R. W. D (editors). *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*. Volume II. New York: Oxford University Press, 2002, s. 1559-1575.

Orie, Alphons. Accusatorial v. Inquisitorial Approach in International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the Proceedings before the ICC. In Cassese, Antonio, Gaeta, Paola, Jones, John R. W. D (editors). *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*. Volume II. New York: Oxford University Press, 2002, s. 1439-1495.

Pokorný, Ladislav. *Úvod do trestněprávní komparatistiky*. Praha: Auditorium s.r.o., 2010.

Schabas, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Šturma, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002.

Šturma, Pavel, Tomášek, Michal et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století III. Proměny veřejného práva*. UK v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2009.

Tuinstra, Jarinde Teminck. *Defence Counsel in International Criminal Law*. The Hague: T·M·C·ASSER PRESS, 2009.

Časopisecké zdroje

Baumgartner, Elisabeth. Aspects of victim participation in the proceedings of the International Criminal Court [online]. *International Review of the Red Cross*, Volume 90, Number 870, June 2008, s. 409-440. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-870_baumgartner.pdf>.

Caianiello, Michele. Law of Evidence at the International Criminal Court: Blending Accusatorial and Inquisitorial Models. *North Carolina Journal of International Law & Commercial Regulation*, Vol. 36, p. 287, Winter 2011, s. 287-318.

Dieckmann, Jens, Kerll, Christina. Representing the "General Interests of the Defence": Boon or Bane? - A Stocktaking of the System of *ad hoc* Counsel at the ICC [online]. *International Criminal Law Review* 11 (2011), s. 105-136 [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.bpi-icb.com/pdf/ICLA_11_1_Diekman_1.pdf>.

Floyd III, John C., Jolles, A. International Criminal Tribunals: Dispensing Justice or Injustice? *Revue québécoise de droit international (Hors-série)*, 2010, s. 303-316.

Chappell, Louise. Conflicting Institutions and the Search for Gender Justice at the International Criminal Court. *Political Research Quarterly* 2014, Vol. 67 (I), s. 183-196.

Katzman, Rachel. The Non-Disclosure of Confidential Exculpatory Evidence and the Lubanga Proceedings: How the ICC Defense System Affects the Accused's Right to a Fair Trial [online]. *Northwestern Journal of International Human Rights*, Volume 8, Issue 1 (Fall 2009) [cit. 2014-01-11].

Dostupné z:

<<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=njihr>>.

Kress, Claus. The Procedural Law of the International Criminal Court in Outline: Anatomy of a Unique Compromise. *Journal of International Criminal Justice* 1, 2003, s. 603-617.

Kurth, Michael E. The *Lubanga* case of the International Criminal Court: A Critical Analysis of the Trial Chamber's Findings on Issues of Active Use, Age, and Gravity [online]. *Goettingen Journal of International Law* 5 (2013) 2 [cit. 2014-10-12], s. 442.

Majerčík, Lubomír. Česká želízka v ohni mezinárodního práva, rozhovor s JUDr. Renátou Klečkovou, Ph.D. z mezinárodně-právního odboru Ministerstva zahraničních věcí ČR o zákulisí voleb do mezinárodních organizací. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity [online]. 5. číslo, III. ročník, květen 2011, s. 3-5 [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <<http://www.iips.cz/data/files/Centrum%20LP/bulletin%20LP/Vol.%20III/bulletin-LP-III-5.pdf>>.

Mareková, Monika. Rozhovor s Peterem Robinsonem (2. část), s. 3-5. *Bulletin centra pro lidská práva a demokratizaci*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity [online]. 7./8. číslo, IV. ročník, červenec/srpen 2012, s. 3-5 [cit. 2014-01-11]. Dostupné z:

<<http://www.iips.cz/data/files/Centrum%20LP/bulletin%20LP/Vol.%20IV/bulletin%20%C4%8Dervenec%20srpen%202012%20final.PDF>>.

Politi, Mauro, Gioia, Federica. The Criminal Procedure before the International Criminal Court: Main Features. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* 5, 2006, s. 103-123.

Svaček, Ondřej. Postavení soudních rozhodnutí v systému aplikovatelného práva Mezinárodního trestního soudu. *Právník* 2/2014, ročník 153, s. 145-159.

Dokumenty

Agreement on the Privileges and Immunities of the International Criminal Court [online]. Adopted by the Assembly of States Parties, First session, New York, 3-10 September 2002, ICC-ASP/1/3 2011 [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/23F24FDC-E9C2-4C43-BE19-A19F5DDE8882/140090/Agreement_on_Priv_and_Imm_120704EN.pdf>.

Basic Principles on the Role of Lawyers [online]. Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, U.N. Doc A/CONF.144/28/Rev.1 AT 118 (1990) [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/i3bprl.htm>>.

Bureau of the Assembly of States Parties [online]. Fifth meeting, 30 June 2014 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Bureau/ICC-ASP-2014-Bureau-05-30-06-2014.pdf>.

Code of Conduct for the Office of the Prosecutor [online]. The Office of the Prosecutor, Date of entry into force: 5 September 2013 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/docs/Code%20of%20Conduct%20for%20the%20office%20of%20the%20Prosecutor.pdf>>.

Česká republika. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ze dne 24. září 2009 o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. In Sběrka mezinárodních smluv. 2009, částka 33, *Římský statut Mezinárodního trestního soudu* v českém znění, s. 4198-4274, v anglickém znění, s. 4115-4197.

Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia Internal Rules (Rev. 8) [online]. As Revised on 3 August 2011 [cit. 2014-05-09]. Dostupné z: <<http://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/legal-documents/ECCC%20Internal%20Rules%20%28Rev.8%29%20English.pdf>>.

First Challenges: An examination of recent landmark developments at the International Criminal Court [online]. An International Bar Association. Human Rights Institute Report, June 2009 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.ibanet.org/Human_Rights_Institute/ICC_Outreach_Monitoring/ICC_IBA_Publications.aspx>.

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>.

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>.

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 May 2015 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf>;

Office of the Prosecutor [online]. ICC-PIDS-FS-03-002/09_Eng [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/Web_List_of_Counsel_31-05-2015_EN.pdf>;

Regulations of the Office of the Prosecutor [online]. ICC-BD/05-01-09, Date entry into force: 23th April 2009 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/FFF97111-ECD6-40B5-9CDA-792BCBE1E695/280253/ICCBD050109ENG.pdf>>.

Report on the review of the organizational structure of the Registry [online]. ICC-ASP/13/26, International Criminal Court, Assembly of States Parties, Distr.: General, 28 October 2014, Thirteenth session, New York, 8-17 December 2014 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP13/ICC-ASP-13-26-ENG.pdf>.

Resolution ICC-ASP/12/Res.1 [online]. Adopted by the Assembly of States Parties at the 12th plenary meeting, on 27 November 2013, by consensus [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ASP12/ICC-ASP-12-Res1-ENG.pdf>.

Resolution ICC-ASP/1/Res.3, Procedure for the election of the judges for the International Criminal Court [online]. Adopted at the 3rd plenary meeting, on 9 September 2002, by consensus [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ICC-ASP-ASP1-Res-03-ENG.pdf>.

Resolution ICC-ASP/3/Res.6, Procedure for the nomination and election of judges, the Prosecutor and Deputy Prosecutors of the International Criminal Court [online]. (ICC-ASP/3/Res.6) - Consolidated Version, nedatováno [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ICC-ASP-3-Res.6-CONSOLIDATED-ENG.pdf>.

Resolution ICC-ASP/4/Res.1, Code of professional Conduct for counsel Court [online]. Adopted at the 3rd plenary meeting on 2 December 2005, by consensus, nedatováno [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/BD397ECF-8CA8-44EF-92C6-AB4BEBD55BE2/140121/ICCASP432Res1_English.pdf>.

Response from the Defence teams of Mr Lubanga, Mr Bemba, Mr Mbarushimana, Mr Ngudjolo and Mr Banda & Mr Jerbo to the Registry's "Discussion Paper on the Review of the ICC's Legal Aid System" [online]. Coalition for the International Criminal Court, 31 January 2012 [cit. 2014-04-03].

Dostupné z:

<http://www.iccnw.org/documents/Joint_Observations_re_Legal_Aid_ET1.pdf>.

Rome Statute of the International Criminal Court [online]. International Criminal Court, 2011 [cit. 2014-08-14]. Dostupné z:

<<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/RomeStatutEng.pdf>>.

SITUATION IN DARFUR, SUDAN. THE PROSECUTOR V. OMAR HASSAN AHMAD AL BASHIR. *Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court reparations* [online]. Date: 9 April, No. ICC-02/05-01/09 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1759849.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Decision establishing the principles and procedures to be applied to reparations* [online]. Date: 7 August 2012, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-02-08].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1447971.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Decision on certain practicalities regarding individuals who have the dual status of witness and victim* [online]. Date: 5 June 2008, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-11-08].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc502535.PDF>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Decision on judicial questioning* [online]. Date: 18 March 2010, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-02-23].

Dostupné z:

<http://www.worldcourts.com/icc/eng/decisions/2010.03.18_Prosecutor_v_Lubanga.pdf>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute* [online]. Date: 10 July 2012, No. ICC-01/04-01/06. [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1438370.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Decision on the Manner of Questioning Witnesses by the Legal Representatives of Victims*. [online]. Date: 16 September 2009, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <<http://www.iclklamberg.com/Caselaw/DRC/Dyilo/TCI/2127.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Decision on the Practices of Witness Familiarisation and Witness Proofing* [online]. Date: 8 November 2006, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-05-09].

Dostupné z: <http://www.iclklamberg.com/Caselaw/DRC/Dyilo/PTCI/ICC-01-04-01-06-679_English%20Decision%20on%20the%20Practices%20of%20Witness%20Familiarisation%20and%20Witness%20Proofing,%208%20November%202006.pdf>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Decision Regarding the Practices Used to Prepare and Familiarise Witnesses for Giving Testimony at Trial* [online]. Date: 30 November 2007, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-05-09].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc371733.PDF>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Defence Application Seeking a Permanent Stay of the Proceedings* [online]. Date: 10 December 2010, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-05-03].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1201067.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Document in support of the appeal against Trial Chamber I's 7 August 2012. Decision establishing the principles and procedures to be applied to reparation* [online]. Date: 5 February 2013, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1617768.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeals against the "Decision establishing the principles and procedures to be applied to reparations" of 7 August 2012 with AMENDED order for reparations (Annex A) and public annexes 1 and 2 reparation* [online]. Date: 3 March 2015, No. ICC-01/04-01/06 A A 2 A 3 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1919024.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against his conviction* [online]. Date: 1 December 2014, No. ICC-01/04-01/06 A 5 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1876833.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against his conviction. Dissenting opinion of judge Anita Ušacka* [online]. Date: 1 December 2014, No. ICC-01/04-01/06-3121-Anx2 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1877188.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against his conviction. Partly dissenting opinion of judge*

Sang-Hyun Song I [online]. Date: 1 December 2014, No. ICC-01/04-01/06-3121-Anx1 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1877180.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the Appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against the Decision on the Defence Challenge to the Jurisdiction of the Court pursuant to article 19 (2) (a) of the Statute of 3 October 2006* [online]. Date: 14 December 2006, No. ICC-01/04-01/06 (OA4) [cit. 2014-05-03]. Dostupné z: <http://www.iccklamberg.com/Caselaw/DRC/Dyilo/Appeals/ICC-01-04-01-06-772_English%20Judgment%2014%20December%202006.pdf>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeal of the Prosecutor against the decision of Trial Chamber I of 8 July 2010 entitled "Decision on the Prosecution's Urgent Request for Variation of the Time-Limit to Disclose the Identity of Intermediary 143 or Alternatively to Stay Proceedings Pending Further Consultations with the VWU"* [online]. Date: 8 October 2010, No. ICC-01/04-01/06 OA 18 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc947768.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeals of the Prosecutor and Mr Thomas Lubanga Dyilo against the "Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute"* [online]. Date: 1 December 2014, No. ICC-01/04-01/06 A 4 A 6 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1877186.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeals of the Prosecutor and Mr Thomas Lubanga Dyilo against the "Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute". Partly dissenting opinion of judge Sang-Hyun Song II* [online]. Date: 1 December 2014, No. ICC-01/04-01/06-3122-Anx1 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1877198.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO. THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeals of The Prosecutor and The Defence against Trial Chamber I's Decision on Victims' Participation of 18 January 2008* [online]. Date: 11 July 2008, No. ICC-01/04-01/06 OA 9 OA 10. [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc529076.PDF>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO. THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment on the appeals of The Prosecutor and The Defence against Trial Chamber I's Decision on Victims' Participation of 18 January 2008. Partly Dissenting Opinion of Judge Philippe Kirsch* [online]. Date: 23 July 2008, No. ICC-01/04-01/06 OA 9 OA 10. [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/judsumm/jsv_icc_0104_0106_1432_anx.pdf>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute* [online]. Date: 14 March 2012, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1379838.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Judgment pursuant to Article 74 of the Statute. Separate and Dissenting Opinion of Judge Odio Benito*. [online]. Date: 14 March 2012, No. ICC-01/04-01/06, s. 608-624 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1379838.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR vs. THOMAS LUBANGA DYILO. *Prosecution's submissions regarding the subjects that require early determination: procedures to be adopted for instructing expert witnesses, witness familiarization and witness proofing* [online]. Date: 12 September 2007, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc343768.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO. THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Redacted Decision on the "Defence Application Seeking a Permanent Stay of the Proceedings"* [online]. Date: 7 March 2011, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-05-03]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1036342.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Redacted Decision on the Prosecution's Urgent Request for Variation of the Time-Limit to Disclose the Identity of Intermediary 143 or Alternatively to Stay Proceedings Pending Further Consultations with the VWU* [online]. Date: 8 July 2010, No. ICC-01/04-01/06 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc906146.pdf>>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Transcript ICC-01/04-01/06-T-107-ENG* [online]. ET WT 26-01-2009, 1/74, SZ T [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.legal-tools.org/uploads/tx_ltpdb/doc623638_01.pdf>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Transcript ICC-01/04-01/06-T-109-ENG* [online]. WT 27-01-2009, 1/59, NB T [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.legal-tools.org/uploads/tx_ltpdb/doc623848_01.pdf>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Transcripts ICC-01/04-01/06-T-110-ENG WT 28-01-2009 1/51 NB T* [online]. Situation in the Democratic Republic of Congo – Case ICC-01/04-01/06, Hearing - Open Session, Wednesday, 28 January 2009 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <http://www.legal-tools.org/uploads/tx_ltpdb/doc624554_01.pdf>.

SITUATION IN THE DEMOCRATIC REUBLIC OF THE CONGO IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. THOMAS LUBANGA DYILO. *Transcript ICC-01/04-01/06-T-236-Red2-ENG* [online]. WT 27-01-2010, 1/56, NB T [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.legal-tools.org/uploads/tx_ltpdb/doc1264308_06.pdf>.

SITUATION IN THE REPUBLIC OF KENYA IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. WILLIAM SAMOEI RUTO and JOSHUA ARAP SANG. *Decision on witness preparation* [online]. Date: 2 January 2013, No. ICC-01/09-01/11 [cit. 2014-05-11]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1533650.pdf>>.

Statement [online]. The Swedish Bar Association, 14 February 2012 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://www.advokatsamfundet.se/Documents/Advokatsamfundet_sv/Nyheter/Statemen%20-%20Legal%20Aid%20-%20Final%20-%2014%20Feb%2012.pdf>.

The Agreement on the Privileges and Immunities of the ICC [online]. ICC-ASP/1/3 (Part. II-E) bis, Adoption: 9.9.2002, Entry into Force: 22.7.2004 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/legal%20texts%20and%20tools/official%20journal/Pages/agreement%20on%20the%20privileges%20and%20immunities%20of%20the%20icc.aspx>.

The Regulations of the Court [online]. ICC-BD/01-01-04, Adoption: 26.5.2004, Entry into Force: 26.5.2004 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/legal%20texts%20and%20tools/official%20journal/Pages/regulations%20of%20the%20court.aspx>.

The Rules of Procedure and Evidence [online]. ICC-ASP/1/3 (Part. II-A), Adoption: 9.9.2002, Entry into Force: 9.9.2002 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/legal%20texts%20and%20tools/official%20journal/Pages/rules%20of%20procedure%20and%20evidence.aspx>.

Elektronické zdroje

Current Judges - Biographical Notes [online]. ICC, Structure of the Court, Chambers, The Judges, nedatováno [cit. 2014-12-13]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/chambers/the%20judges/Pages/judges.aspx>.

Česká republika uložila ratifikační listinu k Římskému statutu Mezinárodního trestního soudu [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 22. 7. 2009 [cit. 2014-08-14].

Dostupné z:

<http://www.mzv.cz/un.newyork/cz/zpravy_a_udalosti/ceska_republika_ulozila_ratifika_cni.html>.

Fernández de Gurmendi, Silvia (Argentina) [online]. 7 September 2009 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/06A1F4A5-E546-44E4-AADD-40FE0426289B/0/ICCASPEJ22009ARGNVENG.pdf>>.

Fremr, Robert. Jiné právo rwandského tribunálu. *Jiné právo* [online]. 4. 1. 2010 [cit. 2014-01-05]. Dostupné z:

<<http://jinepravo.blogspot.cz/2010/01/jine-pravo-rwandskeho-tribunalu.html>>.

Groulx, Elise. *The Defence Pillar: Making the Defence a Full Partner in the International Criminal Justice System* [online]. Hague Conference Presentation The Hague, Netherlands, 3 November 2000 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.scsl.org/scsl/Public/SCSL-03-05-Sesay/SCSL-03-05-PT-047/SCSL-03-05-PT-047-II.pdf>>.

James Kirkpatrick Stewart, ICC Deputy Prosecutor Elect [online]. ICC, Structure of the Court, Office of the Prosecutor, ICC - Deputy Prosecutor, nedatováno [cit. 2014-09-07]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/office%20of%20the%20prosecutor/Pages/DeputyProsecutor.aspx>.

Judges continuing in office to complete proceedings [online]. ICC, Structure of the Court, Chambers, The Judges, Judges continuing in office to complete proceedings, nedatováno [cit. 2014-12-13]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/chambers/the%20judges/Pages/judges%20continuing%20in%20office%20to%20complete%20proceedings.aspx>.

Kryslová, Radka. Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu Mezinárodního trestního soudu? [online]. *Working Papers České společnosti pro mezinárodní právo*, Roč. 1 (2014) - č. 2 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <<http://www.csmp-csil.org/working-papers/>>.

McBride J. *Human rights and criminal procedure. The case law of the European Court of Human Rights* [online]. Council of Europe Publishing, 2009 [cit. 2014-08-23].

Dostupné z:

<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/Source/documentation/Echr_and_crim_procedure.pdf>.

Mrs. Fatou Bensouda, ICC Prosecutor [online]. ICC, Structure of the Court, Office of the Prosecutor, Mrs. Fatou Bensouda, ICC Prosecutor, nedatováno [cit. 2014-09-07].

Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/office%20of%20the%20prosecutor/Pages/theprosecutor2012.aspx>.

New ICC judge Geoffrey A. Henderson sworn in today at the seat of the International Criminal Court [online]. ICC, Press and Media, Press Releases, New ICC judge Geoffrey A. Henderson sworn in today at the seat of the International Criminal Court, ICC-CPI-20131212-PR973, 12/12/2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/pr973.aspx>.

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/pr973.aspx>.

Ozaki, Kuniko (Japan) [online]. 11 August 2009 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z:

<<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/C6E7429F-D82F-4BE8-B52E-960E31F4EA72/0/ICCASPEJ22009JPNNENG.pdf>>.

SáCouto, Susana, Cleary, Katherine. *Witness Proofing at the International Criminal Court* [online]. War Crimes Research Office. International Criminal Court Legal Analysis and Education Project, American University Washington College of Law, July 2009 [cit. 2014-05-09].

Dostupné z:

<http://www.wcl.american.edu/warcimes/icc/documents/WCRO_Report_on_Witness_Proofing_at_the_ICC_July2009.pdf>.

Six new judges sworn in today at the seat of the International Criminal Court [online]. ICC, Press and Media, Press Releases, ICC-CPI-20150310-PR1095, 10. 3. 2015 [cit. 2015-06-15].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/pr1095.aspx>.

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/pr1095.aspx>.

Soudce JUDr. Robert Fremr zvolen do Mezinárodního trestního soudu [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 14. 12. 2011 [cit. 2014-08-14].

Dostupné z:

<http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2011/soudce_judr_robert_fremr_zvolen_do.html>.

Thirteenth session of the Assembly of States Parties [online]. ASP Information - updated at : 10/02/2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/sessions/documentation/13th-session/Pages/default.aspx>.

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/sessions/documentation/13th-session/Pages/default.aspx>.

Trial Division Parties [online]. ICC, Structure of the Court, Chambers, Trial Division, nedatováno [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/chambers/trial%20division/Pages/trial%20division.aspx>.

Wairagala, Wakabi. *Lubanga's Defense Opening Statement – Witnesses Lied, Lubanga is Not Guilty* [online]. The Lubanga Trial at the International Criminal Court, Commentary, January 27, 2010 [cit. 2013-10-20].

Dostupné z: <<http://www.lubangatrial.org/2010/01/27/lubangas-defense-opening-statement-witnesses-lied-lubanga-is-not-guilty/>>.

Ostatní zdroje

Kryslová, Radka. *Dětiští vojáci - problematické aspekty vztahu mezi mezinárodním humanitárním a mezinárodním trestním právem*. Příspěvek ke konferenci 150 let mezinárodního humanitárního práva byl přednesen dne 7. 11. 2014 na Právnické fakultě UK v Praze [příspěvek bude vydán v rámci kolektivní monografie autorů v roce 2015].

Kryslová, Radka. *Role obhájce v trestním řízení - meze přípustné obhajoby klienta*. Soutěžní esej VI. ročníku soutěže IUS ET SOCIETAS; vítězná esej umístěná na 2. až 3. místě byla přednesena na slavnostní akci konané u příležitosti zahájení mezinárodní konference Dny práva 2013 dne 13. 11. 2013 na Právnické fakultě MU Brno.

Kryslová, Radka. *Vznik úřadu obhájce jakožto pátého orgánu Mezinárodního trestního soudu?* Soutěžní práce VII. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti; vítězná práce umístěná na 2. místě byla přednesena v rámci fakultního kola soutěže dne 9. 6. 2014 na Právnické fakultě UK v Praze a v rámci celostátního (resp. česko-slovenského) kola soutěže byla přednesena dne 19. 9. 2014 na Západočeské univerzitě v Plzni.

Šámal, Pavel. Žalobci musí odpovídat za svou práci. *MF Dnes*, 28. března 2014, s. 11.

Resumé

Předkládaná disertační práce podrobně analyzuje jednu ze stěžejních procesních fází řízení před MTS, a to fázi hlavního líčení. Na základě provedené analýzy je zřejmé, že hlavní líčení upravené ve Statutu a v Pravidlech procesního a důkazního řízení MTS odpovídá charakteristickým prvkům typickým pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu. Mezi tyto prvky patří zejména:

1. aktivní role soudců a jejich poměrně rozsáhlé pravomoci v průběhu hlavního líčení (zejména ve fázi důkazního řízení),
2. aktivní role obětí (jejichž účast u hlavního líčení není zdaleka omezena jen na roli svědků některé ze stran trestního procesu) a jejich nárok na odškodnění,
3. ne příliš podrobná pravidla přípustnosti jednotlivých důkazů (o přípustnosti jednotlivého důkazu rozhodují *ad hoc* soudci projednacího senátu).

Rovněž v případě hlavního líčení s Thomasem Lubangou lze říci, že toto hlavní líčení bylo charakteristické převahou prvků typických pro kontinentální (inkviziční) typ trestního procesu. Senáty rozhodující v průběhu tohoto hlavního líčení velmi často zvolily způsob výkladu odpovídající příklonu k charakteristickým rysům tohoto typu trestního procesu, na úkor prvků typických pro angloamerický (adversární) typ trestního procesu. Převaha prvků kontinentálního (inkvizičního) typu trestního procesu však vede k oslabení principu rovnosti zbraní v řízení před soudem a ohrožuje zásadu spravedlivého procesu vůči obžalovanému. Toto ohrožení spočívá v tom, že obhajoba nemá stejné možnosti získání důkazních prostředků jako žalobce, přičemž žalobce s odkazem na povinnost ochránit zdroj svých informací obhajobě často neposkytuje potřebné informace a důkazy. Žalobce je navíc v poněkud "schizofrenní" pozici, kdy je na jedné straně povinen stejně pečlivě prověřovat přitěžující i polehčující okolnosti a na druhé straně je povinen prokázat vinu obžalovaného bez důvodných pochybností a jako zástupce MTS je rovněž povinen dbát na to, aby nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva nezůstaly nepotrestány. Tato činnost žalobce je navíc poměrně

silně mediálně i jinak sledována, přičemž role obhájce je na poli mezinárodního trestního soudnictví spíše stranou zájmu.

Za účelem zajištění rovnosti zbraní mezi žalobcem a obhájcem v řízení před MTS v širším pojetí (zahrnujícím i proporcionální výchozí podmínky činnosti obou stran trestního procesu), lze doporučit, aby obhájci byli příslušníky samostatného orgánu MTS s jistou mírou autonomie. Alternativou vzniku samostatného úřadu obhájce by mohla být podstatná změna dosavadních procesních předpisů soudu, a to například za účelem vzniku oficiálního vyšetřovacího spisu, do něhož by byl obhájce obviněného oprávněn nahlížet již v průběhu vyšetřování a který by byl při skončení vyšetřování obhájci předložen za účelem seznámení se se všemi důkazy, shromážděnými v přípravném řízení.

Předkládaná disertační práce obsahuje i zcela původní analýzu příslušnosti soudců k jednotlivým typům trestního procesu podle země jejich původu. Účelem této analýzy bylo v rámci případové analýzy hlavního líčení s Thomasem Lubangou zodpovědět, zdali tato jejich příslušnost ovlivnila způsob jejich interpretace a aplikace některých procesních institutů užívaných v tomto řízení (pokud jasné vodítko nebylo obsaženo v procesních předpisech soudu). V průběhu hlavního líčení s Thomasem Lubangou vyvstala potřeba vyřešit celou řadu procesních obtíží, u nichž Statut, ale ani Pravidla procesního a důkazního řízení MTS, neposkytovaly jednoznačné řešení, popř. takové řešení zcela chybělo. V některých případech bylo skutečně potvrzeno, že příslušnost soudce ke konkrétnímu typu trestního procesu podle země původu ovlivnila interpretaci procesního institutu v tom směru, že soudce se přiklonil ke způsobu výkladu typickému pro typ procesu podle země jeho původu, avšak v případě senátů složených z několika soudců se tato hypotéza nepotvrdila. I nadále však bude zajímavé sledovat, zdali se bude postupně vytvářet konstatní judikatura senátů MTS napříč jednotlivými řízeními před soudem, nebo bude záležet vždy na konkrétním senátu MTS, jaký způsob interpretace a aplikace jednotlivých procesních institutů zvolí, a to bez ohledu na to, jak v obdobné věci rozhodl jiný senát soudu.

Summary

Dissertation analysis the trial as one of the pivotal stage of the procedure before the International Criminal Court (ICC). The trial before the ICC is based predominantly on the features typical for continental (inquisitorial) criminal procedure. These features are above all:

- 1) active role of judges and their wide power during of the trial (especially during the evidence)
- 2) active role of victims (this role is not limited only on the role of witnesses of the parties) and their claim to compensation
- 3) not too detailed rules of evidence (judges decide about the admissibility of evidence *ad hoc*).

The trial with Thomas Lubanga have been also predominantly based on features typical for continental (inquisitorial) criminal procedure. Chambers in that trial have very often used the way of interpretation typical for continental (inquisitorial) criminal procedure to the detriment of Anglo-American (adversarial) criminal procedure. Predominance of continental (inquisitorial) features of the criminal procedure contribute to weaken the principle of equality of arms before the ICC and threaten the fair trial. Defence counsel have more limited possibilities to acquire evidence than prosecutor. The prosecutor often disregarded its duty to disclose evidence and informations to the defense. The prosecutor is in schizoid position - he is under an obligation to search both exculpatory and inculpatory evidence but also has to prove the guilt of the accused beyond reasonable doubt. As the head of a separate organ of the ICC, the prosecutor has to ensure that the most serious crimes of concern to the international community as a whole must not go unpunished.

The Defence office should be established as a separate organ of the court because it has to ensure real (not merely formal) respect of the principle of equality of arms before the ICC. Alternatively regulations of procedure before the ICC should be changed.

Office file of the proceeding accessible by the defence counsel should be introduced after the end of the investigations.

The paper contains an original analysis of classification of judges of the ICC according to the criminal procedure of their citizenship. The aim of this paper is to examine that this classification have influenced the way of interpretation and application of certain rules of procedure. During the procedure with Thomas Lubanga there were a number of procedural problems which didn't have resolution in Statut of the ICC and Rules of Procedure and Evidence. In some cases it was confirmed that classification of judges according to the criminal procedure of their citizenship have influenced the way of interpretation and application of certain rules of procedure. In other cases it wasn't. It will be interesting to see if classification of judges according to the criminal procedure of their citizenship is crucial or not and if chambers of the ICC will resolve similar procedural problems of law in later cases the same way or not.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 :** Obrazové znázornění jednacích síní MTS
- Příloha č. 2 :** Přehled právních systémů jednotlivých zemí světa
- Příloha č. 3 :** Mapa právních systémů v jednotlivých zemích světa č. 1
- Příloha č. 4 :** Mapa právních systémů v jednotlivých zemích světa č. 2
- Příloha č. 5 :** Přehled zvolených soudců MTS - 1. volby: únor 2003
- Příloha č. 6 :** Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (*výsledek 1. voleb - únor 2003*)
- Příloha č. 7 :** Přehled zvolených soudců MTS - 2. volby: leden 2006
- Příloha č. 8 :** Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (*výsledek 2. voleb - leden 2006*)
- Příloha č. 9 :** Přehled zvolených soudců MTS - 3. volby: leden 2009
- Příloha č. 10 :** Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (*výsledek 3. voleb - leden 2009*)
- Příloha č. 11 :** Přehled zvolených soudců MTS - 4. volby: prosinec 2011
- Příloha č. 12 :** Graf znázorňující složení MTS typu trestního procesu země původu soudců (*výsledek 4. voleb - prosinec 2011*)
- Příloha č. 13 :** Přehled soudců MTS k datu 31. prosince 2014
- Příloha č. 14 :** Graf znázorňující složení MTS k datu 31. prosince 2014 podle typu trestního procesu země původu soudců
- Příloha č. 15 :** Přehled zvolených soudců MTS - 5. volby: prosinec 2014
- Příloha č. 16 :** Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (*výsledek 5. voleb - prosinec 2014*)
- Příloha č. 17 :** Přehled soudců MTS k datu 5. července 2015
- Příloha č. 18 :** Graf znázorňující složení MTS k datu 5. července 2015 podle typu trestního procesu země původu soudců
- Příloha č. 19 :** Přehled státní příslušnosti (včetně uvedení typu trestního procesu konkrétní země původu) obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 30. září 2013 - *obhájci s jedním státním občanstvím*

- Příloha č. 20 :** Přehled státní příslušnosti (včetně uvedení typu trestního procesu konkrétní země původu) obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 30. září 2013 - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*
- Příloha č. 21 :** Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013
- Příloha č. 22 :** Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013 - *kontinentální právní systém*
- Příloha č. 23 :** Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013 - *angloamerický právní systém*
- Příloha č. 24 :** Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 (oproti stavu k datu 30. září 2013) - *obhájci s jedním státním občanstvím*
- Příloha č. 25 :** Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 (oproti stavu k datu 30. září 2013) - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*
- Příloha č. 26 :** Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 20. července 2014
- Příloha č. 27 :** Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 20. července 2014 - *kontinentální právní systém*
- Příloha č. 28 :** Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 20. července 2014 - *angloamerický právní systém*
- Příloha č. 29 :** Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 - *obhájci s jedním státním občanstvím*
- Příloha č. 30 :** Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*
- Příloha č. 31 :** Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 (oproti stavu k datu 20. července 2014) - *obhájci s jedním státním občanstvím*

Příloha č. 32 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 (oproti stavu k datu 20. července 2014) - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*

Příloha č. 33 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. prosince 2014

Příloha č. 34 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 31. prosince 2014 - *kontinentální právní systém*

Příloha č. 35 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. prosince 2014 - *angloamerický právní systém*

Příloha č. 36 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 - *obhájci s jedním státním občanstvím*

Příloha č. 37 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*

Příloha č. 38 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 (oproti stavu k datu 31. prosince 2014) - *obhájci s jedním státním občanstvím*

Příloha č. 39 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 (oproti stavu k datu 31. prosince 2014) - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*

Příloha č. 40 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. května 2015

Příloha č. 41 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. května 2015 - *kontinentální právní systém*

Příloha č. 42 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. května 2015 - *angloamerický právní systém*

Příloha č. 43 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 - *obhájci s jedním státním občanstvím*

Příloha č. 44 : Přehled soudců odvolacího senátu²³³ v řízení s Thomasem Lubangou

Příloha č. 45 : Graf znázorňující složení odvolacího senátu²³⁴ v řízení s Thomasem Lubangou

Příloha č. 46 : Přehled soudců projednacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou

Příloha č. 47 : Graf znázorňující složení projednacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu

Příloha č. 48 : Přehled soudců odvolacího senátu²³⁵ v řízení s Thomasem Lubangou

Příloha č. 49 : Graf znázorňující složení odvolacího senátu²³⁶ v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu

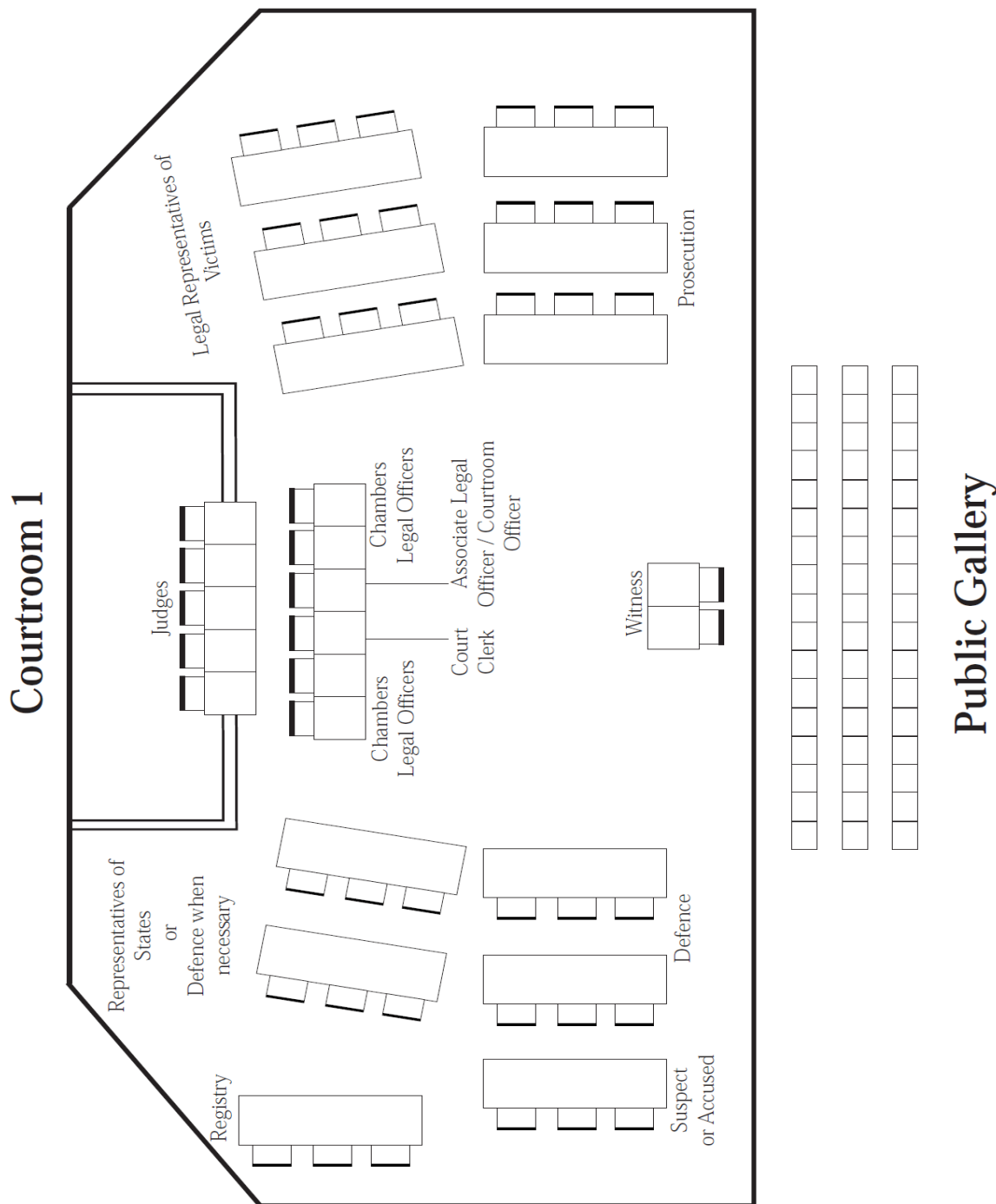
²³³ Ve složení odvolacího senátu ke dni 11. července 2008.

²³⁴ Ve složení odvolacího senátu ke dni 11. července 2008.

²³⁵ Ve složení odvolacího senátu ke dni 8. října 2010.

²³⁶ Ve složení odvolacího senátu ke dni 8. října 2010.

Příloha č. 1 : Obrazové znázornění jednací síně MTS

Zdroj: *ICC Rules of Decorum Publication - Courtroom 1* [online, cit. 2014-08-11].
 Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/ICCRODEngLR.pdf>>.

Příloha č. 2 : Přehled právních systémů jednotlivých zemí světa

Field Listing :: Legal system

This entry provides the description of a country's legal system. A statement on judicial review of legislative acts is also included for a number of countries. The legal systems of nearly all countries are generally modeled upon elements of five main types: civil law (including French law, the Napoleonic Code, Roman law, Roman-Dutch law, and Spanish law); common law (including United State law); customary law; mixed or pluralistic law; and religious law (including Islamic law). An additional type of legal system - international law, which governs the conduct of independent nations in their relationships with one another - is also addressed below. The following list describes these legal systems, the countries or world regions where these systems are enforced, and a brief statement on the origins and major features of each.

Civil Law - The most widespread type of legal system in the world, applied in various forms in approximately 150 countries. Also referred to as European continental law, the civil law system is derived mainly from the Roman *Corpus Juris Civilis*, (Body of Civil Law), a collection of laws and legal interpretations compiled under the East Roman (Byzantine) Emperor Justinian I between A.D. 528 and 565. The major feature of civil law systems is that the laws are organized into systematic written codes. In civil law the sources recognized as authoritative are principally legislation - especially codifications in constitutions or statutes enacted by governments - and secondarily, custom. The civil law systems in some countries are based on more than one code.

Common Law - A type of legal system, often synonymous with "English common law," which is the system of England and Wales in the UK, and is also in force in approximately 80 countries formerly part of or influenced by the former British Empire. English common law reflects Biblical influences as well as remnants of law systems imposed by early conquerors including the Romans, Anglo-Saxons, and Normans. Some legal scholars attribute the formation of the English common law system to King Henry II (r.1154-1189). Until the time of his reign, laws customary among England's various manorial and ecclesiastical (church) jurisdictions were administered locally. Henry II established the king's court and designated that laws were "common" to the entire English realm. The foundation of English common law is "legal precedent" - referred to as *stare decisis*, meaning "to stand by things decided." In the English common law system, court judges are bound in their decisions in large part by the rules and other doctrines developed - and supplemented over time - by the judges of earlier English courts.

Customary Law - A type of legal system that serves as the basis of, or has influenced, the present-day laws in approximately 40 countries - mostly in Africa, but some in the Pacific islands, Europe, and the Near East. Customary law is also referred to as "primitive law," "unwritten law," "indigenous law," and "folk law." There is no single history of customary law such as that found in Roman civil law, English common law, Islamic law, or the Napoleonic Civil Code. The earliest systems of law in human society were customary, and usually developed in small agrarian and hunter-gatherer communities. As the term implies, customary law is based upon the customs of a community. Common attributes of customary legal systems are that they are seldom written down, they embody an organized set of rules regulating social relations, and they are agreed upon by members of the community. Although such law systems include sanctions for law infractions, resolution tends to be reconciliatory rather than punitive. A number of African states practiced customary law many centuries prior to colonial influences. Following colonization, such laws were written down and incorporated to varying extents into the legal systems imposed by their colonial powers.

European Union Law - A sub-discipline of international law known as "supranational law" in which the rights of sovereign nations are limited in relation to one another. Also referred to as the Law of the European Union or Community Law, it is the unique and complex legal system that operates in tandem with the laws of the 27 member states of the European Union (EU). Similar to federal states, the EU legal system ensures compliance from the member states because of the Union's decentralized political nature. The European Court of Justice (ECJ), established in 1952 by the Treaty of Paris, has been largely responsible for the development of EU law. Fundamental principles of European Union law include: *subsidiarity* - the notion that issues be handled by the smallest, lowest, or least centralized competent authority; *proportionality* - the EU may only act to the extent needed to achieve its objectives; *conferral* - the EU is a union of member states, and all its authorities are voluntarily granted by its members; *legal certainty* - requires that legal rules be clear and precise; and *precautionary principle* - a moral and political principle stating that if an action or policy might cause severe or irreversible harm to the public or to the environment, in the absence of a scientific consensus that harm would not ensue, the burden of proof falls on those who would advocate taking the action.

French Law - A type of civil law that is the legal system of France. The French system also serves as the basis for, or is mixed with, other legal systems in approximately 50 countries, notably in North Africa, the Near East, and the French territories and dependencies. French law is primarily codified or systematic written civil law. Prior to the French Revolution (1789-1799), France had no single national legal system. Laws in the northern areas of present-day France were mostly local customs based on privileges and exemptions granted by kings and feudal lords, while in the southern areas Roman law predominated. The introduction of the Napoleonic Civil Code during the reign of Napoleon I in the first decade of the 19th century brought major reforms to the French legal system, many of which remain part of France's current legal structure, though all have been extensively amended or redrafted to address a modern nation. French law distinguishes between "public law" and "private law." Public law relates to government, the French Constitution, public administration, and criminal law. Private law covers issues between private citizens or corporations. The most recent changes to the French legal system - introduced in the 1980s - were the decentralization laws, which transferred authority from centrally appointed government representatives to locally elected representatives of the people.

International Law - The law of the international community, or the body of customary rules and treaty rules accepted as legally binding by states in their relations with each other. International law differs from other legal systems in that it primarily concerns sovereign political entities. There are three separate disciplines of international law: public international law, which governs the relationship between provinces and international entities and includes treaty law, law of the sea, international criminal law, and international humanitarian law; private international law, which addresses legal jurisdiction; and supranational law - a legal framework wherein countries are bound by regional agreements in which the laws of the member countries are held inapplicable when in conflict with supranational laws. At present the European Union is the only entity under a supranational legal system. The term "international law" was coined by Jeremy Bentham in 1780 in his *Principles of Morals and Legislation*, though laws governing relations between states have been recognized from very early times (many centuries B.C.).

Modern international law developed alongside the emergence and growth of the European nation-states beginning in the early 16th century. Other factors that influenced the development of international law included the revival of legal studies, the growth of international trade, and the practice of exchanging emissaries and establishing legations. The sources of International law are set out in Article 38-1 of the Statute of the International Court of Justice within the UN Charter.

Islamic Law - The most widespread type of religious law, it is the legal system enforced in over 30 countries, particularly in the Near East, but also in Central and South Asia, Africa, and Indonesia. In many countries Islamic law operates in tandem with a civil law system. Islamic law is embodied in the sharia, an Arabic word meaning "the right path." Sharia covers all aspects of public and private life and organizes them into five categories: obligatory, recommended, permitted, disliked, and forbidden. The primary sources of sharia law are the Qur'an, believed by Muslims to be the word of God revealed to the Prophet Muhammad by the angel Gabriel, and the Sunnah, the teachings of the Prophet and his works. In addition to these two primary sources, traditional Sunni Muslims recognize the consensus of Muhammad's companions and Islamic jurists on certain issues, called *ijmas*, and various forms of reasoning, including analogy by legal scholars, referred to as *qiyas*. Shia Muslims reject *ijmas* and *qiyas* as sources of sharia law.

Mixed Law - Also referred to as pluralistic law, mixed law consists of elements of some or all of the other main types of legal systems - civil, common, customary, and religious. The mixed legal systems of a number of countries came about when colonial powers overlaid their own legal systems upon colonized regions but retained elements of the colonies' existing legal systems.

Napoleonic Civil Code - A type of civil law, referred to as the Civil Code or *Code Civil des Français*, forms part of the legal system of France, and underpins the legal systems of Bolivia, Egypt, Lebanon, Poland, and the US state of Louisiana. The Civil Code was established under Napoleon I, enacted in 1804, and officially designated the *Code Napoleon* in 1807. This legal system combined the Teutonic civil law tradition of the northern provinces of France with the Roman law tradition of the southern and eastern regions of the country. The Civil Code bears similarities in its arrangement to the Roman *Body of Civil Law* (see Civil Law above). As enacted in 1804, the Code addressed personal status, property, and the acquisition of property. Codes added over the following six years included civil procedures, commercial law, criminal law and procedures, and a penal code.

Religious Law - A legal system which stems from the sacred texts of religious traditions and in most cases professes to cover all aspects of life as a seamless part of devotional obligations to a transcendent, imminent, or deep philosophical reality. Implied as the basis of religious law is the concept of unalterability, because the word of God cannot be amended or legislated against by judges or governments. However, a detailed legal system generally requires human elaboration. The main types of religious law are sharia in Islam, halakha in Judaism, and canon law in some Christian groups. Sharia is the most widespread religious legal system (see Islamic Law), and is the sole system of law for countries including Iran, the Maldives, and Saudi Arabia. No country is fully governed by halakha, but Jewish people may decide to settle disputes through Jewish courts and be bound by their rulings. Canon law is not a divine law as such because it is not found in revelation. It is viewed instead as human law inspired by the word of God and applying the demands of that revelation to the actual situation of the church. Canon law regulates the internal ordering of the Roman Catholic Church, the Eastern Orthodox Church, and the Anglican Communion.

Roman Law - A type of civil law developed in ancient Rome and practiced from the time of the city's founding (traditionally 753 B.C.) until the fall of the Western Empire in the 5th century A.D. Roman law remained the legal system of the Byzantine (Eastern Empire) until the fall of Constantinople in 1453. Preserved fragments of the first legal text, known as the Law of the Twelve Tables, dating from the 5th century B.C., contained specific provisions designed to change the prevailing customary law. Early Roman law was drawn from custom and statutes; later, during the time of the empire, emperors asserted their authority as the ultimate source of law. The basis for Roman laws was the idea that the exact form - not the intention - of words or of actions produced legal consequences. It was only in the late 6th century A.D. that a comprehensive Roman code of laws was published (see Civil Law above). Roman law served as the basis of law systems developed in a number of continental European countries.

Roman-Dutch Law - A type of civil law based on Roman law as applied in the Netherlands. Roman-Dutch law serves as the basis for legal systems in seven African countries, as well as Guyana, Indonesia, and Sri Lanka. This law system, which originated in the province of Holland and expanded throughout the Netherlands (to be replaced by the French Civil Code in 1809), was instituted in a number of sub-Saharan African countries during the Dutch colonial period. The Dutch jurist/philosopher Hugo Grotius was the first to attempt to reduce Roman-Dutch civil law into a system in his *Jurisprudence of Holland* (written 1619-20, commentary published 1621). The Dutch historian/lawyer Simon van Leeuwen coined the term "Roman-Dutch law" in 1652.

Spanish Law - A type of civil law, often referred to as the Spanish Civil Code, it is the present legal system of Spain and is the basis of legal systems in 12 countries mostly in Central and South America, but also in southwestern Europe, northern and western Africa, and southeastern Asia. The Spanish Civil Code reflects a complex mixture of customary, Roman, Napoleonic, local, and modern codified law. The laws of the Visigoth invaders of Spain in the 5th to 7th centuries had the earliest major influence on Spanish legal system development. The Christian Reconquest of Spain in the 11th through 15th centuries witnessed the development of customary law, which combined canon (religious) and Roman law. During several centuries of Hapsburg and Bourbon rule, systematic recomplings of the existing national legal system were attempted, but these often conflicted with local and regional customary civil laws. Legal system development for most of the 19th century concentrated on formulating a national civil law system, which was finally enacted in 1889 as the Spanish Civil Code. Several sections of the code have been revised, the most recent of which are the penal code in 1989 and the judiciary code in 2001. The Spanish Civil Code separates public and private law. Public law includes constitutional law, administrative law, criminal law, process law, financial and tax law, and international public law. Private law includes civil law, commercial law, labor law, and international private law.

United States Law - A type of common law, which is the basis of the legal system of the United States and that of its island possessions in the Caribbean and the Pacific. This legal system has several layers, more possibly than in most other countries, and is due in part to the division between federal and state law. The United States was founded not as one nation but as a union of 13 colonies, each claiming independence from the British Crown. The US Constitution, implemented in 1789, began shifting power away from the states and toward the federal government, though the states today retain substantial legal authority. US law draws its authority from four sources: *constitutional law*, *statutory law*, *administrative regulations*, and *case law*. Constitutional law is based on the US Constitution and serves as the supreme federal law. Taken together with those of the state constitutions, these documents outline the general structure of the federal and state governments and provide the rules and limits of power. US statutory law is legislation enacted by the US Congress and is codified in the United States Code. The 50 state legislatures have similar authority to enact state statutes. Administrative law is the authority delegated to federal and state executive agencies. Case law, also referred to as common law, covers areas where constitutional or statutory law is lacking. Case law is a collection of judicial decisions, customs, and general principles that began in England centuries ago, that were adopted in America at the time of the Revolution, and that continue to develop today.

Country	Legal system
Afghanistan	mixed legal system of civil, customary, and Islamic law
Akrotiri	the Sovereign Base Area Administration has its own court system to deal with civil and criminal matters; laws applicable to the Cypriot population are, as far as possible, the same as the laws of the Republic of Cyprus
Albania	civil law system except in the northern rural areas where customary law known as the "Code of Leke" prevails
Algeria	mixed legal system of French civil law and Islamic law; judicial review of legislative acts in ad hoc Constitutional Council composed of various public officials including several Supreme Court justices
American Samoa	mixed legal system of US common law and customary law
Andorra	mixed legal system of civil and customary law with canon (religious) law influences
Angola	civil legal system based on Portuguese civil law; no judicial review of legislation
Anguilla	common law based on the English model
Antarctica	Antarctica is administered through annual meetings - known as Antarctic Treaty Consultative Meetings - which include consultative member nations, non-consultative member nations, observer organizations, and expert organizations; decisions from these meetings are carried out by these member nations (with respect to their own nationals and operations) in accordance with their own national laws; more generally, access to the Antarctic Treaty area, that is to all areas between 60 and 90 degrees south latitude, is subject to a number of relevant legal instruments and authorization procedures adopted by the states party to the Antarctic Treaty; note - US law, including certain criminal offenses by or against US nationals, such as murder, may apply extraterritorially; some US laws directly apply to Antarctica; for example, the Antarctic Conservation Act, 16 U.S.C. section 2401 et seq., provides civil and criminal penalties for the following activities unless authorized by regulation of statute: the taking of native mammals or birds; the introduction of nonindigenous plants and animals; entry into specially protected areas; the discharge or disposal of pollutants; and the importation into the US of certain items from Antarctica; violation of the Antarctic Conservation Act carries penalties of up to \$10,000 in fines and one year in prison; the National Science Foundation and Department of Justice share enforcement responsibilities; Public Law 95-541, the US Antarctic Conservation Act of 1978, as amended in 1996, requires expeditions from the US to Antarctica to notify, in advance, the Office of Oceans, Room 5805, Department of State, Washington, DC 20520, which reports such plans to other nations as required by the Antarctic Treaty; for more information, contact Permit Office, Office of Polar Programs, National Science Foundation, Arlington, Virginia 22230; telephone: (703) 292-8030, or visit its website at www.nsf.gov
Antigua and Barbuda	common law based on the English model
Argentina	civil law system based on West European legal systems; note - as of January 2013, Congress was deliberating a government-backed reform to the civil code
Armenia	civil law system
Aruba	civil law system based on the Dutch civil code
Ashmore and Cartier Islands	the laws of the Commonwealth of Australia and the laws of the Northern Territory of Australia, where applicable, apply
Australia	common law system based on the English model
Austria	civil law system; judicial review of legislative acts by the Constitutional Court
Azerbaijan	civil law system
Bahamas, The	common law system based on the English model
Bahrain	mixed legal system of Islamic law, English common law, Egyptian civil, criminal, and commercial codes; customary law
Bangladesh	mixed legal system of mostly English common law and Islamic law
Barbados	English common law; no judicial review of legislative acts
Belarus	civil law system; note - nearly all major codes (civil, civil procedure, criminal, criminal procedure, family and labor) have been revised and came into force in 1999 or 2000
Belgium	civil law system based on the French Civil Code; note - Belgian law continues to be modified in conformance with the legislative norms mandated by the European Union; judicial review of legislative acts
Belize	English common law
Benin	civil law system modeled largely on the French system and some customary law
Bermuda	English common law

Bhutan	civil law based on Buddhist religious law
Bolivia	civil law system with influences from Roman, Spanish, canon (religious), French, and indigenous law
Bosnia and Herzegovina	civil law system; Constitutional Court review of legislative acts
Botswana	mixed legal system of civil law influenced by the Roman-Dutch model and also customary and common law
Bouvet Island	the laws of Norway, where applicable, apply
Brazil	civil law; note - a new civil law code was enacted in 2002 replacing the 1916 code
British Indian Ocean Territory	the laws of the UK, where applicable, apply
British Virgin Islands	English common law
Brunei	mixed legal system based on English common law and Islamic law
Bulgaria	civil law
Burkina Faso	civil law based on the French model and customary law
Burma	mixed legal system of English common law (as introduced in codifications designed for colonial India) and customary law
Burundi	mixed legal system of Belgian civil law and customary law
Cabo Verde	civil law system of Portugal
Cambodia	civil law system (influenced by the UN Transitional Authority in Cambodia) customary law, Communist legal theory, and common law
Cameroon	mixed legal system of English common law, French civil law, and customary law
Canada	common law system except in Quebec where civil law based on the French civil code prevails
Cayman Islands	English common law and local statutes
Central African Republic	civil law system based on the French model
Chad	mixed legal system of civil and customary law
Chile	civil law system influenced by several West European civil legal systems; judicial review of legislative acts by the Constitutional Tribunal
China	civil law influenced by Soviet and continental European civil law systems; legislature retains power to interpret statutes; note - criminal procedure law revised in early 2012
Christmas Island	legal system is under the authority of the governor general of Australia and Australian law
Clipperton Island	the laws of France apply
Cocos (Keeling) Islands	common law based on the Australian model
Colombia	civil law system influenced by the Spanish and French civil codes
Comoros	mixed legal system of Islamic religious law, the French civil code of 1975, and customary law
Congo, Democratic Republic of the	civil legal system based on Belgian version of French civil law
Congo, Republic of the	mixed legal system of French civil law and customary law
Cook Islands	common law similar to New Zealand common law
Coral Sea Islands	the common law legal system of Australia, where applicable, applies
Costa Rica	civil law system based on Spanish civil code; judicial review of legislative acts in the Supreme Court
Cote d'Ivoire	civil law system based on the French civil code; judicial review in the Constitutional Chamber of the Supreme Court
Croatia	civil law system influenced by legal heritage of Austria-Hungary; note - Croatian law was fully harmonized with the the

	European Community acquis as of the June 2010 completion of EU accession negotiations
Cuba	civil law system based on Spanish civil code
Curacao	based on Dutch civil law system with some English common law influence
Cyprus	mixed legal system of English common law and civil law with Greek Orthodox religious law influence
Czech Republic	in 2014, a new civil code will replace the existing civil law system, which is based on former Austro-Hungarian civil codes and socialist theory and has been amended 40 times since the Communist regime fell in 1989
Denmark	civil law; judicial review of legislative acts
Dhekelia	the Sovereign Base Area Administration has its own court system to deal with civil and criminal matters; laws applicable to the Cypriot population are, as far as possible, the same as the laws of the Republic of Cyprus
Djibouti	mixed legal system based primarily on the French civil code (as it existed in 1997), Islamic religious law (in matters of family law and successions), and customary law
Dominica	common law based on the English model
Dominican Republic	civil law system based on the French civil code; Criminal Procedures Code modified in 2004 to include important elements of an accusatory system
Ecuador	civil law based on the Chilean civil code with modifications
Egypt	mixed legal system based on Napoleonic civil law and Islamic religious law; judicial review by Supreme Constitutional Court and Council of State (oversees validity of administrative decisions)
El Salvador	civil law system with minor common law influence; judicial review of legislative acts in the Supreme Court
Equatorial Guinea	mixed system of civil and customary law
Eritrea	mixed legal system of civil, customary, and Islamic religious law
Estonia	civil law system
Ethiopia	civil law system
European Union	unique supranational law system in which, according to an interpretive declaration of member-state governments appended to the Treaty of Lisbon, "the Treaties and the law adopted by the Union on the basis of the Treaties have primacy over the law of Member States" under conditions laid down in the case law of the Court of Justice; key principles of EU law include fundamental rights as guaranteed by the Charter of Fundamental Rights and as resulting from constitutional traditions common to the EU's states; EU law is divided into 'primary' and 'secondary' legislation; the treaties (primary legislation) are the basis for all EU action; secondary legislation - which includes regulations, directives and decisions - are derived from the principles and objectives set out in the treaties
Falkland Islands (Islas Malvinas)	English common law and local statutes
Faroe Islands	the laws of Denmark, where applicable, apply
Fiji	common law system based on the English model
Finland	civil law system based on the Swedish model; note - the president may request the Supreme Court to review laws
France	civil law; review of administrative but not legislative acts
French Polynesia	the laws of France, where applicable, apply
French Southern and Antarctic Lands	the laws of France, where applicable, apply
Gabon	mixed legal system of French civil law and customary law
Gambia, The	mixed legal system of English common law, Islamic law, and customary law
Georgia	civil law system
Germany	civil law system
Ghana	mixed system of English common law and customary law
Gibraltar	the laws of the UK, where applicable, apply

Greece	civil legal system based on Roman law
Greenland	the laws of Denmark apply
Grenada	common law based on English model
Guam	common law modeled on US system; US federal laws apply
Guatemala	civil law system; judicial review of legislative acts
Guernsey	customary legal system based on Norman customary law, and includes elements of the French Civil Code and English common law
Guinea	civil law system based on the French model
Guinea-Bissau	mixed legal system of civil law (influenced by the early French Civil Code) and customary law
Guyana	common law system, based on the English model, with some Roman-Dutch civil law influence
Haiti	civil law system strongly influenced by Napoleonic Code
Heard Island and McDonald Islands	the laws of Australia, where applicable, apply
Holy See (Vatican City)	religious legal system based on canon (religious) law
Honduras	civil law system
Hong Kong	mixed legal system of common law based on the English model and Chinese customary law (in matters of family and land tenure)
Howland Island	the laws of the US, where applicable, apply
Hungary	civil legal system influenced by the German model
Iceland	civil law system influenced by the Danish model
India	common law system based on the English model; separate personal law codes apply to Muslims, Christians, and Hindus; judicial review of legislative acts
Indonesia	civil law system based on the Roman-Dutch model and influenced by customary law
Iran	religious legal system based on sharia law
Iraq	mixed legal system of civil and Islamic law
Ireland	common law system based on the English model but substantially modified by customary law; judicial review of legislative acts in Supreme Court
Isle of Man	the laws of the UK where applicable apply and include Manx statutes
Israel	mixed legal system of English common law, British Mandate regulations, and Jewish, Christian, and Muslim religious laws
Italy	civil law system; judicial review under certain conditions in Constitutional Court
Jamaica	common law system based on the English model
Jan Mayen	the laws of Norway, where applicable, apply
Japan	civil law system based on German model; system also reflects Anglo-American influence and Japanese traditions; judicial review of legislative acts in the Supreme Court
Jarvis Island	the laws of the US, where applicable, apply
Jersey	the laws of the UK, where applicable, apply; local statutes
Johnston Atoll	the laws of the US, where applicable, apply
Jordan	mixed legal system of civil law and Islamic religious law; judicial review of legislative acts in a specially provided High Tribunal
Kazakhstan	civil law system influenced by Roman-Germanic law and by the theory and practice of the Russian Federation

Kenya	mixed legal system of English common law, Islamic law, and customary law; judicial review in a new Supreme Court established pursuant to the new constitution
Kingman Reef	the laws of the US, where applicable, apply
Kiribati	English common law supplemented by customary law
Korea, North	civil law system based on the Prussian model; system influenced by Japanese traditions and Communist legal theory
Korea, South	mixed legal system combining European civil law, Anglo-American law, and Chinese classical thought
Kosovo	evolving legal system: mixture of applicable Kosovo law, UNMIK laws and regulations, and applicable laws of the Former Socialist Republic of Yugoslavia that were in effect in Kosovo as of 22 March 1989
Kuwait	mixed legal system consisting of English common law, French civil law, and Islamic religious law
Kyrgyzstan	civil law system which includes features of French civil law and Russian Federation laws
Laos	civil law system similar in form to the French system
Latvia	civil law system with traces of socialist legal traditions and practices
Lebanon	mixed legal system of civil law based on the French civil code, Ottoman legal tradition, and religious laws covering personal status, marriage, divorce, and other family relations of the Jewish, Islamic, and Christian communities
Lesotho	mixed legal system of English common law and Roman-Dutch law; judicial review of legislative acts in High Court and Court of Appeal
Liberia	mixed legal system of common law (based on Anglo-American law) and customary law
Libya	Libya's post-revolution legal system is in flux and driven by state and non-state entities
Liechtenstein	civil law system influenced by Swiss, Austrian, and German law
Lithuania	civil law system; legislative acts can be appealed to the constitutional court
Luxembourg	civil law system
Macau	civil law system based on the Portuguese model
Macedonia	civil law system; judicial review of legislative acts
Madagascar	civil law system based on the old French civil code and customary law in matters of marriage, family, and obligation
Malawi	mixed legal system of English common law and customary law; judicial review of legislative acts in the Supreme Court of Appeal
Malaysia	mixed legal system of English common law, Islamic law, and customary law; judicial review of legislative acts in the Supreme Court at request of supreme head of the federation
Maldives	Islamic religious legal system with English common law influences, primarily in commercial matters
Mali	civil law system based on the French civil law model and influenced by customary law; judicial review of legislative acts in Constitutional Court
Malta	mixed legal system of English common law and civil law (based on the Roman and Napoleonic civil codes)
Marshall Islands	mixed legal system of US and English common law, customary law, and local statutes
Mauritania	mixed legal system of Islamic and French civil law
Mauritius	civil legal system based on French civil law with some elements of English common law
Mexico	civil law system with US constitutional law theory influence; judicial review of legislative acts
Micronesia, Federated States of	mixed legal system of common and customary law
Midway Islands	the laws of the US, where applicable, apply
Moldova	civil law system with Germanic law influences; Constitutional Court review of legislative acts

Monaco	civil law system influenced by French legal tradition
Mongolia	civil law system influenced by Soviet and Romano-Germanic legal systems; constitution ambiguous on judicial review of legislative acts
Montenegro	civil law
Montserrat	English common law
Morocco	mixed legal system of civil law based on French law and Islamic law; judicial review of legislative acts by Supreme Court
Mozambique	mixed legal system of Portuguese civil law, Islamic law, and customary law
Namibia	mixed legal system of uncodified civil law based on Roman-Dutch law and customary law
Nauru	mixed legal system of common law based on the English model and customary law
Navassa Island	the laws of the US, where applicable, apply
Nepal	English common law and Hindu legal concepts
Netherlands	civil law system based on the French system; constitution does not permit judicial review of acts of the States General
New Caledonia	civil law system based on French law; the 1988 Matignon Accords (signed in the Matignon Hotel) set up a ten-year period of development during which the Kanak community received substantial autonomy but agreed not to raise the independence issue
New Zealand	common law system, based on English model, with special legislation and land courts for the Maori
Nicaragua	civil law system; Supreme Court may review administrative acts
Niger	mixed legal system of civil law (based on French civil law), Islamic law, and customary law
Nigeria	mixed legal system of English common law, Islamic law (in 12 northern states), and traditional law
Niue	English common law
Norfolk Island	English common law and the laws of Australia
Northern Mariana Islands	US system applies, except for customs, wages, immigration laws, and taxation
Norway	mixed legal system of civil, common, and customary law; Supreme Court can advise on legislative acts
Oman	mixed legal system of Anglo-Saxon law and Islamic law
Pakistan	common law system with Islamic law influence
Palau	mixed legal system of civil, common, and customary law
Palmyra Atoll	the laws of the US, where applicable, apply
Panama	civil law system; judicial review of legislative acts in the Supreme Court of Justice
Papua New Guinea	mixed legal system of English common law and customary law
Paraguay	civil law system with influences from Argentine, Spanish, Roman, and French civil law models; judicial review of legislative acts in Supreme Court of Justice
Peru	civil law system
Philippines	mixed legal system of civil, common, Islamic, and customary law
Pitcairn Islands	local island by-laws
Poland	civil law system; changes gradually being introduced as part of broader democratization process; limited judicial review of legislative acts, but rulings of the Constitutional Tribunal are final
Portugal	civil law system; Constitutional Tribunal review of legislative acts
Puerto Rico	civil law system based on the Spanish civil code and within the framework of the US federal system

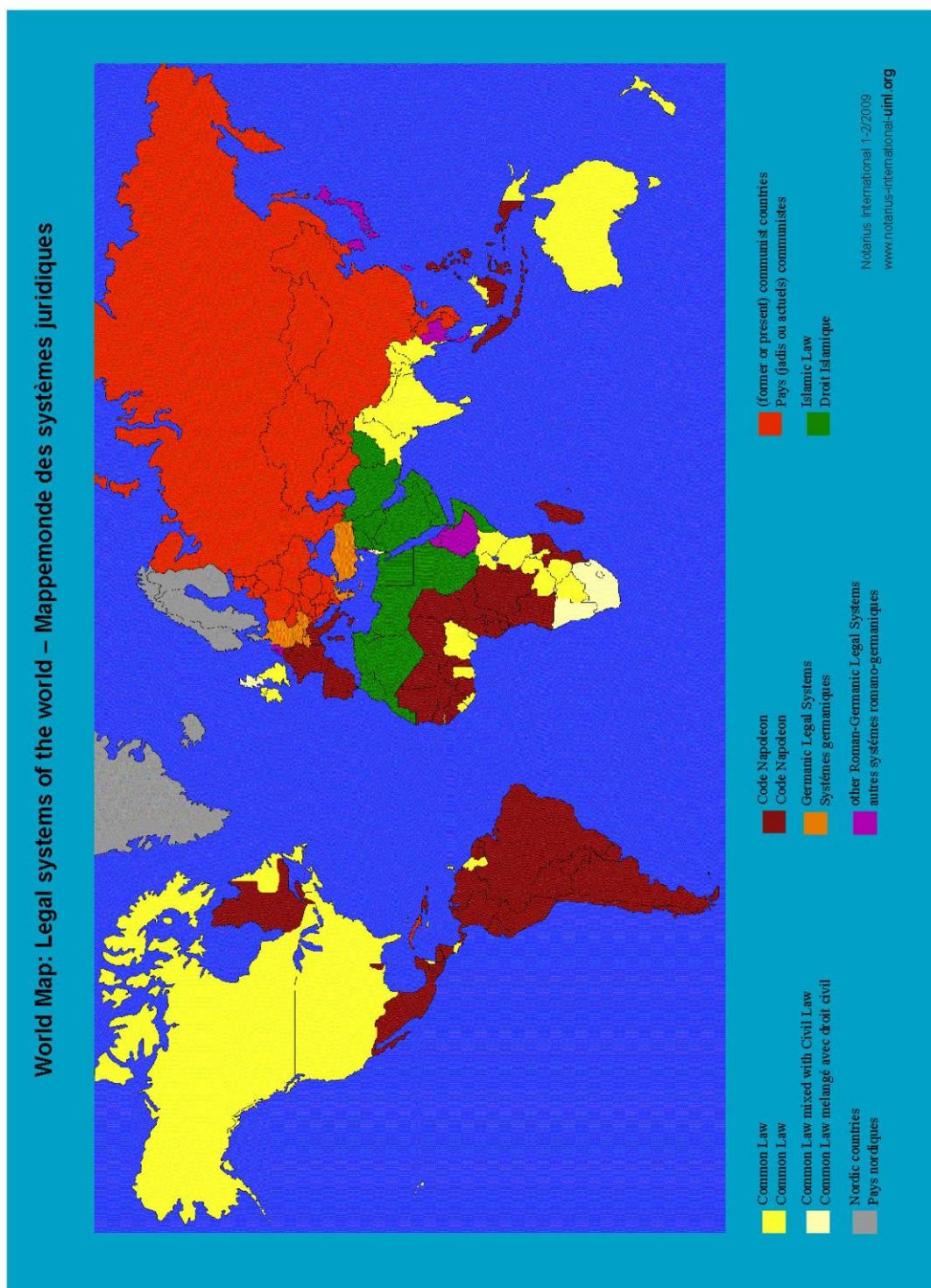
Qatar	mixed legal system of civil law and Islamic law (in family and personal matters)
Romania	civil law system
Russia	civil law system; judicial review of legislative acts
Rwanda	mixed legal system of civil law, based on German and Belgian models, and customary law; judicial review of legislative acts in the Supreme Court
Saint Barthelemy	French civil law
Saint Helena, Ascension, and Tristan da Cunha	English common law and local statutes
Saint Kitts and Nevis	English common law
Saint Lucia	English common law
Saint Martin	French civil law
Saint Pierre and Miquelon	French civil law
Saint Vincent and the Grenadines	English common law
Samoa	mixed legal system of English common law and customary law; judicial review of legislative acts with respect to fundamental rights of the citizen
San Marino	civil law system with Italian civil law influences
Sao Tome and Principe	mixed legal system of civil law base on the Portuguese model and customary law
Saudi Arabia	Islamic (sharia) legal system with some elements of Egyptian, French, and customary law; note - several secular codes have been introduced; commercial disputes handled by special committees
Senegal	civil law system based on French law; judicial review of legislative acts in Constitutional Court
Serbia	civil law system
Seychelles	mixed legal system of English common law, French civil law, and customary law
Sierra Leone	mixed legal system of English common law and customary law
Singapore	English common law
Sint Maarten	based on Dutch civil law system with some English common law influence
Slovakia	civil law system based on Austro-Hungarian codes; note - legal code modified to comply with the obligations of Organization on Security and Cooperation in Europe and to expunge Marxist-Leninist legal system
Slovenia	civil law system
Solomon Islands	mixed legal system of English common law and customary law
Somalia	mixed legal system of civil law, Islamic law, and customary law (referred to as Xeer)
South Africa	mixed legal system of Roman-Dutch civil law, English common law, and customary law
South Georgia and South Sandwich Islands	the laws of the UK where applicable apply; the senior magistrate from the Falkland Islands presides over the Magistrates Court
Spain	civil law system with regional variations
Sri Lanka	mixed legal system of Roman-Dutch civil law, English common law, and Jaffna Tamil customary law
Sudan	mixed legal system of Islamic law and English common law
Suriname	civil law system influenced by Dutch civil law; note - the Commissie Nieuw Surinaamse Burgerlijk Wetboek completed drafting a new civil code in February 2009
Svalbard	the laws of Norway where applicable apply
Swaziland	mixed legal system of civil, common, and customary law

Sweden	civil law system influenced by Roman-Germanic law and customary law
Switzerland	civil law system; judicial review of legislative acts, except for federal decrees of a general obligatory character
Syria	mixed legal system of civil and Islamic law (for family courts)
Taiwan	civil law system
Tajikistan	civil law system
Tanzania	English common law; judicial review of legislative acts limited to matters of interpretation
Thailand	civil law system with common law influences
Timor-Leste	civil law system based on the Portuguese model; note - penal and civil law codes to replace the Indonesian codes were passed by Parliament and promulgated in 2009 and 2011, respectively
Togo	customary law system
Tokelau	common law system of New Zealand
Tonga	English common law
Trinidad and Tobago	English common law; judicial review of legislative acts in the Supreme Court
Tunisia	mixed legal system of civil law, based on the French civil code, and Islamic law; some judicial review of legislative acts in the Supreme Court in joint session
Turkey	civil law system based on various European legal systems notably the Swiss civil code; note - member of the European Court of Human Rights (ECHR), although Turkey claims limited derogations on the ratified European Convention on Human Rights
Turkmenistan	civil law system with Islamic law influences
Turks and Caicos Islands	mixed legal system of English common law and civil law
Tuvalu	mixed legal system of English common law and local customary law
Uganda	mixed legal system of English common law and customary law
Ukraine	civil law system; judicial review of legislative acts
United Arab Emirates	mixed legal system of Islamic law and civil law
United Kingdom	common law system; has nonbinding judicial review of Acts of Parliament under the Human Rights Act of 1998
United States	common law system based on English common law at the federal level; state legal systems based on common law except Louisiana, which is based on Napoleonic civil code; judicial review of legislative acts
United States Pacific Island Wildlife Refuges	the laws of the US where applicable apply
Uruguay	civil law system based on the Spanish civil code
Uzbekistan	civil law system
Vanuatu	mixed legal system of English common law, French law, and customary law
Venezuela	civil law system based on the Spanish civil code
Vietnam	civil law system; note - the civil code of 2005 reflects a European-style civil law
Virgin Islands	US common law
Wake Island	US common law
Wallis and Futuna	French civil law
World	the legal systems of nearly all countries are generally modeled upon elements of five main types: civil law (including French law, the Napoleonic Code, Roman law, Roman-Dutch law, and Spanish law); common law (including United States law); customary law; mixed or pluralistic law; and religious law (including Islamic law); an additional type of legal system - international law - governs the conduct of independent nations in their relationships with one another

Yemen	mixed legal system of Islamic law, Napoleonic law, English common law, and customary law
Zambia	mixed legal system of English common law and customary law; judicial review of legislative acts in an ad hoc constitutional council
Zimbabwe	mixed legal system of English common law, Roman-Dutch civil law, and customary law

Zdroj: *The World Factbook* [online]. Central Intelligence Agency, nedatováno, [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2100.html>>.

Příloha č. 3 : Mapa právních systémů v jednotlivých zemích světa č. 1

Zdroj: World Map: Legal systems of the world - Mappemonde des systèmes juridiques [online]. *Notarius International 1-2/2009* [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.notarius-international.uinl.org/DataBase/2009/Notarius_2009_01_02_worldmaps.pdf.

Příloha č. 4 : Mapa právních systémů v jednotlivých zemích světa č. 2

Zdroj: *World Legal Systems* [online]. University of Ottawa, nedatováno [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <<http://www.juriglobe.ca/eng/>>.

Příloha č. 5 : Přehled zvolených soudců MTS - 1. volby: únor 2003

Jméno a příjmení soudce²³⁷	Funkční období	Státní příslušnost	Typ trestního procesu	Regionální skupina	Praktikující právník/akademik	Pohlaví
Hans-Peter Kaul	3 roky	Spolková republika Německo	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
Erkki Kourula	3 roky	Finsko	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
Akua Kuenyehia	3 roky	Ghana	angloamerický s prvky zvykového práva	africké státy	akademik	Ž
Tuiloma Neroni Slade	3 roky	Samoa	angloamerický s prvky zvykového práva	asijské státy	praktik	M
Sang-Hyun Song	3 roky	Jižní Korea	smíšený	asijské státy	praktik	M
Anita Ušacka	3 roky	Lotyšsko	kontinentální	východoevropské státy	akademik	Ž
René Blattmann	6 let	Bolívie	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	akademik	M
Claude Jorda	6 let	Francie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M
Philippe Kirsch	6 let	Kanada	angloamerický	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
Georghios M. Pikis	6 let	Kypr	smíšený	asijské státy	praktik	M
Navanethem Pillay	6 let	Jihoafrická republika	smíšený	africké státy	akademik	Ž
Mauro Politi	6 let	Itálie	kontinentální	západní Evropa a	akademik	M

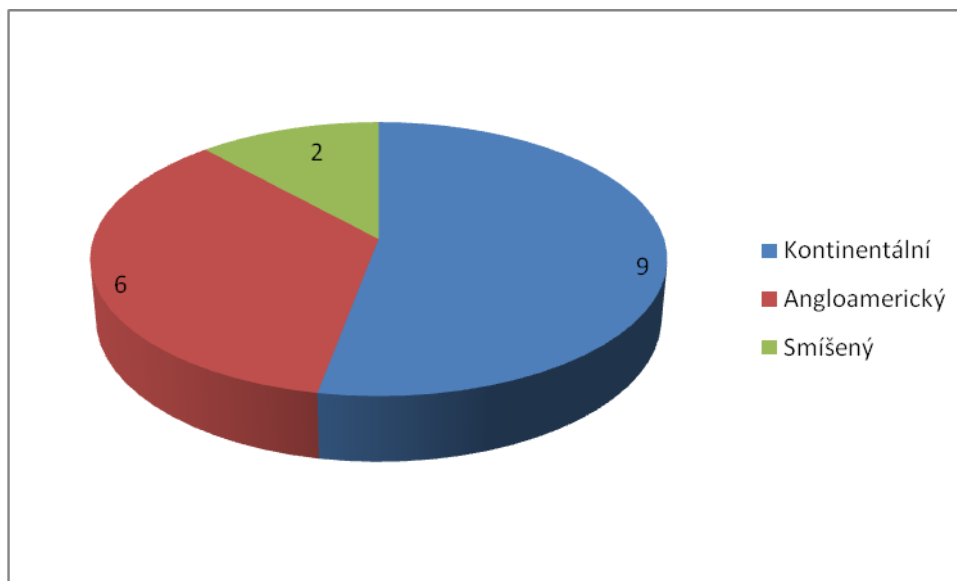
²³⁷ V tabulce jsou kurzívou označeni ti soudci, kteří k datu 5. července 2015 tvoří celkový počet osmnácti soudců působících u MTS.

				ostatní státy		
Maureen Harding Clark	9 let	Irsko	angloamerický	západní Evropa a ostatní státy	praktik	Ž
Fatoumata Dembélé Diarra	9 let	Mali	kontinentální	africké státy	praktik	Ž
Adrian Fulford	9 let	Spojené království Velké Británie a Severního Irska	angloamerický	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M
Karl Hudson-Phillips	9 let	Trinidad a Tobago	angloamerický	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	M
Elizabeth Odio Benito	9 let	Kostarika	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž
<i>Sylvia Helena de Figueiredo Steiner</i>	9 let	Brazílie	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 6 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (výsledek 1. voleb: únor 2003)

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 7 : Přehled zvolených soudců MTS - 2. volby: leden 2006

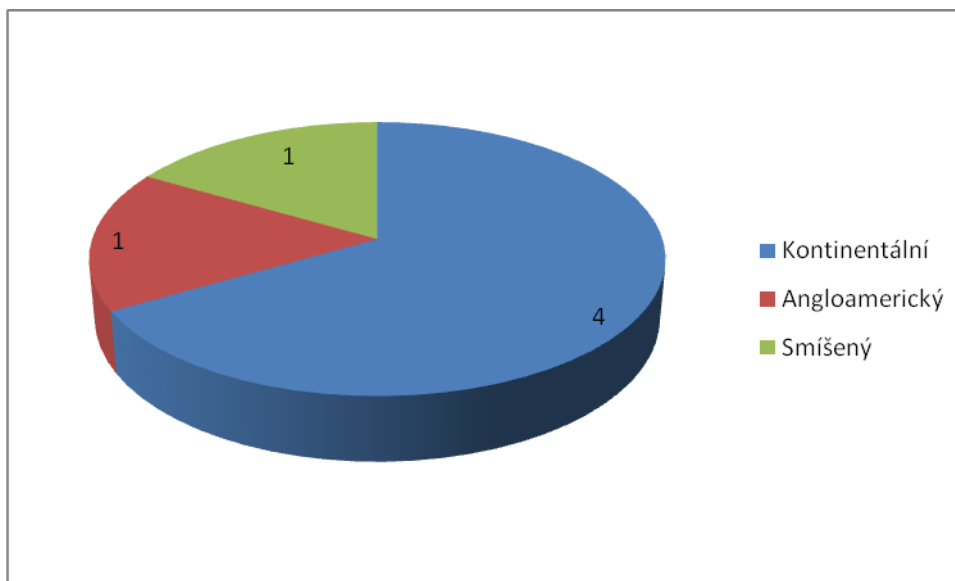
Jméno a příjmení soudce²³⁸	Státní příslušnost	Typ trestního procesu	Regionální skupina	Praktikující právník/akademik	Pohlaví
Hans-Peter Kaul	Spolková republika Německo	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
Erkki Kourula	Finsko	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
Akua Kuenyehia	Ghana	angloamerický s prvky zvykového práva	africké státy	akademik	Ž
Sang-Hyun Song	Jižní Korea	smíšený	asijské státy	praktik	M
Ekaterina Trendafilova	Bulharsko	kontinentální	východoevropské státy	praktik	Ž
Anita Ušacka	Lotyšsko	kontinentální	východoevropské státy	akademik	Ž

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

²³⁸ V tabulce jsou kurzívou označeni ti soudci, kteří k datu 5. července 2015 tvoří celkový počet osmnácti soudců působících u MTS.

Příloha č. 8 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (výsledek 2. voleb: leden 2006)

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 9 : Přehled zvolených soudců MTS - 3. volby: leden 2009

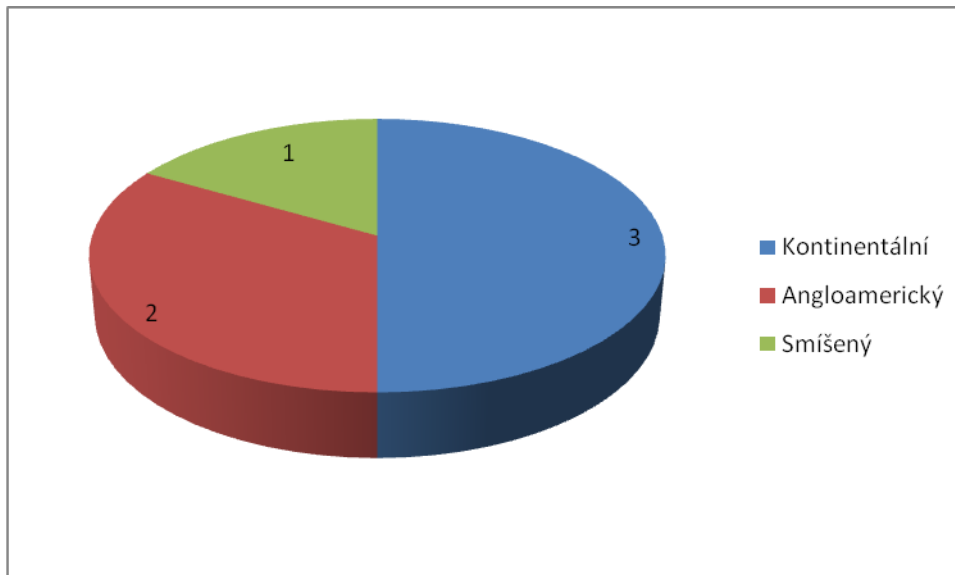
Jméno a příjmení soudce²³⁹	Státní příslušnost	Typ trestního procesu	Regionální skupina	Praktikující právník/akademik	Pohlaví
<i>Joyce Aluoch</i>	Keňa	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	afriké státy	praktik	Ž
<i>Sanji Mmasenono Monageng</i>	Botswana	smíšený	afriké státy	akademik	Ž
Fumiko Saiga	Japonsko	kontinentální	asijské státy	akademik	Ž
Mohamed Shahabuddeen	Guyana	angloamerický	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	akademik	M
<i>Cuno Tarfusser</i>	Itálie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M
<i>Christine Van den Wyngaert</i>	Belgie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	Ž

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

²³⁹ V tabulce jsou kurzívou označeni ti soudci, kteří k datu 5. července 2015 tvoří celkový počet osmnácti soudců působících u MTS.

Příloha č. 10 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (*výsledek 3. voleb: leden 2009*)

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 11 : Přehled zvolených soudců MTS - 4. volby: prosinec 2011

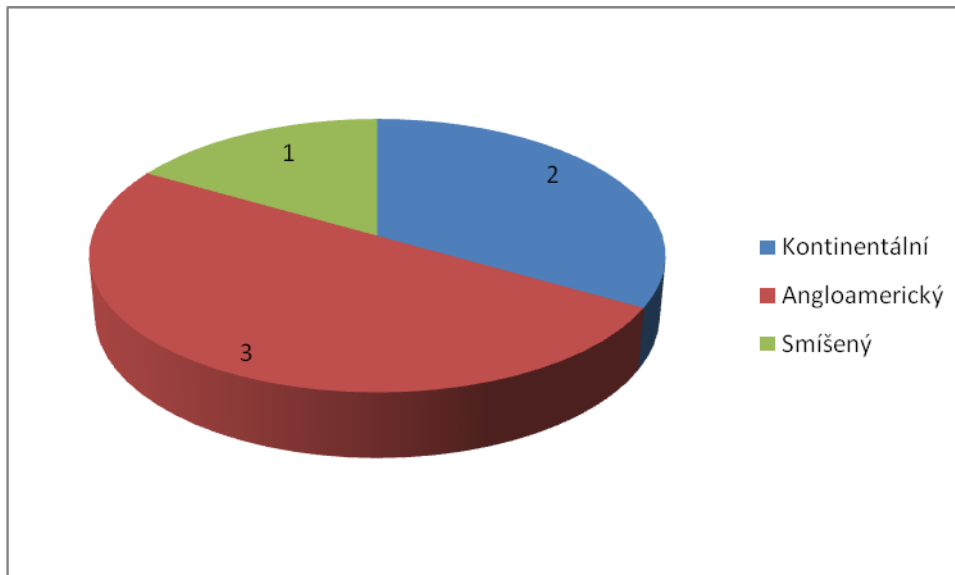
Jméno a příjmení soudce²⁴⁰	Státní příslušnost	Typ trestního procesu	Regionální skupina	Praktikující právník/akademik	Pohlaví
Anthony Thomas Aquinas Carmona	Trinidad a Tobago	angloamerický	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	M
Miriam Defensor-Santiago	Filipíny	smíšený	asijské státy	akademik	Ž
<i>Chile Eboe-Osuji</i>	Nigérie	angloamerický s prvky islámského práva a tradičního práva	africké státy	praktik	M
<i>Robert Fremr</i>	Česká republika	kontinentální	východoevropské státy	praktik	M
<i>Olga Venecia Herrera Carbuccia</i>	Dominiánská republika	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž
<i>Howard Morrison</i>	Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	angloamerický	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

²⁴⁰ V tabulce jsou kurzívou označeni ti soudci, kteří k datu 5. července 2015 tvoří celkový počet osmnácti soudců působících u MTS.

Příloha č. 12 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (výsledek 4. voleb - prosinec 2011)

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2015-01-03].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 13 : Přehled soudců MTS k datu 31. prosince 2014²⁴¹

Jméno a příjmení soudce ²⁴²	Státní příslušnost	Typ trestního procesu	Regionální skupina	Praktikující právník/akademik	Pohlaví
<i>Sylvia Helena de Figueiredo Steiner</i>	Brazílie	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž
Erkki Kourula	Finsko	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
Akua Kuenyehia	Ghana	angloamerický s prvky zvykového práva	afriké státy	akademik	Ž
Sang-Hyun Song	Jižní Korea	smíšený	asijské státy	praktik	M
Ekaterina Trendafilova	Bulharsko	kontinentální	východoevropské státy	praktik	Ž
Anita Ušacka	Lotyšsko	kontinentální	východoevropské státy	akademik	Ž
<i>Joyce Aluoch</i>	Keňa	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	afriké státy	praktik	Ž
<i>Sanji Mmasenono Monageng</i>	Botswana	smíšený	afriké státy	akademik	Ž
<i>Cuno Tarfusser</i>	Itálie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M
<i>Christine Van den Wyngaert</i>	Belgie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	Ž

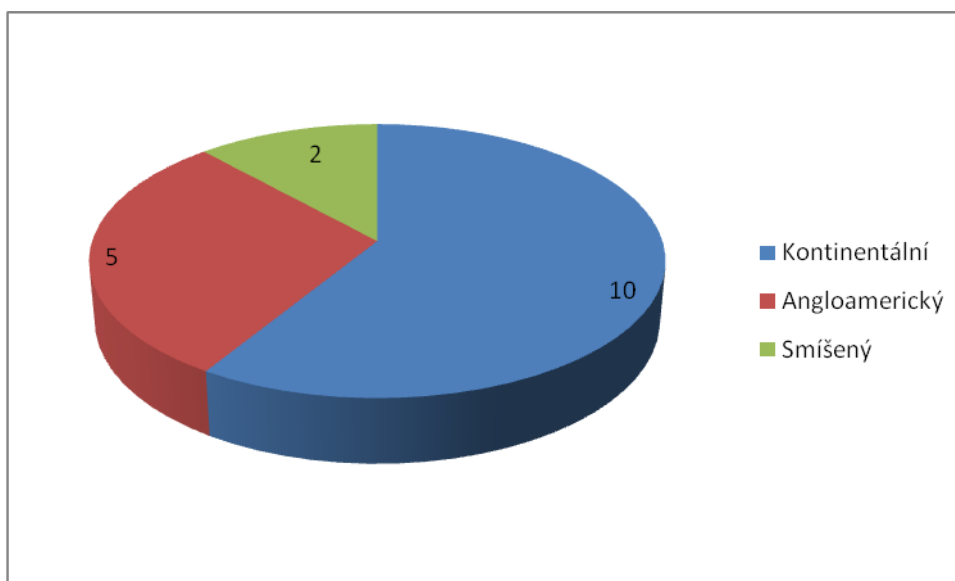
²⁴¹ V tabulce jsou uvedeni i soudci, kteří byli zvoleni Shromážděním smluvních stran mimo oficiální pravidelně se konající volby, a to postupem podle článku 37 Statutu MTS na uvolněná místa soudců. Tímto procesním postupem byli na pozici soudce u MTS zvoleni: soudkyně Silvia Fernández de Gurmendi, soudkyně Kuniko Ozaki a soudce Geoffrey A. Henderson. Soudkyně Silvia Fernández de Gurmendi byla zvolena soudkyní MTS v listopadu 2009, poté, co dne 16. února 2009 z osobních důvodů rezignoval soudce Mohamed Shahabuddeen. Viz *Fernández de Gurmendi, Silvia (Argentina)*. Soudkyně Kuniko Ozaki byla zvolena soudkyní MTS rovněž v listopadu 2009, poté, co dne 24. dubna 2009 zemřela soudkyně Fumiko Saiga (rovněž pocházející z Japonska). Viz *Ozaki, Kuniko (Japan)*. Soudce Geoffrey A. Henderson byl zvolen soudcem MTS v listopadu 2013, poté, co soudce Anthony Thomas Aquinas Carmona (rovněž pocházející z Trinidadu a Tobaga) dne 18. března 2013 rezignoval na post soudce MTS v důsledku jeho zvolení prezidentem. Viz *New ICC judge Geoffrey A. Henderson sworn in today at the seat of the International Criminal Court*.

²⁴² V tabulce jsou kurzívou označeni ti soudci, kteří k datu 5. července 2015 tvoří celkový počet osmnácti soudců působících u MTS.

<i>Silvia Fernández de Gurmendi</i>	Argentina	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž
<i>Kuniko Ozaki</i>	Japonsko	kontinentální	asijské státy	akademik	Ž
<i>Chile Eboe-Osuji</i>	Nigérie	angloamerický s prvky islámského práva a tradičního práva	afričké státy	praktik	M
<i>Robert Fremr</i>	Česká republika	kontinentální	východoevropské státy	praktik	M
<i>Olga Venecia Herrera Carbuccia</i>	Domini-kánská republika	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž
<i>Howard Morrison</i>	Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	angloamerický	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M
<i>Geoffrey A. Henderson</i>	Trinidad a Tobago	angloamerický	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	M

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Current Judges - Biographical Notes* [online]. ICC, Structure of the Court, Chambers, The Judges, nedatováno [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/chambers/the%20judges/Pages/judges.aspx>.

Příloha č. 14 : Graf znázorňující složení MTS k datu 31. prosince 2014 podle typu trestního procesu země původu soudců

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Current Judges - Biographical Notes* [online]. ICC, Structure of the Court, Chambers, The Judges, nedatováno [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/chambers/the%20judges/Pages/judges.aspx>.

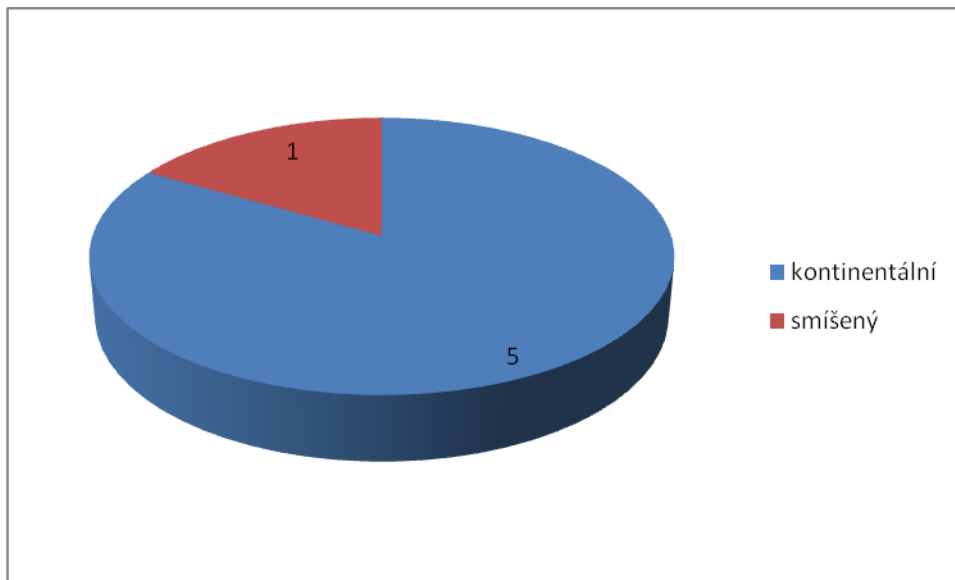
**Příloha č. 15 : Přehled zvolených soudců MTS - 5. volby:
prosinec 2014**

Jméno a příjmení soudce²⁴³	Státní příslušnost	Typ trestního procesu	Regionální skupina	Praktikující právník/akademik	Pohlaví
<i>Chang-ho Chung</i>	Jižní Korea	smíšený	asijské státy	praktik	M
<i>Piotr Hofmański</i>	Polsko	kontinentální	východoevropské státy	praktik	M
<i>Péter Kovács</i>	Maďarsko	kontinentální	východoevropské státy	akademik	M
<i>Antoine Kesia-Mbe Mindua</i>	Demokratická republika Kongo	kontinentální	afričké státy	akademik	M
<i>Marc Pierre Perrin de Brichambaut</i>	Francie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
<i>Bertram Schmitt</i>	Spolková republika Německo	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz 2014 - *Election of six judges - Results* [online]. Assembly of States Parties, Elections, Judges, 2014, Nominations, ASP Documents: 16/12/2014 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/elections/judges/2014/Nominations/Pages/2014-JE-results.aspx>.

²⁴³ V tabulce jsou kurzívou označeni ti soudci, kteří k datu 5. července 2015 tvoří celkový počet osmnácti soudců působících u MTS.

Příloha č. 16 : Graf znázorňující složení MTS podle typu trestního procesu země původu soudců (výsledek 5. voleb - prosinec 2014)

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *2014 - Election of six judges - Results* [online]. Assembly of States Parties, Elections, Judges, 2014, Nominations, ASP Documents: 16/12/2014 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/elections/judges/2014/Nominations/Pages/2014-JE-results.aspx>.

Příloha č. 17 : Přehled soudců MTS k datu 5. července 2015²⁴⁴

Jméno a příjmení soudce	Státní příslušnost	Typ trestního procesu	Regionální skupina	Praktikující právník/akademik	Pohlaví
Cuno Tarfusser	Itálie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M
Marc Pierre Perrin de Brichambaut	Francie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	akademik	M
Antoine Kesia-Mbe Mindua	Demokratická republika Kongo	kontinentální	africké státy	akademik	M
Péter Kovács	Maďarsko	kontinentální	východoevropské státy	akademik	M
Chang-ho Chung	Jižní Korea	smíšený	asijské státy	praktik	M
Chile Eboe-Osuji	Nigérie	angloamerický s prvky islámského práva a tradičního práva	africké státy	praktik	M
Joyce Aluoch	Keňa	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	africké státy	praktik	Ž
Kuniko Ozaki	Japonsko	kontinentální	asijské státy	akademik	Ž
Olga Venecia Herrera Carbuccia	Domini-kánská republika	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž
Robert Fremr	Česká republika	kontinentální	východoevropské státy	praktik	M
Geoffrey A. Henderson	Trinidad a Tobago	angloamerický	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	M
Bertram Schmitt	Spolková republika Německo	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M

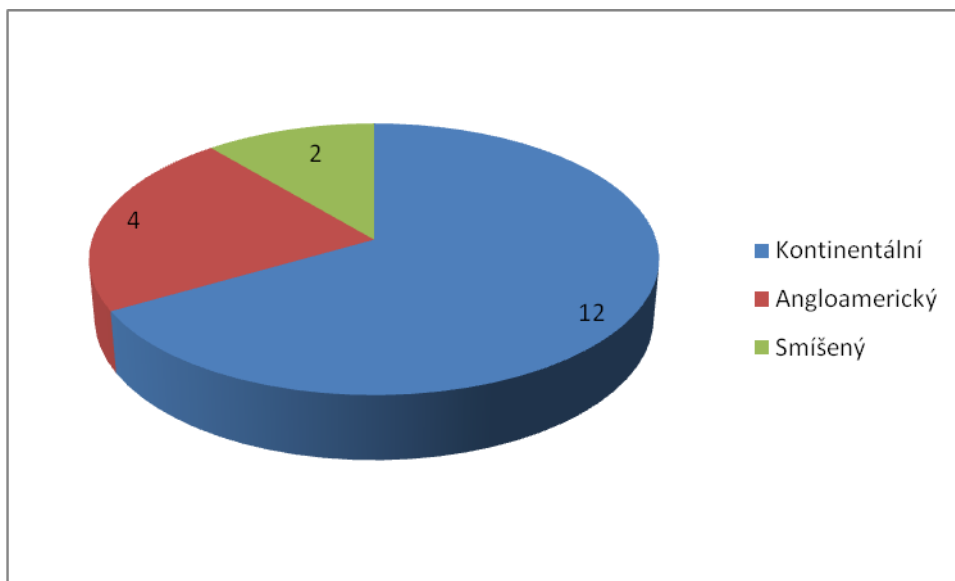
²⁴⁴ Ke změně složení senátů MTS došlo poté, co se v prosinci 2014 konaly historicky již páté volby soudců MTS. Šest nově zvolených soudců složilo slavnostní soudcovský slib dne 10. března 2015, čímž byli oficiálně uvedeni do úřadu. Viz *Six new judges sworn in today at the seat of the International Criminal Court*.

Sylvia Helena de Figueiredo Steiner	9 let	Brazílie	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik
Sanji Mmasenono Monageng	Botswana	smíšený	Sanji Mmasenono Monageng	Botswana	smíšený
Silvia Fernández de Gurmendi	Argentina	kontinentální	skupina států Latinské Ameriky a karibských států	praktik	Ž
Christine Van den Wyngaert	Belgie	kontinentální	západní Evropa a ostatní státy	praktik	Ž
Howard Morrison	Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	angloamerický	západní Evropa a ostatní státy	praktik	M
Piotr Hofmański	Polsko	kontinentální	východoevropské státy	praktik	M

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Chambers* [online]. ICC, Structure of the Court, Chambers, nedatováno [cit. 2015-07-05].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/chambers/Pages/chambers.aspx>.

Příloha č. 18 : Graf znázorňující složení MTS k datu 5. července 2015 podle typu trestního procesu země původu soudců

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Chambers* [online]. ICC, Structure of the Court, Chambers, nedatováno [cit. 2015-06-15].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/chambers/Pages/chambers.aspx>.

Příloha č. 19 : Přehled státní příslušnosti (včetně uvedení typu trestního procesu konkrétní země původu) obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 30. září 2013 - *obhájci s jedním státním občanstvím*

Státní příslušnost obhájců	Počet obhájců	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
Spojené království Velké Británie a Severního Irska	52	angloamerický	ANO
Spojené státy americké	48	angloamerický	NE
Demokratická republika Kongo	46	kontinentální	ANO
Francie	43	kontinentální	ANO
Keňa	29	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
Belgie	27	kontinentální	ANO
Kanada	20	angloamerický	ANO
Spolková republika Německo	20	kontinentální	ANO
Kamerun	16	smíšený	NE
Senegal	14	kontinentální	ANO
Španělsko	13	kontinentální	ANO
Mali	12	kontinentální	ANO
Nizozemsko	8	kontinentální	ANO
Austrálie	7	angloamerický	ANO
Nigérie	7	angloamerický s prvky islámského a tradičního práva	ANO
Ghana	6	angloamerický s prvky zvykového práva	ANO
Itálie	5	kontinentální	ANO
Středoafriická republika	5	kontinentální	ANO
Čad	4	kontinentální s prvky zvykového práva	ANO
Jihoafrická republika	4	smíšený	ANO
Makedonie	4	kontinentální	NE
Malajsie	4	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	NE
Irsko	3	angloamerický	ANO
Maroko	3	smíšený	NE
Srbsko	3	kontinentální	ANO
Švýcarsko	3	kontinentální	ANO
Uganda	3	angloamerický s prvky zvykového práva	ANO
Benin	2	kontinentální	ANO
Brazílie	2	kontinentální	ANO
Dánsko	2	kontinentální	ANO
Nový Zéland	2	angloamerický	ANO
Sierra Leone	2	angloamerický s prvky zvykového práva	ANO
Zimbabwe	2	smíšený	NE

Alžírsko	1	kontinentální s prvky islámského práva	NE
Argentina	1	kontinentální	ANO
Bosna a Hercegovina	1	kontinentální	ANO
Botswana	1	smíšený	ANO
Egypt	1	kontinentální s prvky islámského práva	NE
Filipíny	1	smíšený	ANO
Gabon	1	kontinentální s prvky zvykového práva	ANO
Gambie	1	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
Guinea	1	kontinentální	ANO
Chorvatsko	1	kontinentální	ANO
Indie	1	angloamerický	NE
Japonsko	1	kontinentální	ANO
Kuvajt	1	smíšený	NE
Libanon	1	kontinentální	NE
Mauritánie	1	kontinentální s prvky islámského práva	NE
Mexiko	1	kontinentální	ANO
Norsko	1	smíšený	ANO
Pákistán	1	angloamerický s prvky islámského práva	NE
Pobřeží slonoviny	1	kontinentální	NE
Rakousko	1	kontinentální	ANO
Republika Kongo	1	kontinentální s prvky zvykového práva	ANO
Rumunsko	1	kontinentální	ANO
Rwanda	1	kontinentální	NE
Singapur	1	angloamerický	NE
Slovinsko	1	kontinentální	ANO
Středoafriká republika	1	kontinentální	ANO
Švédsko	1	kontinentální	ANO
Togo	1	zvykové právo	NE
Tunisko	1	kontinentální s prvky islámského práva	ANO
Turecko	1	kontinentální	NE

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx#A>.

Příloha č. 20 : Přehled státní příslušnosti (včetně uvedení typu trestního procesu konkrétní země původu) obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 30. září 2013 - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*

Státní příslušnost obhájců	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irska	angloamerický	ANO
2. Nigérie	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irska	angloamerický	ANO
2. Libanon	kontinentální	NE
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irska	angloamerický	ANO
2. Pákistán	angloamerický s prvky islámského práva	NE
1. Spojené státy americké	angloamerický	NE
2. Nigérie	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
1. Francie	kontinentální	ANO
2. Libanon	kontinentální	NE
1. Portugalsko	kontinentální	ANO
2. Angola	kontinentální	NE
3. Svätý Tomáš a Princův ostrov	kontinentální s prvky zvykového práva	NE
1. Francie	kontinentální	ANO
2. Izrael	angloamerický s prvky náboženského práva	NE
1. Belgie	kontinentální	ANO

2. Itálie	kontinentální	ANO
1. Francie	kontinentální	ANO
2. Guinea	kontinentální	ANO
1. Pobřeží Slonoviny	kontinentální	NE
2. Francie	kontinentální	ANO
1. Kanada	angloamerický	ANO
2. Nigérie	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
1. Francie	kontinentální	ANO
2. Chorvatsko	kontinentální	ANO
1. Francie	kontinentální	ANO
2. Senegal	kontinentální	ANO
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	angloamerický	ANO
2. Súdán	angloamerický s prvky islámského práva	NE
1. Trinidad a Tobago	angloamerický	ANO
2. Spojené státy americké	angloamerický	NE
1. Nigérie	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
2. Itálie	kontinentální	ANO
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	angloamerický	ANO
2. Spojené státy americké	angloamerický	NE
1. Spojené státy americké	angloamerický	NE
2. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	angloamerický	ANO
1. Austrálie	angloamerický	ANO
2. Řecko	kontinentální	ANO
1. Spojené	angloamerický	ANO

království Velké Británie a Severního Irsku		
2. Izrael	angloamerický s prvky náboženského práva	NE
1. Rwanda	kontinentální	NE
2. Belgie	kontinentální	ANO
1. Kanada	angloamerický	ANO
2. Spojené státy americké	angloamerický	NE
1. Spojené státy americké	angloamerický	NE
2. Irsko	angloamerický	ANO
1. Argentina	kontinentální	ANO
2. Itálie	kontinentální	ANO
1. Argentina	kontinentální	ANO
2. Itálie	kontinentální	ANO
1. Kanada	angloamerický	ANO
2. Irsko	angloamerický	ANO
1. Spojené státy americké	angloamerický	NE
2. Jamajka	angloamerický	NE
1. Belgie	kontinentální	ANO
2. Maroko	kontinentální s prvky islámského práva	NE
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	angloamerický	ANO
2. Sierra Leone	angloamerický s prvky zvykového práva	ANO

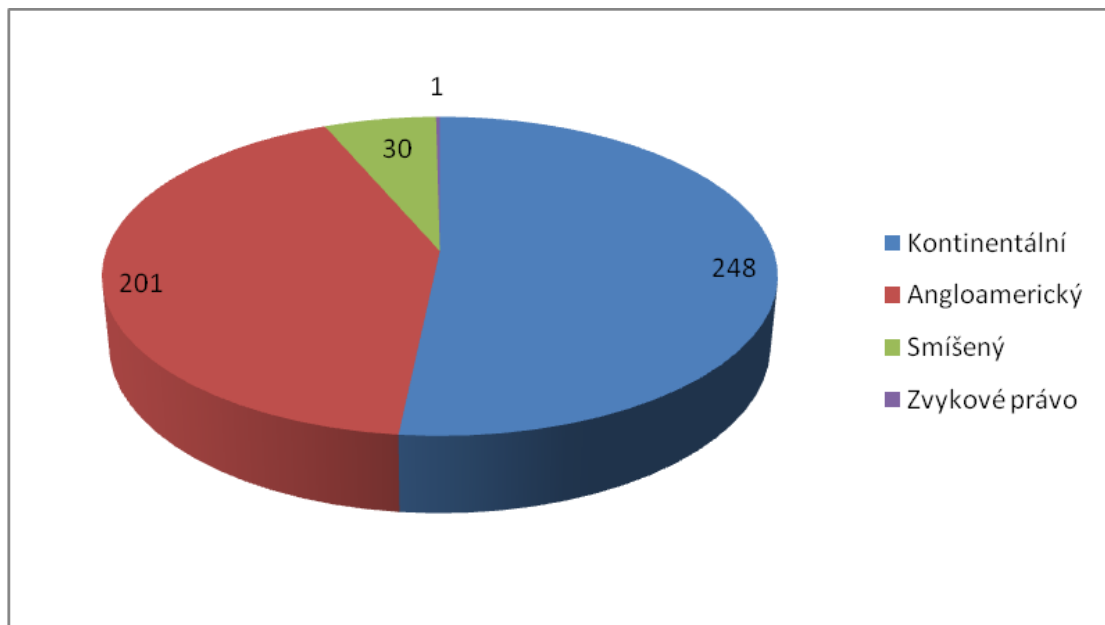
Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx#A>.

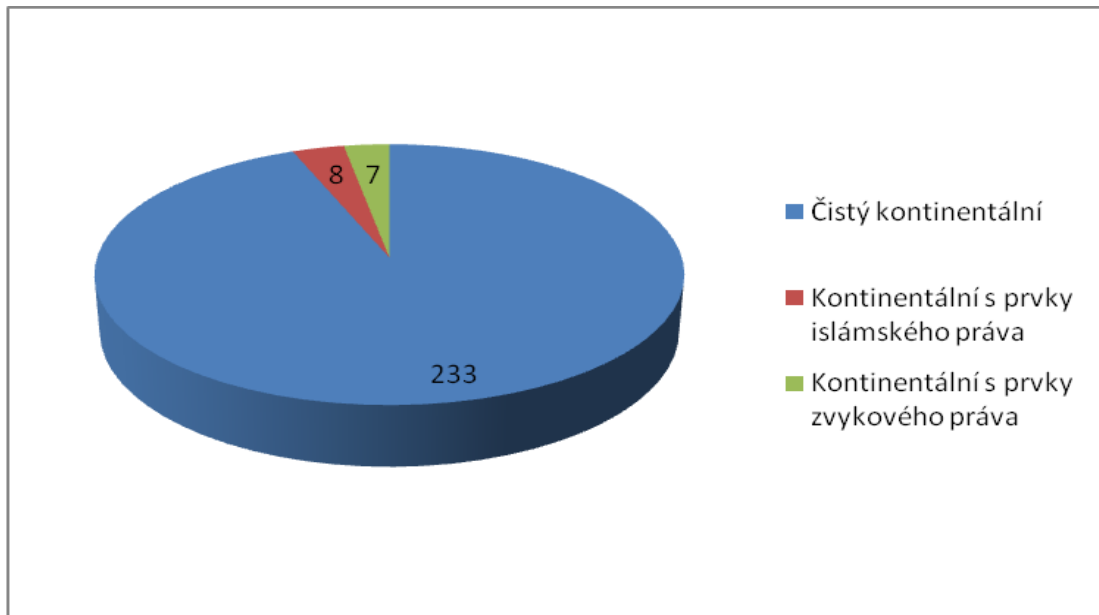
Příloha č. 21 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>.

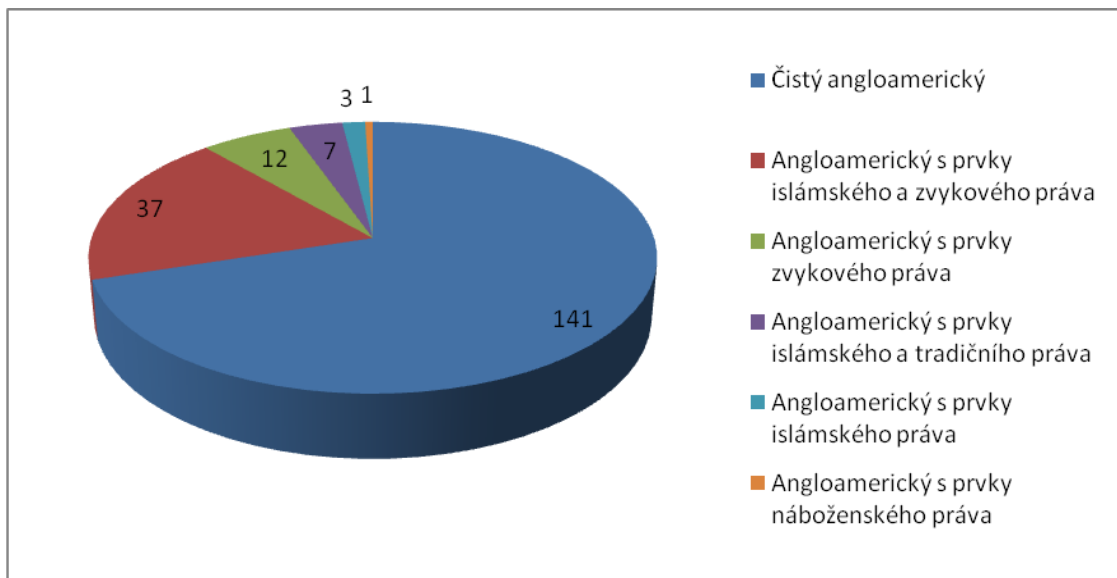
Příloha č. 22 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013 - *kontinentální právní systém*

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>.

Příloha č. 23 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 30. září 2013 - *angloamerický právní systém*

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>.

Příloha č. 24 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 (oproti stavu k datu 30. září 2013) - obhájci s jedním státním občanstvím

Státní příslušnost obhájců	Počet obhájců podle stavu ke dni 30. září 2013	Nárůst počtu obhájců (+) / Snížení počtu obhájců (-)	Počet obhájců podle stavu ke dni 20. července 2014	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
Spojené království Velké Británie a Severního Irska	52	+ 4	56	angloamerický	ANO
Spojené státy americké	48	+ 4	52	angloamerický	NE
Demokratická republika Kongo	46	+ 2	48	kontinentální	ANO
Francie	43	+ 4	47	kontinentální	ANO
Keňa	29	+ 2	31	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
Belgie	27	+ 1	28	kontinentální	ANO
Kanada	20	+ 4	24	angloamerický	ANO
Spolková republika Německo	20	+ 2	22	kontinentální	ANO
Španělsko	13	+ 2	15	kontinentální	ANO
Nizozemsko	8	+ 1	9	kontinentální	ANO
Ghana	6	+ 1	7	angloamerický s prvky zvykového práva	ANO
Itálie	5	+ 1	6	kontinentální	ANO
Jihoafrická republika	4	+ 1	5	smíšený	ANO
Malajsie	4	+ 1	5	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	NE
Středoafriická republika	5	-1	4	kontinentální	ANO
Švýcarsko	3	+ 1	4	kontinentální	ANO

Uganda	3	+ 1	4	angloamerický s prvky zvykového práva	ANO
Libanon	1	+ 1	2	kontinentální	NE
Čína	0	+ 1	1	kontinentální	NE
Kolumbie	0	+ 1	1	kontinentální	ANO
Polsko	0	+ 1	1	kontinentální	ANO

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>;

The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx#P>.

Příloha č. 25 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 (oproti stavu k datu 30. září 2013) - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*

Státní příslušnost obhájců	Počet obhájců podle stavu ke dni 30. září 2013	Nárůst počtu obhájců (+) / Snížení počtu obhájců (-)	Počet obhájců podle stavu ke dni 20. července 2014	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irska	2	+ 1	3	angloamerický	ANO
2. Spojené státy americké				angloamerický	NE
1. Francie	0	+ 1	1	kontinentální	ANO
2. Tunisko				kontinentální s prvky islámského práva	ANO

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

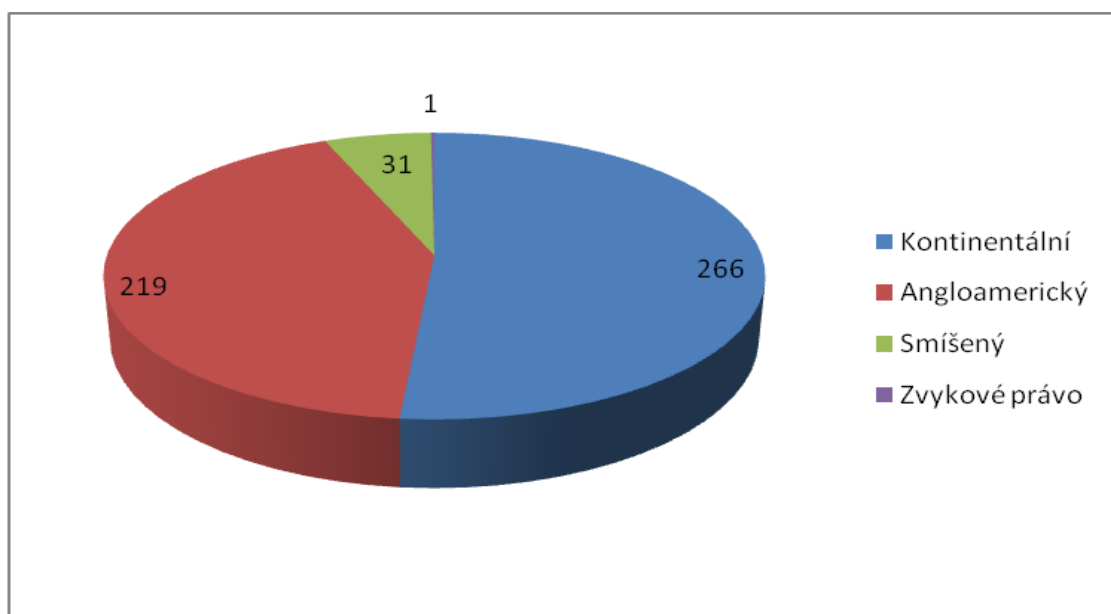
List of Counsel [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>;

The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx#P>.

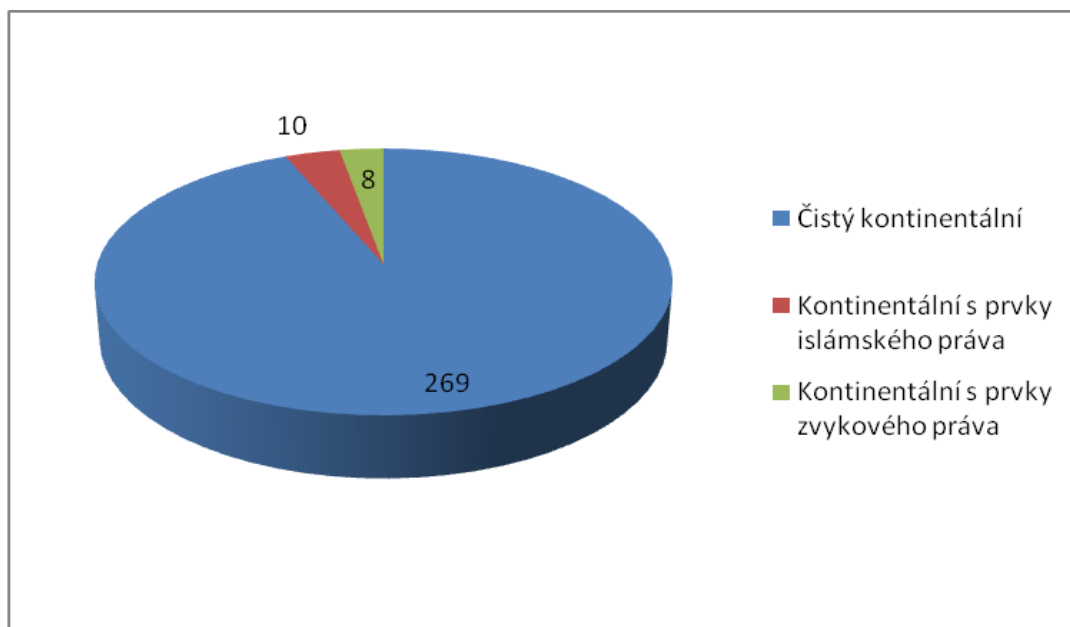
Příloha č. 26 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 20. července 2014

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>.

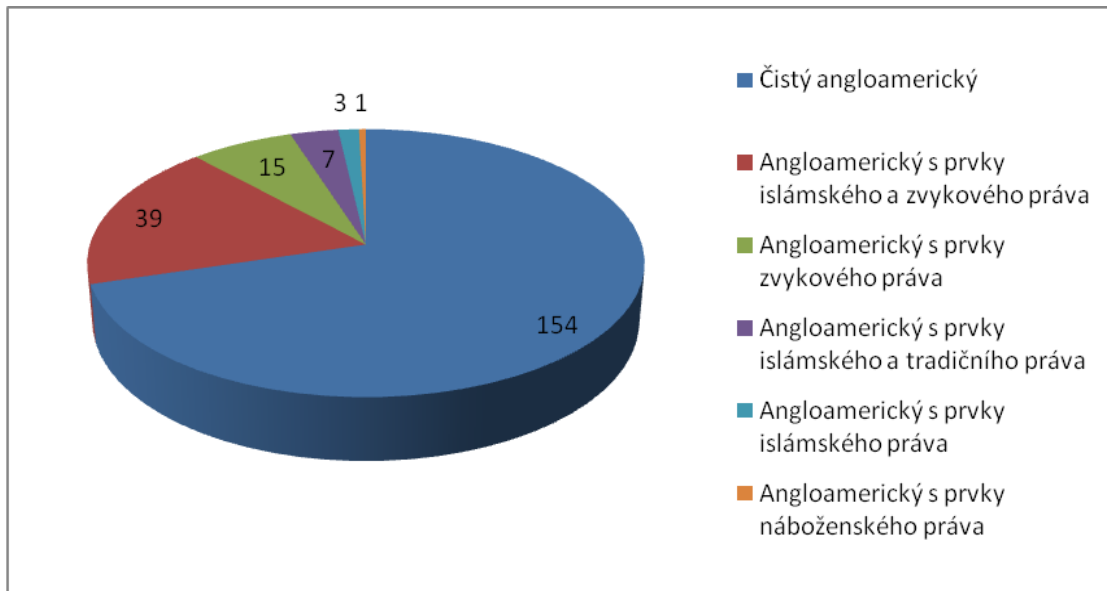
Příloha č. 27 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 20. července 2014 - *kontinentální právní systém*

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>.

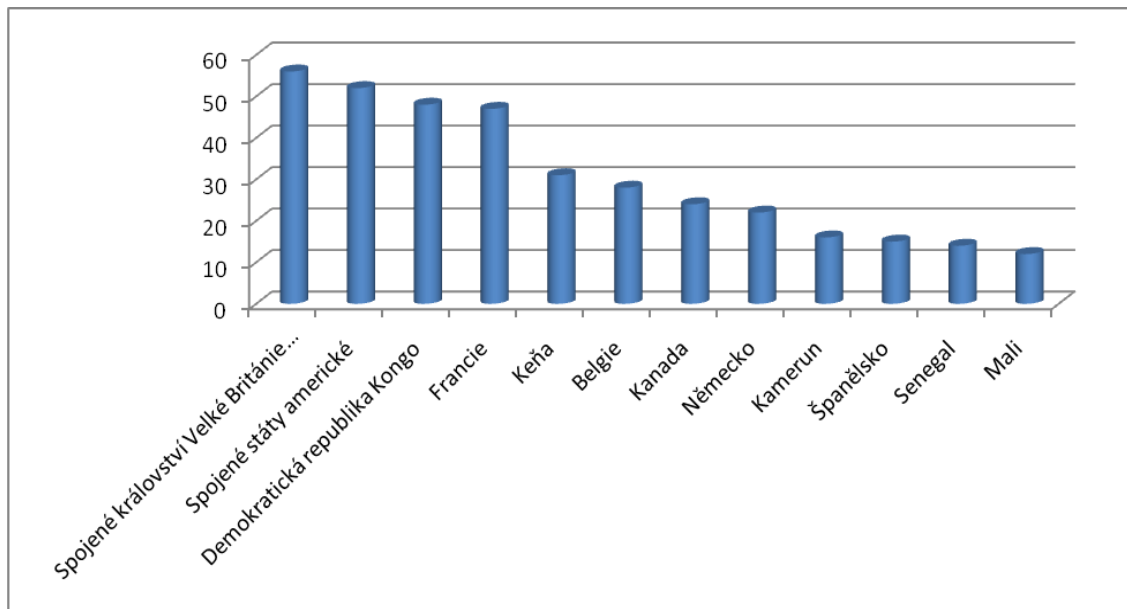
Příloha č. 28 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 20. července 2014 - *angloamerický právní systém*

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>.

Příloha č. 29 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 - *obhájci s jedním státním občanstvím*²⁴⁵

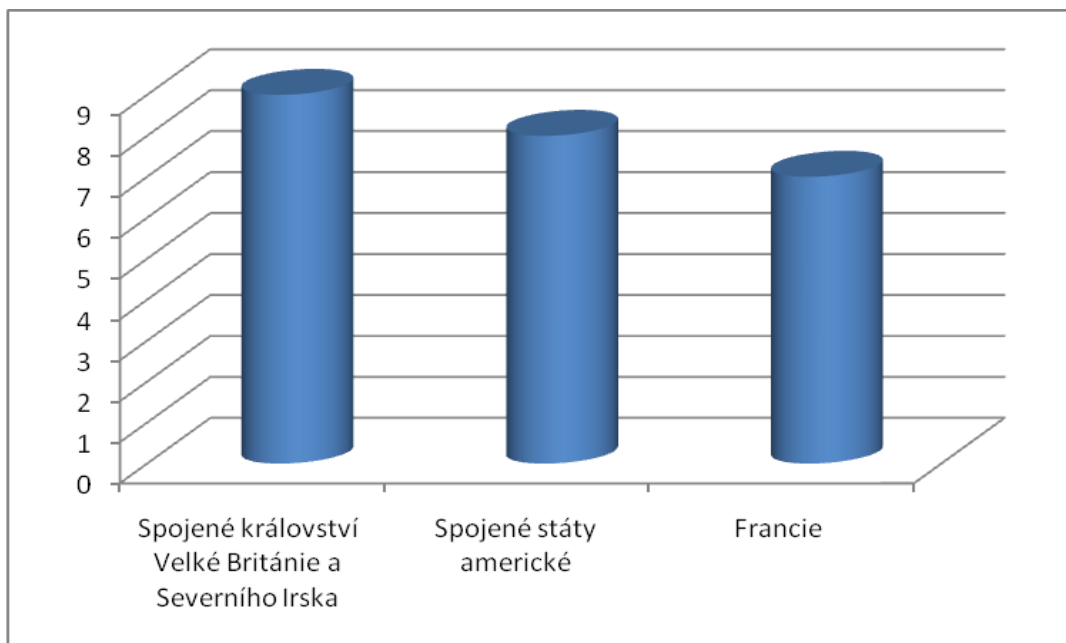

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>.

²⁴⁵ Graf znázorňuje pouze ty státy, jejichž občanství má více než 10 obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS. Viz Příloha č. 19 a Příloha č. 24.

Příloha č. 30 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 20. července 2014 - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*²⁴⁶

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>.

²⁴⁶ Graf znázorňuje pouze ty státy, jejichž občanství (jakožto jedno ze dvou státních občanství) má více než pět obhájců s dvojitým státním občanstvím uvedených na seznamu obhájců MTS. Viz Příloha č. 20 a Příloha č. 25.

Příloha č. 31 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 (oproti stavu k datu 20. července 2014) - *obhájci s jedním státním občanstvím*

Státní příslušnost obhájců	Počet obhájců podle stavu ke dni 20. července 2014	Nárůst počtu obhájců (+) / Snížení počtu obhájců (-)	Počet obhájců podle stavu ke dni 31. prosince 2014	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
Spojené království Velké Británie a Severního Irska	56	+ 5	61	angloamerický	ANO
Spojené státy americké	52	+ 3	55	angloamerický	NE
Francie	47	+ 6	53	kontinentální	ANO
Demokratická republika Kongo	48	-1; + 1	48	kontinentální	ANO
Keňa	31	+ 3	34	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
Kanada	24	+ 1	25	angloamerický	ANO
Kamerun	16	+ 1	17	smíšený	NE
Senegal	14	+ 2	16	kontinentální	ANO
Mali	12	+ 1	13	kontinentální	ANO
Austrálie	7	+ 2	9	angloamerický	ANO
Itálie	6	+ 2	8	kontinentální	ANO
Jihoafrická republika	5	+ 1	6	smíšený	ANO
Libanon	2	+ 4	6	kontinentální	NE
Irsko	3	+ 1	4	angloamerický	ANO
Gabon	1	+ 1	2	kontinentální s prvky zvykového práva	ANO
Tunisko	1	+ 1	2	kontinentální s prvky islámského práva	ANO

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z:

<<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf>;

The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx>.

Příloha č. 32 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 (oproti stavu k datu 20. července 2014) - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*

Státní příslušnost obhájců	Počet obhájců podle stavu ke dni 30. září 2013	Nárůst počtu obhájců (+) / Snížení počtu obhájců (-)	Počet obhájců podle stavu ke dni 20. července 2014	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
1. Bolívie 2. Španělsko	0	+ 1	0	angloamerický kontinentální	ANO ANO
1. Francie 2. Alžírsko	0	+ 1	1	kontinentální kontinentální s prvky islámského práva	ANO ANO
1. Kanada 2. Jihoafrická republika 3. Spojené království Velké Británie a Severního Irska	0	+ 1	1	angloamerický smíšený angloamerický	ANO ANO ANO
1. Francie 2. Izrael	0	+ 1	1	kontinentální angloamerický s prvky islámského práva	ANO NE
1. Srbsko 2. Turecko 3. Kosovo	0	+ 1	1	kontinentální kontinentální kontinentální	ANO NE NE
1. Kamerun 2. Belgie	0	+ 1	1	smíšený kontinentální	NE ANO
1. Nizozemsko	0	+ 1	1	kontinentální	ANO

2. Maďarsko				kontinentální	ANO
-------------	--	--	--	---------------	------------

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z:

<<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>;

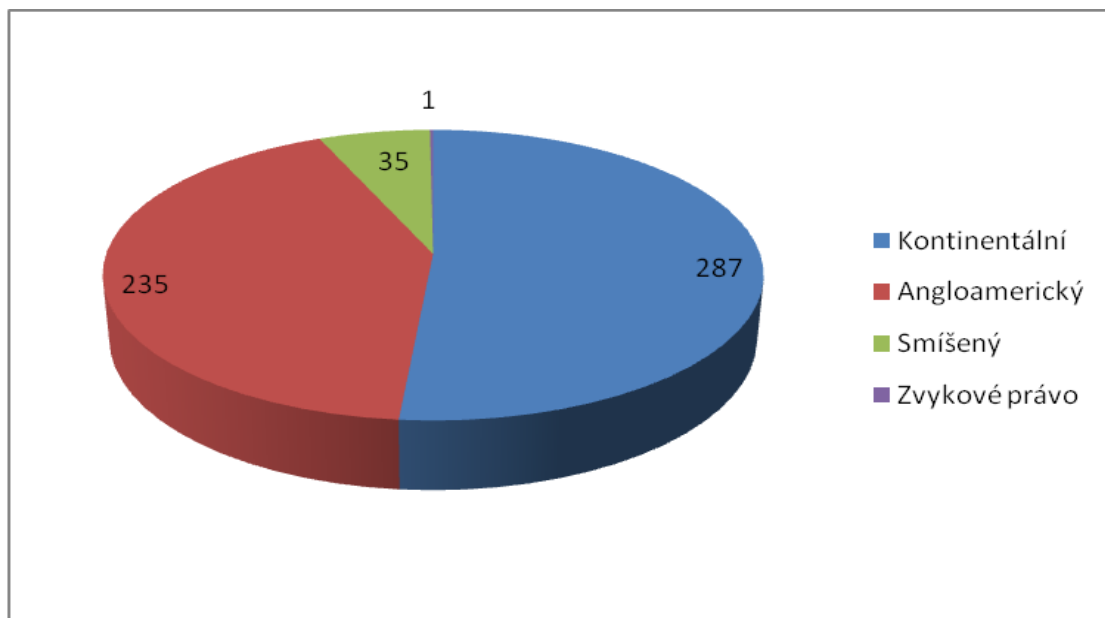
List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf>;

The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05]. Dostupné z:

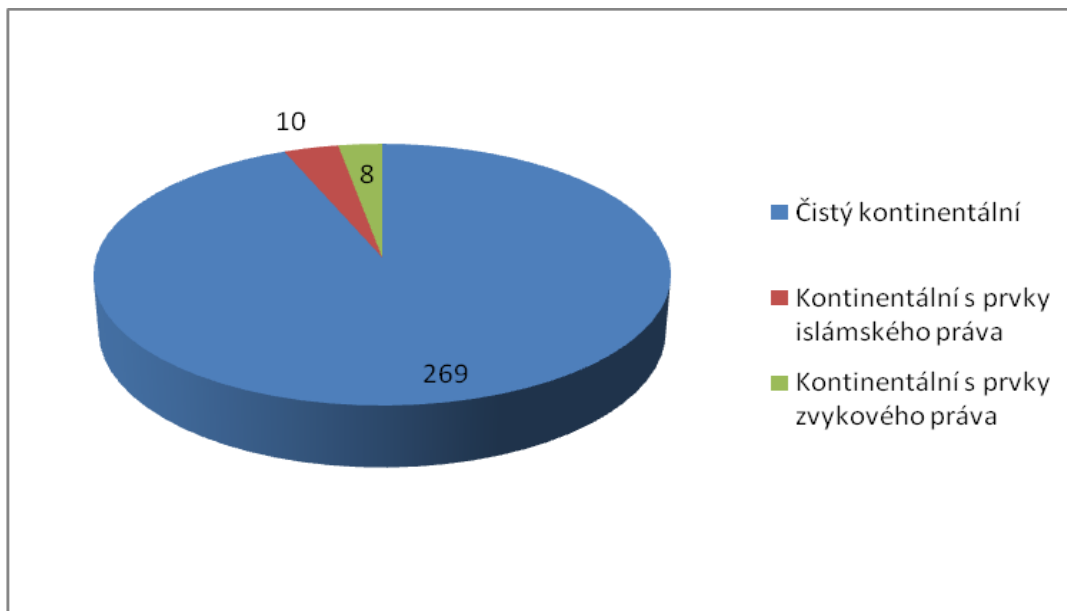
<http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx>.

Příloha č. 33 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. prosince 2014

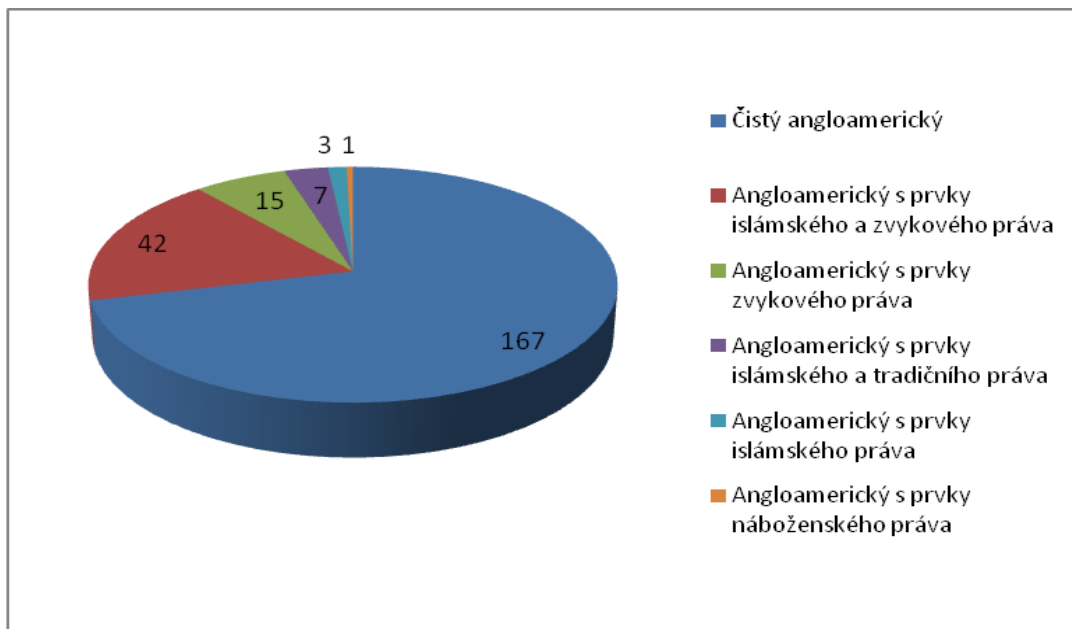
Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf.

Příloha č. 34 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 31. prosince 2014 - *kontinentální právní systém*

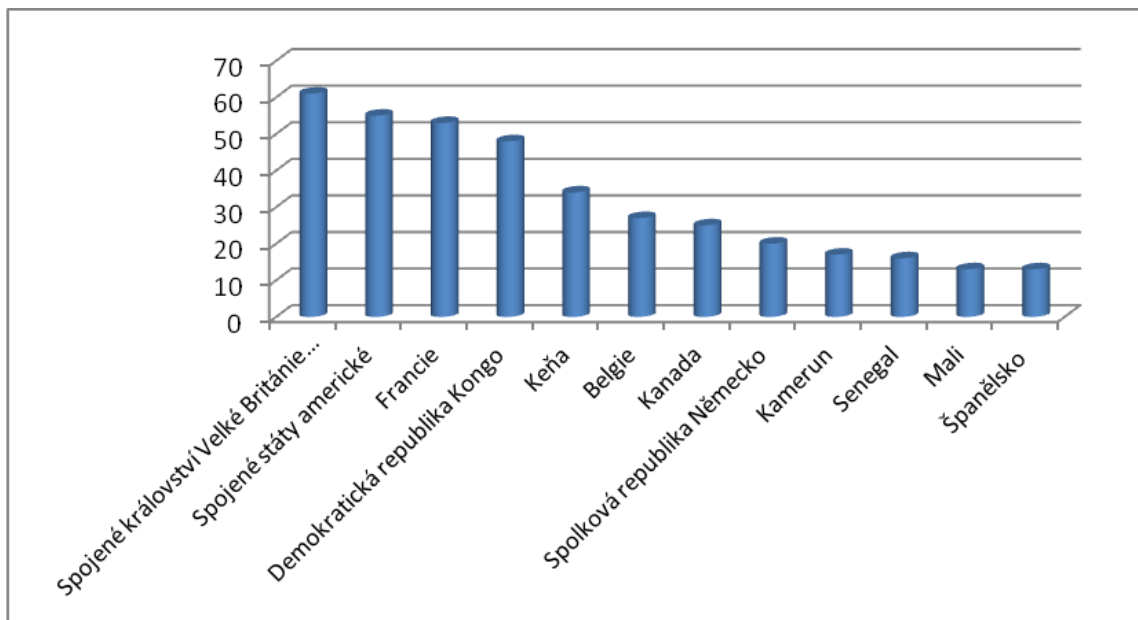
Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf.

Příloha č. 35 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. prosince 2014 - *angloamerický právní systém*

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf.

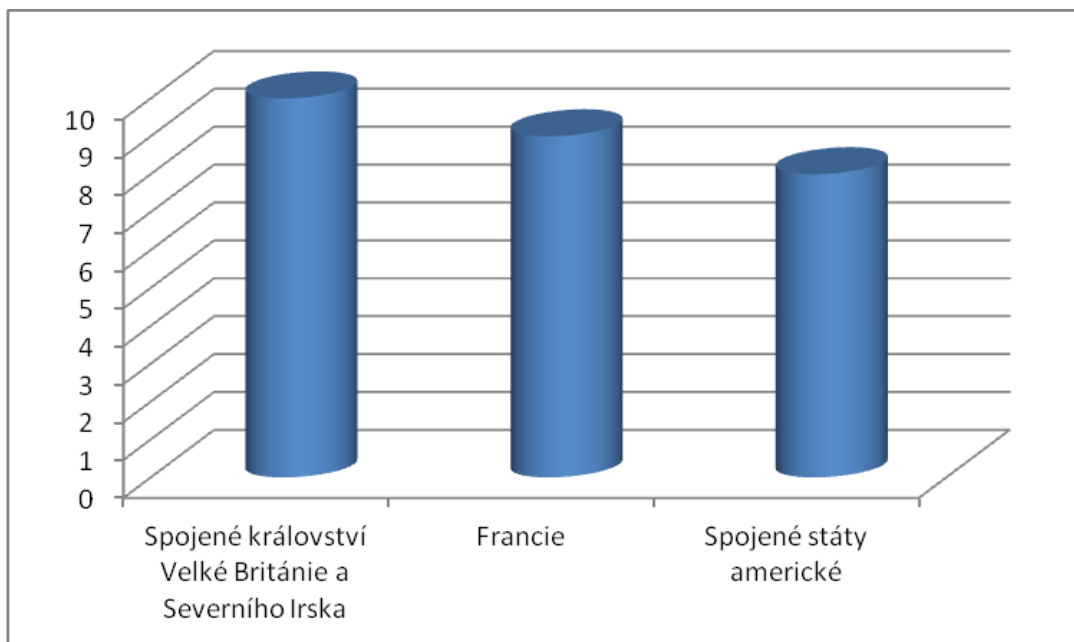
Příloha č. 36 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 - *obhájci s jedním státním občanstvím*²⁴⁷

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf.

²⁴⁷ Graf znázorňuje pouze ty státy, jejichž občanství má více než 10 obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS. Viz Příloha č. 19, Příloha č. 24 a Příloha č. 31.

Příloha č. 37 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. prosince 2014 - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo ke třem státům*²⁴⁸

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf.

²⁴⁸ Graf znázorňuje pouze ty státy, jejichž občanství (jakožto jedno ze dvou státních občanství) má více než pět obhájců s dvojím státním občanstvím uvedených na seznamu obhájců MTS. Viz Příloha č. 20, Příloha č. 25 a Příloha č. 32.

Příloha č. 38 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 (oproti stavu k datu 31. prosince 2014) - *obhájci s jedním státním občanstvím*

Státní příslušnost obhájců	Počet obhájců podle stavu ke dni 31. prosince 2014	Nárůst počtu obhájců (+) / Snížení počtu obhájců (-)	Počet obhájců podle stavu ke dni 31. května 2015	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
Spojené království Velké Británie a Severního Irska	61	- 1; + 2	62	angloamerický	ANO
Francie	53	+ 3	56	kontinentální	ANO
Demokratická republika Kongo	48	+ 2	50	kontinentální	ANO
Kanada	25	+ 2	27	angloamerický	ANO
Spolková republika Německo	22	+ 1	23	angloamerický s prvky islámského a zvykového práva	ANO
Kamerun	16	+ 3	19	smíšený	NE
Austrálie	9	+ 2	11	angloamerický	ANO
Irsko	4	+ 1	5	angloamerický	ANO
Maroko	3	- 1; + 1	3	smíšený	NE
Uganda	4	+ 2	6	angloamerický s prvky zvykového práva	ANO
Tunisko	2	+ 1	3	kontinentální s prvky islámského práva	ANO
Rwanda	1	+ 1	2	kontinentální	NE
Izrael	0	+ 1	1	angloamerický s prvky náboženského práva	NE

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].
Dostupné z:
<<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>;
List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z:
<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf>;
List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 May 2015 [cit. 2015-07-05].
Dostupné z:
<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/Web_List_of_Counsel_31-05-2015_EN.pdf>;
The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05]. Dostupné z:
<http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx>.

Příloha č. 39 : Přehled změn v seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 (oproti stavu k datu 31. prosince 2014) - *obhájci se státní příslušností ke dvěma nebo třem státům*

Státní příslušnost obhájců	Počet obhájců podle stavu ke dni 31. prosince 2014	Nárůst počtu obhájců (+) / Snížení počtu obhájců (-)	Počet obhájců podle stavu ke dni 15. května 2015	Typ trestního procesu	Smluvní stát Statutu MTS
1. Spojené království Velké Británie a Severního Irska	0	+ 1	1	angloamerický	NE
2. Kanada				angloamerický	ANO
1. Togo	0	+ 1	1	zvykové právo	NE
2. Francie				kontinentální	ANO
1. Francie	0	+ 1	1	kontinentální	ANO
2. Mauritánie				kontinentální s prvky zvykového práva	NE
1. Belgie	0	+ 1	1	kontinentální	ANO
2. Pobřeží Slonoviny				kontinentální	NE

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 30 September 2013 [cit. 2014-01-05].

Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel-04-12-2013-Eng.pdf>>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 20 July 2014 [cit. 2014-12-30].

Dostupné z:

<<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebListOfCounsel20.07.2014EN.pdf>>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 December 2014 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/WebList_of_Counsel31.12.2014_EN.pdf>;

List of Counsel [online]. International Criminal Court, 31 May 2015 [cit. 2015-07-05].

Dostupné z:

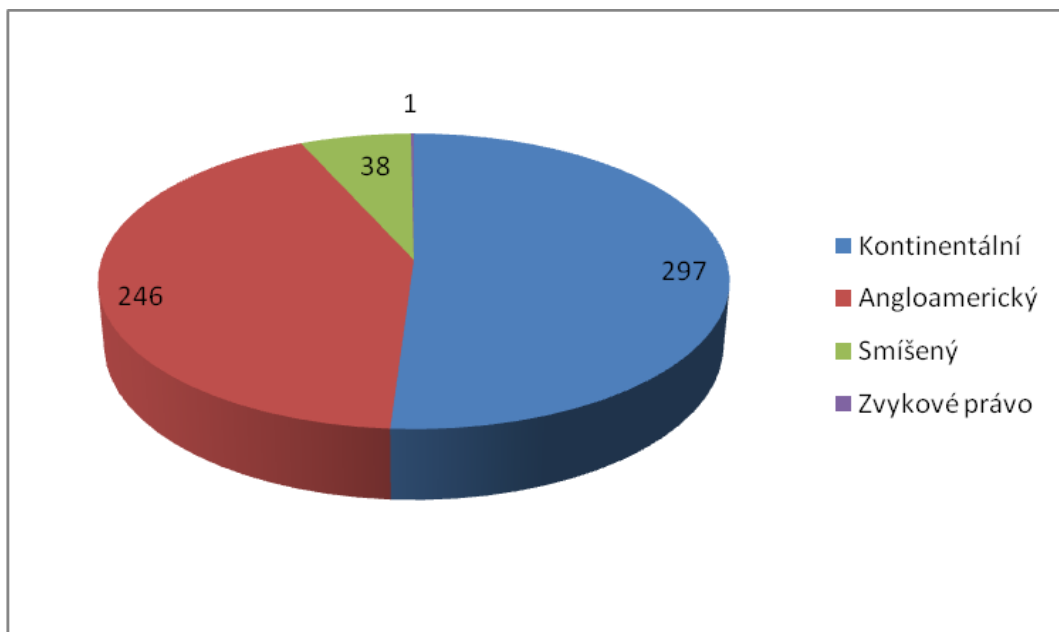
<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/Web_List_of_Counsel_31-05-2015_EN.pdf>;

The States Parties to the Rome Statute [online, cit. 2015-07-05]. Dostupné z:

<<http://www.icc->

cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20Rome%20statute.aspx.

Příloha č. 40 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. května 2015

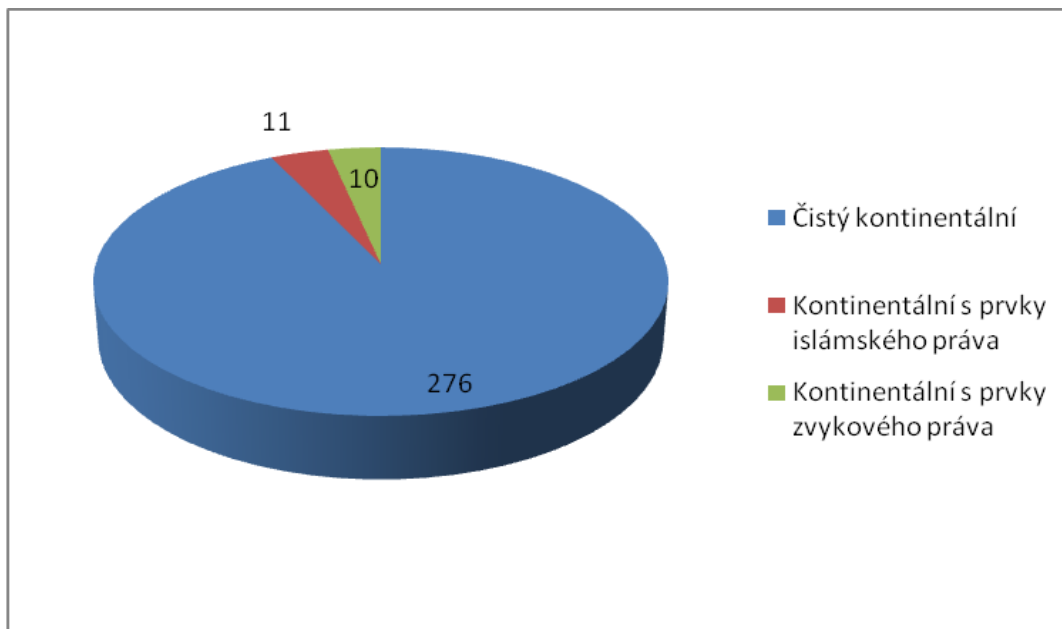

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 May 2015 [cit. 2015-07-05].

Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/icedocs/PIDS/other/Web_List_of_Counsel_31-05-2015_EN.pdf>.

Příloha č. 41 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu k datu 31. května 2015 - *kontinentální právní systém*

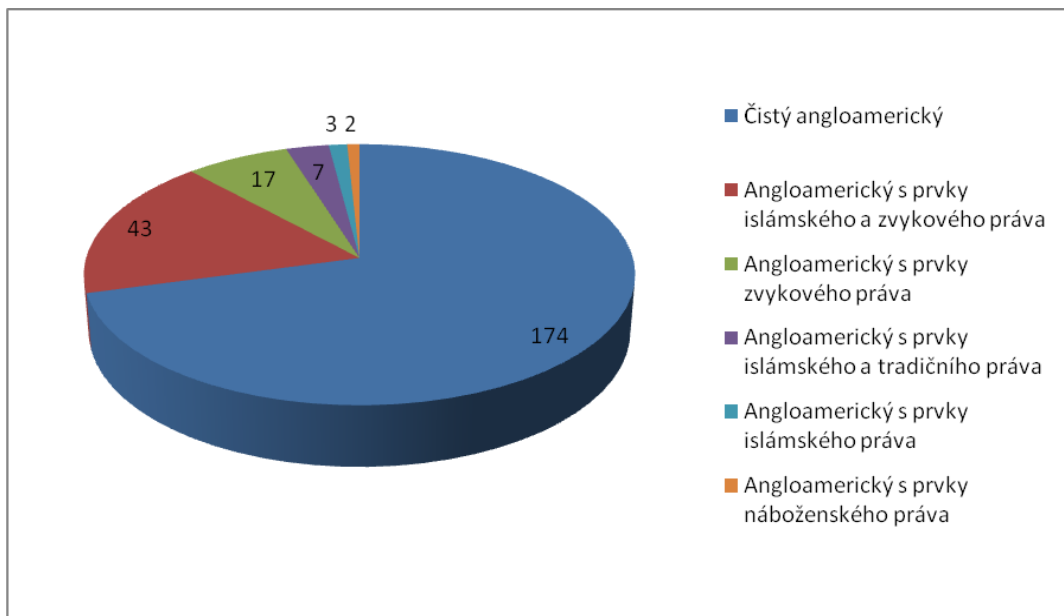

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 May 2015 [cit. 2015-07-05].

Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/Web_List_of_Counsel_31-05-2015_EN.pdf>.

Příloha č. 42 : Graf znázorňující zastoupení obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS podle typu trestního procesu země původu k datu 31. května 2015 - *angloamerický právní systém*

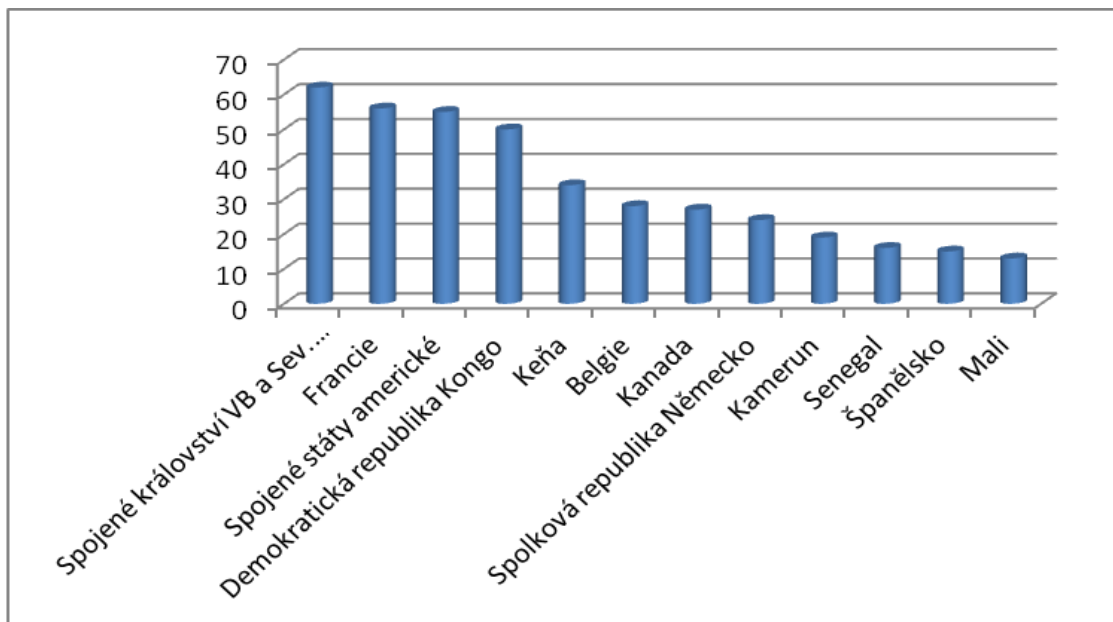

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 May 2015 [cit. 2015-07-05].

Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/Web_List_of_Counsel_31-05-2015_EN.pdf>.

Příloha č. 43 : Graf znázorňující nejčastější státní příslušnost obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS k datu 31. května 2015 - *obhájci s jedním státním občanstvím*²⁴⁹

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *List of Counsel* [online]. International Criminal Court, 31 May 2015 [cit. 2015-07-05].

Dostupné z:

<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/other/Web_List_of_Counsel_31-05-2015_EN.pdf>.

²⁴⁹ Graf znázorňuje pouze ty státy, jejichž občanství má více než 10 obhájců uvedených na seznamu obhájců MTS. Viz Příloha č. 19, Příloha č. 24, Příloha č. 31 a Příloha č. 38.

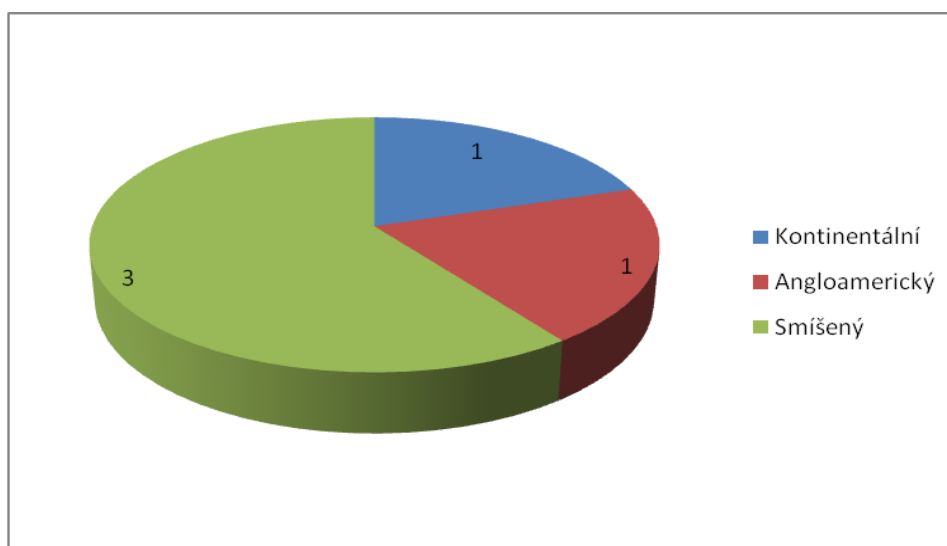
Příloha č. 44 : Přehled soudců odvolacího senátu²⁵⁰ v řízení s Thomasem Lubangou

Jméno a příjmení soudce	Státní příslušnost	Typ trestního procesu
Navanethem Pillay	Jihoafrická republika	smíšený
Philippe Kirsch	Kanada	angloamerický
Georghios M. Pikis	Kypr	smíšený
Sang-Hyun Song	Jižní Korea	smíšený
Erkki Korula	Finsko	kontinentální

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2014-05-02].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 45 : Graf znázorňující složení odvolacího senátu²⁵¹ v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2014-05-02].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

²⁵⁰ Ve složení odvolacího senátu ke dni 11. července 2008.

²⁵¹ Ve složení odvolacího senátu ke dni 11. července 2008.

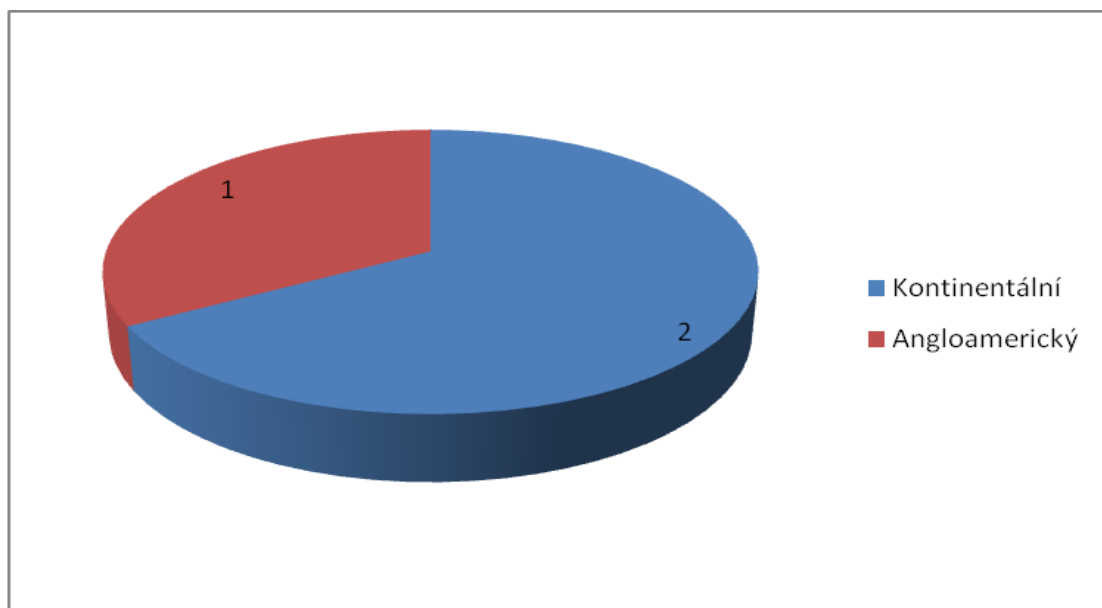
Příloha č. 46 : Přehled soudců projednacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou

Jméno a příjmení soudce	Státní příslušnost	Typ trestního procesu
Adrian Fulford	Spojené království Velké Británie a Severního Irska	angloamerický
Elizabeth Odio Benito	Kostarika	kontinentální
René Blattman	Bolívie	kontinentální

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2014-05-02].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 47 : Graf znázorňující složení projednacího senátu v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2014-05-02].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

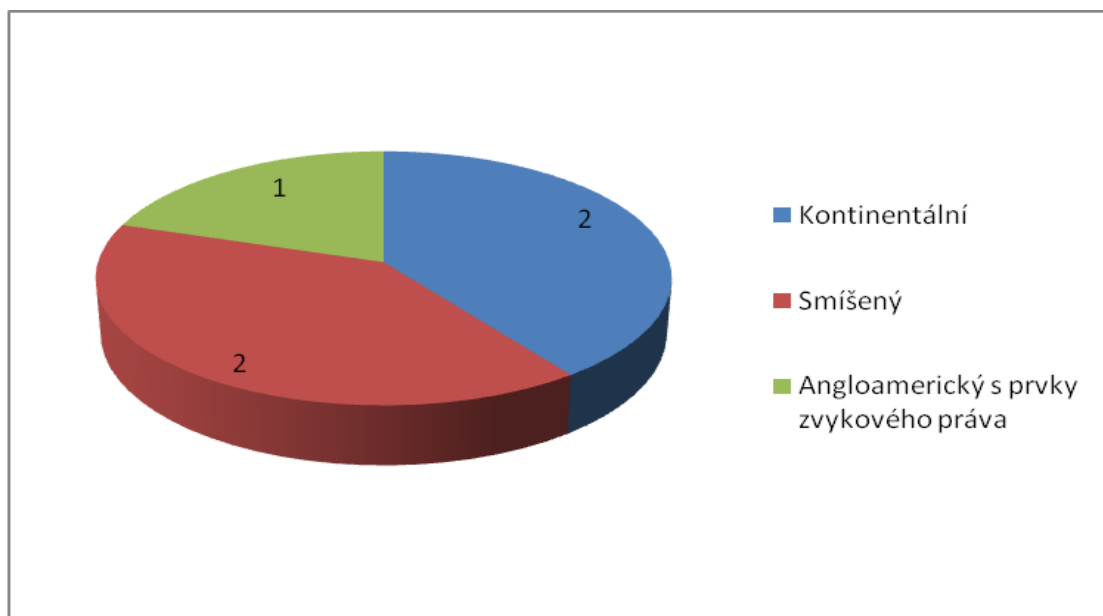
Příloha č. 48: Přehled soudců odvolacího senátu²⁵² v řízení s Thomasem Lubangou

Jméno a příjmení soudce	Státní příslušnost	Typ trestního procesu
Sang-Hyun Song	Jižní Korea	smíšený
Erkki Kourula	Finsko	kontinentální
Anita Ušacka	Lotyšsko	kontinentální
Daniel David Ntanda Nsereko	Uganda	angloamerický s prvky zvykového práva
Sanji Mmasenono Monageng	Botswana	smíšený

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2014-05-02].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.

Příloha č. 49 : Graf znázorňující složení odvolacího senátu²⁵³ v řízení s Thomasem Lubangou podle typu trestního procesu země původu soudců tohoto senátu

²⁵² Ve složení odvolacího senátu ke dni 8. října 2010.

²⁵³ Ve složení odvolacího senátu ke dni 8. října 2010.

Zdroj: Zpracováno autorkou podle údajů dostupných na internetových stránkách MTS. Viz *Elections of judges* [online]. Secretariat of the Assembly of States Parties, 29 July 2013 [cit. 2014-05-02].

Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Elections/ICC-Election-Judges-History-July-2013-ENG.pdf>.